

EESTI AJAKIRJANIKE
ALBUM

Kõrge headus ja
mõõdukas hind
eiivad

omatööstuse ja omapakkeoteid

Müügil:

- E. T. K. jahuveskist:**
jahud, tangud, kruudid
- E. T. K. kohvitehasest:**
kohvid mitmesugused
- E. T. K. omapakkest:**
tee, kakao, küpsetuspulber,
vürtsid ja maitseained mitmesugused
- E. T. K. kalakonservitööstusest:**
kilud, sprofid, silgud
- E. T. K. veinitehasest:**
veinid mitmesugused
- E. T. K. tubakavabrikust:**
paberossid,
paberossi- ja piibutubakad
- E. T. K. paberossikestatehasest:**
paberossikestad
- E. T. K. keemiatehasest:**
saapakreem, veesaapamääre,
vankrimääre, tavott, värnits,
pesusooda, kirju seep,
fint, kontori liim
- E. T. K. naelatehasest:**
naelad mitmesugused
- E. T. K. plekitöökojast:**
plekknõud mitmesugused

Ideaalne

on kaup, mis valmistatud

tarvitaja huvidele vastavalt.

Selle tarvitamine on mõõduandev iga üksiku
majanduslikule heaolule

AKTSIASELTS

OSKAR KILGAS

TALVEHOAJAKS
SOOVITAME MOODSAID:

KLEIDI-, VOODRI-, MANTLI- JA
PESURIIDEID, SUKKI, SOKKE,
PITSE, PAELU, TRIKOOPESU JNE.

KAUBANDUS-TÖÖSTUSKOJA TEATAJA

ILMUB KAKS KORDA KUUS

TOIMETUS JA TALITUS:

KAUBANDUS-TÖÖSTUSKODA
TALLINNAS, PIKK 20

TELEFON 426-15

Millest kirjutab „Kaubandus-tööstuskoja
Teataja“?

Olles ainus sellesarnane majanduslik ajakiri Eestis paneb „Kaubandus-tööstuskoja Teataja“ erilist rõhku sisu mitmekesisusele, tuues ärialal tegutsevale lugejaskonnale hulga väärtuslikku, populaarselt kirjutatud lugemismaterjali artiklite näol parimate majanduselu tundjate sulest kaubanduse, tööstuse, panga- ja kindlustuseasjanduse ning meresõidu alalt, eriti aga praktilisi näpunäiteid organisatsiooni korraldamise ja ostu-müügi kohta. Edasi toob „Kaubandus-tööstuskoja Teataja“ igas numbris ärimehel hädatarvilist informatsiooni *turgude, kaubahindade, rahakurside*, uute seaduste ja määruste ning paljude teiste igapäevases ärilises tegevuses lahendust nõudvate küsimuste kohta. Suurimat tähelepanu pöörab „Kaubandus-tööstuskoja Teataja“ puuduste ning väärnähtuste selgitamisele meie maksusüsteemis ja uute kaubanduse ning tööstuse puutuvate seaduselnõude refereerimisele. Samuti leiab Kaubandus-tööstuskoja tegevus ajakirja veergudel võimalikult täielist peegeldust, luues kindla ja vahetuma ühenduse meie majandusliku parlamendi ja selle valijate vahel.

Kõige vanem ajaleht Pärnumaal

„VABA MAA“ PÄRNU VÄLJAANNE

Toimetus: Pärnus, Martna 14, tel. 112

Talitus: Rüütli 35, tel. 397 („Kultuuri“ rmkpl.)

„VABA MAA“ P. V.

on ajaleht, mis annab oma lugejatele kõige
enam hinnata kaasandeid

„VABA MAA“ P. V.

tellimisi võtavad vastu kõik vabariigi post-
kontorid ja agentuurid

Mitte üksi iga kaitseliitlane, vaid iga rahvus-
likult mõtleja Eesti kodanik loeb

„KAITSE KODU!“

Ei tohi unustada, et „KAITSE
KODU!“ on oma lühikesele eale
vaatamata loetavaim ja odavam
ajakiri Eestis.

„KAITSE KODU!“ ilmub 2 korda
kuus vähemasti 32-leheküljelises
kaustas ja maksab tellides aastas
kõigest 6 kr.

Iga kaitseliitlane, iga koda-
nik, kes pole veel tellinud
„KAITSE KODU!“,
t e h k u s e d a k o h e.

Tellimisi võtavad vastu kaitseliidu üksuste pea-
likud, raamatukauplused ja postkontorid üle maa.

Proovinumbrid saadab talitus esimesel nõud-
misel välja tasuta.

KUUKIRI

EESTI STATISTIKA

TOIMETUS JA TALITUS

RIIGI STATISTIKA KESKBÜROO
TALLINN, TOOMKOOLI TÄN. 13

Kuukiri „EESTI STATISTIKA“ ilmub eesti ja prantsuse keeles, joonistega ilustatult, ja sisaldab tähtsamate küsimuste kohta igakuisi ülevaatlikke kokkuvõtteid

Igas kuukirja numbris ilmuvad ülevaated ja pikemad tööd demograafia, majanduse ja põllumajanduse alal.
Tellimishind aastas Kr. 15.—

NÄDALKIRI

„PÕLLUMAJANDUSETURG“

on ainuke laialdase informatsiooni allikas hindade, turu seisukorra ja konjunktuuri kohta. Nädalkirja annab välja Riigi Statistika Keskbüroo juures asuv *Põllumajanduslik Konjunktuurbüroo*, mis on moodustatud põllutööstusministeriumi, Riigi Statistika Keskbüroo, P.-K. Estonia, Eksportapamajade Keskbüroo, Talumajanduse nõuande büroo ja Eesti Tarvitajate Keskkühisuse vahelise asutusena

„Põllumajanduseturg“ on tähtsam informatsiooni allikas kõigile põllumajanduse ja kaubanduse alal tegutsejatele.

Tellimishind aastas Kr. 5.—

Tellimisi võtavad vastu Riigi Statistika Keskbüroo, kõik postkontorid ja ETA

Linn ja maa!
Tööline ja haritlane!
Lugege ja tellige

„RAHVA SÕNA“

Odavam ajaleht Eestis.
Ainult 40 senti kuu.
Nõudke tasuta proovinumbreid.

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutused ja omad tellimiste vastuvõtjad.

Toimetus ja talitus Tallinnas, V. Pärnu m. 31. Telefonid: 457-77 ja 457-78.
Postkast 367.

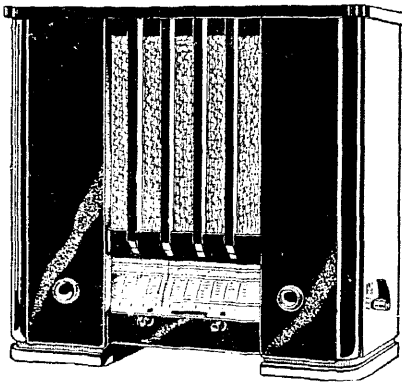
A. TÕNISSON & K_o

Tallinn – Rüütli tänav 28/30
telefonide nr.nr. 452-60, 430-25.
telegr. aadress: „Tõnisko – Tallinn“

Keskküte,
Vesivarustus,
Sanitaartechnilised seaded,
Pumbad ja pumbamasinad,
Installatsioon & remonttööd,
Laos peale eriala-tarvete:
I-a inglise tsingitud katuseplekki,
Pliidi raudu, reste, siibreid,
Praeahje, ahju uksi jne.

Osakonnad:

Tartus – Aleksandri 1, tel. 2-70 „Akra“
Pärnus – Vilmsi 6, telef. 1-61 E. Eller.

„Maailma-Super 34“ heksoodiga

Te kuulete kogu maailma

Te võite nüüd kuulata mitte üksi Eesti, Soome, Vene, Saksa ja teiste Euroopa maade saatjaid, vaid kogu maailma. Üksainuke käelligutus, ja Teie kõrvu kostavad helid ookeanide tagant — Indiast, Jaavalt, võib-olla isegi mingilt kaugelt ja tundmatult Lõunamere saarelt. Seda võimaldab meie

1934. a. suuruudis

„Maailma-Super 34“

„Maailma-Super 34“ on oma võimeilt ja konstruktsioonilt tõeline meisterteos, millel pole võistlejat endasuguste hulgas: üle 100 saatja vastvõit kõigil laine-pikkusil 18 — 2000 m., — häälestamine ühe käelligutusega, — ühtlane, segamisteta ülekanne täie, loomuliku kõlaga, — heliplaatide ülekandeseade jne.

Hind ühes lampidega vahelduv- või püsivvoolule
Kr. 330.—

Meie 1934. a. uudis igatühele:
Rahva aparaat „KALEV 34“

Kahelambiline võrk-kaugevastuvõtja sisseehitatud dünaamilise valjuhääldajaga ja laine-pikkusle 200 — 2000 m. ja heliplaatide ülekandeseadega.

Hind ühes lampidega vahelduvvoolule Kr. 155.—,
püsivvoolule Kr. 150.—

Üldise tunnustuse võitnud
„PROGRESS D 4“

Neljalambiline võrk-kaugevastuvõtja sisseehitatud dünaamilise valjuhääldajaga ja heliplaadide ülekandeseadega

Hind ühes lampidega vahelduvvoolule Kr. 275.—,
püsivvoolule Kr. 265.—

Meie raadioaparaadid on kroonitud 8 esimese auhinnaga ja 1932. a. Londoni näitusel „Grand prix“ ja suure kuldaurahaga

Tartu Telefoni Vabrik A/S.

Tartu, Puiestee 9—11. Telefon 2-34

Teie ostate kõik lihakaubad suuremalt põllumeeste lihämüügiühisuselt — Ühisus

„ESTONIA EKSPORTTAPAMAJADELT“ — LIHATSENTRAALI

kaupluste kaudu Tallinnas
kõige soodsamate
tingimustega.

Alati müügil värsket sea-, looma-, lamba- ja vasikaliha, tapamajade odavad lihasaadused, priima vorstid ja liha-konservid, sulatatud ja sulatatamata rasv jne.

Metsaeksport-äri

E. Kopelovsky & Ko

asub nüüd

Tallinnas, Valli t. nr. 10—45,
trepp D, III korral.

Telefonid nr. 461-29 ja 461-19.
Telegrammi aadress „ELKO“.
Postkast nr. 25.

Abikontor:

Narvas, Turu tän. 8, telefon 132.

	
	<p>Narva Kalevi Manufaktuur</p>
<p>ROOTSI SKP KUULLAAGRID</p> 	<p>Tallinna Eesti Majandusühisus</p> <p>MEED</p> <p>Ostak pöördusajalah</p>

TALLINN
PIKK TÄN. 40
POSTKAST 28
TELEF. 442-06

„Kaja“

on ajendamata ajaleht. Ta on alati värste ja ufaldusväärne.

„Kajas“

on täielisem informatsioon kui teistes kodumaa ajalehtedes, poliitiline seisukoht kindel, ülevaade sündmustest, majanduseluist ja turgetest täpne.

„Kaja“

on loetav ning mitmetülgne päevaleht, uudisküllane, pildivõhke, rikas asjatundlike artiklite ja heade vestete poolest, varustatud alati felt parima romaaniga.

„Kaja“

on odavamim kodumaa päevaleht: 1 kr. 25 f. fuus, 3 kr. — 3 tuu peale, 5 kr. 50 f. pooles aastast ja 11 kr. aastast. Sifats väärtuslikud hinnata kaasanded. Tellimisi võetakse vastu igas postkontoris ja peafontoris.

EESTI POLITSEI

POLITSEIASJANDUSE JA
ADMINISTRATIIVÕIGUSE
AJAKIRI.

Ilmub 6 korda aastas
umbes 80-lhk. kaustas.

Hind ühes kojusaatmisega
aastas Kr. 4.50.

Tähtis kõigile riigi-
ja omavalitsusasutus-
tele, juristidele ja ava-
liku elu tegelastele.

Kaastöölisteks peale
kodumaa silmapaistva-
mate juristide veel vä-
lismaa eriteadlasi admi-
nistratiivõiguse alal.

„SÕDUR“

Sõjaasjanduse
ajakiri,

mida loeb iga kodanik,
keda huvitavad riigikaitse
küsimused.

Eriti loeb teda reserv-
ohvitser ja allohvitser,
kuna ta on parim va-
hend kontakti pidami-
seks kaitsevägega ja ta
arenguga.

Neile reservlasile, kes
tellivad „Sõdurit“ 1933. a.
peale oma väeosade
(asutuste) kaudu, on hin-
naalandust 10%.

„Sõduri“ aasta-tellimise
hind 6 krooni.

Sõdurliku tervitusega
„Sõduri“ toimetus.

Kohvik
H. Feischner

Tallinn, Harju 45

Telefon 445-00

Revalische Zeitung

Begründet im Jahre 1860 (als „Revaler Bote“
1919—1930 erschienen).

Das deutsche kulturell, politisch und wirtschaftlich führende Blatt in Estland. — Vertritt die politischen und wirtschaftlichen *Interessen des Deutschtums in Estland*. Eingehende objektive Berichterstattung über das gesamte Wirtschaftsleben Estlands. — Regelmässige Kursnotierungen.

BEZUGSPREIS: monatlich mit allen Beilagen 3 Kr. Die Staatspostanstalten in Estland, Lettland, Deutschland, Danzig, Finnland, Schweden u. Frankreich nehmen Abonnements entgegen.

ANZEIGENPREIS: für 1 mm Höhe der Spalte im Anzeigenteil für Estland 00,6 E. Kr., für Deutschland und das übrige Ausland 6 Goldpfennige.

Zahlstelle in Deutschland: Postscheckkonto Berlin 162094. Anzeigen-Aufträge empfangen die Geschäftsstelle der „Revalschen Zeitung“ (Reval, Raderstrasse 12, Postfach 435), im Auslande alle grösseren Annoncen-Expeditionen.

„PÄRNU PÄEVALEHT“

on suurim ja loetavaim parteitu ajaleht Pärnumaal

Toimetus ja talitus:

Pärnu, Rütli 39, tel.19

„Pärnu Päevaleht“

seisab oma sisukuse, uudiste rohkuse ja värskuse poolest esimesel kohal

„Pärnu Päevalehe“

tellimisi võtavad vastu kõik vabariigi postiasutused ja oma tellimiste vastuvõtjad kogu riigis

Metsa- & puutööstus

A. S.

«VIKTORIA»

Kopli,

Vene-Balti tehas.

Telefon: Kopli keskjaam 13, 14.

Telegrammi aadress:

Tallinn — VIKTORIA.

Pärnu

**kui ravitsuskohjt ja supellinn
on ületamatu.**

Ravitakse. jooksjaõaigus, naisteõaigus, südameõaigus, veresoonte lubjastumist j. n. e. Päikesepaisteline, elurõõmsaim supelrand Eestis. Mitmekesised, alati vahelduvad lõbustused. Laialdased spordivõimalused (staadion, tennis j. n. e. j. n. e.).

**Suuresfi on alandatud kõik hinnad
(korterid, ülalpidamine, v a n n i d).**

Soodus ühendus.

Soodus ühendus.

Lähemaid teateid aadressil: Pärnu supelinspektor.

Ranna-Salong

PÄRNUS = TEL. 189

Iga õhtu

Kontsert-Kabaree

Iga õhtu

—
Pühapäeviti

Five o'clock tea

Lõunad kella 1 — 5

à la carte igal ajal

—
KODU- JA VÄLISMAA
VEINID-LIKÖÖRID

Hotell-restoran

Suvi-Kasino

PÄRNUS = TEL. 5-26

Parim ja noobleim
lokaal Eestis

Iga päev

Kabaree-Muusika

Head numbritoad sissesõitnuile
ilus aed. Hinnad ajakohased

Suurima
lugupidamisega **H. Kull**

RIIGI TRÜKIKODA

VALMISTAB
AKTSIAID
OBLIGATSIOONE
HOIUTÄHTI
LOTERIIPILETEID

RIIGI TURBATÖÖSTUS

TULE-, ELU-, KLAASI,
KODULOOMA-,
MURDVARGUSE-
KINDLUSTUSED

EEKS-MAJA

ASUTATUD 1866. AASTAL

EEKS-MAJA on kõige vanem ja oma tüse-
date reserveide ning arvurikka kindlustusvõtjate
pere tõttu võimsaimaid kindlustusseltse Eestis

KONTORID:

Tallinn, Lai 1 ja Harju 29,
Tallinna Majaomanike Pangas

OSAKONNAD:

Tartus, Viljandis, Rakveres,
Valgas, Petseris

ÕITSITULED

EESTI AJAKIRJANIKE

A L B U M

XI

TOIMETANUD

KARL KESA

~~№ 8439~~

~~№ 3044~~^v

Suomen. Kirjall.

TALLINNA EESTI KIRJASTUS-ÜHISUSE

V Ä L J A A N D E L
I L M U V A D :

„PÄEVALEHT“

kui rahvuslik, vabameelne, kodanlik, erakondlikult rippumatu ja igapäev ilmuv ajaleht. Kõige suurem, loetavam ja mõjuvam ajaleht Eestis. „Päevalehte“ võib tellida kõigis kodumaa postiasutustes ja esindajailt linnades ja maal

„LASTE RÕÕM“

ON AINUKE ISESEISEV LASTE AJAKIRI EESTIS.

*

TALLINNA EESTI KIRJASTUS-ÜHISUSE

GRAAFIKATÖÖSTUS

TALLINNAS. PIKK TÄN. 2, OMA MAJAS,

valmistab kõige kiiremalt ja maitserikkamalt igasuguseid aktsidents-, raamatu-, kivi-, offsett- ja rotatsioontrükitöid, klišeid ja raamatuköitmistöid. KÕIGE SOODSAM TELLIMISKOHT TRÜKITÖÖDE TÄRVIKTAJAILE.

RAAMATU-, KIRJUTUS-, JOONISTUS- JA MAALIMISTARVETE

SUUR KARJA TÄN. 23 LADU PIKK TÄN. 2,

on kõige suurem, täielisem ja valikurikkam Eestis. Ostutingimused alati kõige kasulikumad ja hinnad kõige soodsamad. Teenimine kiire ja korralik.

AJAKIRJANIK

JA

PARAGRAHV

Ajakirjanik ja paragrahv on kaks suurt „verivaenlast-sõpra“. Eriti meil. Vast hiljuti oli meil tegemist nii kõvade paragrahvidega, mille vastu ajakirjaniku hammas üldse ei hakanud.

Tollest kangete paragrahvide ajast ongi eeskätt säilinud need mõnigad mölgutused. Peamiselt ühenduses kavatsetava ning praegugi veel päevakorral liikuva uue trüki- ja sõnavabaduse seadusega.

Meie korraldavad seadused ja määrused on väga sagedasti kantud ainuüksi negatsioonist, eitamisest, keelamisest. Peamiselt keelamiseks osataksegi meil anda tugevaid ja karme korraldusi. Kuid nagu iga ühe külge vaimusünnituse juures ilmneb ka selles vahest otse haigluseni küündiv tung piasiasjusse, kuna olulisemad ja võib-olla ka tähtsamad küsimused, mida oleks tarvis arendada positiivsuse printsiibil, jäävad hoopis kõrvale. Säärast positiivset korraldavat ja reguleerivat määrust vajaks ka ajakirjandus. Juba ammu päevakorral seisev haigus- ja vanaduskindlustus vajaks otsustamist, kuid samapalju tähtsust võib igapäevse töö seisukohalt vaadates anda ka kutseoskuse tõstmisele ja kutsetunde või kutsevaliku võimaldamisele ja korraldamisele.

Meil pole midagi tehtud selleks, et luua või kasvatada ajakirjanikku. Tunnistatakse küll koos kõige muu maailmaga ajakirjandus ja ajakirjanik määratu tähtsaks tegureiks rahvuse ja riigi elus, kuid hoolitseda selle teguri kujundamise, lõõgivõimsamaks kui ka painduvamaks ja haaravamaks tegemise eest pole arvanud keegi olevat oma kohuse. Ülikool valmistab juriste, arste ja igasuguseid muid asjamehi, tehnikum insenere

— ühe sõnaga, kõigil rahva ja riigi juhtivatel aladel tegelevad vastava eriharidusega jõud. Ajakirjanduses, sel kõige tähtsamal alal aga, nagu armastatakse ütelda, ilmneb sagedasti otse vastupidine olukord: juhuslike inimeste kogu veel juhuslikuma vaimupagasi ning selle edasiandmise- ja tarvitamiseoskusega.

Teadagi, ajakirjanikku ei saa nii välja koolitada nagu koolitatakse loomatohtreid; ajakirjanikuks peab olema teatud määralt sündinud, nagu seda on kirjanikud, kunstnikud, näitlejad, sest ajakirjandus vaidlematult on ka kunst, olgugi kunst, kus tuleb kõige vähem tarvis lopsakat fantaasiat ja boheemlikku meelt.

Ent mingisuguse üldlaadseimagi filtri olemasolu ajakirjanikuks pääsmisel oleks siiski tingimata vajaline. Praegu on tegelik olukord säärane, et kutseühingusse koondunud ja teatud määralt juba kogunud ning sel alal häid võimeid näidanud inimesed sagedasti on olnud sunnitud taganema juhusliku elemendi eest, kes kriisiaja tõttu ründab ajalehetoiemetusi ning pakub oma jõudu tihtipeale 50% alla selle miinimumi, millela kutseline ajakirjanik ei pea võimalikuks läbi tulla. Nood ründajad sagedasti pole sugugi sündinud ajakirjanikuks ega ole neil selleks mingit erilist andi — nad on vaid äpardunud või töötajäänud inimesed, kes oskavad kirjutada. Ja kuna leidub väljaandjaid ning peatoimetajaid, kes väga uduselt eritlevad kirjutamise ja kirjutamise vahet, siis leiavad nad ka vastuvõttu. Ei ole sugugi haruldane näht, et poisiklõmm, kes eile sörkis spordiväljal või müüs turul saapanööre, homme teeb „ajakirjanikuna“ ülitähtsa intervjuu rahvajuhi või välissaadikuga. Muidugi, selles pole iseendast midagi erilist, et ajakirja-

nik tuleb turult või spordiväljalt, oleme kõik „tulnud“ kustki, ajakirjaniku kutse on juba kord selline, et mida rohkem alasid keegi tunneb, seda edukamalt võib ta tegutseda, kuid viga seisab inimesis endis; osalt aga ka nende väljavalijais. Uut verd peab aegajalt juurde voolama igasse peresse, igasse kutsesse. Kuid nagu viimaste aastate kogemused näitavad, on värske vere juurdevool eesti ajakirjanike perre tekitanud õige mitmeidki paiseid, ja küllalt lehkavaid paiseid.

Säärasele kutsele, nagu ajakirjandus, ei saa lehkavate paiseite olemasolu olla auks. See on kutse, kus kõik on selle kutse kandja ning täitja aususest, kõikemõistvusest ja hinnatasuvusest; ainult sel juhul võivad ajakirjandus ja ajakirjanik loota, et rahvas neid mõistab, austab ja hindab. Missugust austamistunnet võib aga tekitada laiemas ringkonnas juhtum, kus üks toimetaja esineb väljapressijana ning teine väljapressitud summa kaastarvitajana? Näide pole kaugelt pärit — usun, iga kutseline inimene mäletab piinlikult-kurba Ajakirjanike Liidu peakoosolekut, kus oldi sunnitud kaks kolleegi mainitud põhjusel heitma välja. Tookord raviti paise operatiivsel teel, ehkki poolikult — mõlemad härrad jäid endiselt toimetajaiks. Kuid on ka sääraseid paiseid, mis pole opereeritavad, nimelt need juhuslikult lehtede juurde pääsnud inimesed, kes end nimetavad ajakirjanikeks, toimides selle nime all igasuguste lubatud ja lubamatute võtetega, on aga ajakirjanduslikust kutse-eetikast ja moraalist niisama kaugel kui Marss Maast.

Meenub juhtum, kus ühest toimetusest oldi sunnitud kõrvaldama inimene kleptomaaania pärast. See on muidugi haigus, kuid sellise haigusega inimene ei saa olla ajakirjanik. Mis juhtus aga edasi? Mees sõitis riigi teises servas asetsesse linna ja jätkab seal tegevust, olles isegi mõningate klubide ja organisatsioonide liikmeks, mille nimes figureerib „rahvus“ või „kunst“! Ei taha sellega öelda, nagu peaks teatavate haiguste all kannatajad heidetama ühiskonnast kõrvale, kuid siiski peab tõmmatama teatud piir nende ja seltskonna, ühes sellega ka seltskonna südame-tunnistuse, ajakirjanduse, vahele. Leidub toimetajaid ja väljaandjaid, kes peavad auasjaks oma kõmu- või ulutsalehtede kaastöölisi hankida inimeste hulgast, keda kutsutakse allmaailmaks. Muidugi võidakse seejuures võita rabavuses ja täpsuses, kaotatakse aga kahtlemata kvaliteedis: robustsed väljapursked, sündigu need all- või ülalmaailmast, ilma ajakirjaniku kõlbelise filtrita, on haisvad plahvatused, mis on suutelised ainult määrima, mitte aga arendama ja kasvatama.

Tänapäeva kriisikeeristes pole upepallid ha-

ruldased ning pole seepärast midagi imestada, kui neid teatud määral kaasa teeb ajakirjanduski. Küll aga tuleks normaalolukordadesse tagasi jõudmisel hakata piirama upepallitajaid-väljaandjaid koos nende palgalistega, nii toimetajate kui ka reporteritega. On ammu kõneldud liialt pealetungiva sopaaajakirjanduse tõkestamise vajadusest, on kitsamais ringides võetud vastu sooviavaldusi ja otsusi, kuna aga need algatused on tulnud mitte-ametlikest ringidest, siis on nad jäänud täiesti mõjuta. Oleks tarviline, et uute seaduste sehitsejad ja paragrahvide valajad leiaksid kohase mooduse sellegi keerdsõlme lahendamiseks.

Kaunis raske on kuidagi seadusandlikult piirata või määratella, kes võib töötada ajalehe juures ja end nimetada ajakirjanikuks, kes mitte. Ometi teatud vajadus selleks püsib. Nagu mainitud, eeskätt kutse-eetilistes kui ka teenistlikes huvides ja põhjusil. Korralik ajakirjanik ei saa lubada väljapressijate, kleptomaanide ja igasuguste muude haigete ega ka oma vaimuomadusil sobimatute inimeste tungimist oma tööalale. On kaks võimalust: kas argu nõutagu ajakirjanikult üldse mingit ühiskondlikku taset ega kõlbelist eetikat ja makstagu talle siis hädaabitoolise juhuslikku tasu, või asetatagu nõudmised koos küllalt tiheda filtriga, mis ei võimaldaks igasuguse eetikalageda saasta ligiujumist, ning tunnustatagu ajakirjanik oma kutse ja seltskondliku taseme vääriliseks ning honoreeritagu teda siis ka vastavalt. Sest ühenduses ajakirjaniku olemasolu ja esinemise küsimusega kergib juba paratamatult eline tasuküsimus, — sel alal tegutsēja kutseinimene peab olema niivõrd garanteeritud, et ta ei vaja affääridesse-laskumist, mis ajakirjanduse alal võivad nõrkadele iseloomudele enam kui kuskil mujal kujuneda meelitavaks ja hukutavaks.

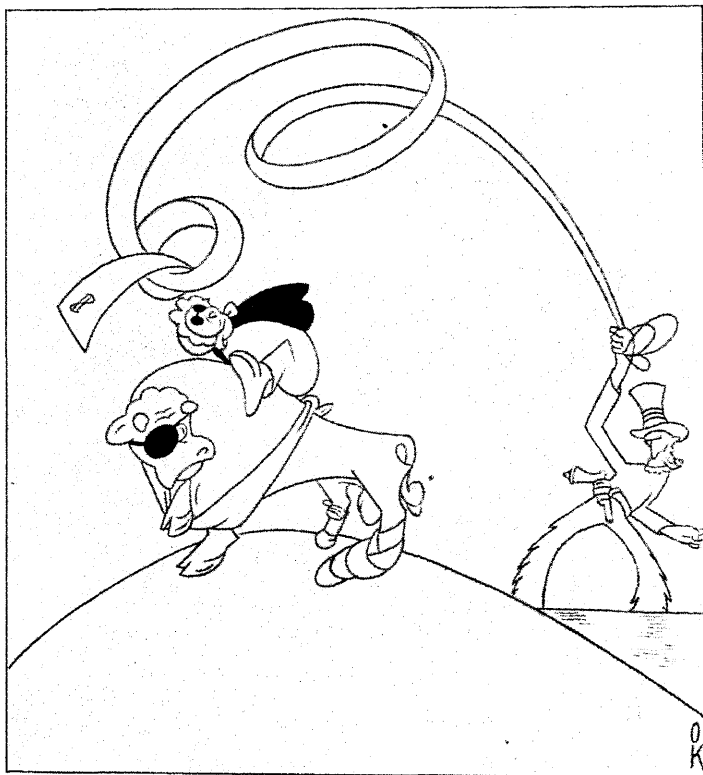
Teiseks peaks Ajakirjanike Liit kui ametiühing ja kutseorganisatsioon hakkama oma ülesandeid võtma natuke sügavamalt, mis tähendab seda, et liit mitte ainult ei oleks, mis ta olla saab, vaid suudaks end ka kujundada sääraseks nagu ta olla tahab. Juba on pandud liikuma mõte suurema staaži vajadusest liikmeks pääsmisel. See mõte on tekkinud mitte tuulest, vaid tegeliku elu nõudeist. Ja nimelt ajakirjanike perest, kel südamel kutse-eetilise kõrguse ja tubliduse küsimus. Liit võiks tulevikus väga hästi töötada välja korraldused, mille alusel kedagi võidakse palgata teenistusse lehe juurde ning anda talle ka vastav kutsenimetus. Praeguse korra juures, esiteks, pole mingit kontrolli sellele kutsealale pääsmiseks, nagu seda näeme igal teisel kutsealal, ega ole ka üksikasjalikumaid liigitusi erialade järgi. On saanud kombeks tituleerida enam-vähem kõiki ajalehetöötajate töötajaid toimetajatena. See võib olla väga demokraatne ja ilus, mille vastu ei

tarvitseks kõnelda, kui toimetaja nime all igal pool mujal maailmas ei mõistetaks midagi muud kui seda on noormehed, kes meil jooksevad pliiatsi ja blokknoodiga ringi igas räpasemaski nurgataguses, laskudes igasse võimalikku affääri ja seikluse ning määrides ja roojastades sel kombel ajakirjaniku head nime. Kui kutseorganisatsioonil peaks liidul nagu igal kindla oskusega isikute koondisel olema õigus määrata uute juurdetulijate kutseoskuslikku taset, nende vastavust kutsevajadustele ja nende sobivust erialadele, sest tänapäev kasvab ajalehetöötajates, nagu igal pool mujalgi, järjest enam nõudmine spetsialiseerumise järele. Selleks võib-olla tuleks liit teatud määral korraldada ümber ja anda talle rida uusi funktsioone. Meil pole seni hinnatud ajakirjanike ettevalmistust ega kutseoskuse tõstmist. On tulnud lihtsalt juhuslikult äratundmisele oma võimeis. Kuid nagu igal erialal, nii siingi ei saaks kapa kesta juhuslikkuse printsiipi.

Liit võiks ühelt poolt hakata organiseerima kõrgeklassiliste ja rahvale väärtuslike ajakirjanike ettevalmistamist kursuste või ka vastava kooli avamise kaudu, teiselt poolt endale võtta ülesandeks oma liikmeile või õppinud juurdetulijatele tegevusvõimaluste leidmise. Säärase korra juures, kus kutsealale astuv ajakirjanik oleks sunnitud läbi käima väikesest puhastustulest, peaksid kujunema välditavaks igasugused skandaalnähted, millest olnud juttu eelpool.

Samuti võiks tulla kõne alla, kui sihtkapitali summadest kord eraldatud pensionisummad ja korraldatud haigus- ning vanaduskindlustus, mis kutsealal paratamatu, oma liikmetele välismaiste õpivõimaluste hankimine kas stipendiumide või laenude näol. Varemattel aegadel jagatud reisi-

stipendiumid osutusid ebapraktilisiks ning ongi osalt just selle tõttu kaotatud. Kuid täiesti ebanormaalne on näht, et ajakirjanduse alal nii vähe hoolitakse endatäiendamise või suundõppimisest. Teadupärast õpib meil iga aasta välismaal kaunis kenake arv tehnikuid, kunstnikke ja õpetajaid. Ajakirjanikke aga, kes kõige lähemalt seotud rahvusliku ja rahvusvahelise eluga — mitte ühtki. Meil kõneldakse sagedasti kultuurorientatsioonist ja orientatsioonipoliitikast, kuid ajakirjanik, kes teatud orientatsioonil määramisel või propageerimisel võiks teha kõige enam, on sellest ringist jäetud täitsa välja. Õpetaja, tehnik ja kunstnik suudab teatud maal õppides võib-olla tuua kaasa ja edasi külvata osakese oma erialalisest orientatsioonist, ajakirjanik aga, kes omandanud vastava orientatsioonilise täienduse või kasvatuse, on võimeline mõjutama kogu rahvast ja riiklikku eluvormi.

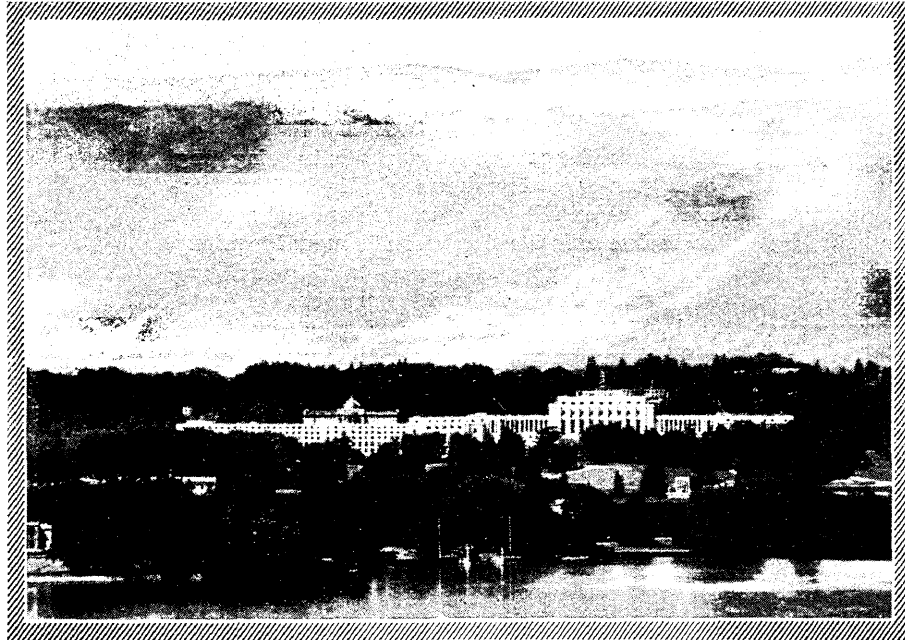

Ameerika nõuab Euroopalt sõjavõlga.

O. Krusten.

Seesuguseid ülesandeid, eeskätt nimelt passiivseid, tahtnuksin näha taotlemas uue ajakirjanduse (trüki-) seaduse koostajaid. Ajakirjanik, kel terakenegi kutse-eetilist südametunnistust ja ühiskondlikku taipu, pole Seevaldi-kandidaat ega roimar, keda tarvis kihutada taga paragrahviga. Ajakirjanik võib olla väga tähtis ja kasulik tegur, kui riigivõim ja seltskond oskavad teda vastavalt rakendada ja kasutada. Säärase teguri kasutamine seisab mitte ainult ta tegevuse võimaluse piiramises ja kärpimises, vaid palju enam avardamises ja mitmekesistamises nii isiklikust kui ka kutserühmalisest huvist väljudes. Siis vahest võiks nimetada paragrahvi, mis seni rippunud alati Damoklese-mõõgana ta pea kohal, ajakirjaniku sõbraks.

V i v a n t sellised paragrahvid-sõbrad!

H. TAMMER

EESTI AJAKIR-
JANDUS PEAKS
GENFIS OLEMA
ALATISELT
ESINDATUD

Vaade ehituselolevale uuele Rahvasteliidu paleele.

AJAKIRJANDUS RAHVASTELIIDUS

Genfis viibib alatiselt umbes 100 välismaa ajakirjanikku ja telegrafibüroo-esindajat, kes jälgivad Rahvasteliidu organite tööd aasta läbi. Rahvasteliidu täiskoguks sõidab aga tavaliselt kokku 600—700 sulemeest, mõnel eriti tähtsal puhul tõuseb see arv aga isegi 1000-le, nagu oli lugu desarmeerimiskonverentsi algupäevil.

Ajakirjanikel pole Rahvasteliidu töös ja edus tähtsusetu ülesanne. Nende õlul lasub õieti Rahvasteliidu töö eluliseks tegemine ja liitmine maailma avaliku arvamusega. Rahvasteliit oleks ajakirjanduseta kui ringhääling, mille juhtmed saatejaamaga katkenud. Esinegugi mikrofone ees kõige virtuooslikumad jõud, nende helid raugeksid ringhäälingu helikindlate seinte vahel.

Rahvasteliit oma iseloomult võib elada ainult maailma avaliku arvamuse jõul. Ta on ühtlasi maailma avaliku arvamuse suur laboratoorium, mis kogub endasse kõige lahkuminevamad vaated ja paiskab need enam või vähem õnneliku sünteesina uuesti õhku. Kui Rahvasteliidu tegevus oleks arenenud ainult tavaliste diplomaatlike konverentside traditsioonide kohaselt, avalikkuse eest suletuna, oleks ta olnud juba ammu surnud. Sest meie päevi diplomaatia ja välispoliitika nõuab kõige laialdasemate kodanikukihtide kaasaelamist käsitatavatele küsimustele.

Ajakirjanduse tähtsusest tingitult on mõistev tav ka see suur vastutulek, mida Rahvasteliit osutab ajakirjanikele. Rahvasteliitu ei saa võr-

reldagi näiteks meie riigikoguga. Kuna meil kõik riigikogu komisjonide koosolekud ajakirjanikele on suletud, on vähemalt $\frac{2}{3}$ kõigist Rahvasteliidu komisjonide koosolekuist neile avatud. Kinniseid koosolekuid on harva ja neil käsitatakse äärmiselt delikaatseid küsimusi, puutugu need siis Rahvasteliidu administratsiooni, riikide sõjasaladusisse, tülitsejate lepitamisse või päevakordade koostamisse. Tihti lähevad aga sellisedki asjad avalikult. Meie riigikogus jääb koosolekute kinnisuse tõttu just rahvasaadikute töö viljakam osa (komisjonides) teadmatuks ja seetõttu on laialdastes rahvassides tekkinud mulje, et riigikogus ei tehta üldse midagi ja et komisjonides käiakse ainult selleks, et registreerida nimi ja võtta vastu lisatasu. See viga esineb teistegi riikide parlamentides ja tekitab muidugi seal rahva hulgas sama arvamuse. Mõnes kohas püütakse viga küll siluda ametlike kommunikatsioonide avaldamisega, kuid see abinõu on siiski väga puudulik.

Rahvasteliidus on komisjonide koosolekutel ajakirjanikele reserveeritud oma kohadki, neile jagatakse käsitatavatesse küsimustesse puutuvaid materjale peagu võrdselt riikide esindajatega ja Rahvasteliidu teenijaskond on alati lahkelt valmis neid aitama. Telefon ja telegraf on otsekohe samas hoones käepärast. Ajakirjandus on nii siis Genfis mitte ainult hädavaevalt sallitav, vaid alati tervitatav kaastööline.

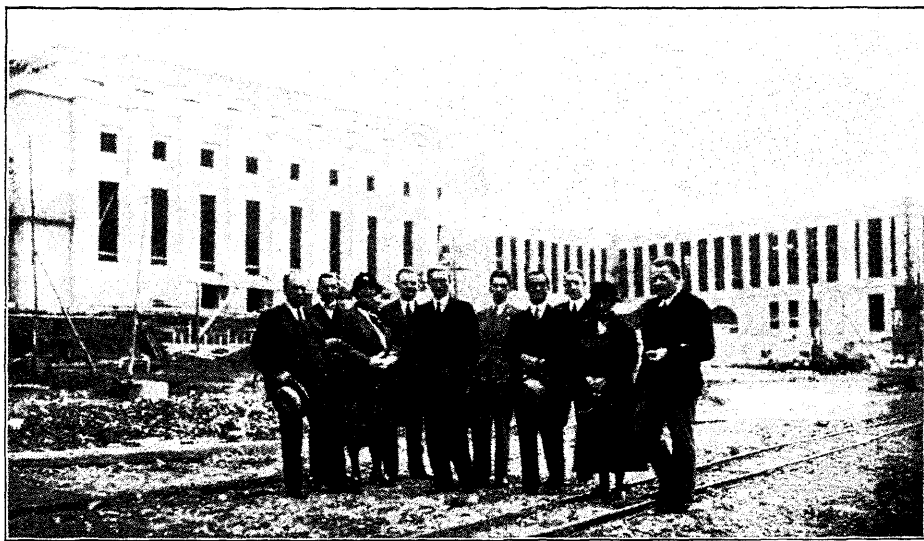
Ka puuduvad miikide esindajate ja ajakirjanike vahel Rahvasteliidus „seisuste vahed“. Tähtsaimadki riigimehed on alati kättesaadavad ajalehemeestele ja koosolekute vaheaegadel on neid näha kõige meelsamini vestlemas ajalehemeestega. See garanteerib riigimeestele teatud eluläheduse, kuid tihtigi on lehemeeste hulgas ka jõude, kes üksikutes küsimustes suured spetsialistid ja võivad vahel anda päris väärtuslikku nõu.

Rahvasteliidu juures töötavad ajakirjanikud on koonduvad Genfis eriliitu, mis peab iga aasta septembrikuus oma peakoosoleku ja banketi. Riigimehed on siis ajalehemeeste külalised, saavad kuulda palju otsekohest arvustust ja peavad ajalehemeeste vastuvõttudel sagedasti oma otsekohesemad ja sügavamad kõned.

Töötamine Rahvasteliidu juures on väärtuslikumaid koole ajakirjanikule. Siin saab omandada teooriat ja praktikat korraga. Teatav tüse ettevalmistus peab ajakirjanikul, teadagi, olema juba varem, et üldse suuta jälgida käimasolevat tööd ja süveneda ainesse, kuid selle töö jälgimine täiendab väärtuslikult ajalehemehe teadmiste-pagasit ja avab talle hoopis uusi perspektiive, meelitades ta kaasloojaks põletavate päevaküsimuste lahendamisel. Isiklikud tutvused riigimeestega jäävad väga väärtuslikuks abistajaks kogu kutsealalises töös.

Grupp ajakirjanikke Rahvasteliidu juurest.

Eesplaani tuntud saksa ajakirjanik v. Hahn (pahemal) vestlemas K. Radekiga; taga äärmised ungari karrikaturistid Derso (pahemal) ja Kelén.

Grupp Rahvasteliidu inimesi ehituseloleva uue Rahvasteliidu palee ees.
Kõige paremal: artikli autor toimetaja H. Tammer.

Eesti ajakirjanikkonnal on seni puudunud peagu täielikult võimalused töötamiseks Genfis. Meie ajalehtede ainekehvus on selles muidugi peapõhjuseks, kuid ei saa ka salata, et meie valitsus ja riigikogu on vähe teadlikud selles, mida tähendab ajakirjanduse kontakt nii väärtusliku rahvusvahelise orgaaniga kui seda on Rahvasteliit. Meie ajakirjanduse äärmine pinnapealsus ja koos sellega kogu meie rahva nõrk orienteerumisevõime rahvusvahelises poliitikas on selle tulemuseks. Sellega õonestatakse meil mitte ainult Rahvasteliidu tähtsust, kes ikkagi — hoolimata kriisinähtest — on väikeriikide iseseisvuse kaaluvamaid kaitsjaid, vaid isoleeritakse ka Eesti avalik arvamus rahvaste paljuhäälelisest kontserdist. Ja sagedasti toob see meile määratud kahju.

Eesti sündmused on maailma avalikus arvamuses valgustatud kõige viletsamini. Enamasti ei teata üldse, mis meil sünnib, — oleme kuidagi lülitatud välja suurrahvaste teadvusest ja meie äkiline kadumine ei häiriks palju kedagi. Ei ole aga usutav, et meie ajakirjanikud 15-aastase iseseisvuse jooksul poleks suutnud end panna maksma Genfis, et meie ajakirjanikel poleks tekkinud sidemeid maailma juhtivate poliitikutega ja mitmedki Eesti ajakirjanikud poleks olnud maailma suurlehtede kirjasaatjad. Meie mured ja võitlus oma tuleviku eest oleks võinud kajastuda senisest palju reljeefsemalt maailma ajakirjanduses, kui meie suurematel ajalehtedel oleks olnud alatine esindus Genfis. Nüüd on iga välismaa kolmanda järgu käperdaja küllalt kompetentne, et Eestist mõne sulerapsuga luua pensik pilt ja siis meid lasta jälle vajuda unustusehõlma. Seda meie apaatsust kasutavad meie poliitilised vastased sagedasti sihilikult.

Eesti ainsaks esindajaks Rahvasteliidu juurde akrediteeritud ajakirjanike liidus on praegu E. Ammende, vähemusrahvuste kongressi sekretär. Ta ei unusta vahetevahel heatahtlikult mainimast vähemusrahvuste küsimuse eeskujulikkust

Rahvasteliidu sekretariaadi pressisaal.

lahendust Eestis, kuid vähemusrahvuste küsimus Eestis pole sugugi olulisemaid ja selle rõhutamisega võib jätta koguni võõrkujutluse meie rahvuslikest jõududest. Kogu vähemusrahvuste liikumine on aga viimasel ajal pealegi rakendunud ebasoovitaval määral Saksa imperialismi teenistusse ja päris otsekohele öeldes tundub Ammende Genfis liikudes enam Saksa riigi ametnikuna kui Eesti ajakirjanikuna. Väärksime Genfi ajakirjanikeperes teistsugust esindust.

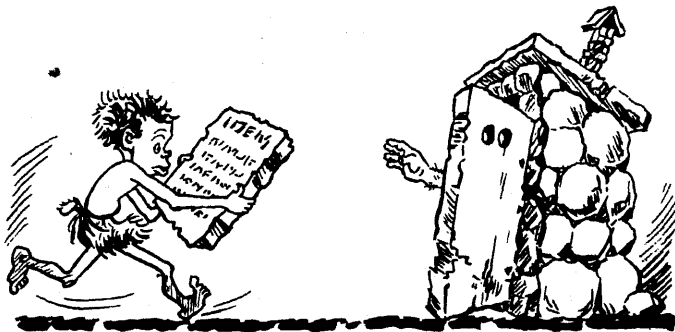
Ei saa jätta märkimata, et meie poliitilinegi esindus (vähemalt kuni alatise esinduse loomiseni Rahvasteliidu juures) on olnud väga juhuslik ja viljatu. Meie välisministrid on seal pakkunud enamasti väga kergekaalulise kuju, kuna nad oma lühikeses ametisviibimise ja mitmekülgsede huvidega pole suutnud küllaldasel määral süveneda ainesse, ka puudulik keeleoskus on olnud suureks komistuskiviks. Eestist on käinud Genfis rohkesti vaikivaid statiste ja olulisem, mida nad tagasi tulles on osanud seletada ajakirjandusele, on see, et naaberriikide esindajatega on Genfis loodud tihe kontakt. Ajakirjanikule aga näib, et kontakti loomiseks naaberriikide esindajatega ei tarvitse sõita Genfi. Nii-sugust kontakti võib hõlpsamini luua Riias, Kaunas ja Helsingis. Genfis oleks olnud tarvis luua kontakti Prantsuse, Inglise, Saksa jne. riigimeestega.

Vilunud ajakirjanik on alati osavam türikest välisministrist või juhuslikust diplomaadist. Kui mitte muus, siis vähemalt selle edasiandmises oma rahvale, mis tõeliselt sünnib Genfis. Ta kirjutised on elavamad ja haaravamad dip-

lomaadi šabloonilisest sõnadevurinast, kes oma oletatava vastutusrikkuse (tõeliselt vähese asjatundlikkuse ja kompromiteerimiskartuse) tõttu on lakooniline ja poseeriv. Ja kui võrratult odavamad tulevad ajakirjaniku aruanded tüsedate päevarahadega varustatud riikliku esindaja kõrval!

Riiklikest esindustest Genfis ei saa midugi loobuda — seda soovitada ei tule kellelegi mõttesse — kuid riigimeeste sõite tuleks piirata ajakirjanduse heaks. Kui mitte midu, siis tuleks kas või ajakirjanikele usaldada osa esinduste jooksvast tööst, kasutades ajakirjanikke esinduste sekretäridena. Nii-sugust võimalust pani nende ridade kirjutaja tähele näiteks Austria delegatsiooni juures. Kuid ei pruugigi ju alati eeskujud otsida väljast, vahest peaks laskma meie esinemisvorme meile ette kirjutada meie oludel ja võimalustel.

Gori.

Kiviajal. „Uugu, too kähku vana ajaleht!“

IGIVANA VASTOLU

AJALEHE JA LUGEJA VAHEL

Ei ole kuulnud suuremat nurinat ajalehe arvel kui praegu. Öeldakse, ajaleht väljendavat praegu ainult elu negatiivseid külgi. Ajalehe arvustamiseks on korraldatud isegi koosolekuid.

See on viimase aja nähtus ja näitab kõige muu kõrval kujukalt, kuivõrd ajaleht on inimestele saanud „igapäevaseks leivaks“. Kuna aga rahvas ajakirjandusele kord juba andnud niisuguse seisukoha, siis pole huvituseta võtta kokku neid arvamusid, mida sama seltskond ajakirjandusele öieti ette heidab.

Kõige rohkem heidetakse meie ajakirjandusele ette n. n. ägedaloomulist ja valimata sõnodega kallalekippumist oma vastastele; teiseks etteheiteks on sündmuste ebaõige kirjeldamine ja kolmandaks liigne poliitilisus.

Kui neid etteheiteid võtta põhjuseid uurimata, siis paistavad nad suures osas põhjendatuina. Salgamata võib valimata tooni meie ajakirjanduses leida igal sammul. Kuid niipea, kui asume selle põhjuste uurimisele, näeme, et toon on ei kellegi muu kui nende endi tingitud, kes seda tooni ajakirjandusele heidavad ette. Autoril on pikema aja kestes olnud võimalus jälgida rahvakoosolekuid. Seal on paistnud silma, et need kõned ja kõnelejad, kes küsimusi käsitanud suure asjalikkusega, kuigi elavas toonis, on peagi jäänud alla neile, kes samade küsimuste juure asunud üldsõnaliste, kuid teravaltloikavate ja isegi täiesti valimata väljendustega. Nii kurb kui see ongi, olen näinud viimaste poole kalduvat neidki, kellest seda poleks millalgi uskunud. Kõnelemata lihtrahvast, kes „õiguse annab“ sellele, kes suudab enam suud pruukida. Sama hingeelu ja arvustamiselaad on üle kantud ajakirjandussegi. Ja seejuures pole midagi imestada: ajakirjandus avaldab ainult seda, mida rahvas mõtleb ja teeb.

Hoopis eriküsimus on, kas niiviisi tohib talitada ja kas ajakirjandus ei peaks seisma kõrgemal. Kuid lastagu katseks mõni arvustaja

kirjutada. Ta kirjutabki, kuid mitte sugugi „tagasihoidlikumalt“ kui seda teinud teised. See on aja nähtus ja inimeste loomus, mille istutanud sisse ümbrus. Selles osas on ajakirjandus vahest rohkem „elulähedane“ kui ta olla võiks.

Mis puutub teise etteheitesse, siis on see rohkem põhjendatud. Siin on eesti ajakirjanduses eriline joon. Pahempidipöörduvalt kirjeldatakse meil peamiselt sündmusi, mis seotud poliitikaga. Seal näeme niisuguseid „imetegusid“, mida rahvas ei oska tõesti enam hinnata. Kuid teised maad ei ole selles võidujooksus sugugi jäänud taha — seal nähakse oma eripriisma läbi isegi pea kõiki sündmusi. Meie ala selles osas on tugevasti seotud kolmanda etteheitega, poliitkarohkusega. Poliitika on sellegi osa teinud niisuguseks, et sündmust vaadatakse selle järele, kuidas see soodus poliitilisele olukorrale. Kuid „poliitika tegemise“-etteheide ei pea eesti ajakirjanduses pahe n a paika. Kõigepealt peame pidama silmas, et siin on kõik kodanikud kutsutud osa võtma poliitikast. Pealegi on meie elu alles korraldamiseajajärgus ja seepärast sellel alal tööd märksa rohkem kui vahest seal, kus kõik läheb juba aastakümneid ettemääratud rada. Kuid jälgitagu seda osa välismaade ajakirjandusest, kus elukorraldused ka noored (Saksa, Vene, Itaalia), siis ei või sealne ajakirjandus milgi tingimusel poliitikale pöörda vähem tähelepanu kui ajaleht pea otsast lõpuni. Ka ei mängi poliitika meie lehtedes nii suurt osa põhimõttelises osas, kui just päevauudistes. See tõendab omakord eeltoodud väidet.

Kuid kõigi nende kõneluste juures ei panda tähele üht ja vististi küll kõige mõjukamat asjaolu: ajaleht on avaliku elu valvepost. Ajalehe ülesanne on esijoones vaadelda sündmusi nende otstarbekohasuse seisukohast, mis vastaks kõige kõrgemal elunõuetele. Seepärast tunnebki lugeja, just kui oleks ajaleht nagu viriseja, kellele ei meeldi üks ega teine. Vastava vaatekoha manab esile peamiselt meie elu kiire arenemine ja

kiiretempoline rühkimine. Peame mõne aastaga tegema töö, mille teised rahvad saanud korda aastakümnete ja -sadade kestes. Seetõttu on toiminguid ja ettevõtteid niivõrd palju, et nad otse kuhjuvad nii kogu seltskonna kui ka iga üksiku isiku õlgadele. Kui ajaleht oma ülesandeid tõsiselt võttes kõigi nende sündmuste ja tegude üle tahab võtta sõna paremini korraldamise seisukohalt, siis loomulikult võtab arvustav ja juhatav toon näilise ülekaalu. Ma ütlen näilise, sest tõepoolest selle joone käes pole ühegi ajalehe veergude enamik. Kuid me teame, et inimene oma hingelises helluses ja tegutsemisehoos leiab ajalehest enda kohta käivates kirjutistes eeskätt ikka selle palgi, mida oma silmas peab pinnuks. Hoos olev lugeja ei pea tarviliseks järelegi mõelda, mida teatud märkuse kirjutusega õieti on tahetud saavutada: ta lihtsalt jätab kõne all oleva märkuse positiivse osa vaatlemata ja näeb ainult negatiivset. Absoluutses mõttes võttes on ka puht-negatiivseid jooni käsitlevad artiklid suunitud positiivsele tagajärjele.

Kuid võtame küsimuse puht-tehniliselt. Ka siin näeme, et ajalehtede veergudest kaugelt suurem osa on pühendatud oleva olukorra ja sündmustiku fikseerimisele. On välja tõstetud kõik positiivsed sündmused. Kuid kahjuks need puutuvad lugejaile vähem köidatavatena vähem silma, jäävad sagedasti hoopis tähele panemata. Selles seisabki see igivana vastolu ajalehe ja lugeja vahel. Isegi neil juhtudel, kus kodanikust ja tema tööst või asutisest ja selle tööst on küllalt kirjutatud, igas elab see isiklik suur mina ja kiitusttahtev suurisik, kes loeb ka selle puudulikuks, kuna oleks soovitud asja näha veel paremini valgustatuna.

Seesugused vastolud on valitsenud ajalehe ja lugejaskonna vahel ajakirjanduse sündimisest

saadik. Jäävad ka edasi kestma, kuid üldised liialdused, nagu seltskonnast seda praeguse aja kohta kuulda, ei pea paika ning on ebaõiged. Tõelise olukorra paljastab ka see näide, et need, kes ise asuvad ajalehtede vastu nagu prokuröri osas, haaravad ise sule järele enamasti ainult niisugustel kordadel, kui nende ümber sünnib või on sündinud midagi niisugust, mis sündida poleks tohtinud. Siis pööratakse ajalehe poole. See peab siis andma selle ülemnootituse kõigile ja eriti neile, kellele see kodaniku poolt otseselt mõeldud.

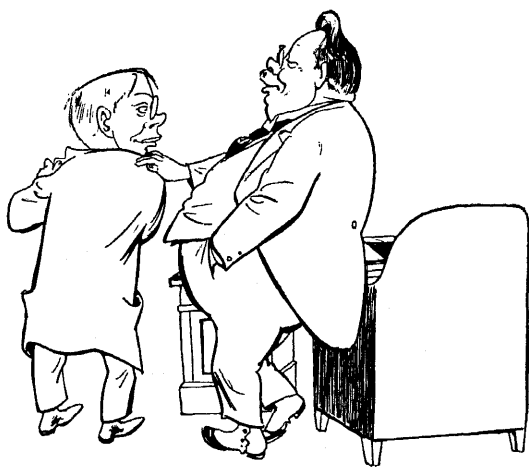
Teine osa, mis ajalehe juures etendab mõduandvat osa, on seltskonna enda elu kajastus.

Eesti ajaleht ei ole tõusnud välispoole kodanikkonda. Teatavas mõttes on see meie ajakirjandusele suureks plussiks. Ajaleht on jäänud seltskonna enda häälekandjaks. Seepärast on arusaadav, miks ajaleht oma palgelt on sama, mis seltskond oma enamikus. Võtame kas või praeguse ajajärgu: kas on seltskonnas endas muud kõneainet kui tehtava töö arvustamine. See läheb isegi nii kaugele, et kaotatakse usk kõigisse töötajaisse. Kõnelused ja arvustused on tüürimas nagu absoluutse negatsiooni poole, sest arvustada on kerge. Kui ajaleht kajastab kas või sõnasõnaliselt seda seltskonnas valitsevat meeleolu, siis on süü ajalehel. Toome näite: praegu peab iga kodanik omaks „pühaks kohuseks“ kiruda raskeid aegu. Aegade üle kurdab seegi, kelle seisukord läinud märksa paremaks kui mõni aasta varem. Ta ei saa teisiti, sest niisugune „lahkhääl“ oleks võõras ja ümbruskond oleks valmis vihkama seda inimest, kes ütleb, et tema seisukohast pole elu sugugi nii halb, nagu

SELTSKONDLIK

„Härra toimetaja, peenike number: tänasel ballil õnnestus mul pildistada linna suuremat donžuaani, kui see parajasti suudles oma süles olevat daami!“

„Suurepärane, noormees! Ütlesin ju kohe, kui meile tulite, et teist saab asja. Niisugune terane!“

sedä katsutakse kujutada. Kui sama mõtet kat-
sutakse tuua esile ka ajakirjanduses, siis on terve
kodanikkond ajalehe peale pööraselt vihane, sest
ajaleht on julgenud ajalikkuse piirides näidata,
kuidas meie selle asemel, et otsida olukorrast
väljapääsu ja meeleolu juhtida tööle, endale su-
gereerime viimast päeva.

Kuid ajaleht ei oleks siis oma ülesannete kõr-
gusel, kui ta kõigis asjus kajastaks ainult ümb-
ritseva seltskonna meeleolu. Ta peab tõusma
kõrgemale seltskonnast ja näitama, mis on õige,
mis mitte. Ajaleht viib enda seega olukordades
vastollu teatud osa lugejaskonnaga, kuid seesama
lugejaskond andestab talle pärast, kui küsimused
juba kuuluvad minevikku, täielikult.

Nii tasandatakse vanad vastolud ja seistakse
ühe osa lugejaskonnaga ikka jälle uutes vastolu-
des. Kõik seepärast, et meie elu läheks edasi ja
loodaks väärtusi ilma suuremate puudusteta.

Vastastikused mõjutused annavad jalge alla
kuldse keskte. Ilma et me seda ise otsiksime.

*

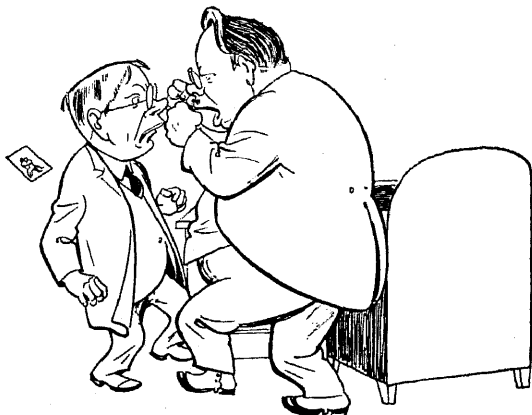
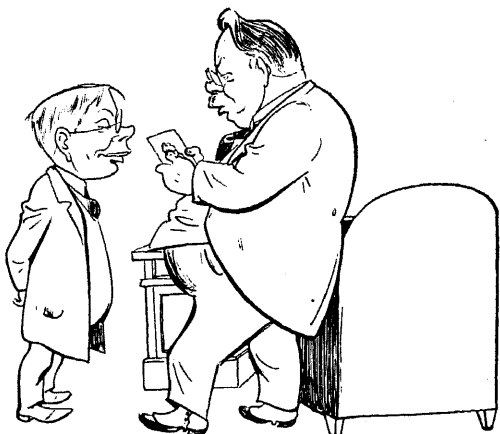
Loeteldud puuduste kõrval eesti ajakirjan-
dusel on seesuguseidki, mida näeb ajakirjandu-
sega tegeleja ise. Need ei paista üldsusele nii-
võrd silma, kui nad on olulised ajakirjanduse
üldilmele kui niisugusele. Esijoones peab üt-
lema, et ajaleht sel kujul, nagu ta praegu meil
esineb, on välimuselt toormaterjal. Ajalehe vä-
limus on õige vähe muutunud aja jooksul. Pa-
ber, kiri, paigutus — see kõik jätab ajalehest
mulje, nagu tahaksid sa ajalehest saada rutem
kui muidu lahti. Paigutus ja pilditehnika on ede-
nenud, kuid mitte sellel määral, et ajaleht oma

välimusest võiks olla nauditav. Üks osa välismaa
lehti on seda (näiteks Rootsis). Arusaadavalt
nõuab see märksa suuremat kulu ja vaeva. Või-
malik, et meie ajakirjandus sellise eksemplaride-
arvu juures nagu praegu, ei suuda seda kõike
lubada. Kuid praegusest märksa rohkem võiks
siiski. Omal ajal joosti, eriti piltide osas, võidu
värvitrukile. Läks kulukaks. Seepärast loo-
buti varsti. Kuid pealkirja- ja ilustamistehnika
ei nõua nii suuri kulusid. Annab aga tundu-
vaid paremusi praeguse ees. Võib olla päris kindel,
et niipea, kui keegi astub ees, sellele tullakse jä-
rel. Muidugi on selle tagajärjeks, et väikesed
väljaanded peavad esialgu jääma kõrvale, kuna
nad praegust primitiivset tehnikat tarvitades
odavuse tõttu võivad kõigiga võistelda.

Teiseks puuduseks tuleb pidada meie lehtede
väikest lehekülgede arvu. Väikesear-
vuliste lehekülgedega ajalehed on mõeldavad ain-
ult eriülesannete jaoks, kuid meie oludes, kus
ajakirjandus on paljudele kirikuks, kooliks ja
raamatuks, peab ajaleht olema mitmekesise si-
suga. Seda ei saa ta olla väikese lehekülgede arvu
juures. Meie elu on niisama mitmepalgeline kui
suurrahvastelgi. Meie ei saa oma riigikogu va-
limistele osutada sugugi väiksemat tähelepanu
kui näiteks ameeriklased. Meie majandusmi-
nistri kõne või jutuaamine pole meile vähema
tähtsusega kui näiteks inglise majandusministri
avaldused oma rahvale. Valitsuse tegevus on
samasuguste ülesannete ja küsimustega kui tei-
sal. Seltskondlik ja omavalitsuslik elu ei pul-
seeru sugugi teisiti kui suurte rahvaste juures.
Ainuke, mis suurte rahvaste juures ajakirjandu-
selt nõuab rohkem tähelepanu ja ka ruumi, on
igasuguste sündmuste kirjeldamine, sest suur-
rahva juures, suurel territooriumil sünnib palju
rohkem. Kuid sellele „vastutasuks“ peame meie

REPORTAAŽ

R. Tiitus.

„Keda sa siin tahad narrida, lontrus! See daam on
ju minu naine!“

jälgima palju suuremal määral teiste, suurrahvaste elu ja tegevust. Isegi mõtteavaldusi, kuna need meile on olulisema tähendusega kui vahest ühele suurrahvale teise suurrahva omad.

Praegune aeg erineb märksa endisest, kus võidi saada läbi väikese paberihulgaga. Seepärast, et siis oli tegemist ainult rahvuslike probleemidega ja kohapealsete pisiküsimustega. Omariiklus on ajakirjandusele annud uusi suuri tööpõlde. Me ei saa suurrahvaid pidada endist maha jäänuteks, kui neil on ajalehti, mille üksiknumber on meie ühe ajalehe nädalatiraaž! Need suured lehed pole sündinud kogemata, vaid rahvas on mitmekesiste huvidega ja seepärast peab neid kõiki rahuldama. Meie ajal pole enam lugejat, kes loeb lehe otsast otsani läbi, vaid ka siin on kiire elutempo määranud igale ainult selle osa, mis teda huvitab. Kui niiviisi „paber“ väga mitmekesiselt täidetuna jõuab lugejate kätte, siis ei tundu ükski osa domineerivana, nagu seda praegu öeldakse poliitilise ja päevauudiste osa kohta.

Loeteldud ei ole ainukesed puudused. On teisigi.

Kui kord on jutt ajakirjandusest ja tema suhetest lugejaskonnaga, siis oleks ühekülgne siin jätta täiesti puudutamata vahemehe — ajakirjaniku — osa. Sellest, kuidas praegune ajakirjanikepõlv on kasvanud ja töö juurde asunud, on ol-

nud juba varem kõnet. Tahaksin tähelepanekute järele puudutada ainult mõnd olulisemat küsimust, mis aitaks kaasa nii paljugi selgitamisele.

Täitsa ekslik oleks arvata, nagu seda välispool ajakirjanduseringi tihti tehakse, nagu sünniks kõik see, mis leiab aset ajakirjanduses, ajakirjaniku kui niisuguse v a b a s t tahtest ja tõekspidamisest. Nii nagu igal maal, nii on meilgi ainult üksikuid, kes oma tegevuses on täiesti v a b a d. Ajakirjaniku mõtteavaldus saab ainult niivõrd teoks, kui võrd see ei sünnita huvide kokkupõrget. Need ajakirjanikud, kes suudavad jooksvas töös säilitada oma kriitilise meelega enda mina, s a a v a d j ä t t a k i r j u t a m a t a seda, mida nad isiklikult ei pea õigeaks, kuid igakord mitte kirjutada.

Kitsapiirilise elu ja seltskonna õhk on tunginud ka ajakirjaniku hingeellu. On ta teinud rippuvaks kõigest, keda peab arvestama. Ja kui selles arvestamises teinekord ilmutatakse üliagarust, siis on see aja kajastus, mida saab tasandada sellega, kui ajakirjanike töö muutub kutseliste ajakirjanike tööks, kes endale ka sellel tööalal tahavad luua elutööd, mitte aga ajutist äraelamise kohta, nagu see seni enamasti olnud, kuigi ajakirjanikest endist mitteolenevaid põhjustel.

Seepärast: mõistke vastamisi üksteist — ajalehelugeja ja ajakirjanik!

A. Antson

KOLM EPIGRAMMI

ELULÄHEDANE LAULIK

*Luuleta kui reportaaži:
Tartu turg ja lillevaasid.
Ära näita oma veenet,
kui sul seda üldse ongi!
— Siis sul „kulka“ ees on teened,
sobid igasse salongi!*

STARKOPF JA ALLE

*Alle kord riskis ja ristis
Sind suuga raiuvaks kujuriks.
Vahepeal töögigandiks Sa kujunend,
Alle arenend viinaklaasi-ujuriks!
Kumb teist küll varem rannale sõuab?
Kes seda õieti ennustada jõuab,
— ränka vaeva see Allelt nõuab!*

RASKE AMET

*Eestis raskeim kirjaniku kutse ja põli.
nii imesageli peab vahetama
vaimustustahiti ja meelsuseõli!
Kui vaenekene sedagi teaks,
kuis purjed ta tuule järele seaks,
et laevukse kuulsuse rannale veaks! . . .
Eile valitses varasid Vana Jaan,
täna võltemehiks asemele astumas Sirk
— tuleb kõigiti meeldimiseks olla virk!
Sest „kulka“ kuldsed rohuaiad,
need ial pole olnud kuigi laiad!*

Tsensuur Eestis A. D. 1933

Alljärgnev kirjutus ei pretendeeri täiuslikkusele ega tahu olla põhjalikuks uurimuseks hiljutisest tsensuuriajast Eestis. Seda esitaks põhjusel, et paljud allikad, eriti suusõnalised, on liig värsked ja seepärast arusaadavalt põhjusil kättesaamatud, teiseks ei võimalda ruum kõige materjaali kasutamist. Katsum seepärast anda ainult püüetud läbilõike tollest raskest ja ommoodi huvitavast ajajärgust iseseisva Eesti ajaloos. Autor.

Reedel, 11. augustil 1933. a. pandi vabariigi valitsuse otsusega kogu riigis maksma kaitseisukord, et, nagu öeldakse otsuses, „vabariigi valitsusel oleks võimalik vajadust mööda tarvitusele võtta mõjuvaid abinõusid riigielu rahuliku arenemiskäigu kindlustamiseks“.

Samal päeval kuulutas tolleaegne kohtu- ja siseminister, sisekaitse ülema kohuste täitjana, telegraafiteel välja rea „mõjuvaid abinõusid“, nende hulgas ka perioodiliste ja muude trükiteodete eeltsensuuri.

Laiematele hulkadele tulid valitsuse karmid sammud ootamatult. Mis on siis õieti lahti? Kas välisvaenlane ähvardamas piire või sisevaenlased tegemas putschi, küsiti. Maal, kus nende

ei teatud hullu ega tarka. Kehitati õlgu ja arvati, et küllap Tallinnas jälle „mäsu valla“.

Ametlik seletus tuli kohe: tolleaegne riigivanem Jaan Tõnisson ise rahustas maad raadio kaudu, põhjendades kaitseisukorra maksmapanemist muuhulgas seega, et viimasel ajal on meie riiki sügavasti haaranud ärev meeleolu ja viinud meeled tasakaalust. Eriti olevat selles süüdi osa ajakirjandusest, selle vastutustundetusest, ärevusekylvamine ja lubamata kõmu tagaajamine. Nende parteipoliitiline hoolimatus olevat liialdunud ja puhunud üles. Teisest küljest olevat õnnetused ja kuri-

Maaümasõja järelmäng perekonnas. O. Krusten.

„Käis siin vene, saksa ja eestigi poisse — nüüd valitseb majas niisugune rahvuslik vihavaen, et ei tea enam, mis peale hakata.“

ridade kirjutaja parajasti veetis puhkeaega, poliitilistel koosolekutel ja poliitiliselt koond-

netused ja kuri- tööd puhutud suureks, nilbete kirjutiste avaldamine on kõigutamas rahva kõlblustunnet ja õonestamas usaldust kaaskodanike vastu. Valitsevat lausa terror inimeste vastu, kes ei saa astuda välja oma au eest. Eriti olevat teatud ringkonnad oma häälekandjad rakendanud suure järjekindlusega selleks, et külvata umbusaldust ja kahtlust. Laialimates hulkades tekitatavat tunnet, nagu oleksid juhtivad mehed meie poliitilises ja riiklikus elus kõik kõlvatumad isikud. („Postimees“ 13. aug. 1933.)

Edasi kõneles riigivanem sihiliikust liialdusest

nud kodanike sõjaväelisest organiseerimisest, mis võivad viia kokkupõrgeteni jne.

Kõige selle tõttu olevat valitsus otsustanud demokraatliku riigikorra nimel võtta tarvitusele vajumaid abinõusid üldise korra kindlustamiseks.

Esimese ja ka peamise osa oma raadiokõnest pühendas riigivanem ajakirjandusele. Sellest järgneb, et ajakirjandus või osa sellest oli teinud väga palju kurja ja halba demokraatlikule korrale ning eriti tangeerinud valitsust ja ta juhti. See järeldus leiab otse plastilise tõestuse valitsusejuhi suurkõnes riigikogus 2. oktoobril:

„Ka täie vabaduse juures ei või ometi lasta sülle tasapinnale kõnes ja kirjas, kus enam mitte milleski piiri ei peeta, kus ei hoolita kellegi ausast nimest, vaid juhitakse kõigi vastu kahtlust, mustamist ja laimu, mis iganes meelde tuleb. Ei pääse selle alt ei kodanikud, ei riigiega erasutused, ei riikliku ega seltskonnale tu- gelased. Igaüks pannakse sarnase kahtluse ja viha alla, et see kõikide meeoleu ära kihvatab ja röövib usalduse igaihe ning kõigi vastu. Rahvaelus ilmsiks tulevad pahesid, mis ei kannu mitte tegude laadi, vaid kuuluvad rohkem õnne- tuste või vaimliste ja kehaliste (orgaaniliste) puuduste hulka, mis ometi peaksid leidma ka aja- kirjanduselt inimlikku mõistmist ja arstivalt hoolitsevat kätt — need sõtkutakse suureks sensatsiooniks, nii et nad muutuvad otsekui eesku- juks lugejate silmis. Otse kurb on, et osa aja- lehti, kirjeldades alasti nilbusi, ise mitte ära ei kohku, et ta sellega lõhub ühiskonna tervist, kõlbust, kodanikkude ja rahva kehalise ning hing- lise tervise aluseid.

Väga halb on ka see, et ajakirjandus poliiti- lises võitluses vastaseid liües ei vaata mitte ette ega pea piiri. Ükski valitsus, ükski rügasutus ei nõua, et tema tegevust ei tohiks valgustada ja arvustada. Aga selle juures ei või nii kaugele minna, kus kõik täies ulatuses kahtluse ja umb-

usalduse alla pannakse, sest selle tagajärjeks oleks üldine tüdimus ja umbusaldus meie riikliku töö ning tegevuse vastu, kõigi riigiorganite vastu, ükskõik, kes seal töös ja tegevuses on. Selle tule- museks on, et juba lausa hakatakse tegema otse rügi ja rahva huvide vastast ässitus- ja õnes- tustööd, nii triikis kui ka kõnekoosolekutel.“ (Riigikogu stenogr. 2. okt. 1933.)

Tõsi, osa ajakirjandusest tungis teravasti kal- lale valitsusele ja ta poliitikale. Sõjalaevade sa- laduskatte all sündinud müük, manipulatsioonid krooni ümber, kaitseseisukorra väljakuulutamine Tartumaal mürgli tagajärjel „Vanemuises“ riigiv- anema kõne ajal, — kõik see andis ajakirjandu- sele põhjust valitsuse tegevuse arvustamiseks. Kuid ka varemil ajal tuli vahest ette terava- maid kallaletunge valitsusele, millele aga kunagi ei reageeritud nõnda järsult kui nüüd.

Teiselt poolt närveeris valitsevaid ringkondi, kuid ka sotsialiste, lähenev rahvahääletus põhi- seaduse muutmiseks, millele mindi vastu järjest kasvava vabadussõjalaste algatuse poolehoiu ja sisemise käärimise, muhenemise ja murenemise tähe all valitsevais erakonnis. Ka kõik see leidis vastukaja ajakirjanduses. Ja kui nüüd võtta ar- vesse teisi nähtusi, siis paistab tsiteeritud kõnede valguses, et nende teiste nähtuste erikaal kaise- seisukorra väljakuulutamisel oli tublisti väiksem ajakirjanduse osatähtsust.

Me teame ju näiteks, et sotsialistide hääle- kandja juttu vabadussõjalaste mässuplaanidest ei saa võtta tõsisemalt, kui seda hindas toliaeagse valitseva ringkonna häälekandja „Postimees“: see on ainult kõmutegijate järjekordne välja- mõeldud lööknumber suviseks lugemiseks. Ka riigivanem ja mõned juhtivad poliitikamehed, an-

des jutuajamise ühele Riia lehele, kinnitasid, et Eesti riigikorda ei ähvarda mingi oht. Riigivanem võis siis seda koguni „kindlasti öelda“, kuna kindral J. Laidoner veenvalt seletas ühele kohalikule lehele, et vabadussõjalased tahavad riigikorda muuta täiesti legaalselt rahvahääletuse kaudu.

Need jutuajamised ja seletused anti päev või paar enne kaitseseisukorra maksmapanemist. Üleöö ei võinud aga olukord kuidagi muutuda sellaselt, et oleks olnud vaja riik tervikuna kuulutada kaitseseisukorda. Kui seda siiski tehti ja pandi maksma ajalehtede eeltsensuur (üleriikliku kaitseseisukorrata poleks see olnud võimalik), siis tuleb tõuget ja põhjusi otsida mujalt. Ja need põhjused annavad tolleaegse valitsuse kogu aktsioonile hoopis iseäraliku ilme ja jume, eriti veel, kui sirvida tsenseeritud materjaale.

Ajakirjandus suhtus ta vabadust piirava tsensuuri maksmapanekule väga erinevalt. Oli ajalehti, kõnelemata valitsuse häälekandjaid, kes esimesel hetkel õigustasid tarvituselevõetud abinõusid; oli ka neid, kes leppisid vabaduste kitsendamisega demokraatia kaitsmise nimel ja oli neidki, kes jäid ootavale seisukohale.

Eriti huvitav on vaadelda riigivanema häälekandja „Postimehe“ suhtumist tsensuurile. 13. augustil kirjutas leht, et vabariigi valitsus olevat näidanud kindlat kätt, seades oma eesmärgiks Eesti avaliku elu tervendamise ja kodurahu häirimatuse. Iga riiklikult mõtleval kodanikul teravitavat samme, mis kindlustavad kaine õhkkonna loomist.

Kuid näib, et seisukohad ja meeleolud ei olnud

sellegi lehe juures veel kristalliseerunud, sest juba kuus päeva hiljem kirjutas lehe tegevtoimetaja tsensuurist kui vähesündsast hädaabinõust. „Ei usu,“ arvas ta, „et korraliku, mõõduka ajakirjanduse sõna- ja mõttevabadust tsensuuri läbi meie oludes pidurdada suudetaks. Selleks pole tsensuur mõeldudki. Aga vabale ja vastutusvõimelisele ajakirjandusele mõjub juba tsensuuri olemasolu masendavalt... Kuid demokraatlikus vabariigis on tsensuur siiski viimaseks abinõuks, millega ajakirjandust pidurdada.“

Varsti pettus aga toimetaja uuesti, — kui mitte enda, siis teiste lehtede suhtes, — seekord oma õilsas usus „korraliku ja mõõduka ajakirjanduse“ sõnavabaduse piiramise mittesuutmises tsensuuri läbi! „Postimees“ nõudis veelgi tõkestavamaid abinõusid ning mõnitas Tallinna lehtede alustatud valitsuse boikotti.

Tallinna lehtedest parteitu „Päevaleht“, hinnates olukorda enne kaitseseisukorra maksmapanemist, asus seisukohale, et vabaduse kasutamine nõuab enesepiiramist ja kui seda ei osata, siis peab piirid tõmbama riigivõim. Sõna- ja trükkivabaduse kitsendamine olevat karm samm, kuid seda olevat oldud sunnitud astuma raske aja ja olukorra tõttu.

Sotsialistlik „Rahva Sõna“ märkis lohutades, et „peame leppima ajutise vabaduse kitsendamisega selles kindlas teadmises, et nüüdsel raskel ajal demokraatia on hädaohus ning peab kaitsma end erakorraliste abinõudega“. Sotsialistide leppiv suhtumine on mõistetav, kui võtta arvesse, et sellal kõneldi avalikult sotsialistide lähenemisest ja toetusest valitsevale koalitsioonile, kusjuures sotsialistid nõudsid karmimaid abinõusid vabadussõjalaste vastu, kelles nägid suurimat hädaohtu demokraatiale.

„Vaba Maa“ ja ta sõsarleht „Sõnumed“, kes valitsusele tegid kõige käreدامat opositsiooni, ei leppinud olukorraga. Esimene mainitud lehtedest kirjutas, et surveabinõusid poliitilise õhkkonna tervendamiseks võiks võtta ette ainult siis, kui katsutakse luua koalitsiooni kõigist riiklikult

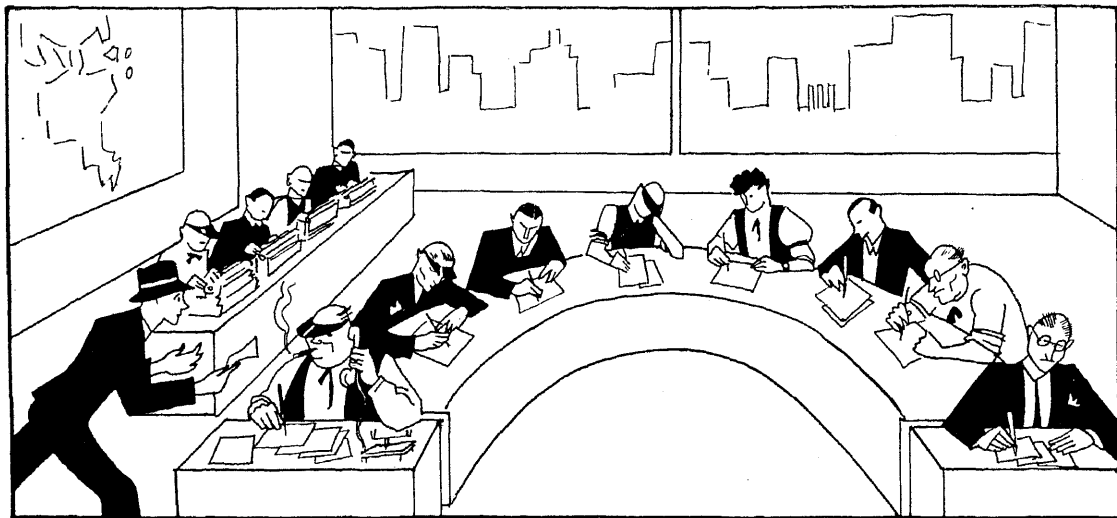
Lõpp 75. lhk.

R. Tiitus, tekst ja joonistused.

Sõnumid maalt.

(Oma kirjasaatjalt traaditeel.)

1. Laupäeva õhtul lõikas Sangaste taluperemees Mihkel Mut, kes oli just tulnud saunast, endale habemenõuga lõuga. Endatapmise katset ei oletata.
2. Täna hommikul oli Kavildas korraldatud suur hundijah. Nelja mehe peale joodi ära kolm liitrit piiritust.
3. Alutaguses löi rätsep Nõela abikaasa oma mehe küünarpuuga pähe. Asi töötab kujuneda skandaaliks! Nõel lubab oma naise kaevata kohutusse, kuna see olevat kole haavav, kui teda lüüakse küünarpuuga ja ta ise on rätsep.

USA. Ameerika Ühendriikides on säärasel vaimliselgi tööalal, nagu seda on ajalehetoiemetamine, võetud tarvitusele moodsa tööstustöö süsteem. Nii vabritseeritakse seal mitte üksi autosid, vaid ka sõnumeid jooksval lindil: iga sõnum, mis läheb lehte, jookseb toimetuses kindlas järjekorras läbi mitme-setme käe, enne kui ta jõuab trükikotta. Isegi toimetuseruumid sarnanevad tehasehallidele.

KARL KESA

Toimetused töötavad

Nat Mey illustatsioonid

Iga maa ajakirjandusel on oma pale, mis täpselt ei sarnane ühegi teise maa ajakirjanduse omale. Ta kannab igal maal vast koguni kõige selgemat, kõige teravamalt silmatorkavat rahvuslikku pitsert, erinedes teiste maade ajakirjandusest nii otstarbalt, mida ta peab täitma, ja sihilt, mida ta taotleb, kui ka sisult ja väliselt ilmelt — sellest hoolimata, et ajakirjandus seisab just kõige tihedamais sidemeis välismaailmaga, on ise nende sidemete pidajaks. See on küll seletatav sellega, et ajakirjandus, kes vajab kõige laialdasemate hulkade kandepinda, peab vastama oma lugejaskonna, s. o. üldiselt oma rahva huvidele ja maitsele. Huvitav on seejuures, et rahvuslik omapära peegeldub mitte üksi ajakirjanduses kui ajalehtede kogus, vaid ka selle loojate, toimetuste töötamisviisis. Üksikute maade toimetussüsteemide erinevus on otse üllatav.

Vaatleme allpool kolme kõige tüübilisemat toimetussüsteemi — ameerika, prantsuse ja saksa oma ning heidame lõpuks põgusa pilgu eestigi toimetustubadesse.

Ameerika Ühendriikides on ajaleht kõigepealt äri ja see asjaolu on siin enam kui kuskimujal mõjutanud toimetamissüsteemi. Kuna ajaleht võib head äri teha peamiselt uudistega, siis on toimetus kõigepealt jagatud kaheks täitsa iseseisvaks ja isoleeritud eritoimetuseks — uudiste omaks (*news departement*) ja poliitiliseks (*departement of opinion*), mis mõlemad alluvad otse ajalehe väljaandjale. Nii pole ameerika ajalehe juures selle poliitilisel juhil uudiste osas sõnagi kaasa kõnelda, nagu see on igalpool mujal maailmas. Kuid mitte üksi seal. Poliitika etendab ameerika ajakirjanduses üldse väga väikest kõrvalist osa, millele lubatud vähesed veerukesed lehe kuni paarisajaküljelisest ruumist. Kogu tähelepanu on koondatud uudistele ja sellele vastavalt arendatud välja ka nende toimetus.

News departement'is võidutseb täiel määral tehnika ja on võetud tarvitusele sama töömeetod kui igas teises tööstuses, selle vahenga, et siin autode või raadioaparaatide asemel produtseeritakse jooksval lindil sõnumeid. Nimelt on seal tööjaotus viidud läbi mitte uudiste alade, vaid

nende lehesõnumeiks väljatöötamise protsessi faaside järele. Nii üks ajakirjanik (reporter) hangib uudise, teine kirjutab selle esialgsel kujul valmis, kolmas redigeerib ta, s. o. täiendab teda ja annab talle tarviliku jume, neljas paneb talle pealkirja ning viies määrab ta trükitehnilise kuju. Iga sõnum käib üldse enne, kui ta pääseb trükikotta, läbi kaheksast käest. Kogu see protseduur toimub ühes suures, tehase-halli meenu-tavas ruumis, n.-n. *news room*'is, kus istuvad sargiväel koos kõik asjaosalised kõikvõimsast uudisteosakonna juhatajast, kelle käsutuses suurte lehtede juures on 200—400 inimest, kuni noorima reporterini. Siia kannavad lakkamatult oma uudiseid kokku 150 ja enam lehe teenistuses seisvat reporterit ning üle poolesaja telegrafisti lehe oma telegrafijaamast.

Töö uudiste toimetuses, kus valitseb palavikuliselt kiire tempo ja valju distsipliin, on äärmist kontsentratsiooni nõudev ja pingutav. Üksikust vaimset iseseisvalt töötavast ajakirjanikust, nagu teiste maade toimetustes, on siin tehtud lihtne käsitööline, veel enam — üks rattake sõnumite hiiglamasinas.

Prantsuse ajakirjandus on oma valdavas osas samuti äri kui ameerika omagi, kuid seal taotletakse seda sihti hoopis teistel teedel ja teiste töömeetoditega. Prantsuse toimetamissüsteem on täielik vastand ameerika omale, samuti kui on vastandlik mõlema rahva mentaalne olemus. Seejuures omavad mõlemad maad kõrgesti arenenud ajakirjanduse ja suurima levikuga ajalehed maailmas.

Prantsusmaa. Prantsuse toimetussüsteem erineb kogu muu maailma omast. Seal ei tunta üldse toimetusi kui huljana ühistes ruumides töötavate ajakirjanike kogu. Toimetuses istub harilikult ainult sekretär, kuma kõik teised toimetajad töötavad kodus või kohvikus.

Prantsuse toimetus koosneb õieti ainult ühest toimetajast, toimetuse sekretärist, kes teeb kogu toimetuse-tehnilise töö. Kõik teised lehe alatised kaastöölised töötavad väljaspool toimetuseruume, kodus või kohvikus, nagu kellelegi meeldib või kust sekretär nad tarbekorral leidnud. Kuidas sekretär oma mööda hiiglalinna laialipaisatud kaastöölistega saab pidada tarvilikku sidet, mis ajalehetöös peab olema väga hea, ja kuidas on kaastööliste isikliku kontaktita võimalik nende ühtlane ühislooming, nagu seda peab olema ajaleht — sakslased on selleks oma toimetustes pannud maksma kõige valjumalt distsiplineeritud töökorralduse, nagu näeme eelpool — see jääb võõrale täieliseks mõistatuseks.

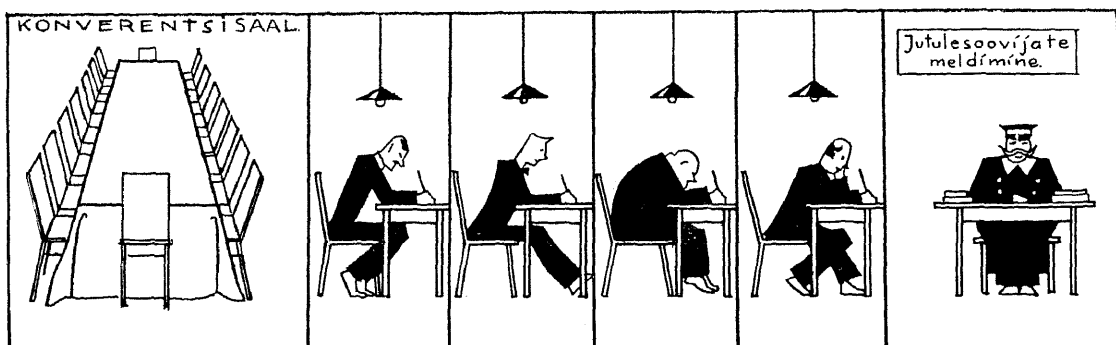
Et prantsuse lehed võivad saada läbi nii vähese kohal töötava tehnilise tööjõuga, selle eeldused on osalt meilegi mõistetavad. Kõigepealt on prantsuse lehed lehekülgedearvult võrdlemisi väikesed; ameerika 80—200-leheküljeliste, *prosperity* ajastul isegi kuni 400-leheküljeliste lehenumbrite täitmiseks tarvilikku materjali oleks ühel isikul absoluutselt võimata toimetada trükki. Teiseks annavad kõik prantsuse lehed väga rohkesti ruumi joonealuse-materjalile ja poliitilisele ning kirjanduslikule poleemikale, — isegi puhtakujulised bulvaarilehed, sest prantslane armastab seesugust lugemist — mille hankimine samuti kui redigeerimine nõuab palju vähem tehnilist tööd kui sõnumitel. Lõpuks ei pane prantslased kuigi suurt rõhku oma lehtede trükitehnilisele küljele, millele ameerika toimetustes kulub väga suur osa tööst.

„Monsieur Rougemoulin, palun, kirjutage mulle täna artikkel“

„Un moment, ma chère! Pean vahepeal lahendama pisut desarmeerimisprobleemi.“

Saksamaa. Saksa lehtede toimetustes maksab kindel töö- ja ruumijaotus ning vali kord. Igal toimetajal on oma tuba, mis asetsevad ridastikku pika koridori ääres. Aegajalt kogunetakse n. n. toimetuse konverentsidele. Kojas istub valju tserberos, kes ei lase muidu toimetusse ühtki võõrast, kui ta pole täitnud meldimislehte oma isiku ja soovide kohta.

Saksa toimetussüsteemile on iseloomulik, nagu see saksa rahva juures teisiti ei võiks ollagi, kindlasti piiritletud spetsialisatsioon ainealade järele ja asjalik ning valju töökord. See väljendub muuseumis ka Saksale tüübilises toimetusruumide jaotuses. Iga korraliku Saksa toimetuse südameks on pikk koridor, mille kahel pool küljel asetseb *in Reich' und Ghied* hulk väikesi ruume, milles üksi-kaksi töötavad toimetajad. Peale selle on igas toimetuses üks suurem ruum toimetuse koosolekute pidamiseks, n. n. konverentsisaal. Toimetusekoosolekud etendavad saksa toimetustöös tähtsat osa, eriti kuni rahvussotsialistliku korrani paljude puht-kollegiaalselt juhitud, peatoimetaja-instituudita lehtede juures.

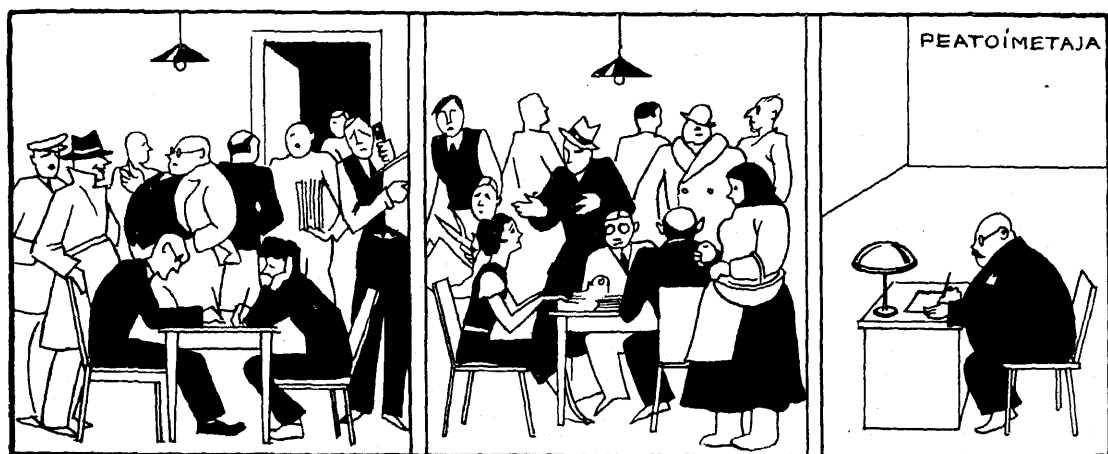
Kollegiaalselt juhitava lehe prototüübiks oli viimase ajani „Frankfurter Zeitung“. Seal teostas juhtimist kaheastmeline, — üks laiem, millest võtsid osa kõik toimetajad, ja teine kitsam, valitud toimetajate konverents. Laiem konve-

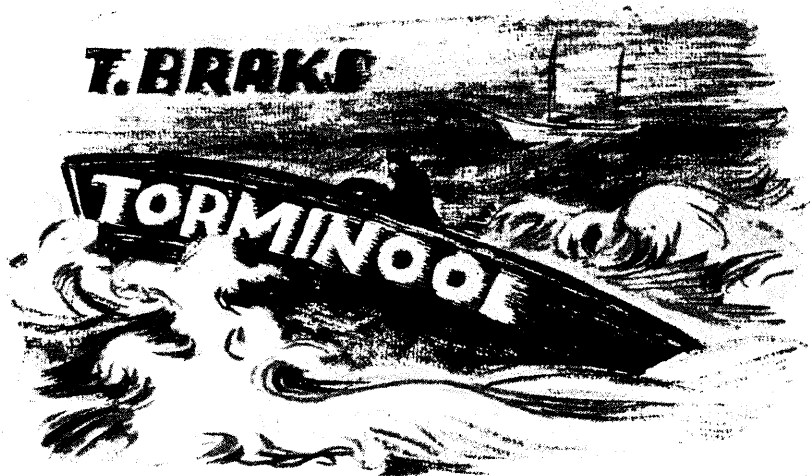
rents oli koos igapäev ja selle päevakorras eelmise päeva lehe kriitika, tehtava lehe sisujaotuse kindlaksmääramine ja seisukohavõtmine päevaküsimustes. Konverents määras muuseumis päeva juhtkirja — tuntud „Fr. Z.“ pealkirjata ja autorinimeta juhtkirjad — teemi ja selle autori.

Jooksvat tööd juhib toimetuses ja hoolitseb lehe ühtluse eest *Chef vom Dienst* (tegevtoimetaja, kes vastab prantsuse toimetuse sekretärile), peatoimetaja järgmine mees toimetuses. Tema käest jookseb läbi enamasti kogu lehte minev materjal, et pidada kontrolli, et lehte ei satuks üksteise või ka seaduste vastu käivaid ega samasisulisi kirjutusi, mis pole võimatu sealse spetsialisatsiooni ja kõva korra juureski.

Kolmandaks tsentraalseks toimetajaks on sekretär, kelle ülesandeks puht-tehniline sisse tulnud kaastöö edasijuhtimine vastavasse osakondadesse, kirjavahetuse pidamine ning toimetuse äriiline asjaajamine. Lõpp 74. ltk.

Eesti. Nagu pildilt näha, ei saa Eesti toimetustes süsteemist ega korrast olla palju juttu. Toimetuseruumides, kus iga tuba jagab terve hulk toimetajaid, valitseb alatine sagimine ja õiendamine, milles on võrdselt kaastegevad nii omad inimesed kui võõrad. See oleks ju muidu päris kena olemine, kui neis ruumides ei tuleks ka töötada. Juhtivategi toimetajate oma toad on alles üsna värske uudis.

H. Mugasto.

Köver ja kõhn nagu kehv komma konutas Kustas Karoll maantee ääres. Jalgratas lebas kraavi veerel. „Kuidas see saatana sõiduk võttis koivad läbi!..“ kirus Karoll. Ta oigas, kui katsus kergitada jalga. „Edasisõidust tõepoolest ei tule enam asja. Ja leidub lolle, kes peavad jalgratast sobivamaks liiklemisvahendiks maal. Ma tänan!“

Karolli kurba mõtisklust segas suur tõld-auto, mis tuli nähtavale teekäänakul ja möödus kohutava kiirusega. Sõiduk oli poripritsmeist üleni hall.

Minut hiljem saabus teine auto, — lahtine, piirivalvurid püssidega peal. Püssiotsad suunati eelkihutavale autole ja trah-trah-trahh kõlas pauk selgesse sügispäeva õhku. Karoll nägi, kuidas tagaetava auto ukse vahele ilmus revolvriga käsi. Tulistati vastu. Kuule kiunus õhus, mootorid mürisesid ja metsavahe oli täis teravat bensiini lehka. Mõlemad autod kadusid männiku nurga taha nagu tuldaevastavad hundid.

„Jaht salapiirituse vedajaile,“ konstateeris Karoll. Selletaolist madinat ei näe lehemees igapäev!“ Ta hüppas rattale ja kukkus vântama nii kiiresti kui kangestunud koivad vähegi võtsid. Autodele ta aga enam järele ei jõudnud. Ta kuulis ainult kaugenevaid pauke ja nägi keset maanteed märga niret. Oli tunda piirituse lehka. „Kui-

das see metsik jaht küll lõpeb,“ arutles Karoll ja lisas kiirust. Jõupingutusest muutus ta üleni higiseks. Ähmastunud prilliklaasid takistasid jälgida teed. Nii ei pannud jalgrattur tähelegi kaht piirivalvurit, kes astusid talle teele ette.

„Seis!“ käsutas piirivalve kapten. „Kes olete ja kuhu sõidate?“

Karoll hüppas rattalt ja vastas hingeldades:

„Oli tahtmine minna Raismaale, kaitseliidu manöövrile.“

„Aga milleks sellane kihutamine?“

„Tahtsin jälgida autode kahevõitluse lõppu.“

„Mis puutub see teisse?“

„Olen ajakirjanik.“

„Kas omate kutsetunnistuse?“

„Jah. Siin, palun!“

Kapten heitis pilgu kutsetunnistusele, ise seletades: „Te saate aru, noormees, et sellase mürtsu puhul tuleb piirivalvel pidada silmas kõiki, kes liiguvad sündmuse paigal.“

„Mõistan, härra kapten,“ kinnitas Karoll ja küsis: „Kas salakaubitsejad tabati?..“

„Ei. Ainult nende auto ühes piiritusekoormaga saime kätte. Kaitseliitlased tulid meile appi. Nad ajasid oma soomusauto põiki maanteele. Piiritusevedajad keerasid siis kitsale metsateele. Meie neile järele. Meil õnnestus lasta nende autol tagumised rehvid läbi. Kaks meest põgenes metsa. Võite näha tabatud piirituse koormat ja nende autojuhti, kui soovite. Need on seal oja lähedal, paremat kätt.“

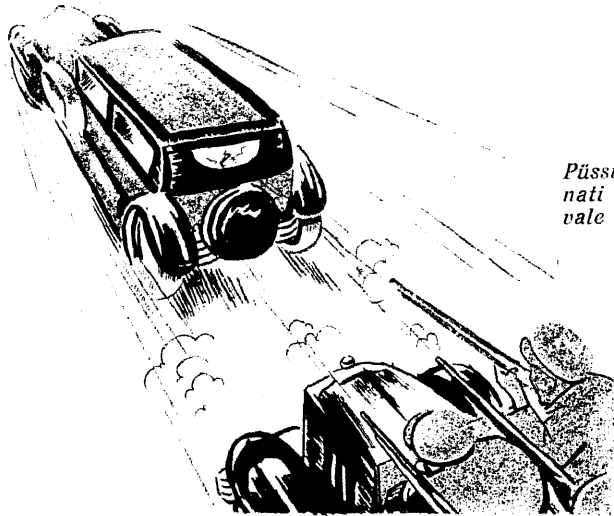
Karoll tänas ja ruttas kohale. Autod seisisid puude vahel peagu kõrvuti, kaks piirivalvurit juures valvel. Salakaubitsejate autojuht kirus tulist kurja. Ei tema

ole teadnud midagi. Öeldud, et kottides on värnitsaplaskud. Noor piirivalvur naeris:

„Ei Suurkivi Sander püüa merest värnitsat!“ Karoll teritas kõrvu: Suurkivi Sander oli ju

Tõnis Braks

Püssiotsad suu-
nati eelkihuta-
vale autole . . .

F. Johansen.

mat värki välja põrutab. Päevauudiste toime-
taja tegi tähtsa näo. „Mina juba tean, keda
endale kaastööliseks valin. Selle poisi haist-
mine areneb!“ kiitles ta endaga rahul olles.

II.

Oli laupäevane päev ja tuuline ilm, kui
Karoll jõudis Rajakülla. Hall ja harilik ka-
luriküla. Karoll polnud siin käinud mitmel
aastal. Ta seisatas rannal, kus kasvas kiduraid
männijäse, kõik längus itta. Nähtavasti olid
siin suured tormid ja sajud harilikud asjad.
Praegugi murdis kõva tuul üle poolsaare nina
nii mis mürises. Meres vahutas majakõrguseid
laineid.

Suurkivide elamu lasus rannal nagu nõgus
seljaga hall elukas, ribid väljas ja karv püsti.
Tuul plagistas lagunenud õueväravaga. Kirju
peni plöksus haukuda kui hull. Kalurikülades
õuepenid eriti vihkavad võõraid.

Uksele ilmus vana Suurkivi, kõver piip
kandilise kahaga rinnal nagu gaasimaski torbik.
Karoll teretas.

„Kas peremees tunneb mind veel?“

„Ega need inimeste näod nii kergesti unune.
Oli meie poole asja või?“

„Sattusin pooljuhuslikult siia, mõtlesin, lä-
hen vaatan, kuidas siinpool ka elatakse. On
Sander kodus?“

„Kodus neh. Tule tuppa!“

Toas perenaine küüris kruusaliivaga paja-
kaant. Külalist nähes viskas ta käesoleva eseme
kettana nurka ja kilas käsi kuivatades: „Eks

H. Mugasto

ta sugulane ja koolivend. Ta pöördus piiri-
valvurile: „Kas arvatakse, et selle kauba on toi-
metanud maale Suurkivi Sander?“

„Kahtlemata! Tema see piiritusekuningas
Rajakülas ongi. Kröbe vend. Julge ja salakaval.“

Karoll küsis veel üht ja teist. Siis sõitis ta
linna tagasi. Polnud nüüd koivad kanged ega
midagi. Esmakordselt kukkus küps kõmu-talle
sülle. Ta tormas toimetusse ja serveeris uudise
otsemat teed päevauudiste toimetajale. Toime-
taja silmad paisusid ümarguseks nagu uurid.
„Vaat sedasi, sedasi,“ kiitis ta. . . Õpite vii-
maks veel reporteriks. Kui niiviisi edasi are-
nete, — minu ausõna, et saate tulevikus kahe
sendi asemel kolm senti reast!“

Karoll käis paar nädalat püstipäi. Temast
peeti lugu, teda kadestati! Et kus ikka kõbi-
nas, oskab noka pista sinna, kus midagi on.
Aga toimetaja meeleolu muutus peagi morniks.
Ta tõstis kaht kätt korruga, nagu tahaks tõusta
lendu, ise pragas: „Tooge kord juba ka esma-
järgulist materjali! Esmajärgulist, kurat võtaks!
Ärge tassige toimetusaluale kuiva pähna, seda
on siin niigi külluses. Kas maailmas siis enam
midagi ei sünni?! Teie, Karoll, kui hangite
kord juba ilusa otsa, miks ei arendanud te
asja edasi? Pugege piiritusvedajate hulka, tehke
õiseid retki piirivalvuritega. Tooge päevauu-
diseid! Ja tööpoolest, asi on korrast ära: re-
porterid teenivad ränka raha, tervelt ka k s
s e n t i maksetakse realt, aga nad kirjutavad
turuteateid. . . Mehed, ma tuletan teile meele:
elame majanduskriisi tähe all. Sendimehi on saada
külluses. Tehke sellest järeldused, mu härrad!“

Karoll läks koju. Kogus mõtteid. Tuleks
küll midagi tõsisemat ette võtta. Tõi võrts-
poest paki paberossi võlgu, sülitas ja koostas
tegevuskava. Hommikuks oli otsus küps. Ta
telefonis toimetusele: „Kaon paariks päevaks.
Siirdun kõmujahile. Ees on kardetav retk. Kui
minuga peaks midagi juhtuma, siis avage laua
laegas. Seal leiata mu pildi ja mu enda käega
kirjutatud nekroloogi.“

Ametivennad ajasid kaelad õieli: Kuramuse
Karoll. Küllap ta nüüd jällegi midagi vänge-

Nad siirdusid mändide vahelt rannale.

sa näe: Karoli Kusti! Sander sunnik, mis sa seal sängis vedeled: koolivend tuli külla!”

Sander hiivas enda sängis istukile ja laskis koivad tohutuis kalurisaabastes partsti põrandale. Ajas siis rinna ringutades nagu noore mäe ette, viskas tooli raksatades Karolile lähemale ja murahtas: „Eks pane siis personaal paika ja räägi, kuidas käbarad käivad. Kas linnas ikka tööd ja tegemist on?”

„Mul pole just tööpuudust olnud. Olen ajakirjanik.”

Seda poleks Karoll tohtinud öelda nii järsku. Vana Jaan pillas piibu sülle, perenaine löi käed ristamisi kõhule ja hakkas külalist vahtima nagu imelooma. Sander sülgas põrandale, ehkki oli omal ajal käinud kaks aastat gümnaasiumis.

„Ah ajakirjanik!” kõlas hüüatus kolmest suust. Tekkis piinlik vaikus. Viimaks sai Sander sõnule.”

„Ja mida otsid sa siit?”

„Tahan külastada piirituse emalaeva.”

„On neid siis siin kuski?”

Sander seda küsimust esitades naeris pilkavalt. Vana Jaan vilgutask pooleni kaega kaetud vasemat silma ja küsitles omakord: „Kus kandis need emalaevad asetsevad?” Perenaine arvas heaks ütelda: „Imeline asi: kirjamees, aga tuleb kalurihurtsikust pärima piirituselaevu!”

Karoll kõhatas hääle puhtaks. Ta rääkis tõsiselt nagu elatanud inimene:

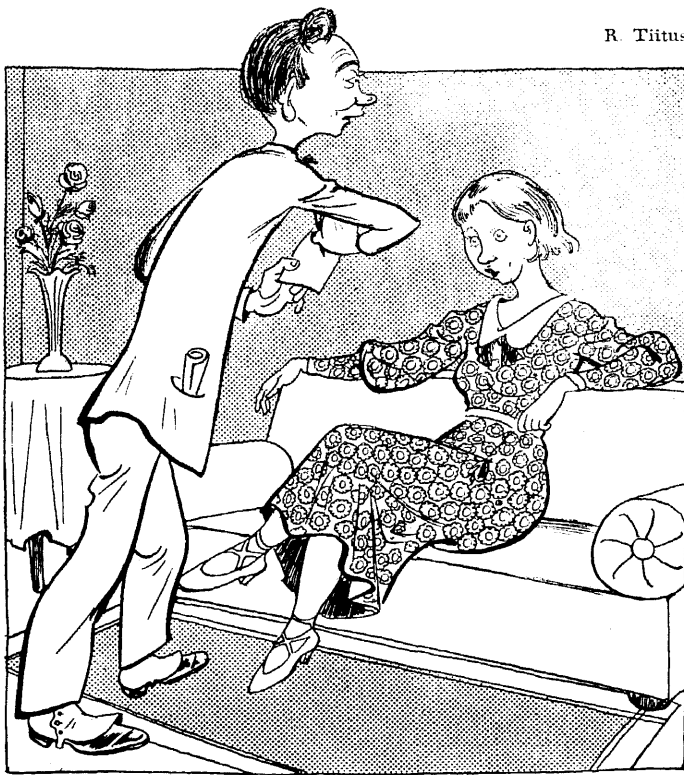
„See umbusaldus ja vaenulikkus, mida osutate minule, õigemini küll mu õilsale kutsele, ei ole käesoleval juhul millegagi põhjendatud. Ma pole tulnud siia nuhkima ega teile halbust tekitama. Tahan tutvuda piiritusevedajate elu-oluga ja pole midagi loomulikumat, et astusin esimesena oma sugulaste tallu. Pealegi ma pole küsinud, kus asetsevad piirituse emalaevad, vaid ma ütlesin, et tahan külastada neid.”

„Siis külasta, kurat võtku!” kätatas Sander. „Milleks tuled seda kiitma meile? Meie majas pole piiritusevedajaid.”

Karoll naeris.

„Ära nüüd räägi! Koolis olime head sõbrad, tuleta meele, kas andsin ma su ära, kui löid kakelusel kaubanduskooli poistel silmad segi? Mis sellest on, kui võtad mu kord merele kaasa? Ma ei taha muud kui muljeid. Elamusid. Kohisev meri... Vilkuvad tuled... Kajakate kisa... Paugud ja tuli.”

R. Tiitus.

Kutseline harjumus.

Ajakirjanik: „Tulin paluma teie kätt, preili Milli! Palun öelda, kuidas vaatate sellele asjale.”

„Ah, ma kadestan sind, Sander! Sa oled nagu vaba kotkas jumala avaras looduses. Võta mind merele, Sander!”

Suurkivi mehed muigasid. Sander võttis saapasäärest suure piibu nagu kitsejala, kohmas isa käest tubakakoti. Ta venitas: „Ah sina siis kadestad randlaste elu?” Vana Suurkivi lisas: „Kuulukse kadetsevat jah, hehee. Harilik kuivamaa rottide laul: merele, merele, aga vea teine kord paar kilomeetrit rannast eemale, siis hali-sevad nagu imikud.”

Uks avanes ja tuppa astus tütar Viia. Ta viskas valge bareti varna, ise uudistas soengut kohendades külalist. Karoll imestas, kui priske neid oli sirgunud sellest kahvatust plikast, keda viimati oli näinud Sanderi koolipäevil linnas. Sander pöördus öele:

„Kuidas on, kuulsid sa midagi?”

„Kõu kõmistab Tallinna sadamas.”

„Ja Pikker?”

„Paldiskis kihlapeol.”

See oli mõistukõne, aga Karoll juba aimas, millest jutt. Piirivalve vahilaev „Kõu” pidi olema Tallinna sadamas ja kapten N., keda piiritusevedajate peres hüüti Pikkeriks, viibis Paldiskis. Viia oli nähtavasti sidemepidajaks isikute vahel, kes hankisid teateid piirivalve tegevusest.

Lõpp 81. lhk.

Grupp kirjanikke ja ajakirjanikke Eesti Kirjanike Liidu 10-a. juubelitepelt Kosel Ajakirjanike Kodus 1. mail s. a.

Foto Kalm.

Kirjanike juubelipidu Kosel

PEDRO KRUSTEN'i värss-reportaaž. GORI illustratsioonid

*Kas tagantjärgi meenutada
kuis olime kõik Kosel koos?
Kas vemmälvärssis leelutada
me pere pidulikust hoost?
Kas maksab? Kas ma seda julgen?
Kas tohin usaldada sulge?*

*Mu sulg on mõnikord liig vahe,
tint teisest jooksmas paneb verd,
ehk küll mul puudub selleks tahe,
kuid vallatu ma mõnikord.
Mäng sõnadega kisub kaasa,
poolkogemata solvan kaaslast.*

*Nüüd tahan ennast valjastada
ning hoida ohje kindlalt käes.
Mul pole miskit paljastada,
kõik olid sõbralikud, hääd.
Teen värssis väikest reportaazi
ning salgan kõigi kuramaazi.*

*Jah, käimas oli meie juubel:
orkester, naeru, sosinaid.
Käis ringi kassi moodi Hubel,
suus komplimendi-rosinaid.
Ning Barbarus ja proua Antson
lõid teises ruumis järjest tantsu.*

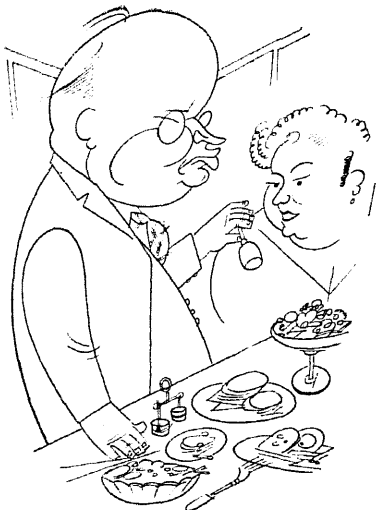
*Leek punast valguskuma viskas,
tuld kamina suus lõgises,
seal istus üks preili Fiskar.
Kas tema külmast lõdises?
Miks sina nukrutsed, õrn lill,
täis tuhmi kurbust ninal prill?*

Käis ringi kassi moodi Hubel...

Ning Barbarus ja proua Antson...

Kuid Alle ütles: „Nii ei lähe...

„Maituli põleb,“ lausus keegi,
„ta juures istub Visnapuu“.
Kuid mind ei tõmmand aias leegid,
jään tuppa, kus mind köitis muu:
Marie Under valsis kiikus,
ta Koskenniemi najal liikus.

Marie Under valsis kiikus...

Kõik oli kena, viina vähe,
jao pärast rooga andis kõök.
Kuid Alle ütles: „Nii ei lähe,
sööb napsita on lausa nõök!“
Ta häääl jäi hüüdjak hääleks kõrbe,
keel ütlejal suus kuivalt kõrbes.

Ei keegi tantsind nõnda tujus,
nii kergelt kui me poetess.
Vast võistles Vilde tuiskav kuju,
näost punavärne nagu kress.
See noorus, mis neid rõõmsalt kandis,
suurt lohutust see mulle andis.

Vast võistles Vilde tuiskav kuju...

Miks Gori napsi võtta'i riski?

Mul oli hea, ma olin uhke,
et nõnda uljad olid nad.
Siis minuski tung tantsuks puhkes,
ma läksin, tõstes kolinat,
arglikult tegin polka algust
ning karistasin daami jalgu.

Miks Gori napsi võtta'i riski?
Ta kainelt igav, vaikiv, tumm.
Auks Alle siiski ostis whiskeyt,
kui koitu näitas taevakumm.
Siis mina olin juba vindis,
käis ümber kõik kui kinolindis.

Hea oli tuiku risti-põiki,
all jalge joobnu sündsuspüür.
Ma naerdes sinatasin kõiki:
Schütz, Jakobson ja vaikne Hiir.
Keel pehme, kedagi ei haasind,
auks Tartu sõpre tõstsin klaasi.

Ei vaikinud me lõbus, sorav
juht päikesetõusul koduteel.
Ees eemal kõikus Ally Orav,
Ta järel loovis Jänkimees.
Merd kerkis sinist, linna roosat —
näis suure luulena ka proosa.

Autor... päikesetõusul koduteel

Veesuv,

F. Johanseni tušijoonistus.

JUHAN JAIK

Minu reisifilmist

TRIPOLI.

Euroopa surub oma piire kaugemale lõunasse. Siingi on sellest selgeim näide. Piki merekallast itaallaste ehitatud moodne Tripoli, mis tuletab meelde Rooma luksuslikke eeslinna või Palermo Viale della Libertat, kuid sealsamas kõrval pärismaalaste linnaosa, araablaste hurtsikud ja „pääsukesepesad“. Siinsamas kõnnib põhja poolt sisse-rännanud eurooplanna kerges suviriietuses, mille siid ainult natuke tihedam ämblikuvõrgust, sealsamas näed aga selle palava maa pärismaalast mähituna paksu villasesse toogasse, turban peas, suugi kaetud mantlihõlmaga. Ainult suured valged silmad valguvad tõmmust näost, ja jääb mulje, et iga pärismaalane vaatab siin välismaalasele kõõrdi.

Siin vuravad autod, kuid ka kõrvekaamelid käivad siia lähimaist Liibia oasidest. Eeslikult neil küll on itaallastega ühine.

Euroopa on enda surunud välja siia Aafrika

kaldale ega tagane siit enam millalgi. Kuid Aafrika osutab passiivset vastupanu enda isoleerimisega. Eurooplaste linnaosas igast paarikümnest vastutulijast vahest üks on pärismaalane, kuid niisama vähe kohtad eurooplasi pärismaalaste linnaosas. Itaallane vilistab kõndides, lärmitseb ja vehkleb, kuid araablane on tõsine. Euroopa linnaosas kestab hilistundideni ööelu, kuid araablaste linnaosas valitseb täieline vaikus juba varsti pärast loojakut.

Meelde jäi kaks kontrastset tüüpi. Esimene neist oli muhamedi vaimulik oma ametirüüs. Nägin seesugust esimene kord elus ja seadsin oma fotoaparaadi suu tema poole. Kuid vaene usklik mullah oli ettevaatlik, ja enne kui sain teha oma klõpsukese, oli ta pikali maas, varjas kätega nägu ja vehkles protesteerides jalgadega. Jäin tükiks ajaks mõistmatusse, kuid itaalia keelt oskavad araablased tulid mu juurde ja manitsesid mind jätta fotografeerimiskatse, kuna muhamedi usutunnistus ei luba inimmäo pildistamist.

Pidin panema aparraadi kotti tagasi ja andma oma sõna, et loobun ta päevapildistamisest. Kohe mullah tõusis maast ning, visates mulle haavunud pilgu, kadus kohalt kaugele kui kätkest.

Kuski araablaste kvartaali lähedal oli keskpäeval juba kaugele kuulda suurt kära. Seal sammus mingisugune neegripreester või nõid, osaliselt tätoveeritud keha ümbritsetud igasuguste veidrate fetišidega. Kari pärismaalastest poisikesi jooksis kisades ta ümber. Oli selge, et musta meest nokitakse tuntud idamaise mahlakusega, kuid must mees laskis sellel endale meeldida, muigas ja marssis edasi.

F. Johanseni
joonistus.

*Enne kui sain teha
oma klõpsukese, oli
ta pikalt maas...*

Nähes minu käes fotoaparraati ta ise rühkis lähemale, parajal maal hirmutas poisikesed krabeda kurguhäälega eest ja seadis enda õpitud poosi. Kuid nii kui oli käinud aparraadi klõps, sirutas käe välja — raha järele.

Kumb neist kahest oli intelligentsiga inimene, kumb metsmees?

Autori foto.

VEESUV.

Mul on koolipõlvest saadik teatud nõrkus tulepurskamise vastu. Mind on huvitanud ka tsirkuse tulesööjad, kuigi mu enda võimed sel alal ei ulatu kaugemale keskmise suitsumehe omist. Oli päris rahustav, kui pärast Etna vaatamist sain Messiinast ja Calabriast heita pilgu Tirreno meres asetsevale pisikesele Strombolilegi,

mis ajab ka pisikest, peenikest juga üles, nagu samblaid suitsetav karjapoiss.

Veesuv aga on üle kõige. Nii õöl kui päeval. Öösel ta küljel sirab rida elektritulesid ta otsa viiva hammasraudtee ääres nagu irevil hambaid. See kilomeetri kõrgusele tõusev tulede rida meenutab kuidagi taevatreppi Jakobi unenäost. Seda ta on teatava määran päevalgi — all askeldab vilets ja nõrk inimene, teisel otsal ülal aga on midagi suurt ja vägevat, ähvardavat ja halastamatut. Siinne maa peidab enda all kunagi olnud ja elanud linnu ja inimesi; nüüd on tekkinud uued linnad, sündinud uued inimesed, kuid tema on ikka igavene, temas põleb igavene tuli ning igavene suits annab tunnistust ta igavesest jõust.

Kes jätab Veesuvi otsa minemata, kui sinna viib raudtee umbes 9 krooni eest! Toob muidugi alla ka. Palgatud teejuhi abil jala minnes saab veel odavamaltki.

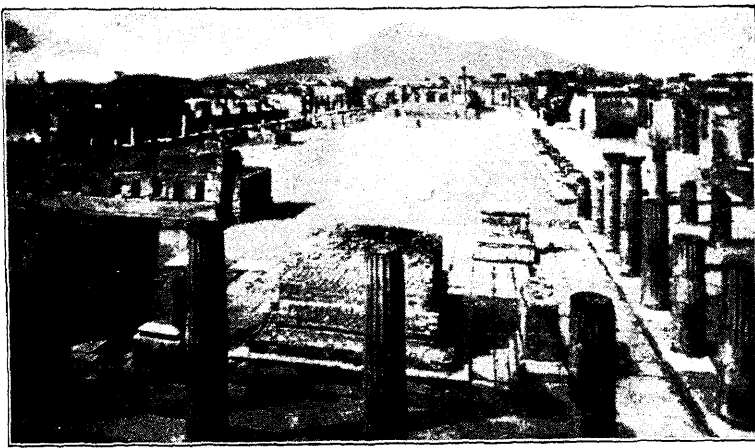
Jupp harilikku raudteed, tükike trammiteed, siis hammastrammiga esimese künka otsa, siis trammiteed ühest künkast üles, teisest alla, kuni viimaks oled hammasraudtee jaamas. Sealt nõorsirge roobastik tõstab su peagu püstloodis üle kilomeetri kõrgusele Veesuvi harjale.

See sõit pole igatahes nõrganärvilistele. Vagunisatjad vaatavad enne sulle silma, kas sa pole seda sorti, kel parajal momendil peab haarama sabast kinni, et sa ei viskaks aknast välja oma ihu kõige hingega. Sest mõlemad oleksid siis omadega läbi.

Kõis hakkab vinnama, hambad kokutavad vaguni all ja vagun ise juba liigub. Silmapäär hakkab kerkima, tõusevad merest kõrgele Capri ja Ischia, Pozzuoli ja Sorrento. Ja Napoli ise rullib enda välja kungaste tagant. Seda kõike vahid nagu Jennukilt vähimagi hirmutundeta, kuid kui pilk satub taha peagu püstloodis allalangevaile roobastele või ees niisama äkki ülestõusvaile, siis käib tahtmata peast läbi mõte, et kui nüüd

Veesuvi harjal.

Pompei muistne turuplats.

see terasköis katkeb ja hakkame veerema tagasi, siis jääb järele ainult supp kõhnadest inglise leedidest, õllekohuga sakslasist, ühest vaikivast üksikrändurist, kahest eestlasest ja itaallastest-konduktoreist. Või kui mitte supp, siis koletiliha.

Väike nõks ja oleme päral — Veesuvi harja raudteejaamas. Siin tõmmatakse selga suured mustad tuunikad, sest jaam on täna just tuule all ja kaela ajab tuhast suitsu. Ja taskurätiku, võimalikult märja, pead panema suu ette, sest väävlisuits muidu kõrvetab kopsud nagu lõhna-seebiga.

Nüüd selgub, et paljudki ei söanda sammuda paari meetri laiusel mäkkeraiatud kõnniteel poolt ringi ümber tipu kuni kraaterini. On ka tõepoolest suitsusuma, kuhu pead astuma sisse. Vinge tuul ähvardab viia su jalust maha ning silm loeb selgelt, et kui sel teel vääratad, siis peatust pole enne kui all.

Nõrgaverelised inglased palkavad endale sel kõrgel teekonnal saatjad küljetoetajaiks. Mõnigi inglise rahadaam sammub itaallasest juhiga käeõnglas, nagu oleksid nad esimese armastuse tuhinas.

Aga kraateri suule üle tulipalava laavamassi minejaid ei taha leidudagi. Viimaks üks läheb ees ja mina silmnäolt taga, püüdes iga sammu seada eelkäija järele ja sel moel saada läbi juhita. Laava all on palav kui põrgupõhi. See palavus tungib läbi kingataldade ning paiguti tundub, nagu kõnniksid õõtsuval sool. Kui katkeb kamar, siis oled sekundi jooksul põletatud kohvisigur.

Siis natuke ronimist tulesuu poole ja seisad juba maast tõusva suitsusambaga kõrvuti. Palav suits tõuseb maast tormilise kiirusega, ta alt nagu kumab vastu punast tuld. Ja vahel loidavadki sekka tulekeeled ning hiiglakraater nagu kõhatab ja viskab kõrgele harilikust suurema suitsusamba. Mühin ja kohin matab kõrvad.

Viskasin tüki angunud laavat maakerale kurku ja tulin tagasi.

Jäägu ta minust sinna paika.

POMPEI.

Vaevalt leidub maailmas täiuslikumat vabaõhumuuseumi kui seda on ligi 2000 aastat laava all peitunud Pompei. Väljakaevamisel on püütud hoolega jätta alles kõik, mis on pärit ta vanast ajast; paiguti on püütud mõndki üksikasja restaureerida nii, et pole märgata selle töö jälgi. Kõik on nii, nagu ta omal ajal jäänud. Muistne pronkspada seisab veel leel, muistsed vankrijäljed on veel näha kulunuina laiämõõdulistes tänavakivides, muistsed inimesed magavad veel majapõrandal luukeredena, muistne koer on kivistunud keerdu kiskununa, muistne laavas kivistunud inimene katab veel oma nägu taevast sadava tule eest, muistsed teadaanded on veel majaseintel, muistsed valimishüüdlauseid on veel loetavad ja sisultki kulumatud, muistse lõbumaja reklaamsilt üllatab oma naturalistliku loogikaga ja kuski müüriil on alles kiri, mille kirjutanud üks pettunud kohtamiseleootaja: „Siin istus Emilio ja ootas igatsusega oma kallikest.“ Umbes nii, nagu meiegi ajal kirjutatakse pargipingile.

Siin võiks hulkuda tühjel tänavail nädalate kaupa ja süveneda antiikaja meeleoludesse. Tüütavaks see ei muutuks. Iga samm näitab sedagi, kuivõrd palju ühist on sel maal praegugi veel tolle 2000 aastat maganud linnaga. Eks ole enamikus majad praegugi ehitatud sama ruumijootusega, samade võlvistikega ja eks kohta nüüdki igal sammul linnades raidkujusid. Siis püstitati templeid ja eks nüüdisaegnegi Vittorio Emanuele mälestusehitis või Forum Mussolini ole kantud samast vaimust ja arhitektoonilisest põhimõttest. Ning rahva rassijooned on samad, siitmaalase tüüp pole muutunud. Ja üks kord kolme hobuselise kaariku sees istuvad borsalierod kihutanud sinust mööda sama hooga nagu seda leiad siit ja sealt antiikmaalidelt — kolm tulist ratsut sõjavankri ees, taga gladiaator tõstetud käe ja odaga. Ning kas seesama laia näoga temperamentne sinjoor, kes kord vagunis suudles ja süleles oma sinjorinat, õhetades õnnest ja põledes palavast armust, teinekord ei kirjuta kuhugi müürile: „Siin ootas Emilio oma kallikest!“?

Kõigest saaks rääkida või kirjutada lühidalt, Pompeist aga mitte. Kas ma sellest saaksingi rääkida, millist juttu ajasin mõttes tundmatu tragöödia-kirjanikuga ta varemeis? Hoopis mõnusamat kui Vergiliusega ta haul. Sest Vergilius on maetud kivimürakate alla, sinne Pompei kolleeg aga on sulanud õhuks laavapalavusest ja tundub, et ta pole siit lahkunud. Ning see aim, mis tekib muistsest elukäsitusest ja mõtteviisist siin varemeis, kas see polegi osa tolle aja vaimust ning kas seda ei sosista südamesse see *poeto tragico*? *Lõpp 85. ltk.*

MAIT METSANURK MADISEPÄEVA OOL

H. Mugasto illustratsioonid.

Suitsunud seintega tuba oli poolhämär; ahjurinnas põles peerg, linaste juustega poisike murdis selle otsast sütt. Leegike heljus siia ja sinna, tõusis kõrgemale, vajus alla ja ähvardas puhuti hoopis kustuda. Vanemad, üheksa meest, istusid seina ääres, üksteisest eemal, kändudel, pakkudel ja kividel. Nad istusid liikumatult, näod kahkjad nagu pühakuil, harva mõne sõna lausudes.

Kõigil oli teada, et raudsoomuses rüütlite ratsavägi, kaasas liivlasi ja lätlasi, on kärmesti lähenemas, — homme, võib-olla, on juba siin. Oli kokku tulnud nõu pidama, puudus veel kolm vanemat, Lembitu, Votele ja Manivalde; oodati neid.

Väljast kuuldus malevlaste sumbutatud kõnekõminat, harva mõni käsutav hüüe või vaskse kilbi lajahtus.

Kui peerg lahedasti põles ja süsi sellest õnelikult murdunud, vahtis linalakk poisike arglikult toa hämarusse, kus helkis seinale riputatud taase kiivri serv, nõgise prao vahele pistetud pronksist odapära või haljas rõngasrüü mõne vanema rinnal.

Mehed istusid süngelt, käisid kujutluses veel kodumaail omaste juures, kõndisid põldudel või meenutasid endisi sõjaretki, taplusi ristirüütlitega ja langenud seltsimehi.

„Kuhu see Lembitu ja Sakala vanemad nii kauaks jäävad!“ urises viimaks keegi. „Kesköö juba mööda.“

„Küllap tulevad,“ vastati talle.

Neistki sõnadest kostis mure homse päeva pärast.

Viimaks kuuldi õues mitme samme ja sõjakat kõnelust. Uks tõmmati järsult lahti ja sisse astus kõige ees uljas Ümera kangelane Votele, tema järel Lembitu ja Manivalde.

Votele oli Ümeralt toodud raudrüüs, mille soomus iga liigutuse juures helkis. Peas oli tal

haljas raudkiiver, käes paljas mõök, näol rõõmus ootuse ilme, nagu oleks ees huvitav sõjamäng või metssea küttimine.

Ag tema helkivale relvastusele heideti ainult riivav pilk.

Lembitu oli lihtsas vammuses, nahkkiiver otsmikule surutud, lai rihm vööl ja mõök selle küljes rippumas. Tema habemetu nägu oli kahvatu ja kinnine, aga mure jälgegi ei olnud sealt leida. Ta vaatas lahke pilguga vanemate otsa, huuled kinni pigistatud, ja ilme oli tal nagu mehel, kes teinud tänase töö ja võib olla sellega rahul, keda ootab hommegi raske töö, kes aga sellepärast ei tunne vähimatki muret.

Manivalde, juba vanem mees, tugev ja kohmakas, ruuge habe ümarikuks põetud, ka lihtsa sõjamehe rõivastuses, heitis kõigile isalik-lahke pilgu ja naerataski. Kõik aga teadsid, et ta samuti naeratades sõjanuiaga purustab vaenlase päid.

Püüti Lembitu näolt lugeda, mis homme oodata, aga Leola vanema ilme oli kinnine, liigutused vaiksed ja mõõdukad.

Osutati tulijaile kohti, vabaneti hetkeks raskeist mõtteist ja hirmutavaist kujutlusist.

„Eks siis kõneleme!“ lausus Votele muretult, kui mõõga nurka asetanud ja pakule toetunud.

„Ümerast või?“ nõokas Vaiga vanem teisest seinast.

„Kas või Ümerast!“ vastas Votele. „Ümerast võib õppida, kuidas vaenlast lüüa.“

„Kui tal mehi vähe ja peatu pealik,“ solvas Mõhu vanem, kelle paljastatud peas ja nüris habemes oli juba rohkesti raudseid karvu.

„Ega mulgi seal palju mehi olnud,“ vastas Votele. „Ja Kaupo nimi pole asjata kuulus.“

„Nüüd pole Kaupoga tegemist,“ vastas Nurmekunde vanem.

„Nüüd on Kaupo rüütlite käsu all,“ lisati sellele.

Tekkis vaikus, vaadati Lembitu poole, oodates temalt algatust. Aga Lehola vanem istus ja joonistas mõõga otsaga muldpõrandale sirg- lõikeid ja sõõrikesi.

„On Viljandi poolt midagi kuulda?“ küsis Unnepäva, Lembitu vend.

Ugandi vanem võttis sõna. Nüüdsama, enne kui ta oma maleva juurest siia tuli, toonud tema mehed, kes metsi mööda keskpäeva pool käinud, kaks liivlast kaasa. Need olnud vaenlase poolt saadetud maad kuulama. Esiti salanud nad ja öelnud, et midagi ei tea. Kui nad aga üksteisest lahutatud ja neile odad vastu rindu surutud, annud nad teateid kumbki hoopis isemoodi. Siis viidud nad tule ääre ja kui nende taldu tublisti kõrvetatud, öelnud nad, et suur rüütlite vägi on juba Viljandi all, kaasas Kaupo ristitud liivlastega ja Veko lätlastega. Kõik valmis igal ajal võitlema.

„Meiegi malev on valmis võitlema,“ lausus Manivalde.

„Ja nende liivlasi me tunneme!“ hooples Votele. „Kui vähe hirmutada, tõstavad tiivad ja kaovad Koiva taha.“

„Ei lase rüütliid neil lendu tõusta“, urises Vaiga vanem.

„Lätlane, see on kole vahva, kui tormab peale,“ seletas Ugandi vanem. „Veel enam siis, kui saab salaja külla hiilida, naisi ja lapsi taga ajada. Kui aga astud mehiselt vastu ja annad mõõgaga korra vasemalt, teise paremalt, kolmanda vastu lagipead, siis pöörab kohe lounakaarde.“

Mõha vanem kõhatas, märguks, et see tü-

hine kõnelus lõpetataks, ja küsis Lembitu poole vaadates:

„Kui palju neid rüütleid peaks öieti seekord olema?“

Lembitu katkestas väheks joonistamise ja vaatas omakord Manivalde poole.

„Mõned ütlevad kaks, teised koguni kolm tuhat,“ vastas Manivalde ja vaatas lahke, pisut mureliku naeratusega vanemate otsa.

Ugandi vanem lisas sellele: „Üks liivlastest, kelle taldu kõrvetasime, arvas, et rüütleid ulatab, kui nad teel kahe kaupa kõrvuti, viiele penikoormale.“

Seda öeldes vaatas ta Votele otsa, kes ka kohe vastas:

„Võime neile kolm tuhat ratsa-piigimeest vastu panna.“

„Tulevad ridallased ja harjulased, siis neligi tuhat,“ lisas Manivalde.

„Kuidas nende tulekuga on?“ küsis nüüd Järva vanem nurgast, Lembitu poole vaadates.

„Neid ei maksa oodata,“ vastas Lembitu kuivalt.

„Oodaku siis teinekord meie abi, kui neile mere poolt vaenlane külla tuleb!“ ähvardas keegi.

„Aga venelased?“ küsis Järva vanem etteheitvalt.

Lembitu tõstis pea, vaatas korraks siia, korraks sinna poole, nagu ootaks kelleltki teiselt vastust.

Ugandi vanem vastaski:

„Minu ratsamehed tulid õhtul. Käisid Pihkva lähedal, ei näinud ühtki ruskit.“

„Kunas see vaenlane võib siia jõuda?“ küsis nüüd Nurmekunde vanem.

„Homme vara võib ta meid äratada,“ vastas Votele.

„See on siiski...“ algas Vaiga vanem. Aga sel silmapilgul kustus peerg ja toas oli korraga pilkane pimedus. Kõiki valdas hetkeks õudus, hüüti läbisegi, käratseti, kurjustati, avati uks. Aga väljaski oli pime.

Votele oli poisikesele appi sööstnud, ahju koldes paistis varsti mõni hõõguv süsi ja peerg puhuti põlema.

Kui rahunetud ja kohtadele istunud, lausus Nurmekunde vanem vaenuliku nurinaga:

„Vaenlane on väga tugev. Soomusriides rüütleid mitu tuhat... Kuidas mõeldakse?“

Vaadati jälle Lembitu otsa. Ta ei põigelnud seekord kõrvale, pani mõõga põlvile, vaatas kü-

Sisse astusid kõige ees uljas Ümera kangelane Votele, tema järel Lembitu ja Manivalde.

sijale otse silmi ja lausus siis rahuliku kindlusega:

„Mis meil teha, see on selge. Vaenlane läheneb kiiresti. Ta ruttab, et meiega võidelda, enne kui venelased appi jõudnud. Enne kui kõik meie malevad koos.“

„See on siiski . . .“ algas Vaiga vanem lausa pahandades.

„Meil oli teada, et venelased on abiks, et tulevad harjulased, ridallased, virulased, Alutaga ja Soontaga mehed, kurjustas järvalane.

„Tulevadki, aga jäävad hiljaks!“ hüüdis Votele. „Rüütliid aga ruttavad.“

„Meie peame teisi kaitsma!“ hüüdis Nurmekunde vanem etteheitvalt.

„Kaitsku igaüks iseend!“ lisas Järva vanem.

„Mis siis veel — mingem koju!“ viskas Votele solvavalt vahele. „Ja oodakem, kuni rüütliid tulevad ristima ja röövima!“

„Tuleks saadikud saata,“ arvas Vaiga vanem. „Ja öelda, et me sõidida ei taha. Et tahame rahu elada ja laseme endid ristida.“

„Lembitugi on end lasknud ristida,“ lausus keegi rahulolematuist, „ei ole midagi viga.“

„Seda võib jälle maha uhta,“ vastas Lehola vanem. „Õige! Sellest pole viga.“

„Aga sellega üksi nad ei lepi.“

„Nõuavad maksu, eks sedagi või maksa.“

„Ka seda on neile vähe,“ jatkas Lembitu.

„Olete kuulnud ja mõned oma silmaga näinudki, kuidas nad Väina jõe le ja veel siia poolegi linnuseid ehitanud. Sealt nad valitsevad ristitud liivlasi ja lätlasi. Need maksu makse ja käigu ühes sõdimas — pääsu enam ei ole. Kas tahate, et meiega sünniks samuti?“

Ta vaatas nüüd karistavalt Järva, Vaiga ning Nurmekunde vanemaile silmi. Aga nende pilk oli pöördunud paakinud muldpõrandale ega lausunud nad sõnagi.

„Mis siis teha?“ küsis viimaks Vaiga vanem. „Rüütliite jõud on suur. Kõik nad on raudrüüs.“

„Veel on aeg neile vastu panna,“ vastas Mõha vanem.

„Kui neid kord rängasti lüüa, jätavad meid rahule,“ sõnas Votele.

„Ei ole siin Ümera,“ urises Nurmekunde vanem.

„On nad kord siin, siis olgu Ümera või mitte, tuleb tapelda,“ ütles Ugandi vanem.

Järva vanem tõstis nurinat, et Lembitu juba lumemineku ajal käsud maleva kogumiseks

välja saatnud. Küllap rüütliid seda kuuldes panid end ka sõjariistu ja tõttasid siia.

Lembitu vastas, et temal olnud teada ja samuti Sakala ning Ugandi vanemil juba ammu, kuidas Riias ja Üksküläs kogutakse mehi ja peetakse nõu, et tulla põhja poole ristima ja alla heitma kogu rahvast. Olnud viimane aeg maleva kogumiseks. „Kas pidime selleks oma põlde harima ja karja kasvatama, et rüütliil oleks valmis vilja küllalt ja veiseid rohkesti, kui nad küladesse tungivad?“ küsis ta lõpuks. „Et lätlased ja liivlasedki võiksid saada siit oma osa?“

Rehe alt kuuldus kuke laul.

Vaigiti ja vahiti maha.

„Nii, et kuidas siis?“ küsis viimaks Nurmekunde vanem silmi tõstmata. „Kui vaenlase vägi nõnda tugev ja ta nõnda lähedal?“

„Tuleks taganeda ja oodata, kuni harjulased, ridallased, Viru ja Alutaga malevad ka kohal,“ arvas Nurmekunde vanem.

„Ehk tulevad venelasedki,“ lisas Vaiga vanem.

Lembitu võttis uuesti sõna ja seletas, et taganemine nii suure väega on raske või koguni hädaohtlik, et rüütliid ratsaväega järele tungivad, et tuhandeid jalamehi ei saa metsa mööda ära viia. Veel ütles ta, et vaenlane järele tulles külad maani maha põletab, varanduse röövib ja naised-lapsed vangi viib.

„Siis oleme siin nagu lõksus!“ hüüdis Järva vanem.

„Malevad on siia kogutud, et vaenlane ei pääseks maad rüüstama,“ vastas Manivalde.

Järva vanem vastas talle, et see igäihe vanema oma asi on, kas ta maad laseb rüüstata või mitte. On enimgi vaenlane tulnud,

Ta hakkas mõõgaotsaga muldpõrandale jooni tõmbama.

aga kui talle maksu makstud ja lubadusi antud, siis on ta jälle läinud. Hiljem võib minna ja kõik tasa teha.

Nurmekunde ja Vaiga vanemad toetasid teda, teised kõnelesid ägedalt vastu.

Tõusis kära, kostsid hüüded läbiseigi, mitmed ei läbenud istuda, vehkisid kätega, pahandasid, süüdistasid, ähvardasid maleva äratada ja minna.

Linapeaga poisikese käed värisesid, ta pani enam kätsejaid tähele kui peergu, mida põlenu asemel katsus süüdata. Leegike vaibus ja kustus järsku, ühes sellega vaikis ka meeste kära. Väljast kostis jälle kuke laul.

Tõtati jälle poisikesele appi, leiti veel tuha alt mõni poolkustunud süsi ja puhuti hõõgu-ma. Kui peerg jälle põlemas, vaadati Lembitu poole. Ta istus liikumatult, käed põrandale toetatud mõõga päral, huuled kinni pigistatud, kulmud kokku surutud.

„Veel on aeg,“ ütles ta viimaks, „kui keegi vanemaist arvab, äratagu oma mehed ja rutaku

põhja poole. Tee on vaba. Kui päike tõuseb, on ehk juba hilja.“

Keegi ei vastanud.

Viimaks lausus Järva vanem, kõhetu kesk-ealine mees kuiva ja valju ilmega, silmi tõst-mata, urisedes:

„Kui Lembitu meid malevatega siia kokku kutsus, siis pidi tal teada olema, kas suudame rüütlitega tapelda või mitte.“

„Kes ütleb, et me ei suuda!“ hüüdis Votele.

„Kui neid nõnda palju . . .“

„Peab ometi ükskord nendega jõudu kat-suma,“ arvas Manivalde.

Lembitu vastas talle ise:

„Teie teate, mis on liivlastega sündinud. Nad on ristitud, piiskoppide ja rüütlite orjad. Kui nad seda tunda said, tõusis neil jälle iha vabaks saada. Nad hakkasid vastu ja kogunesid Dabreli kantsi. Aga oli juba hilja, ori ei suutnud enam isandaga sõidida. Kas te tahate nagu liivlased ja lätlased orjaks saada?“ Ta vaatas nüüd tulisilmil vanemate otsa.

Lõpp 91. lhk.

K. OSVET

SUVINE

*Maa janus. Anus taevavett.
Mets tulvil kütishõngu.
Põud vaevand mõnda nädalat.
Mil nõrgub vihma kuldset mett?
Kas leht ei puul ju võngu?
Kaed heina — nagu ädalat.
Or's pilveke või silmapett?
Koob ämblik okstel lõngu.
Maa ootab pilve madalat.
Maa janus. Anus taevavett.
Mets tulvil kütishõngu.
Põud vaevand mõnda nädalat.*

*Tuul kurjalt kannust kõristab
Ja peksab pilvekarja.
Ei muud kui kohin ülal, all.
Ju pilveudar nõristab.
Tuul tõukab taevasarja.
Üks eksind pilv — kui ututall.
Siis Pikker pilvel põristab.
Torm rüüstab metsaharja.
Vett kallab alla pähinal.
Tuul kurjalt kannust kõristab
Ja peksab pilvekarja.
Ei muud kui kohin ülal, all.*

*Kui silm kord jälle seletab —
On üle taeva tara.
Veepiisad kuuselt kukuvad.
Ja päike pilved peletand
Kui löödud rahva ara.
Viind kaasa piksenuku nad.
Ja metsa keskel heletab
Pikk telliskivisara.
Käod hommikuni kukuvad.
Kui silm kord jälle seletab —
Maailm on vastne vara.
Veepiisad kuuselt kukuvad.*

*Täis kiirtepildu maanteerihm.
Kask nagu pärlivärav.
Mets heliseb kui kannel.
Mis imet toimind vastne vihm!
Ei tunne loodust ära.
Maalt kadund põuavanne.
Käib viljakõrres kääriiv kihm
Kui pulmaõlu särav.
Piisk — käokingal pannel.
Täis kiirtepildu maanteerihm,
Kus sörgib valge mära.
Mets heliseb kui kannel.*

«AJALEHE TEGEMINE»

40 AASTA EEST

Töötades aastatel 1891 ja 1892 Tartus Jakob Tülga „Eesti Postimehe“ toimetuses ainsa toimetajana ja ajalehe kontoriametnikuna, kes pidi ka kuulutusi vastu võtma, lehed valtsima, ristpaelas-tama ja ekspedeerima, algas minu tööpäev kell 8 hommikul ja kestis lõunavaheajata kella 8-ni õhtul. See oli võimalik ainult seepärast, et samas kontori taga asetses minu korter ja talitaja mulle tõi lõuna koju. Jakob Tülk, lehe omanik ja vastutav toimetaja, kes oli kutselt Liivimaa rüütelkonna vannutatud maamõõtja, viibis vara-kevadest hilissügiseni maal oma ametitalitustel ega kirjutanud lehele kuude viisi ainustki rida. Ta ainult kord kuus või veel harvemgi külastas toimetust ning õiendas arveid. Et see arvete-õiendamine oli õige viletsal järjel, juhtus nii mõnigi kord, et Laakmann, kelle trükikojas lehte trükiti, ei annud valmis lehte kätte, vaid selle laskis panna keldrisse, kus ta seisis seni, kuni Tülk lehe trükkimise ja paberi eest oli mingi summa tasunud. Kuidas lehe seesugune korratu ilmumine mõjus lugejale, võib juba arvata.

Lehtede allakäigus süüdistatakse harilikult nende toimetajaid. Kuid mis võib parata toime-taja, kui leht ei saa korralikult ilmuda ja selle tagajärjel kõik artiklid ning sõnumid, mis lehte paigutatud, lugejate kätte jõuavad vananenult ja seega kaotavad kui mitte kogu oma väärtuse, siis ometi suure osa sellest.

„Eesti Postimehel“ puudusid minu ajal ka peagu täiesti välised kaastöölised. Ainult üli-õpilane Jaan Jutt, pärastine apteegiomaniik Dvinskis, kirjutas lehele vahete-vahel mõne arti-kli J. Sannamehe nime all, peale selle veel tolleaegne ajalehtede agar kaastöölise neiu He-lene Maasen Palamuselt. See oli ka kõik. Kõik muu oli toimetaja teha. Mõistagi, et leht seejuures sai ühekülgne. Ta oli juba enne minu tulekut kaotanud palju lugejaid ja minu toime-tamise aja alul, 1891. a. sügisel, trükiti teda veel ainult 500 eksemplari. Sellel eksemplariide-arvul püsis leht minu lahkumiseni.

Jakob Tülk oli heasüdamlik ja vastutulelik ning ka kõrgesti haritud mees, kel laialdased

teadmised, kuid ta ei osanud oma teadmisi nii kasutada, et need talle oleksid võinud pakkuda kergemat elu ja laiemat lugupidamist. Ta oli kaks aastat (1873—1875) Strassburgi ülikoolis õppinud filosoofiat ja matemaatikat ning teisel aastal olnud seal ka assistendiks meteoroloogia alal. Järgmisel suvesemestril oli ta Genfi üli-koolis õppinud matemaatilisi teadusi, geoloogiat ja zooloogiat ning 1875.—1876. a. Pariisis mate-maatikat, keemiat ja matemaatilist täheteadust.

Seltskonnas liikus Tülk harva. Ta parimaks sõbraks oli kaupmees Mõtus, kel kaubahoovis oli tol korral suur kauplus ja keda Tülk kodus vii-bides peamiselt külastas. Teatris ei käinud ta kunagi, samuti ei huvitanud teda kontserdid. Ainsad seltsid, kus ta tegutses, olid Eesti Kirja-meeste Selts ja Tartu Eesti Põllumeeste Selts. Viimases pidas ta terve rea kõnesid ja oli vii-maks aastat 6—7 esimeheks, pühendades sellena suurt hoolt näituste korraldamisele. Tema ajal ilmus seltsi kirjastusel ka mitu raamatut põllu-meestele. Üks neist oli, nagu mäletan, H. Laasi „Linakasvatuse õpetus“.

1896. a. sain uuesti „Eesti Postimehe“ toime-tajaks, mille 1894. aasta alul oli Tülgilt 1000 rubla eest omandanud August Busch ja Tar-tust Tallinna toonud. August Buschi isa Karl Busch omas tookord Tallinnas, Harju tänaval, suure raamatukaupluse ja oli rikas mees. „Eesti Postimehe“ lugejate arv oli vahepeal August Buschi käes selle ärimehelikul juhtimisel kasva-nud juba kahe ja poole tuhandeni ning tõusis järgmisel aastal kolmele ja poolele tuhandele. Tal oli Tallinnas võistlejaks ainult Jakob Kõrvi „Valgus“, mida küll palju loeti, kuid oma vana-meelse suuna pärast ei leidnud ta arusaajamate ja ärksamate lugejate pooldamist. Viimased koondusid nüüd kõik „Eesti Postimehe“ ümber, mis seisis vana vaimuga, niipalju kui seda luba-sid tookordsed tsensuuriolud, opositsioonis.

August Busch oli küll veendunud isamaalane ja suur ärimees, kuid kirjameest temast kah-juks ei olnud. Vähemalt ei kirjutanud ta oma lehele peagu midagi. Selle eest oli ta osanud endale leida häid kaastöölisi ja see tähendas too-kord palju.

Lehe sisu eest hoolitsemine oli peamiselt minu ülesandeks. Leht oli küll nädalaleht, aga oma suuruselt ometi õige laialdane. Peale selle anti iga nädal kaasa jutulisa pealehe pooles suuruses nimega „Eesti Postimehe Öhtused Kõned“ („Soe tuba, magus jutt“) ja iga kuu pealehe pooles suuruses „Misjonileht“, niisama suur „Põllutööleht“ ja raamatukujuline kaheksaleheküljeline „Muusika lisa“.

Peale „Põllutöölehe“, mille jaoks materjali saatis peamiselt J. Lammas, kohapidaja Valgemaal, Hummulis; „Misjonilehe“, mille toimetajaks oli tookordne Kaarma õpetaja Fr. Ederberg, ja „Muusika lisa“, mida toimetas esialgu K. Tüرنpu, hiljem Th. Tedder, oli kõik muu minu toimetada. Pidin hankima ja tõlkima sõnumeid, kirjutama juhtkirju, tõlkima kõik romaanid ja jutud, tõlkima „Muusika lissasse“ valitud laulude sõnad, õpetaja Ederbergi saadetud saksakeelsed asjad „Misjonilehe“ jaoks, tegema kõik korrektuurid, vastu võtma tellimisi, valtsima lehe ja olema abiks ekspedeerimisel, — ühe sõnaga, tegema töö, milleks nüüd iga lehe juures on mitte üks erinimesed, vaid ka eriosakonnad. Töö algas kell 8 hommikul ja lõppes kell 8 õhtul, maha arvatud kaks tundi lõunavaheaega, kus käisin kodus söömas.

Lehe ilmumispäeval kogunesime kõik, — Busch oma abikaasaga, nende väike tütar Magda, teenija ja mina, peale selle veel preili Nitz, kes kleepis aadressid ristpaeladele ja korraldas postkontorite järele, söögituppa suure laua ümber, kus algas lehtede kokkupanek, valtsimine ja ristpaelastamine, mis kestis kogu päeva. Iga inimese kohta tuli nii siis läbistikku tuhat lehte.

Pea tunnistama, et nii Busch kui ta abikaasa olid head inimesed, kuid palga maksmisel oli Busch küll liig kitsi. Olin tulnud toimetusse, uskudes Buschi lubadust, et kui tulen tööga hästi toime ja lugejate arv kasvab, ta mulle esialgse 35 rubla asemel maksab 50 rubla kuus. Minu perekond oli juba neljahingeline ja ma ei tulnud 35 rublaga enam kuidagi välja, mispärast antud lubaduse põhjal palusin mitu korda palga-

kõrgendust. Kuid asjata. Pöörsin siis vana Karl Buschi poole palvega, kas tema mulle ei võiks anda mingit tööd, et saaksin palgale teenida kõrvalt pisut lisa. Ta oli sellega viivitamata nõus, kuna ta igalt poolt oli minu valitud ja tõlgitud juttude kohta kuulnud ainult kiitust. Ja nõnda tõlkisin ma talle mitu suuremat tööd, muu seas „Gustav Vaasa pojad“ ja „Naomi“. Esimese töö eest sain 60 ja teise töö eest 80 rubla, peale selle veel kummastki 25 priieksplaari. Peale selle andis mulle mitu tööd teha raamatukaupmees Gustav Pihlakas Tallinnas ja trükikojaomanik K. E. Sööt Tartus, nõnda et kõrvalisest tööst rohkesti kokku voolas.

Millal ma selle töö kõik jõudsin ära teha, kui minu töö toimetuses kestis varahommikust hiljaõhtuni? Kuna tollal suvelgi, nagu nüüd kombeks, puhkust ei antud, vaid tööpäev tööpäeva kõrval tuli aastad läbi vahetpidamata olla ametis, siis oli ainus aeg kõrvalteenistuseks õhtul pärast tööaega ja hommikul enne tööle minekut. Tõusin juba kell kolm-neli hommikul ning istusin kirjutuslaua taha. Peale selle tulid appi võtta pühapäevad. Õhtul ei olnud enam mingit tõolusti, neid kasutasin jalutamiseks, mõnikord ka teatris ja eriti kontsertidel käimiseks. Tookord oli Paula Brehm parajasti tulnud välismaalt laulu õppimast ja andis Tallinnas mitu kontserti, teda saatis klaveril noor Mihkel Lüdigi.

Tihti tuli mul lauljaile tõlkida sõnu, sest tookord oli eestikeelsete sololaulude tagavara väga piiratud. Vaevalt leidub vanemaid lauljaid, kellele ma poleks tõlkinud nende ettekanneteks aastate kestes sõnu, ja veel praegugi pöörduakse tihti minu poole palvega, et tõlgiksin laulmiseks laule. Iga aasta tuleb mul lauljaile ja laulukoorigele tõlkida vähemalt 40—50 laulu.

Olgu ülaltoodud read praegusele ajakirjanike põlvele ja lugejale meeletuletuseks, kuidas nelikümmend aastat tagasi „tehti ajalehte“. Olgu nad tutvustajaks ajaga, mis nüüd on juba muutunud ajalooliseks, ja tingimustega, milles tookord tuli töötada, et tolleaaja tegelasi ja nende tööd võidaks kõrgesti hinnata.

A. ANTSON

Euroopa

*Verduni väljadel uus õitseb kevad,
stapnellikillud juba mattund rohtu.
Õed valged idas aina pikenevad
ja külad uinuvad, kui poleks mingit ohtu.
Ent relvatehaseis nii põhjas, lõunas
kõik ääsid pimedusse sülitavad tuld.
Daen varjatuna uuristab kui mardik õunas*

*Euroopa sise-must. Verd küllalt joonud muld —
ent veel ja veel! Pankiir on ahne,
tal vaenust kasvab varandus ja kuld!
Mürkgaase, kuulipildujaid, mortiire
ning tanke, sõjalennukeid, batsille —
neid tootma inimkond on kiire!
Oo, hävingute hullustus! Oo, valitsevaid hulle!*

Märkmeid toimetuselaua tagant

Kui ajakirjanik pole loodud nimekaks „täheks“ või ministrikandidaadiks, siis õiglane saatus niisuguse rivimehe tõstab vähemalt suurte sündmuste möllu ja lubab seal vaadata ning õppida. Tasub sellega.

Nii juhtus ka, et kui maailmasõja mürin ja hirmutõmbed olid juba lausa pörutavad, mul võimalus end kaubelda ajalehe sulaseks. Sellel elu teelahknel seisis siis tähis: august 1915.

Teine aeg, teised inimesed ja seadused olid siis fooniks ajakirjaniku sünnile.

Ilmusin Tallinna maakoolmeistri- ja kirja-saatja-staaziga ja rühkisin alandlikult „Päevalehe“ toimetusse toimetaja G. E. Luiga jutule (peatoimetaja nimetus võeti tarvitusele alles Eesti ajal). „Päevalehe“ toimetus asus tookord praeguse AEG kaubamaja teisel korral ja toimetaja kasutas äärmist Pika tänava poolset tuba. Polnud siis toimetaja kabinetis mingit sihukest mugavust nagu praegu — nahktoolide, sohvade, vaaside ja piltidega, oli ainult seina ääres mahukas kirjutuslaud ja paar kolm „viini“-tooli. Jutulituli ja istus kohe laua otsa toolile ja asus asja õiendama.

Grupp «Päevalehe» toimetuse liikmeid a. 1914.

Vasemalt:

T. Sander (†), J. Vunn,
J. V. Veski, K. Ast, Ed.
Virgo, K. R. Pusta.

„Vana Luiga“ väljendas siis alles parimat nooruslikku vormi. Tihedad juuksed omasid algvärvilise läike ja kõneviis oli kangesti resoluutne. Aga mulle meeldis kõige rohkem toimetaja mõnus naeratus, — see lubas oletada head tuju ja kindlat olemist. Andis nagu tööle julgustust ja mõnu.

„No-jah, otsustasime teid toimetusse tööle võtta, toimetuse liikmeks,“ arvas toimetaja Luiga, „sain teie kirja kätte. Sõjaaeg, töö läheb suuremaks. Küllap teile jätkub. Meil siin telegrammide tõlkija Sermat asub juba hommiku kella kuuest tööle. Aidake teda, ja vene lehtedest tõlkige ka, mis rahvast huvitab. Siis vaadake linna koosolekuid ja muud, mis kuulete. Aga ärge seda kooliõpetaja omaarvamist ja moraali palju tarvitage. Järelsõnu ärge tehke. Neil kooliõpetajatel ikka nii suur himu sissejuhatusi ja õpetusi anda...“

Ah jah, palga asju peame ka rääkima. Palgad on meil siin vanematel toimetusemeestel nüüd üle saja rubla kuus, kuid algaja peab leppima vähemaga. Palju te viimane palk oli kooliõpetaja kohal? — Nelikümmend viis rubla kuus. Jah,

Foto Parikas

sellega võis ilusasti elada. Olen ise vähemaga läbi saanud...“

Toimetaja mõtles pisut. „Olgu siis teile 65 rubla kuus. Sellega saate läbi?“

See jutt püsib parima mälestusena toimetajast Luigast. Õnnelikuks tegi inimese kümne minutiga. Rubla oli 1915. aastal küll juba terake lahjem, aga palk näis aus siiski. Päris kena möbleeritud tuba maksis tollal Tallinnas 15 rubla kuus ja tubli söök paarkümmend rubla. Sotsiaalne seisukord paistis seega roosiline. Aga see polnud peaasi. Kohe järgmisel päeval tulid töömured ja need ei lasknud palgast tunda täit mõnu.

Toimetaja Luiga tutvustas ise uustulnukat teiste toimetuselikemetega ja mõned neist jäid kohe päriks meelde, nagu päevapildistatult. Siis näidati koht kätte ja see oli keskmises toas hiigla suure ümmarguse saarepuust laua ääres. Laud oma nelja õnarusega paistis olevat määratud nelja mehe jaoks. Kolmes õnaruses istusid mehed juba rinnuti sees, neljandasse paigutati värske sulemees. Üks hästirietatud noorhärna lebas kõigi jalgadega aknalaua ja vestles laua ääres olijatega. See aknapealne mees osutus K. P u s t a k s, praeguseks saadikuks Varssavis. Aleksander Veiler istus ühes lauaõnaruses ja kirjutas nii hirmuäratava kiirusega, et pani päris kartma, kas nõnda ägedalt ja kuuma rutuga peabki toimetuses tegema sõnumeid. Veileril ragises sulg keevalt käes ja tähtede asemele tulid paksud ja kõverikud kriipsud, mida peale Veileri enda oskasid lugeda ainult ladujad ja korrektor. Veiler kandis siis veel peas tihedat „lõvilakka“ ja väikest mokahabet ning ta nägu meenutas noort revolutsionääri Vene duumast. Aga Veiler võis oma kiire sulekrobina juures veel tervest laudkonnast üle rääkida. Ja kui keegi jõudis hakata vastu ütleva, oli Veiler juba ammu kadunud trükikotta. Veiler oli alatasa jooksus ja aina lendas toimetuse ning trükikoja vahet. Ta häält kuulus neljas toas korraga. Pärast kuulsin, Veilerile makstud viis kuldrubla iga viie minuti eest, mis lehe enne tähtaega välja sai. „Päevaleht“ ilmus siis kella kolme paiku lõunal. Vahest lendas Veiler nagu maruhoog trükikojast, kummaski käes mitu korrekturepoognat, paiskas need mitmele lauale ja nõudis aina lühendamist.

Pahemal pool toas istus Jaan Tomp kahe daamiga ja „tegi kodumaad“. Üks daamidest osutus korrektoriks preili Fiskariks, teine oli, nagu inglased ütlevad, „elukutseline iludus“, Tallinnas hästi tuntud tegelase August Buschi tütar. Tutvus preili Buschiga tiivustas eriti tuju, sest preili isal oli tookord veel tore viiekordne maja Tatari tänaval. Preili Busch teenis toimetuses noorema korrektorina. Minu teenistuse esimesel

nädalal juhtus nende preilidega niisugune lugu, et ühel päeval tõi lilleäri käskjalg suure kimbu ilusaid roose. Kui poisilt küsiti, kellele roosid saadetud, vastas see ilmsüütult: „Kästi anda sellele ilusamale preilile toimetuses.“ Poiss vaatas mõlema preili otsa ja ulatas siis roosid preili Buschile.

Peale toimetaja Luiga istusid toimetuses veel kaks meest omaette kabinetis. Need olid K. M e n n i n g ja A. H a n k o. Hiljem sai ka Veiler endale „sõjakabineti“. Muu osa toimetusest istus kahe toas. Ühe toa seina kattis A. Veileri suur sõjavälja kaart. Sellele meisterdas Veiler villasest lõngast lahinguliini ja igal hommikul enne sõjakirjelduse tegemist nihutas frondilõnga hoolikalt kas edasi või tagasi, nagu kuski positsioonid muutunud. Veiler kirjutas nimelt sõja juhtkirju ja ülevaateid, tegi seda nii innukalt ja huvitavalt, et frondimehed „Päevalehte“ lugedes toimetusele kirjutasid, Veiler tegevat sõja neilegi päris huvitavaks; nad ise seal nii palju huvitavat ei nägevatki.

Veiler polnudki sõja küsimusis kaugeltki võhik: ta tegi mitu reisi rindele ja selle järel ilmus „Päevaleht“ nädal aega sõjaerinumbritena. Eriti meeldis Veilerile kirjutada lennukite tiirlemisest. „Tiirlemine“ oli Veileri lemmiksõna ja leidus.

Proovitööks anti mulle teha „Estoonia“ teatri koosoleku kirjeldus. Veiler käskis hommikul kell 8 ära anda. Kella 10 ajal ulatas Menning mulle äratõmbe kirjeldusest, öeldes, et vaadaku ma järele, kas on midagi muuta. Toimetusetöö tehnikast polnud mul aga veel palju aimu, seepärast arvasin, et äratõmme antakse niisama mälestuseks koju kaasa. Pistisin nii siis korrekturei tasku ja asusin rahulikult lauaõnarusse tööle. Veerand tunni pärast lendab Veiler nagu tormihoog trükikojast ja kukub kuumalt vanduma, et kuhu kuradima pihta on kadunud teatri korrektuur! Teiste imestavate pilkude all tõmbasin korrekturelehe taskust. Menning naeris mühinal, teises toas aga lausus Luiga tasakesi Hankole: „Muidu see Prümmel kirjutab päris mõistlikult, aga sisekorda, seda ta ei võta kinni.“

Muide K. Menningust on säilinud sümpaatsed mälestused.

Tegin talle teatriarvustamisel isegi „hüdaabitööd“. See juhtus ikka nii, et Menning tuli toimetusetuppa teatri- või balletiõhtu-pilet näpu vahel ja sõnas: „Täna läheb Prümmel teatrit arvustama. Tema kirjutab ikka nii, et kõik jäävad ilusasti rahule; räägib seal varvaste virvendamisest, sõrmekeste hõljumisest ja puusade soostamisest balletis... Teeb niisuguse kena sõnadekera, millist teised ei oska. Aga kui mina kirjutatan, siis vaidle nädal aega takka järele kogu teatriga.“

Lõpp 93. lhk.

GORI

Turg.

Gori joonistus.

Üks sügismälestus

See oli siis, kui septembrituul rabistas kõnnitee alles suve kuumusest hõõgaval liival esimest kollast lehte ja ikka harvemaks jäid kirevad pidžamad rannapromenadil. Oli juba sahisenud esimene hoovihmgi madalast pilvest. Ja polnud õhtul minna kuhugi. Võis ainult mõtiskleda päikesepruunidest käsivartest, mis võisid haarata nii julgelt. Ja noorest, kumerast rinnast tuules väriseva õhukese siidi all.

Istusin üksipäini kuursaali baarileti taga. Tellisin juba kolmanda palava konjakipunši ja deklameerisin haigutavale puhvetipreilile:

«Когда и где-ж, в какой пустыне,
безумец, их забудешь ты —
ах ножки, ножки — где вы ныне...»

Kõnniteele aga langesid puude rusked varjud. Välgatasid mustil aknail valged plakatid. Tulin üksi.

Parginurk. Vanad kõrged kastanid. Ja pink. Vist istub keegi? Nagu magaks? Või tukub ainult üle pingitoe, silmad pöördud mustale mereseljale, mille lillast ähmust vilgub tuleboi punane silm?

Astun kõnniteelt ja vaatan. Naine on. Mäsitud tumedasse mantlisse. Krae ja kübara varjust välgatavad niisked, heitunud silmad. Tõesti — pisarad!

„Kas tegi keegi haiget teile, võõras neiu?“

„Ah, ei keegi. Pean ära sõitma.“

Ta kumardub jällegi pingitoele. Kitsad õlad värisevad.

„Kuulge, teie — andestage, et olen võõras — aga võib-olla kõnelete minule. Olen samuti üksi...“

Viskan kübara kõnnitee liivale ja panen käe ta õlale. Siis leian palava randme, millele tilkunud pisaraid. Ja haaravad sõrmed — tugevalt, otsivalt. Õlad võpatavad. Kogu keha nagu tuksleks, kisendaks millegi järele.

„Kes tegi haiget, võõras väike tüdruk?“

„Ütlesin — ei keegi. Ära pean sõitma. Juba homme.“

„Ja teil oli keegi — kas ta juba läks? Või ei tulnud täna?“

„Ei, — ei ole olnud kedagi. Uskuge! Mul pole kunagi olnud kedagi.“

Ta tõstab silmad. Need on tumedad, raskete kulmude all. Ja hambad säravad. Siis ta kumardab jälle pea. Tunnen, kuidas paar palavat tilka imbub läbi mu särgiesise.

Silitan tasa üle pruuni põse. Käeselga puudutavad niisked, kuumad huuled, Õige tasa surun ta endale lähemale. See on vist palavik, mis paneb värisema noore, hapra keha. Ja põsk on nii kuum.

Siis kohtavad hammaste vahel kaks keeleotsa. Midagi löikab verre kui elektrilöök.

„Räägi nüüd. Kõnele, siis on kergem.“

„Sina, võõras poiss — usud — ma tahaksin, et mul oleks kõnelda midagi — midagi sarnast, nagu arvad sina. Sa ei saa aru — midagi ei ole. Ja seepärast ongi nii raske. Tahaksin kisendada.“

„Aga kes sa oled siis? Kust tulid siia? Või — oota — olen sind vist näinud rannal. Nagu viirastub midagi kollasest liivast ja sinu hammastest?“

„Jah — naernud! Naeravad siin kõik. Tulevad, naeravad, lähevad jälle. Kedagi ei ole, kes haaraks kõvasti — hoiaks — ega naeraks homme jälle teisega.“

„Aga nii ju peabki. Suvi on. Siia tullakse naerma naeru, mis köidab vaid päevaks. Ja minnakse jälle. Jäävad vaid mälestused palavast liivast, sinisest veest ja suudlustest — kuski — hämaruses. Kas see pole ilus?“

„Aga kui ei olegi kedagi, kes suudleks — hämaras. Või — suudleb ja läheb. Jätab südamesse valusa igatsuse. Sellise, mis roomab veres ega lase tulla und. Valged linadki on nii rasked.“

Ja kui sul pole elus veel üldse olnudki kedagi. Kõik nagu oleksid läinud mööda. Ometi — vaata — ma ei ole inetu. Aga mind pole leidnud keegi. Kui sa teaksid, kuidas vahel on raske olla üksi.“

Vaikne on. Ainult kastanite lehed sahisavad tasa. Ja mustas vees värisevad tähtedest hõbedased nired. Kuumad käsivarred hoiavad tugevasti.

Gori.
Kõrtsimuusika. „Selline muusika on väga kasulik — kui seda poleks, istuks igavesti kõrtsis.“

„Kas pole hea olla niiviisi, võõras tüdruk?“,
 „Jah — aga ära kõnele...“

Unub meri, unub must, niiske öö. Ham-
 bad purevad huulte tuksuvat liha. Ja midagi,
 millel nagu polekski lõppu, vajub üle kõige
 kui kuum, punane aur. Keelele valgub vere
 terav, soolane...

Kellegi sammud kolksuvad tänavapael. Ära-
 tavad. „Lase mind, keegi tuleb,“ sosistab
 tütarlaps ja tõmbab mantli koomale.

Vilu värin jookseb mööda selga. Võpatab
 temagi. Siis on jällegi vaikne.

Ja võõras tüdruk kõneleb:

„Olen õpetaja. Kui sa teaksid, kui umbne
 on maal klassituba. Ja kuidas valvab kade
 teenijatüdruk su toaust. Sealt ei tule kunagi
 sisse keegi, kes peaks — kui olen nii üksi.
 Ei ole kedagi — niisugust kui igatsen. Isegi
 suvel mitte. Õhtuti mängib kuusikus lõõtsa-
 pill ja olen vahel vaadanud aknast, kui lähe-
 vad koiduhämaras mööda teed kodu poole poiss
 ja tüdruk puusad kõvasti üksteist vastu...“

Agas mina ei saa sinna minna. Saad aru —
 ei tohi. Agas tahaksin — kui sa teaksid, kui-
 das tahaksin vahel. Juba kolm aastat niiviisi.
 Nüüd ma pean sõitma. Suvi on läinud —
 ja jälle tolmune klassituba ja pikad ööd —
 üksi...“

Juuksekaharad libisevad kübara alt mu sõr-
 medele kui vilu siid. Raske on öelda midagi.
 Nagu takistaks sõnu konjakist verre imbunud
 lõtvus. Ja tütarlapse silmad vaatavad küsivalt.

„Nüüd ma mõistan, võõras tüdruk. See-
 pärast sa tulidki siia. Agas siingi ei tulnud
 kedagi?“

„Olid mõned. Agas hooviväravas käis neil
 igakord välja valge viina lõhn. Ja vastik oli.
 Tahtsin, et nad tuleksid. Agas ometi ei võinud.
 Nad ütlesid mulle ropu sõna ja läksid. Nut-
 sin patja viha ja valu pärast. Ja kui neid
 nägin teisel päeval rannal naervat teistega, oli
 nii kahju... Peab see siis olema niiviisi —
 pooljoobnult? Tahaksin, et oleks ilus, puhas
 kõik...“

Ta surub enda kõvasti mu vastu. Tundub
 äkki nii tilluke, abitu — nagu võiks ta käte
 vahel vajutada surnuks.

„Kutsuksin su endaga — täna. Kas tahad,
 võõras tüdruk?“

„Sinuga? Agas sa ju ei teagi, kes ma olen.“

„Ei tea ega tahagi teada. Milleks see?
 Tule — hoi kõvasti mu ligi. Mõistad nüüd?
 Ma ei taha su nime, su minevikku ega tule-
 vikku. Tunnen vaid, et soonis tuikab midagi
 palavat, teravat — nagu sinuski. Võib-olla
 pidigi see olema nii, et mingi võõras tuul
 kandis meid täna kokku siia hämarale alleele.
 Ja jääskski vaid mälestus punasest leegist, mis
 lõi üle meie peade kokku — vaid üheks ööks.“

„Ja me ei näegi enam üksteist — kunagi?“

„Ei tea — vahest pole seda vajagi. Olen
 näinud, kuidas kaks laeva mööduvad üksteisest
 sinisel merel. Vaid lühike tervitus lipuga — ja
 jälle ainult vilu avarus ja tuul. Kes, kust ja
 kuhu — ükskõik! Ainult morseaparaadi elektri-
 värin tantsib läbi mõõtmatuse, otsib jaama, mis
 enam ei vasta. Või milleks — kes teab, kes
 on järgmine tervitaja.“

Ümar käsivars haarab veel kord ümber kaela:
 „Minu poiss — ma tulen, võta oma kübar.“

Tõuseme. Vilu õhk jookseb särgiesisele, kus
 silmapilk tagasi oli kaks väikest, palavat...

Ta kohendab mantlivööd ja tõmbab kübara
 otse. Tunnen äkki, et parem jalg nõrkeb —
 ja pean pilguks haarama pingi seljatoest.

„Tule — jookseme!“

Liiv ragiseb kontsade all. Siis ta jääb seisma
 ja naerab laginal. „Noh — miks sa ei tule
 siis?“

Pöörame kõnniteele. Haaran ta käsivarre.
 Agas see on äkki võõras ja lõtv. Surun enda
 ta vastu — agas äkki tunnen, et käin võõra
 inimese kõrval. Ei osanud määrata kellaaega —
 agas vist tunde istusime kastanite mustas var-
 jus. Ja nüüd tõmbub idakaarde juba kahvatu-
 roosadid jooni. Must mereselg on äkki hall. Ja

eemal udus mürtsuvad kaluripaaside mootorid. Kuiski koliseb vanker munakividel. Vaatame korraks üksteisele otsa ja jääme vaikides seisma. Ei, ta silmad polegi päris tumedad.

Tütarlaps noolib keelega veidi paistetanud huult. Ja kehitab kuidagi abitult. Vist on sukahoidjad alla vajunud.

„Kus sa elad?“ küsin, otsides häälele soojemat tooni. Keelele valgub äkki konjaki magsuläage sülg.

„Näed — seal, see roheline värv. Aga ma mõtlesin — ei, sinna ei või — perenaine näeb — ta tunneb mu õde... Aga sina — on su akendel eesriided?“

„Käin läbi söögitoa. Kõrval elab konstaa-bel ja tal on väikesed lapsed. Läheme parem hotelli.“

„Ei, miks sa pidid seda ütleva! Mul on võigas mõelda nende linadele. Ma mõtlesin, et see peaks olema ilus, puhas...“

Astume keskteele, et lasta mööda külanaist, kes kannab kaht piimamannergut. Ja vaatab hallide, vesiste silmadega meile veel üle öla. Heidan vargi pilgu kellale — pool viis. Võõras tüdruk vaatab maha ja näpib sõrmedega taskurätti, mille nurgal punane monogramm.

„Aga vaata sinna — üle lahe — väike — vaata, läheme sinna. Kuulame, kuidas männid meie peade kohal kahisevad.“

Aga ma märkan, kuidas ta silmad tõmbuvad pikka vilumaks. Ja samm on tal kuidagi

tuim, kui pöörame mööda rannateed külmalt sinetava metsa poole. Jaamas huikab vedur.

Meist veereb mööda voorimehetroska hobusekapjade plaksudes. Paks proovireisija ruttab järele, käeotsas kaks sumadani. „Poole tunni pärast läheb rong,“ arvab poolvaljusti tütarlaps. „Pidid sa selle rongiga?“ pärin.

„Ei — ükskõik...“

Siis tulevad kaks naist, teine kummalises, punase lillega kübaras. Tüdruk mu käe kõrval nõksatab. Ja tervitab siis tuseselt.

„Vaata, vaata Silly — ah siis hommikuvalgeni kurameeritakse. Kas tuled ka koju või? Asjad sul alles pakkimata.“

„Ma — ma vist tulen küll. Saage tuttavaiks — härra...?“

Ta vaatab veidralt põiki mulle otsa. „Maiste,“ ütlen ükskõikseltselt. „Ja siin minu sõbrannad Lehter ja Johanson. On mu korterikaaslased.“ Mõlema daami käed on niisked.

„Me viime nüüd Silly koju — ärge tehke ühtigi kurja nägu — tema eest peab hoolitsema — ta ei oska kurameerida veel...“

„Elage hästi!“

Surun kõigi kolme käsi ja lahkun kaapu kergitades. Seisatan siis. Aga ta ei vaata tagasi. Ühe kinga konts on tal veidi viltu.

Pea valutab veidi. Ja tõmban rinna täis niisket udu, mida kannab merelt hommikune tuul. Kastanite all on tühi pink ja selle ees liival segased jäljed.

Pedro Krusten

Esimene mulje

Kui plimmapüti vaiksuses udus valgus
oktoobrilines tukkus Kuressaari.
Nii mahajäetult kõlas all mu jalge
niiskusest roheline trotuaar.

Ja udu taga nähtamatus parves
kuldnoikki laulis lahkumisevilt.
Puit üle muistse pargimüüri harva
leht langes, katkes jälle elu niit.

Ma nägin akendes, kus vaotas looka
aeg saksa mutte, tudises pea hall.
Siin surnud linnas elas tollal O. K.,
mu pilkeveli, kambris räästa all.

Ta õlleklaasi kõrval rääkis tasa,
Pariliselt kildetud ta prantsuskeelt.
Ta eesti kirjanikke silistas maatasa,
suus üsna igapäevne vana keel.

Jah, minus varises mu petteloss...

Me igavuses kihlstime naerda,
suus pisilinna meeste veidrad lood.
Siis koputati uksele paar korda.
Ma vahtisin: tund kelle külla toob?

Magister Aavik tuli. Tundsin sala,
kuis minus varises õrn petteloss.
Kas tõesti kõntsast keelit kristalliks valab,
teeb julget mässutööd mees mahe, toss?

Ma olin hetkel rohkelt hämmastunud:
ta paistis nõnda häbelik kui neld.
Me kujutelmast suure sangarkujud,
kuid tõelisus sageli lööb surnuks neld.

SIIS, kui tsenseeris sakslane

Kuigi vahest oleks liialdus väita, nagu oleks ajakirjandusel eesti rahva ja maa saatuse juhtimisel nii või teisiti olnud määrav tähtsus, siiski ei sõanda ka ütelda, et nende saatus oleks võinud kujuneda seesuguseks, nagu ta praegu on, ajakirjanduse kaasabit.

Oli ju just ajakirjandus see, kes teatavad loosungid ja üritused viis rahva hulka, mõnikord need ajakirjanduses esimestena liikuma pandigi.

Rahva hinges ta püüded ja soovid hõõgusid kui tuli tuha all. See tuluke tuli puhuda lõkkele, rahva tahteile anda sisu ja kuju ning lõke ise juhtida tarvilises suunas ja kaitsta valetuulte eest.

Kas oleks see olnud võimalik ajakirjanduseta?

Kunagi mitte!

Seda märkasid ka need, kes meie rahvale olid peale surumas oma tahet.

3. dets. 1917. a. enamlased võtsid üle „Võru Teataja“ ja tema trükikoja ning hakkasid välja andma oma „Rahva Häält“. Minul kui toimetajal tuli põgeneda „põranda alla“. Seal valmistasin ühe numbri „Vabaduse“ nime all, mis ajas komissarid nii maru, et tuli kodumaalt lahkuda.

Okupatsiooni ajal katsusime jälle jätkata lehe väljaandmist. Küll tulid kõik artiklid ja sõnu-

mid, mis ei olnud võetud otse Saksa lehtedest ega tõestatud originaalidega, tõlkida saksa keelde, kuid raskustega olime juba harjunud. Esimesed numbrid said päris kenad: käsitasime sündmusi meile õigena näivas valguses, avaldasime mitmest numbrist läbiulatuva juhtkirja „Eesti“, kus arvudega näidati, et Eesti võib elada omaette ja iseseisvalt nii majanduslikult kui poliitiliselt, olles seni Venele jätnud aastas üle isegi 20—25 miljonit kuldrubla puhaskasu. Kas viimane väide oli õige, ei teadnud, kuid nii kirjutasime ja läbi läks ka.

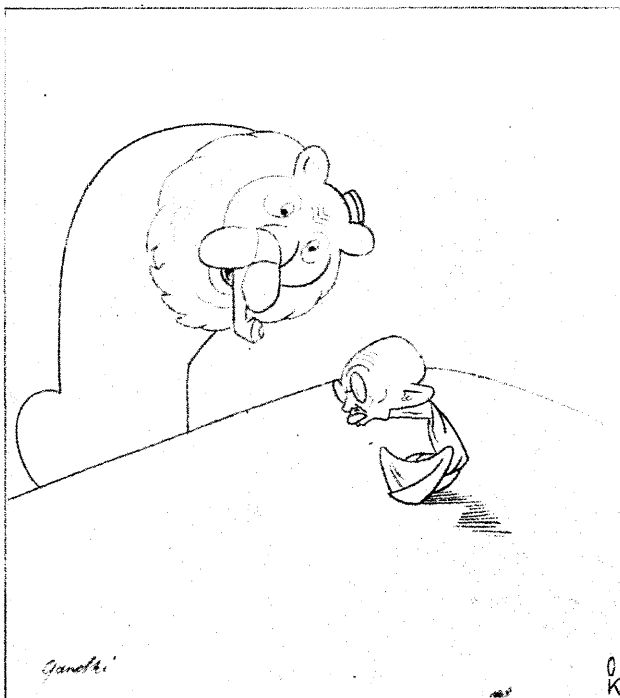
Praegune riigikohtunik Jaan Lõo, siis advokaat Võrus, vorpis vägevaid juhtkirju saksa keeles. Need ei näinud küll kunagi trükimusta, kuid ei olnud selleks määratudki, vaid tsensuuri ja riigisakslaste informeerimiseks meie küsimustest.

„Need saadan Saksamaale,“ seletas tsensor Bayer. „Kõrge ülemuse loata ma ei tohi lasta neid avaldada.“

Küll pigistas Bayergi „kitsad värvavad“ kõvasti kokku, kuid baltlastele tundus ta siiski liialt vabameelsena — ta kõrvaldati varsti.

Uus tsensor Domsch, kes ühtlasi oli ka kreishauptmanniks, toodi Belgiast, kus ta oli suurbelglaste vastupanu

Lõpp 95. lhk.

Gandhi.

O. Krusten.

repäraselt hakkama saanud murdmisega.

Šarže riigikogust

Krooniku tekst. Redo joonistused

Evolutsionäär.

Revolutsiooni mesikudel ta oli pahempoolne sotsiaal-revolutsionäär.

Veel nüüdki tuletatakse seda meelde, sest tollest ajast on ta säilitanud mahlakuse sõnades. Ent ta evolutsioneerus ning dünaamika oli nii potentne, et ei jäänud peatuma enne, kui leidis enda parempoolseima parempoolsena.

Kuid see tee ei olnud tõesti mitte Issanda imelik tee, vaid majanduslik tõus, mis nullistas öndsä Marxi teooria ja jättis ta kapitali ilma protsentideta. Seepärast sotsialistid ei salli teda. Ja tema ei salli sotsialiste. Ähvardab kogu aegadega, kus sotsialistid üldse ei saa „pruunkida suud“.

Ent evolutsioon ei lõppenud veel jõudmisega sinna, kust ei ole enam liikumist edasi — pörkas vastu seina. Hoog aga oli juba nõnda väike, et tagasipörkel leidis enda ainult millimeetri võrd pahemal pool.

Ja nüüd ei tea, kuidas lähtuda sellelt positsioonilt. Siirdumistee avamiseks tõlgitseb Läti Hindreku kroonikat ja uut põhiseadust. Ent nii üks kui teine ei anna pidet. Ja siis ta kuulutab ennastsalgavalt:

„Ei ole tähtis, kas ma pääsen riigikokku või mitte, palju tähtsam on see, kui siin ei ole sotsialiste!“

Milline viha!

Kuid vanad kroonikud ütlevad, et suurest vnkamisest niisama suure armastuseni on lühike samm.

Kui aga leiaks veel vastuarmastust!

Kehvus.

Kuis on ometi jäänud kvaliteedilt kehvaks nende meesterahvaste väärtus, kes istuvad kõige pahempoolsemas nurgas!

Ja need olevat siiski maailma parandajad!

Omal ajal oli seal mehi, kes oma suud kunagi ei katnud vaikimisega! Nüüd aga otsekui sunduse pärast vahetevahel avatakse suu.

Jah — kvaliteet on kehv.

Ning seepärast ongi võetud nimeks kehvikud jne. jne. Nime peab sümboliseerima. Alati.

Tülitsevad omavahel, heidavad välja. Olevat provokaatorid. Need, kes heidetud välja, peavad mõistlikult suu, kuigi varem armastasid rääkida. Ja nendest, kes heitsid välja, räägib ainult üks. Kuni kolmanda hoiatuseni.

Kuid oma väärtus on neil inimestel siiski. Üks, kes heidetud välja, teenib kultuurkapitali — esineb sagedasti lokaales. Ja suure menuga, nagu räägivad politsei protokollid. Riigikogu protokollid ei räägi tast midagi.

Teine, kes heitis välja, tõestab oma väliselt konstruktsioonilt Darvini pärivusteooriat. Nii siis ka kultuurikandja.

Ja see on juba midagi väärt.

Langenud täht.

Kuis ta tõusis! Otse püstloodis...

Rääkis kord ise, et noorpõlves kukkunud talle pähe rukkivihk. Seepärast saanudki tast veendunud põlumees.

Ent ka ärimees. Isegi selliselt, et sattunud hoogu, lubas kord suurendada seamunade väljavedu.

Teised naersid. Ja siis ta paran-

das, et põllutöoministeriumist tuleb alati välja niisama rumalana kui sinna sisse astunud.

Lapsus lingue, muidugi. Kuid see on jäänud külge.

Oli peagu liider ja autoriteet teede, vilja ja sigade alal. Siis kui ei olnud veel moodsat abielu — koondusel ja kogudel. Ent kui nad registreerusid, pidasid ära mesi-kuud ja siis lahutusid, jäi õhku, kuigi kindlasti istus mõrjsja kambris.

Ja nüüd on ta jalgade külge maharebimiseks seotud ränk miljon. E n n e seda ei olnud.

Siit moraal: tool määrab suhtumise. Ja ära istu igakord sinna, kus on vaba koht.

Kuid üldiselt: *sic transit gloria mundi!*

Moraalne võitja.

See on ikka nõnda:

kui võidukale rahvusmeeskonnale lüüakse pooltosinat goali, on moraalne võit meie;

kui mõni keskpärane meister sirutab su esimese hoobiga knock-outi, on moraalne võit sinu; ja kui mõnd võitlejat Issanda viinamäelt tabab ränk kaotus poliitilisel karjamaal, on moraalne võit tema!

Ja miks ei võikski kuldsuiselt tõlgendada kao-

tust võiduna, kui talle tõmmata selga moraliteedi mantel? Peab ainult olema mentaalset pieteeti olematute asjade vastu.

Ja seda tal on. Ning veel tubli annus sofistikat.

Ent kui tuleks alla kurbade silmadega naatsareblane ja vaataks lähemalt toda oma sulase heitlust poliitilisel karjamaal ning vaeks moraalset võitu, siis muutuksid veel kurvemaks ta silmad

ja ta lausuks sulasele:

„Minu riik ei ole sest maailmast!“

Ning pöörduks kõrvale...

Ent sulane ei jäta maha kõike, mis tal on, ega kõnni ta järel, nagu tegi kalamees Peetrus.

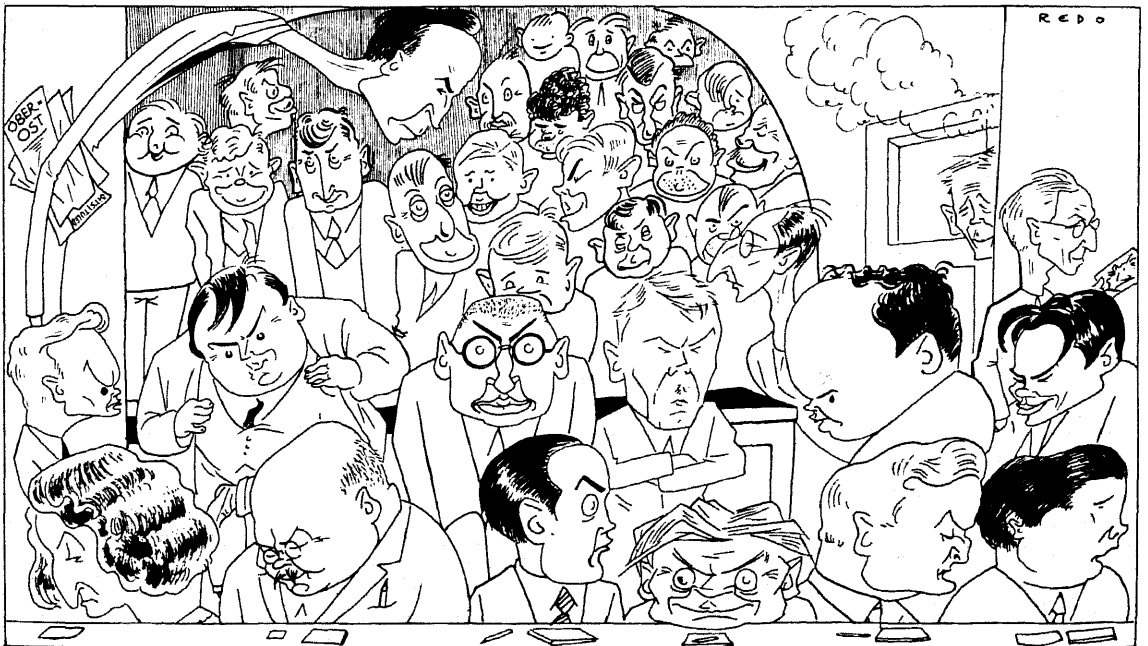
Ajakirjanike loož.

Riigikogu ei ole teater, kuigi Leps vahel manitseb, et „ei maksa teha tsirkust“. Siis näeb ta end kindlasti kõverpeeglis.

Kuid loožid on riigikogus siiski: valitsuse loož ja diplomaatide loož, ametnike loož ja ajakirjanike loož. Viimane on kahtlemata kõige tähtsam: siit hoovab parlamentlik valgus üle kogu eestlaste maa. Ja seepärast pole ta kindlasti nii broneeritud kui teised loožid. *Lõpp 101. lhk.*

Ajakirjanike loož riigikogu suuristungi ajal.

Vasemalt: 1. rida — E. Grigorjeva („Vesti Dnja“), S. Klau („Revalsche Zeitung“), H. Rahamägi („Kaja“), A. Schulbach („Vaba Maa“), Joh. Animägi („Päevaleht“), J. Jaik „Postimees“); 2. rida — L. Kenn, J. Taklaja, H. Vellner, Ed. Laaman, G. Rahnulo, E. Jalak; 3. rida — K. Kesa, I. Tõnisson, F. Johansen-Redo; 4. ja järgnevad read — tegeliskid.

Gajamõtteid stiilirindest ajakirjanduses ja mujal

Poliitika kohta öeldakse, et seal ülevast naeruväärsuseni olevat ainult üks samm. Ent muudelgi aladel leidub hoopis vastakate nähtude vahel küllaldaselt nii kitsuke si vahemaid, et need suudetakse ületada ainsa sammuga.

Kui otsiksime selliseid võimalusi näiteks ajakirjandusest, siis avastaksime vist küll esijoones, et üheks sääraseks võimaluseks on huvitavus ja vulgäärsus, kus esimesest teiseni on tõesti üksainuke samm.

Paraku taotsetakse seda sammu ka üsna sagedasti astuda. Mitte ainult, et kirjutise veetlevust püütakse tõsta üksikute leksikaalsete rikastustega, mis pärit igapäevase kõnekeele vulgaarsematest ladestusest — ka kogu käsitusviisi, lausete konstruktsiooni ja stiili rütmi vulksatab tihti jämedakoelisust.

Ekslik oleks aga seejuures teha vastutavaks ajakirjanikku üksinda. Ta pole isegi peasüüdlane. Rohkem kui ükski teine väljendusala on ajakirjandus köidatud elava kõnekeele külge. Nimitelt „seltskonna“ kõnekeele külge. Meie „keskmise haritlase“ kõnekeel on aga üsna kristalliseerumata. Siit leiame kõike: moodsa, uue teadusliku terminoloogia mõjustatud ökonoomsust ja täpsust, võõrkeeles mõeldavate lausete ja mõistete ärkamisaegselt abitud „ümberpanekut“ maa-keele — ja lõpuks üsna ohtralt ka puberteedipäraseid „hiiglama vahvaid“ lauselopsakusi külaja aguližargooni vaimus. Kuulake ainult kord sellelt seisukohalt meie kohviku-juttu!

Ja mis saab siis teha vaene ajakirjandus, kui ta peamine stiilibaas — „keskmise haritlase“ kõnekeel, on veel säärane „smesj nižegorodskovo s frantsuskim“. Ka ajakirjandus on seetõttu stiililooliselt surutud otsingujärku. Endine konventsionaalne, kuiv „kirjakeel“ ei rahulda juba mõni aeg enam ei lehetegijat ega -lugejat. Oieti juba sest ajast peale, kus didaktiline tendents lehes pidi väistuma uute „elulähedamate“ tulvade eest.

Lehe sisuline ilme nõuab ka uut stiiliilmet. Endist igavat, stereotüüpilist kirjanduslikku keskkeelt katsub ajakirjanik nüüd elustada ja rikastada ühelt poolt teadusliku keele täpsama asjalikkuse, teiselt poolt žargoonilise elulähedusega.

Sellise otsingu tõttu on praegu eesti ajalehe stiilivormi apmplituud laiem kui ühegi teise rahva ajakirjanduses.

Sellest katsetamisest peab alles selguma ja kujunema normaalne ajalehe stiil, mis peab ühel hooil olema kokku surutud, kuid mitte kange, kergeltliikuv ja kergeltloetav, kuid mitte vulgaarne. Selline stiil pole enam substantsiilt mingi ebaloogilisus ega võimatus, vaid sellise stiili on juba ammu saavutanud vanemate kultuurriikide juhtiv ajakirjandus. Eeskätt prantsuse oma.

On omamoodi vastuoksus: esimesena hakkas meil keeleuuendust teostama ajakirjandus, ent praegu on just ajakirjanduslik stiil see, mis endale kõige vähem on kinnistanud keeleuuenduse võite. Kui eesti stiiliarengut vaadelda kolme tähtsama eristiili — teadusliku, kirjandusliku ja ajakirjandusliku — seisukohalt, siis leiame, et nende arengurinne on liikunud edasi väga ebaühtlaselt. Kord sammub esirinnas üks, kord teine.

Oli kord aeg, läinud sajandi lõpul, kus just ajakirjandus oli suurim neologismide looja ja stiililinegi uuendaja. Kuid lõpuks järgneval suurejoonelisel keeleuuenduse võistlusajastul on just ajakirjanduslik stiil kogunud endale kõige vähem „soomust“. Sest ajakirjanduslik stiil on ju rohkem kinni „maa küljes“ kui ta kaks poolvenda, peab suuremal määral arvestama rahva vastuvõttevõimet kui viimased.

Esimesena möödus ajakirjandusest stiililises arengus „Noor-Eesti“ päevil kirjandus ja jättis esimese kaugele maha. Mõne, kuigi piiratud, kirjandusliigi stiil tõusis tol ajal juba üsna väärikale tasemele, kuna ajakirjandus jäi stiilist, väljendusvormi poolest ikka veel elama kodukoetud kuube.

Siit tegi määratuma hüppe meie teaduslik stiil. Selle hüppe ulatusest ei olnud meil seni veel küllaldast kujutlustki. Teadsime ainult, et meil igal teadusealal istusid omad oskussõnadekomisjonid, ja aegajalt kuulsime ka, et mõni neist oli oma tööga jõudnud lõpule. Ilmus ka vahel

Lõpp 102. lhk.

Gori.

„Vangis olles tutvus ta peenema seltskonnaga ja nüüd ei taha ta meie-
sugust enam tundagi.“

K. EHRMAN

Lehemehe päevikust

Seda huvitavat, omapärast ja universaalset meest ei ole enam elavate seas. Ta maiesed käimised ja askeldamised kuu all on lõppenud ning ta on läinud sinna, kust pole veel keegi tulnud tagasi. Juba mõne aasta eest olevat ta sulgenud silmad jäädavalt. Sellest kuulsin aga alles hiljuti. Ning seepärast on tasta veel enam kahju, sest ta lahkumisteade on alles värsk.

Ta nimi oli Mälton, ning ta kodukohaks Võrumaa viljasalv — rikas Räpina, kus suured talud, igas teises-kolmandas klaver, korralik mööbel, viljapeksumasinad ja ülikooliharidusega lapsed.

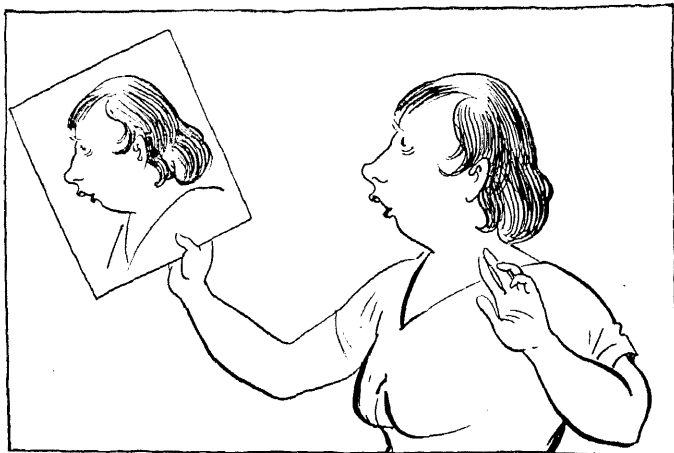
Mältoni talu oli ka suur, kuid mitte rikas klaveri, mööbli ja viljapeksumasinade poolest, ülikooliharidusega lastest rääkimata. Umbrohist olid Mältoni talu põllud rikkad ning vaimuvarast valged ta muidu nii pimedad ja räpased toad. Mältoni talu imetleti kui maapealset imet. Lähem ümbruskond suhtus veidrasse Mältonisse muiates, kaugemalt käidi aga Mältonit kaemas kui haruldust, muiati siiski samuti, sest Mälton oli teist-
sugune.

Kadunud Mälton oli tuntud külaline Tartu raamatukaupluste ringkonnas. Ka mitmes kirjastusäris oli ta oma inimene, sest vähemalt kord

kuus käis ta Tartus oma vaimu harimas ja endale söögipoolist ostmas — oma talu ei andnud nii palju. Need Tartu-käigud sündisid kõik jalgsi, sest Mältonil polnud endal hobust ning raha ei raatsinud ta hobusemehele iialgi maksa. Pikk jäme kepp kätte — nii läks Mälton kolmekseljaks, sagedasti veel enamaks päevaks Tartusse tarkusi ja teadmisi ammutama oma ligemale 70-aastasessa pähe. Ei saa öelda, et Mältonil poleks olnud raha, — seda tal oli, kuid selle väljaandmine sündis ainult pikkade järelemõtlemiste ja kaalutlemiste järel, peamiselt aga ainult siis, kui tuli osta mõni raamat. Kui Tartu raamatukauplustes ilmus müügile mõni vastne teos, pidi Mälton seda kohe lugema. Ja seda tegi ta nii, et läks raamatukauplusesse või kirjastusärisse ning palus seda ja seda raamatut „vaadata“. Muidugi anti see. Nüüd algas selle tundidepikkune „vaatamine“ — lahtilõikamata teos loeti esimesest kuni viimase leheküljeni tähttähele ja sõnasõnalt läbi. Siis ulatati raamat müüjale tagasi, tänati ja öeldi head päeva. Seda juhtus õige harva, et raamat jäi tagasi andmata ja kroonid selle eest Mältoni taskust oleksid veerenud kassasse. Kui see aga juhtus, siis ikkagi ainult neil juhtudel, kui tal raamat juba kaupluses lahtilõikamatult läbi loetud.

Eluaja kestel oli Mältoni madalasse tuppa kogunenud isikliku raamatukoguna ometi tuhandeid igasuguseid raamatuid. Ta pea ja ta raamatukogu olid universaalsed, sest Mältonit huvitas kõik: loodusteadus, astronoomia, keeleteadus, filosoofia, ajalugu, tehnika, arstiteadus, jne., jne. Polnud kunsti, tehnika ega teaduse ala, milles Mälton poleks olnud kodus. Kuigi ta teadmised olid pinnalised, on ometi imestamisväärne, et üks lihtne taluinimene jänunes nende järele ja kõike raamatuid otse neelas, nii et põllud seisid umbrohus ja ta peagu kunagi ei saanud mahti panna kätt adra või äkke külge. Teda hüüdsid mõned professoriks ning mitte asjata. Sest see diplomeerimata professor võis tundide viisi vaielda diplomeeritud professoritega ning viimane pidi tahes või tahtmata tunnustama Mältoni teadmiste haruldast kogumikku, ta mälu ja huvide mitmekesidust. Selle kõige juures pole midagi imestada, et kõnealune omal käel oli õppinud selgeks saksa, vene, soome, inglise ja prantsuse keele. Ka ladina ja vähesel määral ka kreeka keele, ning, nii uskomatu kui see kõlabki, isegi — sanskriti keele!

Viimaseil eluaastail Mältonit kardeti. Vanadus oli muutnud ta väliselt ja teadmiste ammutamise janu ka seesmiselt. Ta oli must, räpane, kuidagi

R. Tiitus.

Naised karrikatuutis. „See pean siis olema mina?!“ See pole ju minu moodigi!“

eemaletõukav ja jube. Normaalse inimese juttu ta palju kõnelda ei osanud — mõtteid oli peas vist liig palju ning tarkused pörkasid ajus langevate tähtedena kokku — Mälton oli vaimuhaige... Seepärast teda kardetigi. Ometi ammutas ta ikka ja ikka teadmisi ning soetas vähesel määral raamatuidki endiselt oma kogusse. Ja Tartuskäimistest ei mõelnudki loobuda. Olgu ilm sajune või tuisune — ikka läks ta jalgsi teele. Ta oli väsimatu rändaja ja väsimatu uurija.

Mõne aasta eest astus ta ühel kuunal juulipäeval toimetusse: kasukas seljas, läkiläki peas ja käpikud käes. Ma ei tundnud teda siis. Ta välimus oli ebameeldiv ja armetu. Ent vaatamata oma aastate hulgale küsis ta nooruslikult ja mehiselt puud ajalehti.

„Pakkimispaperit, makulatuuri tahate või?“

„Ei! mitte pakkimispaperit. Lugemiseks tahan „Võru Teatajaid“... Andke terve aastakäik, igast numbrist aga ainult üks...“ nõudis mees.

See jutt meeldis ja peagi olime Mältoniga elavas kõneluses. Selgus, et ta ei loe kunagi ajalehti üksikult. Ostab Võrus ja Tartus ikka puudaviisi ja loeb siis korraga — tagant järele.

Kummaline mees! — mõtlesin endamisi, sest parajasti oli siis päevasünnimuseks riigivanem K. Pätsu ringreis välissaadikutega. Millal jõuab aga sinna Mälton? Tema lugenud viimati „Postimehest“ Kerenski heitlusest enamlusega.

Nüüd ei ole enam Mältonit. Ta on läinud sinna, kust pole teed tagasitulemiseks. Tal polnud kedagi, kellele pärandada oma universaalne vaim, oma haruldane raamatukogu ja umbrohused põllud.

*

Lõpp 98. lhk.

Pögenemine

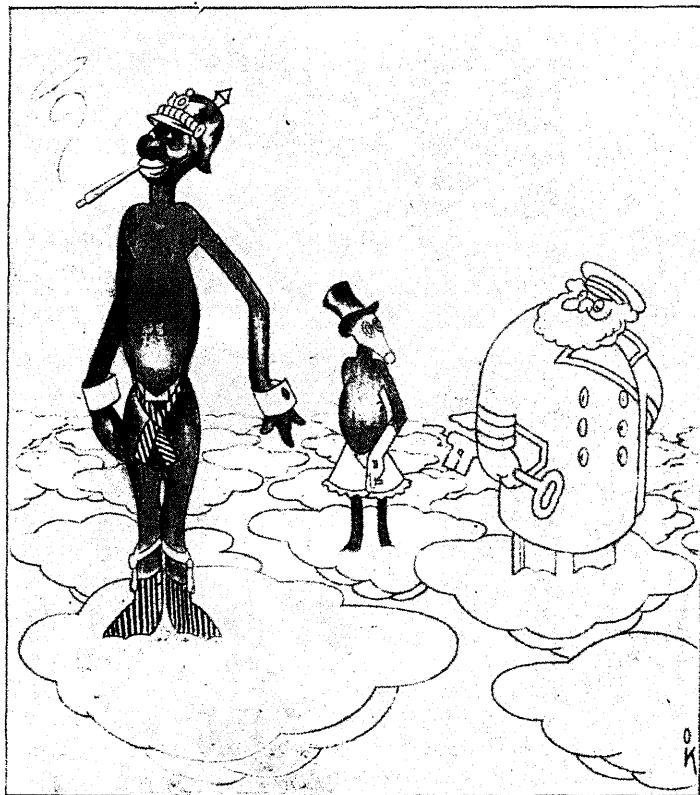
Kirjutame: Riia, 1. jaanuar 1919.

Istun mõne pansioni-kaaslasega süngelt vaikides saalis. Pole enam midagi öelda üksteisele, kõik võimalused on kaalutud ja katsutud. Inimliku arusaamise järgi pole enam mingeid välja-vaateid kehvalt hoida sissesurutud rinnet Jägeli juures. Suitsetame tummalt ja närviliselt. Jõulupu sätendab akna all oleva tänavalaterna rohekas valguses. Kütiseltsi aiast kostab endakaitse harjutusilt kuulipildujate sumbutatud ragin.

Äkki avatakse kiiresti kojauks ja lüüakse kohe jälle paukudes lukku. Meie pansionimamma tormab kübaras ja mantlis tuppa. Ta on äärmiselt ärritatud. Segaseil sõnul kuulutab ta pahaendelist uudist: Riia jäetakse maha, landeswehr taganeb üle Düüna lõuna poole; neil asjaoludel olevat igapäev vaba voli põgeneda, ilma et seda enam tembeldataks isamaareetmiseks.

Kuna ma sõjaliselt kaitsel tulen sama vähe arvesse kui rünnakul, pole mul nüüd peale päevi kestnud kõhklemist otsustamine enam raske: ma söidan minema. Vähesed kimpsud-kompsud, mis põgenemisel tulevad küsimusse, on peagi pakitud ja juba järgmise päeva hommikhämaras astun ma pikka kontrollameti ees ootavate põgenike sappa, et endale hankida läbipääsu-tähte ühele viimaseist Saksamaale minevaist laevadest. Üle viie tunni kestab see protseduur. Alles peale 12 oman tarvilise tähe ja võin majasulase saatel, kes kelgul tirib mu kohvrit, minna Eksportsadamasse, kus minule sõiduks määratud aurik „Roma“ oma armetut koormat oodates seisab inglise torpedopaatide taga kee ääres.

Sadamat piirava aia väravas peab üsna hooletult vahti kaks tommyt pikkades lambanahkseis kasukais. Mu kartliku agarusega ulatatud pääsetähele pöördakse vaevalt tähelepanu. *Please! Go along!* Auriku juures ja sellel endal valitseb hirmuäratav tung: jala ja igasuguseil kõige kummalisemal sõidukeil saabub järjest uusi põgenikke, et end ja oma varanduseraasukest laadida vana kaubalaeva ruumikasse kõhtu. Laev on alles mõni päev tagasi saabunud Saksamaalt vene sõjavangide laadungiga ega ilmuta kõige tagasihoidlikumatki

O. Krusten.

Misjonitöö vili. Peetrus: „Nüüd tuleb siia ainult neegreid ja muid pöördud paganaid, kuid ei ühtki põlist kristlast“.

märki mingist komfordist, omades õieti ainult kolm ruumikat vahedekki, mille lirased põrandad on kaetud märja põhuga.

Kui olen endale selles poolpimedas koopas oma kohvreist improviseerinud midagi kabiini-taolist, ronin tagasi laevalaale, et vaadelda askeldamist veel. Pikkamööda laskub selge, pehme talvepäeva varane hämarik linnale ja jõe. Düüna-tagusest hakkab jälle üles lendama mõis-tatuslikke valgeid rakette, mille saladuslik ots-tarve ja päritolu juba mitmel eelmisel õhtul on põhjustanud igasuguseid avantüristlikke kuuldusi. Nende rõõmus ja mahe süütult-lõbusaid aiapidu-sid meenutav valgus kontrasteerib kummaliselt sünge nõiakatla-sagimisega keel ja aja tõsidusega.

Ma heidan varakult puhkama, kuid ärevus ja harjumatu ümbrus peletavad une ja juba kella 6 ajal olen uuesti laevalael, mida asustab juba hulk teisiigi plaanitult siia-sinna jalutavaid põgenikke. Rahuliselt puhkavad jõgi ja kee jällegi selge ja pehme hommiku koiduhämaras. Ainult Düüna tagant lendab üks rakett teise järele väsimatult vastu taevast ja aegajalt kostab laevale üksikuid teravaid püssipauke. Akki tuleb elu meie ees seis-vasse väikesesse inglise laevastikku: Mastides vilgahtavad valgussignaaliid ja libistavad näge-muslikult mööda laevu; paat paadi järele lahkub pikkamööda kee äärest, et asuda üksteise järel ridastikku keset jõge. Ning siis hakkab kogu lae-vastik liikuma ja tossutab kasvava kiirusega pä-rivoolu minema.

See sündmus mõjub meie laeval jahmatama-panevalt, sest nüüd tuntakse end sugugi mitte põhjuseta mahajäetuna viimasest teatavat korda tagavast autoriteedist ja langenuna täieliselt korralageduse meelevalda. Näib olevat küll ülim aeg kaduda endalgi, kui tahetakse, et põgenemisest tuleb üldse midagi välja. Rahutus kasvab minu-tist minutisse, kuna nüüd keelgi hakkab kiiresti muutuma järjest elavamaks ja väikesemad jõu-gud kahtlaselt ettevõtlikke indiviide valmistuvad lärmitsedes aitade rüüstamisele, kusjuures sün-seal kõlab üksikuid püssipaukegi.

Rahutus muutub kibedustundeks, kui levib kuuludus, et kapten oma kabiinis maitseb ikka veel täie mõnuga magusat und. Kiiresti moodus-tatud saatkond läheb kurjas pohmeluses vana-härä juurde ja sunnib vana merikaru, kes sele-tab urisedes, et ta enne 12 ei saa minema sõita, revolvritega ähvardades ronima komandosillale ja andma signaali ärasõiduks.

Vahepeal on laskmine keel aina sagenenud ja juba raksatab aegajalt mõni kuul laeva külge ja laeheitisesegi, kuni see lõpuks ometi eraldub pikkamööda kaldast, et tüürida vabasse voolu, saadetuna teisest põgenikelaevast „Babylon“, ja siis kiirendatud tempos libiseda Düünat pidi alla. Kartused Punase Düüna juures langeda lõksu

õnneks on asjatud ja juba kella 11 paigu oleme jõesuus ning tasases lainetuses aeglaselt õõtsuv kellaboi heliseb meile viimseid tervitusi Riistast, mille tornid meie taga vaovad sinetav-kuldse ho-risoni taha.

Õnneks on ilm peagu tuulevaikne, kuid vastu lõunat tõuseb tuul ja õhtuhämaruses jääme Ruhno kohal ankrusse, kuna õine sõit selles miinidest kurjasti kubisevas piirkonnas näib ikkagi liig hädaohtlik. Kõik lähivad aegsasti puhkama, kuid unele on sel ööl mõelda veel vähem, kui eel-misel: tormiks paisunud tuul ulub õudselt take-laasis ja vana laev rassib meeleheitlikult oma ankru küljes. Ainult hämaralt valgustavad laes vankuvad tuhmid petrooleumilambid laia vahe-dekki; merihaigus nõuab ühe ohvri teise järel. Laman oma paksu talvemantlisse mähituna lootusetult merihaige juudi-hambaarsti ja Jumal teab kust ja kuidas siia eksinud saksas sõduri vahel, kes oma läti kallikesega häbenematult andub igasuguseile armumängudele; vahim lakke ja ootan hommikut. Ühes nurgas, üsna mu aseme ligidal, kus mängitakse kaarte, tõuseb äkki metsik kisa, sajab ränku sõnu ja tooreid hoope: nagu selgub, on kaardimängijad tabanud kellegi mehe saiaja õlgedes suitsetamast; ainult suure vaevaga läheb tasakaalukamail korda armetult vaese omaks pektud eksijat päästa tõelisest omakohtust. Vae-valt väiksem kui tulehädaoht on aga ka miini-hädaoht, eriti selle tormise ilmaga. Igakord, kui mõni suurem laine mu pea kohal lööb tumedalt mürtsudes vastu hoigavat laevakülge, võpatun hirmust ja kujutlen mõttes kohutavaid hirmu-stseene, mis leiaksid aset katastroofi puhul.

Järgmisel hommikul annab torm küll järele, kuid ilm on hall ja sünge. Eksime kuni lõunani väikesi ringe ja käänauid tehes siia-sinna, kuna kogu aeg vindis kapten seletab, et ta kuidagi ei leidvat mingit tähtsat boid, mis talle näitaks hä-daohutut kurssi läbi miiniväljade. Vahepeal tuleb luugist järjest uusi reisijaid, kes mööda pri-mitiivset treppi laeva kereest ülesroninuna püüa-vad laevalaale, et hingata värsket õhku ja pisut viira jalutama oma merihaigust. Tualetile, isegi kõige tagasihoidlikumale, pole mõeldagi, sest vesi on kallis varandus, mida võib tarvitada ai-nult joogiks; sellest hoolimata võib laeva paras näha üksikuid edevaid, kes on hoolega ametis ha-bemeajamisega. Paha lugu on ka ühe asutisega, kuhu hiljuti troonilt tõugatud tsaargi oli suvat-senud minna jalgsi. Ainsa rämpase C ees ilma V-ta seisis ööd kui päeva pikk hädaliste saba, kuni mõned heasüdamlikud madrused kombinee-risid selle tähtsa asutise filiaali, piirates ühe kõr-valisema osa laevalaest presentidega — mille küll vallatud tulehood mõnikord löövad üles, avades äärmiselt üllatavaid vaatepilte.

Lõpp 100. lhk.

Anton Jürgensteinist

Mõnikord tabad enda nagu üllatuselt: oled mõne sõbraga, või kuidas nüüd öelda, pikema või lühema aja järel kokku satunud ega tea temaga midagi kõnelda.

Siis tuleb aegapidi meelde, et temaga üldse kunagi ei saanud kõnelda midagi mõistlikku. Et aastat kümme kuni viisteist mitte midagi pole tulnud ta suust, mis oleks kõitnud su tähelepanu, mõttekäiku kuhugi edasi viinud, mõnd elulist nähtust kirjeldanud või seletanud. Et õieti pool inimese iga on möödunud ja teisel pole sulle selle aja jooksul olnud mitte kui midagi öelda.

Niisuguseid sinasõpru kunstide ja kirjanduse alalt on mul õieti mitu. Ja siis oled sa nagu natuke hämmastunud: mis tont see õige on, et naeratatakse üksteisele näkku, tuntakse kas või rõõmugi üksteist mõne aja järel nähes ja selle taga ei seisa õieti muud midagi, kui täieline tühjus! Suu töötab küll väga elavalt, kuid ei avalda ühtki tõsisemat mõtet. Aga satud mõne maamehega kokku, talumehega ükskõik kust kandist, võõragagi: kohe on juttu palju tema poolt ja minu poolt ja me õpime vastastiikki üksteiselt, mida siin maailmas on huvitavat ja vajalikku, ilusat ja masendavat, ja rikkastame üksteist vastamisi.

Anton Jürgenstein oli õieti niisugune maamees. Kuid haritlaskonna pagasiga, mis ületas kaugelt selle keskpära, mida leiame tavaliselt haritlaskonnas. Ja ta ei olnud kitsi: alati valmis andma omast rikkast vaimusalvest, mälestustest ja tähelepanekuist. Tal oli otse vajaduseks ja tarviduseks jagada. Kuid niisama ka vastu võtta.

Huumor tähendab otsemas mõttes õieti niiskust. Ta on vastandiks kuivusele, ning on seda ju ka praeguses tähenduses. On ju ka kuivi inimesi laialdaste huvidega, jutuanniga, isegi huviaratavoid. Kuid Anton Jürgenstein oli neile otse vastandiks: tal oli seda huumorit palju, seda niiskust, mis tal mõnikord silmadest lausa välja voolas, kui ta hakkas naerma. Ja ta armastas naerda. Tal oli nõnda palju seda õnnelikku joont, mis teeb elu talutavaks, mis teda kuldab ja olukordi ning inimesi paneb vaatama lepitavalt ja leppides. Ja niisugusel iseloomul ei ole juba tarvidust kanda viha ega vihatada: tal on rohkem kalduvust olla sõber.

Seepärast on temast praegu veel puudus seltskonnas ja ajakirjanike peres. Seepärast tahetakse ikka veel kuulda temast ja sel kuuldatahtmisel ei ole nõndapalju ajaloolist huvi, vaid selle taga seisab igatus inimese järele, kes oli miskisuguseks lepitavaks kitiks ja kelle seltsis igapäev oli hea olla. Ja seepärast nõutakse jälle ja jälle ühelt ja teiselt ning seekord minult, et ma temast midagi jutustaksin.

Peab see aga alati olema midagi, mis kõneleb ta hu-

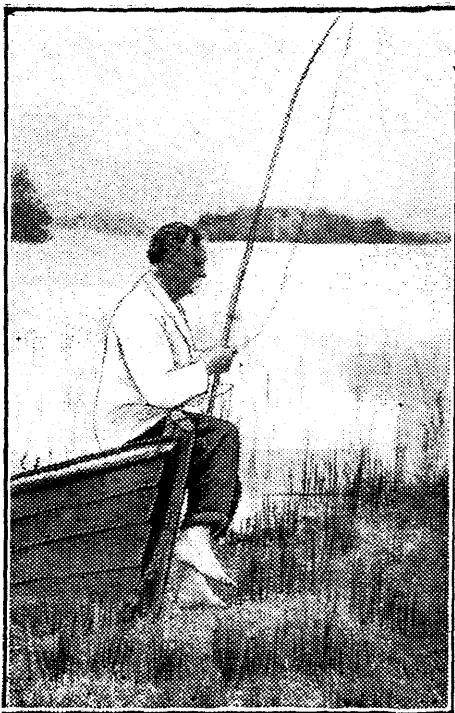
morist? Kas ei või see olla ka seisukorrast, nagu neid võib juhtuda igal inimesel, kus pole mõnus olla? Kas näiteks Anton Jürgenstein oma töökspidamise ja spontaansuse pärast kippus kallale ja siis löödi tagasi? Et meile saaks selgeks ta isik täielikumas valguses. Sest muidu tuleb karta, et inimestel tavalisel viisil jääb mälestusesse ainult huumorist. Anton Jürgensteini isik kannatab seda väga hästi, kui kõneleme ühest ta kaotatud lahingust.

Tegelastest on praegu kolm surnud, kõik

Anton Jürgenstein.

EAL auliige. † 21. veebruaril 1933.

A. Jürgenstein Pühajärvel,
oma lemmik-suvituskohas, kus ta suure osa
ajast veetis õngitsedes.

need kolm külalist, kes mulle tulid külla, kui meil veel oli talu Lätimaal. Meil, see on mu perekonnal. Vunk, Visnapuu ja Jürgenstein. Vunk läks kaduma juba suure sõja ajal, Visnapuu suri võrdlemisi noorelt tiisikusse ja Anton Jürgenstein alles hiljuti.

See sündis ajal, mida mõned meist nimetasid karskuseterrori ajaks. Kus rahvuslikuks lipukirjaks pidi olema töökus, kokkuhoid ja karskus. Iseäranis viimane pidi eesti rahvale andma kätte relvad ja selle üleoleku, mida meil läks tarvis, et olla üle venelasest. Ja jõudu kokku hoida sakslase vastu. Matemaatiliselt oli ometi selge, et karske isik ja karske rahvas oma positsioonil seisab kindlaminini kui teine, oma jõudu raiskav isik või natsioon. Iga mees oli kallisk; meid oli ju nõnda vähe; ja seepärast pidi iga mees end ka painutama nõutud karskuse distsipliini alla.

Seepärast oli Anton Jürgenstein ka karskusseltsi esimees. Karsklane muidu aga juba temperamendilt või ealt — nooremas eas oli ta ses küsimuses olnud nagu iga teinegi: ei olnud sellest üldse teinud kü-

simust. Kuid ka nüüd karskusseltsi esimehena ja isikliku karsklasena, idee propageerijanagi, oli tal ikka veel väike nõrkus nende vastu, kes oma vaimseid võimeid ja oma fantaasiat armastasid veel ergutada hea söögi kaudu.

Nad jõudsid ühel päeval kolmekesi Lätimaale. Ruhja jõge oli nimelt vaja uurida tema kalaliikide rikkuse suhtes. Jahtisime siis veel, vihma tuli lõpuks ka ja siis olime viimaks kodus. Läbimärjad.

Muidugi saime kuuma teed. Ja muidugi oli ka konjakit. Nõnda et võisime teha punši.

Siis ütles Jürgenstein, et valatagu tema tee hulka ka natuke konjakit — rohuks on ta raibe ikka hea kah. Nõnda ta ütles.

Jumalukene, mis ta siis nüüd suurt jõi. Paar klaasi, kõige rohkem kolm. Aga see pikantsus, et „Karskuse Sõbra“ esimees joob alkoholi, see oli ka midagi väärt. Vähem minu silmis, sest minu skepsis oli kõiksugu põhimõtete suhtes juba tol ajal tugev küllalt, vähem ka Mihkel Vungi silmis, kes ka oli suure huumoriga inimene ja üldse vahest tundis rohkem rõõmu, kui teine, kellest ei võidud uskudagi, väiksel teeb kaasa. Aga Visnapuu, kes meist oli palju noorem ja „Karskuse Sõbra“ vaatles kui kõikvõimsat ja suuna määravat instituuti, kes meid kõiki muidu armastas seada häbipostile — Visnapuud häiris see õigeusklikkusest langemine sedavõrd, et ta sellest hiljem Tartus oli jutustanud.

On ju inimlik, et selle tugeva surve vastu, mida avaldas karskuseleikumine ja mis iga üksiku isiku vabadust hakkas nõnda kitsendama, et pea hakati juba passilgi nõudma, kas oled karsklane või mitte, toodi välja kõik võimalikud

Lõpp 101. lhk.

A. Jürgenstein oma 70-a. sünnipäeval omaste ja kolleegide ringis.

MALESTUSI HUGO RAUDSEPAST

Esimene kord nägin H. Raudseppa Valgas 1907. aasta jaanuaris, kui ta tuli „Sõna“ toimetusse, mille esimese numbri olin koos „grammatika- ja kattekismuse - Eineriga“ (tuntud koolimehe Hans Eineriga) valmis sepitsenud. H. Raudsepp oli kutsutud „Sõna“ peatoimetajaks, mina toimetuse liikmeks ja ärijuhiks ühtlasi.

Kui olin heitnud pilgu oma peatoimetajale, kippus kohe keelele:

„Küll on aga kondipuru!“

Pikk ja kõhn Raudsepp sai Valgas silmapaistvaks kujuk. Ka vaimselt.

Tegime kahekesi kaks korda nädalas ilmuvat „Sõna“ ja orjasime vabal ajal karskuseltsi, mille ümber oli koondunud tolleaegne Valga eesti seltskonna noorem ja ühtlasi radikaalsem põlv. Seltskonna alalhoidlikuma ja vanema põlve koondiseks oli „Säde“ selts. Kui siis pärast näitemänguproovi, kõnekoosolekut või vahel ka biljardimängu olime jõudnud tagasi oma toimetuse kõrval asetsevasse magamistuppa ja mina olin juba vaiba all, võttis Raudsepp gitarri, istus aluspesus oma voodiäärele ning laskis kosta öövaikusse:

„Nüüd hingvad inimesed!“

Sellega harjusin üsna ära, kuid millega ma ei harjunud, oli see, et Raudsepp kollasest rosinatega saiast kringlitükile, mida pühapäeviti muretsetesime hommikuse tee juurde, määris võid peale. Ja kui selle kohta imestust avaldasin, ütles ta rahulikult:

„Ei lähe muidu alla.“

Suvel veetsime pühapäevad harilikult Valga ligidal maal. Nelipühi tahtsime korralikult pühitseda ja tegime pealepühise numbri omalt poolt

Hugo Raudsepp.

Sai 10. juulil s. a. 50 a. vanaks.

valmis juba laupäevaks, lootes, et pühade ajal ei juhtu midagi erakordselt tähtsat. Nähtavasti oli ladujail, kes Viljandist just lehe pärast kolinud Valka, samasugune kavatsus. Nad olid lehe ladunud valmis ja ühtlasi teinud korralduse, et leht kolmandal pühapäeval vändataks masinast läbi.

Lehe ilmumispäeva hommikul pärast pühi toimetusse tulles oli uudis ees, mis maailma ajaloos harukordne — Vene riigiduumagi oli vahepeal sisse kukkunud!

Mis häält sa nüüd teed?!

Mida muud, kui lugesime endale moraali, et pole hea, kui ajakirjanik kipub laisklema!

Kuid mis see enam aitas. Olime nagu sütel.

Lehe juhatus ja üksikud osanikudki tulid meile loomulikult kallale.

H. Raudsepp tõi Valga seltskondlikku konversatsiooni uue stiili. 1907. a. alul võis Valgas, nagu vist kodumaa teisteski väikelinnades, märgata 1905. aasta revolutsiooni järellainetusena tõsiste nägudega noori, kes käsitlesid suuri ja sügavaid probleeme. just nagu vene üliõpilased.

Nii kergib mällu üks õhtu, kus lõpupoole suurte teaduslike probleemide järel võeti kõne alla muusika tähtsus. Keegi proua sähvas Raudseppalt küsida:

„Kas Te laulate, härra Raudsepp?“

„Mul on küll ilus hääl, aga ei tule hästi välja,“ vastas Raudsepp suurima rahuga.

Sellelaolisi ja paremaid lööksõnu poetas Raudsepp Valka ja selle ümbrusse. Teda hakati mõnel pool pidama koguni küünikuks.

Raudsepa „tõmbamise-stiiliga“ ei suutnud paljud harjuda, kuna mõnelgi oli raske jõuda selgusele, kas teda silitati päri- või vastukarva.

1907. a. lõpul pidas Raudsepp ühel piduõhtul kõne, mis lõi sisse nagu pomm. Ta kõneles huvitavamaist tüüpidest maailma ajaloos, iseloomustades muuseas piibli Kaini kui õrnatundelist loomakaitsjat, kelle ajas vihale venna Abeli loomaohverdamine. Erilise hooga kirjeldas aga kõneleja kuradit kui tüsedat ja iseseisvat kuju, kes enim langeb kui vannub alla.

Neid pikki nägusid ja seda kahinat piduliste keskel!

Samal 1907. aastal kirjutas Raudsepp juhtkirja, milles ta kirikut teravalt arvustas. On umbes jäänud meele võrdlus: „Kas ei ole siin viimati tegemist haigega, kelle näol surmaeelsed tuksatused.“

Selle juhtkirja trükkis „Sõna“ järele ära Kurssaares ilmuv „Hääl“ ja sai 300 rubla trahvi kaela. Ühel ilusal päeval tuli Riias järelepärimine „lehe järelevalvajale“ (tolleaegne ametlik nimetus) dr. Müllersonile, millest on tingitud nii terav juhtkiri ja mis vaatega meie leht õieti on. Raudsepp soovitas vastata, et mõõdukalt vabameelne. Riias saadi sellest aru, et „Sõna“ ilmub umbes oktoobristide vaimus, ja trahv jäi tulemata.

Valga „Sõna“ käsi ei käinud üldiselt hästi. Aasta pärast tehti leht poole vähemaks ja Raudsepp jäi üksi toimetusse.

Lehe osanikele tundus Raudsepp liig radiikaalne. Pealegi ei meeldinud neile, et kumbki toimetaja ei töötanud kaasa nende „Säde“ seltsis, vaid mõlemad tegutsesid punases Karskuseltsis. Pealegi said nende „Säde“ selts ja selle ümber koondunud ringkonnad lehes nii mõnigi kord kõvasti võtta.

1908. a. suvel lõpetas „Sõna“ ilmumise ja H. Raudsepp asus Pärnu toimetama „Postimehe“ „saba“.

Aasta pärast kutsus ta mu Pärnu Eesti Kooliseltsi asjaajajaks. Olin nõus ja jälle töötasime koos.

Kooliseltsis löödi H. Raudsepa juhtival osavõtul „Kinga-lahingut“, s. t. sõditi seltsi ülalpeetava eesti eelgümnaasiumi venestamise vastu, mida J. King püüdis ajutise koolijuhatajana viia läbi.

Pärnus olin 13 kuud, mille jooksul puutusin küll iga päev kokku Raudsepa, kuid kogu see aeg oli kui ilus unenägu. Olles võlutud Pärnu ilust ja pärnakate kodusest olukust ei märganud enam Raudsepa iseloomulikke jooni. Võis vahest märgata, et Raudsepp oli muutunud tõsisemaks.

1910. a. suvel asusin tööle Tallinna „Päeva-lehe“ toimetusse, kuhu mulle Raudsepp umbes aasta pärast järele tuli.

Tema esimesed teravad päevakajad tekitasid

Talinnas kahinat. Raudsepast kujunes „Päeva-lehe“ teatriarvustaja. Teda hindasid nii lehe toimetus kui juhatuse ning 1912. a. anti talle võimalus sõita Berliini tutvuma teatriasjandusega.

Loomulikult oli säärane võimalus tol ajal ajakirjaniku silmis väga palju väärt.

Ja siis sain ma kuulda järgmist:

Raudsepp kohtab üht head tuttavat noort neidu Harjuvärava trepiastmeil.

„Kas Te juba olete kuulnud, et ma varsti sõidan Berliini?“

„Pole kuulnud.“

„Kas tõesti?“

„Aga mitte kui midagi pole sellest kuulnud.“

„Kas tulete mind saatma?“

„Ei tea öelda.“

Pärast Berliini-sõitu ei nähtud Raudsepa enam selle neiu seltsis.

Minule aga tahtis sõber Raudsepp taguda enneaegu ahelaid.

Tulin kord väljaspool tööaega toimetusse lugema lehti. Kuulen kõrvaltoas Raudsepa kõnelemas toimetuse juhtiva jõuga. See kurtis, et toimetusel olevat minust küll kasu, kuid ma olevat kärsitu iseloomuga ega võivat olla kindel, kui kauaks ma jään toimetusse paigale.

Ja siis arvas Raudsepp, et poleks vahest paha, kui saaks mulle sokutada kaela naise.

Säh sulle sõpra!

Protestivaimu jätkus Raudsepal ka Tallinnas. „Estonia“ avamisballile läks ta näiteks heledavõitu suveülikonnas, kuigi oli nõutud ilmumist frakis.

Lahkusin 1913. a. sügisel Tallinnast ja koh-tasin H. Raudsepa uuesti alles Asutavas Kogus sotsiaalrevolutsionäärina, mina aga olin ikka veel Jaan Tõnissoni leeris.

Raudsepast oli suuresti huvitatud kadunud dr. J. Luiga, kes hoolega jälgis kogu meie avaliku elu arenemist. On meeles juhtum, kus dr. Luiga, lehitsedes üht Raudsepa kirjandusliku esseed, tähendas: „Igast reast paistab silma, et ta on andekas inimene. Aga...“ ja lause jäi pooleli.

Ka edaspidistel jutuajamistel Raudsepast kõneldes ei läinud mul korda dr. Luigalt saada kätte lause lõppu, ta viis selle endaga hauda.

H. Raudsepa stiil oli lopsakas, kuid ühtlasi vaimukas. Lopsakuse ja rahvalikud kõnekäänud noppinud Raudsepp ta enda öeldes Rakke jaamas Kalmi kauplusest, kus ta oli kolm aastat õpipoisiks ja kaks aastat selliks. Mida aasta edasi, seda rohkem seltsis lopsakusele vaimukust.

Loodetavasti ei pane meie andekas näitekirjanik pahaks neid mu märkmeid ajajärgust, kus „ta alles oli ajakirjanik“.

Eduard Pertman.

EDUARD PERTMAN †

Möödunud suve esimesel ilusal pühapäeval, 11. juunil, kaotas „Sakala“ ja Eesti ajakirjanike pere ühe oma hoolsama, kohusetruuma ja õilsahingelisema liikme Eduard Pertmani näol. Väike ja pealtnäha

kahjutu Uueveski järveke Viljandi külje all, kus poisikestelgi pole karta uppumishädaohtu, nõudis ohvriks inimese, kes varem kümneid kordi oli järvekesest ujunud üle risti ja põigiti ning kes veel tund aega enne saatuslikku silmapilku arutas sõprade seltsis järvekaldal, et siia ei saa uppuda siiski, kui peaks lööma kramp kehasse. Saatuse aga ruttas seda arvamust ümber lükkama nii kiiresti ja nii ülekohtuselt.

Eduard Pertman tuli Viljandisse üheksa aastat tagasi Põhja-Eestist. Nagu ta ise kirjutab oma perekonnaloos, mille ta koostanud aasta enne oma õnnetut surma, sündis ta 30. jaanuaril 1894. a. Harjumaal Triigi vallas Treiali väiketalus. Alghariduse sai kadunu Ardu vallakoolis ja Triigi ministeeriumikoolis. Siis astus ta 1910. aastal Tallinna Aleksandri gümnaasiumi, kuid sai seal õppida ainult ühe aasta, sest ta vanematel käis üle jõu maksta kooliraha. Vaevalt lapseeasst väljajõudnuna pidi ta hakkama ise teenima, hakates vallakirjutaja abiks Ravilas ja hiljem Albus. Maailmasõja ajal siirdus Pertman õpetajaametisse ja jäi sinna kuni 1924. a. suveni, mil asus teenistusse „Sakala“ toimetusliikmena.

Pertmanil tekkis juba õige noores eas huvi ajakirjanduse vastu ja alles 14–15-aastase poisikesena hakkas ta tegema kaastööd ajalehtedele ja ajakirjadele. Ta kirjutas sõnumeid, väikesi jutukesi ja luuletisi. Paljud ta jutukesed ja luuletised on ilmunud „Perekonnalehes“, „Kodus“, „Aos“ ja mujal nii õige kui ka varjunime E. Niin all.

Alles 39 aastat vana, terve ja tugev, nagu inimene, kes alati elanud täiesti karsket ja ees-

kujulikku elu, ei andnud kadunu oma peas ruumi mõttele surma üle ega tahtnud kunagi kõnelda sellest. Veel enam: ta oli veendunud patsifist, kuna pidas sõda kõige suuremaks metsikuseks ja ülekohtuks; ta oli ideeline karsklane, sest ta lootis karskuse kaudu viia inimesi vastu paremale tulevikule ja vähendada surma lõikust; ta põlgas surmanuhtlust, sest tema veendumuse järele tähendas see raske kuritöö kahekordistamist, kui mõrtsukalt võetakse tema elu kuritöö lunastamiseks. Ta oli ka veendunud taimetoitlane, sest ta ei pidanud õigeks seda, et ükski elu peaks kustuma selleks, et tema võiks elada. Aga ta ei sundinud kedagi tegema ega mõtlema nii, nagu tegi ja mõtles ta ise.

Eduard Pertman oli väsimatu töömees. Hommikust õhtuni võis ta istuda toimetuselaua taga ja kirjutada igalt alalt, sest ta teadmiste tagavara oli väga laialdane. Kunagi ei nurisenud ta ega protesteerinud, kui talle pandi peale vahest suurem töökoorem kui see oleks olnud õiglane. Oma kaastöölistele oli ta seltsimees, kes nende eest oli valmis andma elu, ja kui seda vahetevahel öieti ei mõistetud, siis ei pahandanud ta ega mõistnud kedagi hukka, vaid oli kurb. Ja see oli temale suurimaks lohutuseks, kui keegi, kes teda oli haavanud, tuli ja ütles, et ta saab oma eksimusest aru. Sarnasel korral oleks ta valmis olnud leppima ka oma suurima vihavaenlasega, keda tal küll vististi ei olnudki.

Vaiksed ja hoolsad töömehed elavad ja surevad, ilma et keegi neid märkaks, neist kõneleks, neid mälestaks. Selle kurva tõsiasjaga pidi oma eluajal leppima ja Eduard Pertman. Ja kauaks jätkub tema mälestusest pärast surmagi? Tagasihoidlik kalmuküngas Viljandi kõrvalisel kalmistul leiab ehtimist lilledega ta abikaasa ja väikesest tütrekesest poolt, kes on kaotanud oma toltja. Neile jääb see kohaks, kuhu nad ikka jälle tulevad kurbadel tundidel, kuid kes teised tuleksid veel tema kalmule, kes tunneks muret tema mälestuse jäädvustamise pärast? Ei keegi. Ajakirjaniku saatuse on juba niisugune, et sind teatakse ja tuntakse niikaua, kuni sa võid olla kasulik. Pärast ei tea ega tunne sind enam keegi.

J. H.

A. Jürvetson 50-aastane

Novembrikuul s. a. pühitses „Vaba Maa“ Pärnu väljaande toimetaja Aleksander Jürvetson oma 50. sünnipäeva ja 30-aastase seltskonna-tegevuse juubelit, mälestades ühtlasi ka enam kui paarikümneaastast tegevust ajakirjanduse-pöllul.

A. Jürvetson sündis 30. oktoobril 1883. a. Pärnumaal Tori vallas Harjaka talu perepojana. Isa varajane surm sundis teda juba noorukesena hakkama ise oma leiba teenima. Töö saigi juba maast madalast ta elu mottoks ja mõtteks, millele ta ohverdanud kõik maised mugavused.

Jürvetsoni haridustee viis küla- ja kihelkonnakooli kaudu Sindi pedagoogiumi, mille lõpetamisel ta tegi veel läbi õpetajakursused, omandades neil kihelkonna- ja linnakooli-õpetaja kutse.

Noore Jürvetsoni esimeseks tööväljaks oli Enge, kus ta sai õpetajaks. Siin algas ka ta seltskondlik tegevus. Ta asutas oma laulukoori ja korraldas pidusid, isegi Pärnus. Peale selle tegi ta kaastööd mitmele lehele. See sai talle saatuslikuks. Kuigi tal oli koolipöllul häid väljavaateid, kiskus teda mingi salajane jõud ajakirjanduse alale ja 1910. aastal siirdus ta Pärnu „Meie Kodumaa“ toimetuse liikmeks ning ärijuhiks. Siingi jatkas ta kutsetöö kõrval seltskondlikku tegevust, võttes energiliselt osa n. n. kõnelejate-toimkonna tööst ja juhtides esimehena karskuselts „Valguse“ tegevust.

Maailmasõda kiskus Jürvetsoni paljudeks aastateks eemale seniste tööde ja toimetuste juurest. Ta teenis alul kirjutajana vene väeosades ja hiljem läti polgus, kust ta astus asutatavasse 1. eesti polku, olles seal alul kirjutajaks, hiljem asjaajajaks. Vabadussõja tegi ta kaasa alul 6. polgus, siis tagavarapataljoni majandusülemana ja lõpuks 3. diviisi intendandina. Teenete eest vabadussõjas on A. Jürvetsonile annetatud vabadusrist, peale selle rahaline autasu ja õigus normaaltalu saamiseks.

Pärast vabadussõja lõppu pööris Jürvetson 1921. a. tagasi ajakirjanduse-tööle, astudes „Vaba

Maa“ Pärnu väljaande vastutavaks toimetajaks. Sellesena algas võitlusküllasem ajajärk ta elus. Ei ole seltskondliku elu avaldust, kus ta poleks oma energiat rakendanud tööle. Jürvetson on nagu loodud provintsilehe toimetajaks, kellelt nõutakse mitte ükski juhtivaid ja õhutavaid sõnu, vaid ka tegusid. Mõtteid, mis tas toimetustalaua taga küpsenud, pole ta jätnud kolletama ajalehepaberile, vaid on need ka teinud teoks. Kõik, mis ta on leidnud olevat õige ja tarvilise ning võtnud ette, on ta viinud raugematu tahtega sihile. Seejuures on teda ikka juhtinud eksimatu ettenägelik vaim — sihid ja vaated, mis ta kunagi ajaleheveergudel määranud, on hiljem osutunud ikka õigeks.

Jürvetsoni tööpöld on olnud väga laialdane. Teist aastat seisab ta praegu teatrikomisjoni esimehena „Endla“ teatri eesotsas, kuhu ta astus kõige raskemal momendil. Selle kõrval jätkub tal jõudu ja aega juhtida tööstust, elada kaasa Pärnu kalurite muredele ja olla nii nõu kui jõuga abiks veel paljudel muilgi seltskonnaelu aladel. Aastate eest rassis ta tegeliku põllumehena isegi kivide ja kändude kallal, harides soid ja rabasid põllumaaks.

A. Jürvetson on peale ülalpoolnimetatu 6. polgu juhatuse liige, linnavolinik ja keskerakonna Pärnumaa komitee esimees ning EAL liige. Teenete eest seltskonnatöös omab ta Eesti üleriikliku seltside ja organisatsioonide liidu annetatud pärandatava mälestusmärgi rinnas kandmiseks.

Kord paljude aastate eest andis juubilar töötuse seista rahva kõrval ja temaga käsikäes käia. Oma tööga ta on näidanud, et ta on pidanud pühaks antud töötust.

Aleksander Jürvetson.

3 X 50 Jaan Tomp, Anna Fiskar ja Joosep Prümmel rühivad sajandi teise poolde

E lutee ääres seisab tähtis versta-post, peal kirjaga „50-aastane“. Viimasel ajal on sellest postist jälle möödunud kolm talu-last ajakirjanike perest.

Jaan Tomp on tõu poolest süda-viljandlane. Sündinud 13. mail 1882. a. Karula vallas, Teedlase talus, mille juba vanaisa Aadu oli mõisalt ostnud isa Jüri nimele. Et isa ja ema Jakobsoni-päevil olid mõlemad vaimustatud tegelased, eriti Viljandi Eesti Põl-lumeeste Seltsis, siis pole imestada, kui seesama tun-gal juba noorelt sattus ka poja Jaani hinge. Oma esi-mesed poliitilised teadmised ammutas ta kodus vanadest kokkukõidetud „Sakala“ aastakäikudest ja muust isatalu kirjandusest. Ära-tus oli nii võimas, et poi-sike kihelkonnakoolist koju tulles vanematele ja venda-dele-õdedele hakkas välja andma „ajalehte“, mille ni-meks oli „Kodu“ ja mis loo-mulikult ilmus mitte üksi rotatsioonimasinata, vaid ka Gutenbergi leidust kasu-tamata, s. o. käsikirjaliselt üks kord nädalas. Aga et sel ajal veel kolgalehtedel ei olnud nii suurt pinda kui praegu, siis ei pidanud noo-re redaktori leht kuigi kaua vastu; ilmus ainult viis numbrit, siis oli lõpp.

Päris toimetuselaua taha sattus Tomp 23-aas-tase nooremehe-na, nii siis 28 aastat tagasi. See oli Viljandis, kus R. Hansson „Sakala“ toime-tusest lahkudes asutas uue lehe „Kodumaa“ ja J. Tompi kutsus toimetuse tööle. Hanssoniga oli Tomp'il sobinud tutvus Viljandis seltsitegevus-es, eeskätt karskusselts „Vabaduses“, kus Tomp oli asendamatuks tegelaseks, olles küll esimees, küll kirjatöötaja ja kord isegi — näitejuht!

Vene tagasikiskumise-ajajärgul oli „Kodu-maa“ sunnitud mitmel korral vahetama nime,

kuni ta 1908. a. hakkas ilmuma „Meie Kodumaa“ nime all kahes linnas korraga — Viljandis ja Pärnus: pealeht trükiti Pärnus, „saba“ — Viljandis. J. Tomp läks siis pealehe tegevtoim. üle Pärnu. — 1911. a. viis ta toimetuselaua taha Tartu ning maailmasõda tõi ta Tallinna, kus es-malt töötas „Päevalehe“, „Vaba Maa“ asutami-sest peale aga viimase juures. Ajakirjanike Liidus on J. Tomp raudvaraks,— oli mõnd aega Liidu esimees ja praegu ju-hatusliige.

Jaan Tomp.

Vanemalt päritud ärka-misaegne ind seltsitegevuse vastu pole Tompis kustu-nud kunagi. Alati on ta val-mis igal pool, kus abi vaja, rühmama kaasa. Hakata loetlema organisatsioone, kus ta tegev, oleks üle jõu käiv töö; kergem on juba nimetada neid organisat-sioone, kus ta veel pole te-gev. Kahjuks ei tea praegu ühtki sarnast nimetada ja vist ei tea Tomp ise ka, sest muidu oleks ta sellesse juba astunud liikmeks. Toi-metusest seltsi, seltsist lin-navolikogusse, linnavaliko-gust panga diskontokomi-teele, komiteest erakonna-koosolekule ja sealt jälle mõnesse komisjoni, juha-tusse või nõukogusse — see

on ta igapäevane rännak ning niivõrd palju on tal tegemist nende seltsiasjadega, et hakkad juba kahtlema, kas ta kodus teda igakord veel ära-gi tunnevad, kui ta viimaks hilja õhtul jõuab koju. — Aga Tompiga on hea töötada koos, sest alati õhkub temast nii palju usku ja kindlust oma asjasse, et see tahtmata teisigi sunnib uue jõuga tööle.

*

A nna Fiskari nimi on laiemale publikule kahtlemata vähem tuntud, kuid see on juba kord naise saatus. Ikka jääb ta varju, kuigi

ta oma töökuse ja visaduse poolest ei jääks meestest sugugi maha.

Anna Fiskar sündis 31. detsembril 1882 Seli vallas, Aru saunas, kuhu ta isa Juhan oli viinud oma perekonna, olles väljarändamise-tuhtina lahkunud oma suguvõsa põlisest vallast Jaagureinu talus.

Anna Fiskar.

Kuna talumajapidamine oli kord hävitatud, siis katkus isa kord õnne linnas ja pidas päras väikesi talukohti Lohul ning hiljem Kurtna vallas, Hageri kihelkonnas. Vaesus ja töö oli Anna noorusaastate saatjaks. Esimese hariduse sai Lohu algkoolis, kus õpetaja Kristjan Kask, märgates õpilase andekust, hakkas talle andma eratunde ja äratas seega tungi edasiõppimisele. Alles kui Anna oli 22-a., jõudis isa jälle pisut jõukamale järjele, olles rentinud suurema talu Hageri kihelkonnas, Kiisal. Et leida rohkem aega lugemiseks ja edasiõppimiseks, — kodus ei tohtinud tööpäeval raamatut kätte võtta, — sai Anna viimaks isalt nõusoleku minna talveks linna õppima käsitööd. Enne aga, kui ta sel alal jõudis midagi võtta ette, kirjutas jutukese „Ema“, mis jumalakartliku vanainimese tundmusi kujutades tuli nii vaimulik, et see autori arvates sobis kõige paremini „Ristirahva Pühapäevalehele“. Jutuke ilmus. Toimetaja andis ka tõlkida ühe romaani ja kutsus 1906. a. alul teenistusse lehe kontoris, kus A. F. hakkas vähehaaval tegema ka korrektuuri. Hiljem töötas ta korrektorina mitme lehe, nagu „Päevalehe“, „Tallinna Teataja“, „Sotsialdemokraadi“, „Riigi Teataja“ ja viimaks „Vaba Maa“, juures. Fiskar on meie esimesi naiskorrektoreid, ning tema teeneid ajakirjanduse õigekeelsuse tõstmisel peab tunnustavalt kriipsutama alla.

Nagu juba tähendatud, on Fiskari sulest ilmunud mitmeid novelle, muuseas „Rahva Lõbulehes“ ja „Postimehes“ ning „Tallinna Teataja“ lisades varjunime all „Jaagureinu“. „Päevalehes“ kirjutas ka joonealuseid „Spectatrice“ nime all. Eriti rikkalik on juubilarite tehtud tõlgete arv, eeskätt „Päevalehele“, „Koidule“ ja „Vaba Maale“, — niivõrd suur, et ta isegi ei mäleta

tõlgitud romaanide arvu. Mõned tõlked on ilmunud ka eriraamatutena.

Elu pole Fiskarit kannud sugugi sulgpadjul, vaid on teda sagedasti kohelnud võõrasemalikult. See on ta teinud kinniseks, erakuks, kes hoidub inimestest, on toonud kibedusejoonekese ta suu ümber. Aga seda suurema innuga on ta valmis alati anduma tööle, mis ongi saanud ta elu peamiseks sisuks.

*

Noorim juubilarest, Joosep Prümmel, on sündinud 23. augustil 1883. a. 30-vestase metsavöö ääres, Kuusalu kihelkonnas „Näljaküla“ kruusaseljandikul. Seal metsanurgas jututati kui maailmaimet, et Kuusalu talulastest üks olevat pääsnud ülikooligi; see oli Leeni Ploompuu, praegune pr. Vesterinen. Et Prümmeli isa oli kõige kehvema talu omanik metsa ääres, siis ei olnud pojal kõrgesse kooli pääsmiseks lootustki. Seepärast püüdis ta kooliaega venitades ümbruskonna koolidest võtta, mis võimalik, ja parimad tunnistused ning kiituskirjade rohkus näitasid, et see töö ei olnud viljatu. 12 aastat kestis kooliaeg: küllalt pikk, et sellega parema koralduse juures oleks võinud lõpetada isegi ülikooli.

P. sai õpetajaks ja pidas sellena vastu tervelt seitse aastat. Kuid see kutse ei suutnud teda rahuldada. „Veneaegne õpetaja harjus end pidama kuidagi targemaks kõigist teistest, muutus veidi isemeel-

seks, targutajaks, filosoferijaks, õpetlikuks,“ — iseloomustab Prümmel ise. Seepärast, kui oli kogutud palgast 100 rubla ümber tagavarakapitali, läi õpetatööle käega ning sõitis Peterburi, et seal õppida edasi. Kuulus Tšernjajevi juures keskkooli kursust ning võttis läbi poole elektrotehnika-kursusestki. Sõda ja rahapuudus tegid aga studiumile lõpu ning elektritri

Joosep Prümmel.

ja teadmistega laetud noormees otsustas leida teenistuse. Ta tegi „Päevalehele“ välispoolt hoolega kaastööd ja sai sellega toimetusele tuttavaks. Ja kui ta 1915. aastal kuulas järele, kas poleks võimalik saada tööd toimetu-

Lõpp 102. lhk.

Suurima juubel

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus, „Päevalehe“ väljaandja,

25 aastat vana

REDO ŠARŽID

Old merry England'il oli kuni maailmasõjani obligatoorseks heakombeks, et ta sõjalaevastik pidi olema vähemalt sama suur, kui kahel võimsuselt järgmisel mereriigil kokku. See jõudude proportsioon oli Briti suurvõimu aluseks, tekitas küll mitmes teises suures rahvas ta vastu sügavat kadedust ja hirm selle proportsiooni kadumise eest sundis Inglismaa lõpuks sõjalegi.

Samane, ikka kaks aga ka rohkem korda kahest järgmisest suurem on olnud „jõudude“ — lugejate-arvu ja poliitilise mõju — vahekord „Päevalehe“ ja ta võistlejate, teiste eesti ajalehtede vahel juba aastatest enne maailmasõda, on olnud Eesti iseseisvuse ajal ega ole näha ette, et see muutuks lähima aastakümne kestes. Sest kui Britannia merejõu esikohale sai saatuslikuks maailmasõda, mille tagajärjel küll hävis ta senine võistleja, kasvas aga ta kestes, võistluskaaslastena ta sõprade mereväed võrdseiks tema omadele — siis on ju ajakirjanduslik sõda, võistlus alati; ja just tema kestes, tema poolt kristalliseerituna ongi stabiliseerinud praegune jõudude vahekord eesti ajakirjanduses.

„Päevaleht“ ise sündis juba 28 aasta eest. Kuid oma praeguse seisukoha on ta järjekindlas arengus võitnud kätte, tõusnud eesti esimeseks „Weltblattiks“ Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse väljaandel ilmuvana.

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse sündimisaeg langeb kokku suure ühiskondliku ümberhinnangu ajajärguga Eestis. Või „eesti rahva teise ärkamisajajärguga“, nagu kirjutab üks mu kolleeg

T. E. K.-Ü. juubeli puhul. Kui seni oli „arusa eesti rahva“ end-sirgu-ajamine enamasti ja tegelikult piirdunud ainult — võiks öelda — dilletantliku juhtkonna dilletantliku ja üldsõnalise kõnelusega eesti rahva ühtlusest ja armsusest, seadis aeg nüüd hoopis teised nõuded. Teist ärkamis-aega iseloomustas rahva majanduslik jalgu-allavõtmine, ühtlasi selle vajadusest arusaamise le-

vimine rahva laiematesse hulkadesse. Saadi aru, et rahva ei vaimne ega poliitiline tegelik edasijõudmine ole võimalik ilma seda võimaldava majandusliku eelduseta. Kui kõik meie edaspidised enda maksmapanemise-katsed oleksid piirdunud ainult tartuliku ja tartlasliku pinna-pealsusega ühiskondlikult põhjanevais küsimisis, oleks meil vist paljugi läinud teisiti.

Tallinna Eesti Kirjastuse-Ühisuse asutajale oli 25 aasta eest see sihtide ja vahendite ümberhindamine algusest peale selge. Ühes rahva üldmajandusliku endaleidmisega pidi käima kaasas hulkade rahvustunde virgutamine, vaimse kultuuri tõus. Samade ringkondade algatatud ja teostatud on eesti rahvustempli „Estonia“ teatrimaja ehitamine, mida

ei saa võtta kui peavarju loomist kohalikule eesti teatrile. Haare ulatus palju kaugemale, algatuse mõte oli palju suurem: meie enda loodud ja majanduslikult meie enda püstitatud hiiglahoone pidi tõstma kõigi eesti rahvakihitide endatunnet, iseteadvust; ja pidi hajutama senise sentimentaalse abiotsimise ja -ootamise ainult meie ilusate silmade eest tsaaridelt ja tšinovnikuilt; pidi seega hajutama sentimentaalse tunde teiste üleolekust.

Friedrich Ulibopuu †

Kauane T. E. K.-Ü. („Päevalehe“) ärijuht, „Päevalehe“ koduse elu juht viimase aastakümne kestes, kõigi ajakirjanike leinatav sõber. Foto Kalm.

J. Sihver,

T. E. K.-Ü. juhatuse esimees ja direktor, EAL liige

janduslikult ja sellega kaasaskäivalt ka jõududelt ning mõjult, et nende tegevus polnud nimetamisväärtki. Ees aga seisis uue linnavolikogu valimine, meie vastaste jõu murdmine nende senises tugevamas kindluses. Samuti „Estonia“ teatrimaja ehitamine. Nende kahe ettevõtte teostamine oleks olnud täiesti võimatu ilma ajaleheta. Need põhimõtted töidki 15. okt. 1908. a. Väike Arevjevi t. nr. 11 kokku Tallinna Eesti seltskonna juhtivamad jõud, neil põhi-

B. Mäns,

T. E. K.-Ü. asutajaid, „Päevalehes“ olnud juhtivana tegev juba enne T. E. K.-Ü. asutamist; vanimaid Eesti ajakirjanikke, EAL liige, praegu T. E. K.-Ü. asjaajaja-direktor.

Aga aeg oli veelgi ja tegelikult tõsisem poliitiliselt. Karistussalkade verised jäljed aurasid veel Eesti nurmedel ning tsaristliku saapa ja täägi ning parunite surveid ja ratsapiitsa liit näis kindlama kantšina kui kunagi. Osa seniseid rahvajuhte oli peletatud maa-pakku, tuli ridu uuesti koondada ja luuagi. Seda aga ei saanud teha muidu, kui Tallinnas ja üldse Eestis puudus ajaleht, mille ümber oleks võinud koguneda eesti seltskond. Seni Põhja-Eesti pealinnas tegutsenud ajalehed olid nii nõrgad ma-

mõtteil asutatigi Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus, otsustati 22. okt. üle võtta „Päevaleht“ ja „Aeg“ A. Perdilt, „Koit“ B. Mänsult. Esimene „Päevalehe“ number uuel toimetusel (G. E. Luiga) ja T. E. K.-Ü. väljaandel ilmus 8. nov. (v. k. j.) aastal 1908.

*

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse asutamine ja ta tegevusse astumine eelmainitud ajalehede väljaandjana oli murranguline veel teisest ja meie kui ajalehe-inimestele lähedamal seisvast küljest: kõik senised eesti ajalehed olid asutatud täielikult ilma sotsiaalse ärilise aluseta, töötasid ainult õhulistel lootustel ja võlgadega, mis ikka pidid edasi rulluma järgnevate aastatellimisrahadeni ja nii alatasa kasvasid. Need olid tolle-aegsed n.-n. avaliku arvamuse väljendajad ja jõuetud ideetsejad. Teised eestikeelsed ajalehed aga seisid juba „liig ärilisel alusel“: olid ainult üksikute omandus ja nende teenistuses — selle tagajärjel neil puudus poliitiliselt kindel siht, olid kitsarinnalised, ühekülgsed ja müüdavadki. T. E. K.-Ü. oli esimene, kes oma tegevuse seadis korrektselt ärilisele alusele, seadis üles põhimõtte, et leht ei tohi olla küll mingisugune teenimisvahend, kes ainult tulude pärast ilmubki, kuid ometi ei tohi ta rohkem kulutada kui on tulusid; peab enda ise tasa tegema. See soliidne alus võimaldaski eesti esimese parteitu, mitte ainult ühe kildkonna asju kiitva ja teiste omi maha tegeva ajalehe asutamise. Selle „Päevalehe“ põhimõtte on alles kõige hilisematel iseseisvuse aastatel ja pärast teatavate parteide lüüasaamist omaks võtnud ka osa teisi — nooremaid ja väiksemaid — Eesti poliitilisi ajalehti.

„Päevaleht“, T. E. K.-Ü. ja võitlused, mis nad eesti elus ja eesti asjade eest pidanud, on olnud suurkooliks ja tribüüniks kogu praegusele eesti poliitilisele ja majanduslikule juhtkonnale. Ainult tuletada meelde, kui palju ministreid, välissaadikuid, poliitikatgelasi, majandusjuhte on Eestile annud need ringkonnad, kes seisnud T. E.

Lõpp 102. lhk.

G. E. Luiga,

T. E. K.-Ü. ja „Päevalehe“ asutajaid, kauane „Päevalehe“ toimetuse juht ja peatoimetaja, vanim Eesti ajakirjanik, EAL auliige, tuntud Lg.

„VABA MAA“ 15-AASTANE

Enfant terrible“ — hirmus laps. Sündib mitte nii kui teised, lõugab kohe maja huugama ja majarahva kõrvad pilli ajama. Ja kui saab jalad alla, siis järgneb aina üks ootamatus teisele nagu küllusesarvest. Vanemad löövad käsi kokku: kellesse see küll on tulnud! Tädidel on ta alatiseks peavaluks. Ja mis kõige hullem: veab teisi endale järele. Ühe sõnaga: „hirmus laps.“

Sääraselt iseloomustas peatoimetaja Eduard Laaman viie aasta eest, kui leht pühitses oma 10 aasta juubelit, „Vaba Maad“. Eduard Laaman oli olnud „Vaba Maa“ hälli juures ja jälginud ta arengut kõrvalt aastaid, kuni astus ise selle „hirmsa lapse“ teenistusse. Tal pidi olema põhjust oma tähelepanekuist teha sarnaseid järeldusi „Vaba Maa“ kohta. Ja ta iseloomustus on tabanud märki. „Vaba Maa“ oli oma esimesel kümnel eluaastal kui ka hiljem tõesti „enfant terrible“ Eesti ajalehtede peres. Juba ta sündimine oli ebaharilik. Ta asutajaiks ja loojaiks olid mitte uued inimesed ajakirjanduse põllul, vaid salk vanemaid ajakirjanikke ja poliitikategelasi, kes seni töötanud teisel täie andumusega oma alal.

1917. a. revolutsioon ja selle kaudu saavutatud vabadused löid pinna intensiivsemale poliitilisele elule. Algas poliitiliste voolude kristalliseerumine ja uute kujundamine. „Vaba Maa“ asutajad olid aastaid töötanud koos tol ajal suurema Eesti ajalehe „Päevalehe“ ümber koondunud alalhoidliku kodanusega. Meelsuslikel põhjusil muutus aga koostöö võimatuks, kui uus aeg nõudis sotsiaalküsimustes vabameelsemat poliitikat. Et „Päevalehe“ omanike enamus ja osa

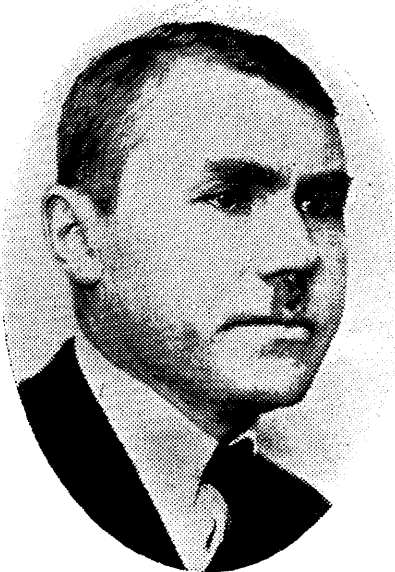
pooldajaist ei olnud nõus tunnustama uut tuult lehes, läksid teed lahku. Toimetuse radikaalsema osa lahkumine oli õieti otsustatud juba 1917. a. lõpul, kuid enamlaste võimulepääs ja hiljem Saksa okupatsioon takistasid seda. Okupatsiooni lõppedes sai lahkumine teoks. Uue ajalehe idee algataja Jüri Vilms oli küll vahepeal surnud märtrisurma, kuid tema mõtteosalised ei loobunud asjast, vaid teostasid selle 5. detsembril 1918. a., millal ilmus esimene „Vaba Maa“ number. „Päevalehe“ toimetusest tulid üle A. Veiler, A. Tammann, J. Tomp, J. Prümmel ja lähemad kaastöölised, nagu dr. J. Luiga, H. Raudsepp, K. Konik j. t. Osa „Päevalehest“ lahkunud toimetajaid, nagu Karl Menning ja August Hanko, loobusid kutselisest ajakirjanikutööst, kuid ühinesid siiski „Vaba Maa“ kaastöölise-koguga. Seega „Vaba Maa“ sündimine oli murrangu ajal eesti ajakirjanduses tekkinud käärimis- ja edenemisprotsessi tulemus.

„Vaba Maa“ sündis revolutsiooniliselt ja ta sünnitas revolutsiooni eesti ajakirjanduseski. Et endale õigustada

kohta ajakirjanduses, ei olnud küllalt ajavaimule vastavast poliitilisest ilmet, vaid „Vaba Maad“ tuli teostada uuendusi toimetamiseski, et leht saaks võistlusvõimeline. Võistlus oli ka tugev. Tallinnas ilmus 15 aasta eest kolm laialtminevat lehte, „Päevaleht“, „Tallinna Teataja“ ja „Sotsiaaldemokraat“. Neljandale päevalehele näis olevat vähe ruumi. Uus päevaleht ei võinud pidada kinni vanadest ajalehe-traditsioonidest.

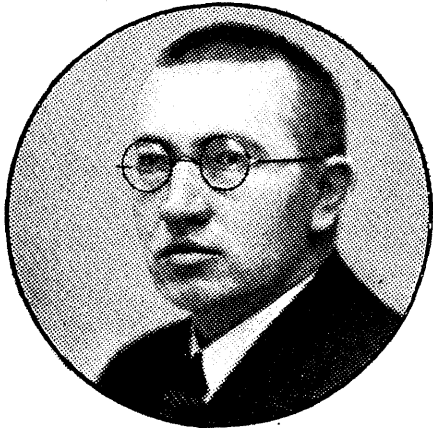
Aeg osutus õnnelikuks.

Vabadussõjaga avas endale akna Euroopasse mitte ainult eesti rahvas, vaid ka eesti ajakir-

Ed. Laaman.

jandus. Lääne-Euroopa, peamiselt prantsuse, inglise, skandinaavia ja ka ameerika, ajalehed, mis maailmasõja kestes tehniliselt teinud suuri edusamme, pääsivad ennesõjaaegse vene ja saksa ajakirjanduse asemel otsekohele mõjutama eesti

Harald Dellner.

ajakirjandust. „Vaba Maa“, kellel seisid olemine kaalul, muutus nende agaraks õpilaseks. Ta loobus järsult vanast auväärsest toimetamismeetodist ja omandas võõrsilt vajaliku, kohandades selle eesti oludele. „Vaba Maa“ kujunes esimesist numbreist alates informatsioonileheks. Uudiseid, uudiseid ja uudiseid! oli „Vaba Maa“ hüüdsõnaks. Ja leht andis palju värskaid uudiseid ning hästi serveeritult. Kuulmatu, ennenägematu, šoking, hädaldati seltskonnas, aga lehte loeti. „Vaba Maa“ ei saadud jätta lugemata, kuigi oldi ta vastu.

Päevast päeva ja aastast aastasse jätkas „Vaba Maa“ kangekaelselt tehnilisi uuendusi. Kaheveerulised pealkirjad, kahe- ja kolmekordsed pealkirjad, rasvane kiri, pildid, karrikatuurid jne., kõik need tehnilised võtted, mis Lääne-Euroopas juba saanud eluõiguse, võttis „Vaba Maa“ esimesena tarvitusele. Ta oli nagu „hirmus laps“, kes aina üllatas ootamatustega. Teda kiruti, kuid loeti ikka rohkem ja lõpuks olid teisedki eesti ajalehed sunnitud asuma samale teele.

„Vaba Maa“ edu saladus peitus aga mitte ainult ajalehe-tehnilistes uuendustes, vaid ka lehe poliitilises joones. Riiklikes küsimustes rahvuslikuna, sotsiaal- ja kultuurküsimustes radikaalsena, kajastas „Vaba Maa“ tabavalt revolutsiooni-aja meeleolusid. Võideldes radikaalse maareformi teostamise eest tõlgitses ta samuti vabadussõjale järgnevatagi aegade meeleolusid. Alati aktiivne, kindlustas „Vaba Maa“ endale juba

paari esimese eluaasta kestel püsiva koha eesti ajakirjanduses.

„Vaba Maa“ areng on omapärasemaid Eestis. Nii nagu „Vaba Maa“ arenes teisest lehest, nii on ka temast endast arenenud rida kõrvallehti. Kõnelda „Vaba Maast“ tähendab kõnelda ka ta eriväljaandeist „Esmaspäevast“, „Rahvalehest“, „Hommikulehest“ („Sõnumed“). „Maa Häälest“ ja „Perekonnalehest“. Need on lehed, mis võitnud lühikese ajaga lugejaskonna. Uute lehtede ellukutsumisel on „Vaba Maa“ lähtunud seisukohast, et kõiki lugejaid on raske rahuldada ühe lehega. See oleks küll võimalik, kuid leht paisuks suureks ning muutuks hinnalt kalliks. Kutsudes ellu uusi lehti on arvestatud teatud ringi lugejate tarbeid. Nii on „Vaba Maa“ jäänud endiselt poliitiliseks informatsiooni- ja võitluseleheks. Tema kõrval asutatud „Rahvaleht“ on määratud neile, kes ei ole huvitatud niivõrd poliitilisest informatsioonist kui seltskonnalehest. „Maa Häälel“ on jälle maalugejatele, põllumeestele, „Hommikuleht“ poliitilise ja seltskondliku informatsiooni lehenä linnakodanikele, „Esmaspäev“ vahelugemiseks pühapäeval ning „Perekonnaleht“ peamiselt kerge ajaviitematerjali lugejatele. Kahe iga päev ilmuva lehe, kahe kolm korda nädalas ilmuva lehe ja kahe nädallehega, millest igaüks eri ilmega, on „Vaba Maa“ loonud tiheda kontakti kogu rahvaga. Kuna „Vaba

Aleks. Veiler.

Maa“ lehtede lugejate üldarv ulatub üle 95.000-de, siis pole Eestis peret, kus ei loetaks „Vaba Maa“ lehti.

Lõpp 103. lhk.

EAL AASTA KROONIKAT

Selleaastaselt pressiballilt. Riigivanema K. Pätsu saabumine ballile. Vasemalt: toimetaja L. Kenn, riigivanem K. Päts, tolle aegne EAL esimees H. Moorson, pr. T. Rei, pr. M. Kenn, praegune EAL esimees K. Kornel, abiesimees J. Taklaja.

Eesti Ajakirjanike Liit on eelmiste „Öitsitulede“ ilmumisest saadik ilmutanud rõõmustavalt elavat tegevust. Liidu tähtsamaist eluavaldusist olgu eeskätt nimetatud üks korraline ja kaks erakorralist peakoosolekut, osavõtt oma esindajate kaudu Eesti-Läti-Leedu pressiliidu asutamiskonverentsist Riias ja liidu esimese konverentsi korraldamine Tallinnas, osavõtt oma esindajate kaudu Ajakirjanike Rahvusvahelise Föderatsiooni täitva komitee istungist Budapestis, külaskäik Riiga Läti vabariigi 15. aastapäeva puhul ja traditsioonilise pressiballi korraldamine. Peale selle Liit on organiseerinud kaks referaatkoosolekut, millest ühel kõneles tolleaegne välisminister prof. A. Piip välispoliitilisest olukorrast, teisel peatoimetaja Ed. Laamani andis ülevaate A. R. F. täitva komitee istungi tööst Budapestis. Liidu juhatus on aasta kestes pidanud 11 koosolekut, kus arutati ja otsustati jooksivaid küsimusi.

Peakoosolekud.

Liidu korralisel peakoosolekul 12. mail s. a. Ajakirjanike Kodus Kosel käsitleti paljuid tähtsaid ajakirjanike kutsetöösse ja -huvidesse puutuvaid küsimusi ning otsustati rida algatusi, mille teostamiseks vahepeal asutud. Muuseas kinnitas peakoosolek Eesti-Läti-Leedu pressiliidu põhikirja ning valis Liidu Eesti komitee liikmed. Liidu 1932. a. tulude ja kulude aruanne kinnitati juhatuse esitatud kujul tasakaalustatult 3.698,59 kroonil 1.067,40-kroonilise saldoga tulude poolel; samuti kinnitati Liidu äriseis 31. detsembriks 1932 tasakaalustatuna 104.101,54 kroonil ja võeti vastu 1933. a. eelarve 5.880 krooni suuruses.

Juhatusesse koos seis otsustati suurendada seniselt 9 liikmelt 11-le. Peale põhikirja järele juhatusse edasi jäänud liikmete K. Korneli ja L. Johansoniga valiti juhatusse J. Jaik, H. Moorson, E. Jalak, J. Taklaja, J. Tomp, J. Veelman, O. Soots, G. Rahnulo ja K. Teder. (25. mail peetud koosolekul jagas juhatus ametid enda vahel järgmiselt: esimees — K. Kornel, abiesimehed — H. Moorson ja J. Taklaja, sekretär — E. Jalak, abisekretär — J. Veelman, laekur — J. Tomp, abilaekur — J. Jaik, raamatukoguhoidja (uus koht) — K. Teder). Majavane maks valiti E. Remmelgas. (12. novembri erakorralisel peakoosolekul valiti E. Remmelga asemele tema lahkumise tõttu Tallinnast — G. Rahnulo.)

15. oktoobril kutsuti rohkete Liidu liikmete

soovil kokku erakorraline peakoosolek seisukoha võtmiseks uue trükiseaduse eelnõu kohta, mis ähvardas ajakirjanduse vabadust äärmiselt kitsendada. Muuseas oli Liidu juhatus juba varem pidanud välja astuma ajakirjanduse vabaduse kaitseks valju eeltsensuuri maksmapaneku puhul J. Tõnissoni valitsuse poolt; kahjuks ei suutnud juhatus maksnud olukorras ajakirjanduse seiskorra kergendamiseks mingeid otsekoheseid tulemusi saavutada.

Peale peatoimetaja Ed. Laamani referaati kavatseltavast trükiseadusest ja selle põhjalikku käsitlemist koosolijate poolt võeti üksmeelselt vastu järgmine resolutsioon:

Eesti Ajakirjanike Liidu erakorraline peakoosolek 15. oktoobril s. a., läbi arutades sõna jne. vabaduse kurjasti tarvitamise vastu võitlemise seaduse eelnõu, otsustas: 1. et käesolev eelnõu vajab põhjalikku ümbertöötamist; 2. selle ümbertöötamise peajoonte üle volitada EAL juhatusel ühes vastavate asjatundjatega valmistada märgukiri, mis esitada vabariigi valitsusele, riigikogu juhatusse ning rühmadele; 3. paluda riigikogu komisjoni, et selle eelnõu arutamisele kutsutaks ka EAL esindajad, kelle määrab EAL juhatus.

Lõpuks olgu märgitud, et esmakordselt EAL tegevuse kestes oli vastavalt maksvale kaitse seiskorrale saadetud kaks kordnikku jälgima koosoleku käiku.

Teine erakorraline peakoosolek peeti 12. novembril, peamiselt seisukoha võtmiseks kultuurtegelaste pensionikassa põhikirja kava kohta. Pärast kava autori, dir. G. Ney seletuste ärakuulamist ja kava üksikasjalikku arutamist koosolijate poolt võeti vastu järgmised soovivaldused materjaliks Liidu juhatusse ja kultuurkapitali ajakirjanduse sihtkapitali valitsusele:

1. EAL peakoosolek peab tarvitiseks, et ajakirjanike toetamine vanuspäevil sünniks pensioniseaduse alusel, milles oleks täpselt normeeritud saadav ja makstav pensionisumma, mitte esitatud määruse alusel, mis on ebamäärane ja loob kindlusetuse tunde. (K. Tedre ettepanek.)

Grupp EAL liikmeid selleaastaselt peakoosolekult Kosel Ajakirjanike kodus.
Keskkel: praegune esimees K. Kornel ja endine kauaaegne esimees H. Moorson.

2. Mittekindlapalgaliste pensionikassa liikmemaksuks tuleks määrata maksumiimum ja pensioni makstagu hiljem makstud summadele vastavalt. (E. Stein.)

3. EAL peakoosolek leiab vajaliseks käesolevas seaduseelnõus lähemalt piiritleda pensioni ja toetuse mõistet. (E. Jalak.)

4. a) Liikmeks olek sunduslikuks; pensionikassa % osalt palgamaksjailt; b) § 12 muuta väljamaksu %, kui kassa liige lahkub kassast, 25—75 protsendile; ajamäär 10 aastalt maksimalselt 5 aastale. (R. Sirge.)

5. Kui EAL juhatus ja ajakirjanduse sihtkapitali valitsus võtavad ja esitavad oma arvamuse pensionikapitali seaduse eelnõu kohta, koostatagu kõigepealt kalkulatsioon, kui suur võiks olla kindel sissetulek pensionikassale riigisummadest; kui palju võiks olla liikmeid ja kui suur võimalik sissetulek liikmete sissemaksudest. Vastavalt sissetulekuile koostatagu ka pensioni maksmise normid. (E. Stein.)

6. a) Kassa alused tulevad enam konkretiseerida, kui me seda näeme esitatud kavas. Niihästi sissetulekud kui väljaminekud tulevad kindlamalt piiritleda. Sissetuleku allikad peavad olema kindlamal kujul ette nähtud, väljamaksude poolelt

peab kõigepealt kõrvaldatama nende olemevus teenetest (§20). — b) Kuna kassa liikmeks astumist ei saa teha sunduslikuks, see aga võib eduga töötada ainult suure liikmete arvu juures, peab kassa olema selline, et ta inimesi meelitaks liikmeks astuma. (K. Kesa.)

7. Liidu juhatus ühes sihtkapitali valitsusega annaks määrusele lõpliku kuu EAL seisukohalt, tarvilisel korral koopteerides hamini vastavasse komisjonidesse seks vajalisi isikuid. (E. Jalaka täiend. ettep.)

Lõppeks otsustas peakoosolek moodustada erilise ajakirjanike sotsiaalse heaolu ja tervendamise komitee, kes järgmiseks peakoosolekuks töötaks välja tarvilikud kavad, sest kevadise peakoosoleku otsuse põhjal ajakirjanike sotsiaalse heaolu selgitamiseks korraldatud ankeet ei ole andnud oodatud tulemusi — ankeedile vastasid ainult 17 liiget.

EESTI-LÄTI-LEEDU PRESSILIIT.

1932. a. 18. novembril peeti Riias Eesti-Läti-Leedu ajakirjanike liitude esindajate konverentsi. EAL esindasid K. Kornel, Ed. Laaman ja J. Taklaja. Nii meil kui lätlastel ja leedulastel oli ette nähtud konverents kahe riigiga. Näis aga olevat iseendastmõistetav, et aja kokkukohu mõttes kahest konverentsist tehti üks. Seega pandi alus Eesti-Läti-Leedu pressiliidule. Läti esindaja telegraafiagentuuri dir. R. Berzinš töötas välja liidu kava, mille EAL 1933. a. peakoosolek kinnitas. Liidu komiteesse valiti J. Jaik, E. Jalak, K. Kornel, E. Laaman ja H. Oiderman.

Kolmikliidu esimese konverentsi korraldamine jäi EAL hooleks. Konverents peeti 22. ja 23. juunil s. a. EAL Kodus Kosel. Läti poolt võtsid konverentsist osa dir. R. Berzinš ja toimetaja R. Vilde, Leedu poolt dir. dr. E. Turauskas ja toimetaja Rastenis.

Eesti esindaja K. Korneli ettepanekul tuleb järgmisel konverentsil Kaunases muuseumis arutusele küsimus, missugune võõrkeel oleks tulevikus soovitatav võtta tarvitusele omavaheliseks läbikõlmiseks. Vastava referaadi ettevalmistamine jäi Leedu esindaja dr. E. Turauskase hooleks.

Eesti-Läti-Leedu pressiliidu konverentsilt Tallinnas. Vasemalt: Toimetaja R. Vilde (Läti), dir. R. Berzinš (Läti), dir. K. Kornel (Eesti), dir. dr. E. Turauskas (Leedu), toimetaja J. Jaik (Eesti), toimetaja Rastenis (Leedu). Foto Parikas.

Läti esindaja R. Berzinš ja Leedu esindaja dr. E. Turauskas pidasid suvisel konverentsil pikemad kõned, mille siinkohal ära toome.

Dir. Berzinš ütles oma kõnes järgmist:

Kolme Balti riigi pressi esindajate konverentsile tuleb omistada sügav ideeline tähtsus. Liiduprotokollil allakirjutamisega Eesti, Läti ja Leedu vahel on loodud permanentne institutsioon, mis haarab kõiki kolme maad. See peab olema heaks eeskujuks. Vastloodud institutsiooni ülesannete ulatus ei näi pealiskaudselt vaadates olevat suur. Enam kui kümme aastat on lakkamatult kõnelnud meie kolme riigi koostööst, nende liitumisest, kuid reaalseid vorme pole sellele tänaseni leitud. Võib-olla hellitati alul liig suuri lootusi ja seati liig kõrged sihid, mille saavutamiseks rahvail puudus jõud. Ometi peab koostöö lootuste ja ideaalide ühiseks teostamiseks leidma oma kindla alguse pressiliidu tegevuses. Kui pole veel suudetud luua küllaldaselt tihedat koostööd materjaalseil aluseil, siis ei takista ometi miski seda koostööd looma vaimlisel alal. Siin omame suure paremuse, nimelt luua teisel pinnal, s. o. vaimumaailmas. Kui oma töö rajada üksnes puhtmaterjaalsele alusele, peab alati olema palju raskem pääseda mööda hõõrumisist. Meie töö juures peavad domineerima ideelised kaalutlused ja see peab looma eeldused paremate tulemuste saavutamiseks reaalses, asjalikus maailmas. Peab katsuma loobuda kõigest väiklasest, kõigest segavalt mõjuvast, peab looma uue terve mentaliteedi, mis võiks näidata paremaid ja kergemaid teid üksteise mõistmisele. Mitte väiklast, vaid ülevat, mitte lahutavat, vaid ühendavat peab otsitama ja leitama. Need on pressiliidu kaunimad ülesanded.

Meie ülesanne pole kindlasti mitte alati kerge. Ikka jälle saab tänavakisa mõjuma segavalt meie tööle; tegelik elu oma silmapilgu-huvidena saab meid aegajalt püüdnud sundida vaadata väikestele päevahuvidetele kui tähtsaile. Sagedasti saame end leidma surutuna seisukorda, mis sunnib suuri sihte viivuks unustama. Teel on veel väga palju diferentse, kuid selleks me olemegi siin, et kõrvaldada need diferentsid ja leida üldised vormelid, mis võivad meid kõiki ühendada. See pole alati kerge, juba meie kolme rahva temperamentide erinevuse tõttu, hoopis kõnelemata raskusist, mis esitavad poliitilised ja majanduslikud suhted. Just temperamentide erinevus mõjub väga sagedasti segavalt. Meie naabrid põhjas, eestlased, esindavad teist rassi — soome-ugrilaste põhjagrupperi. See põhja tüübi põhjapoolseim grupp on enam endasse tõmbunud, sõnaahtram, võib-olla ka umbusklikum, sagedasti üleskeeva lõikava huumori ja sarkasmiga, mida aga tuleb võtta enam elujaatuse väljendusena. Lätlane omab kergema temperamentid, on painduvam, Düüna, selle suure transiitvee ääres enam harjunud koos elama teiste rahvastega. Meie lõunapoolsed naabrid aga, leedulased, seisavad juba oma temperamentilt, oma hingeliselt olemuselt meist kaugemal; seejuures etendab suurt osa katolitsism, mis leedu iseloomus on kutsunud esile kalduvuse müstitsismi. Võib-olla seepärast ülmatabki leedulaste poliitiline elu sagedamini kui teiste rahvaste juures subjektiivset tajumust.

Jaanituli Ajakirjanike Kodus. Foto Kalm.

Kõik kolm maad on peagu ühel ja samal ajal saavutanud oma vabaduse ja iseseisvuse, kuid riikliku elu areng pole kõigil kolmel maal enam sündinud ühtlaselt. Kolme Balti riigi põhjapoolse grupis, Eestis ja Lätis, on rahvuslik ja riiklik elu omandanud teise struktuuri. Eestlased ja lätlased on enda pühendanud täiesti seesmisele ülesehitamisele, rahulikule taotlusele; neil on vähe komplikatsioone. Meie lõunapoolsed naabrid, leedulased, pole veel saavutanud seda rahu, vaid elavad edasi seesmise pinges seisukorras.

Iga eritemperamenti esindaja peab majandusliku ja poliitilise elu avaldusi nägema oma spetsiifilises valguses; ta peab neile üks või teine kord omistama teise tähenduse.

Väga tihti on meie kolme maa ajakirjanduses puhkenud poleemikad, mis mõnikord on viinud teravusteni. Ja sagedasti pole neil teravustel olnud muud põhjust, kui üksnes kirjutajate temperamentide erinevus ja spetsiifiline kalduvus asju omast seisukohast näha eriliselt valgustatuna. Tihtigi mängib seejuures muidugi teatavat osa puudulik arusaamine asjade tõelisest seisukorrast, tihtigi on asju nähtud moondatult. Need on vead, mis tulevad kõrvaldada. Kuid see on ainult võimalik, kui jõutakse sügavamale tundmisele ja tunnetusele. Oleme kõnelnud lahutatavast, kuid ei või unustada, et suuremad kui lahutatavad jooned on elemendid, mis meid ühendavad. Meie, põhiolemuselt talupojarahvas, oleme enam maaga seotud. Oleme kasvanud kokku oma pinnaga, ja see pind on Preisi piiridest kuni Narvajoeni ühtlane, ja õieti peab ühtlase pinna mõju avalduma ka ühendavalt meie iseloomule. Sajandite kestes pole meie maid eraldanud mingid poliitilised piirid. Meievaheline läbikäimine, poliitilised, majanduslikud ja kultuurilised olud on aidanud seda kasvatada, millele pannud aluse ühtlane pind. Seepärast pole me, kuigi erinevate temperamentidega, üksteisele ometi mitte võõrad. Meie vahel ei või ega tohigi olla mingeid küsimusi, mis meid lahutaksid. Kui uus poliitiline ja majanduslik olukord viimasel kümnel-kaheteistkümnelt aastal on reid loonud, siis peab leidma teid, kuidas neid kõrvaldada. Eesti ja Läti vahel pole peagu mingeid põhjusti, mis võiksid mõjuda lahutatavalt, ja kui majanduselus miski lahutatav pole veel sillutatud, siis on see ainult aja küsimus. Läti-Eesti vahel ühelt poolt ja Leedu vahel teiselt poolt olevat, nagu öeldakse, suuremaid ja väiksemaid lahutatavaid momente. Ma ei usu aga, et need lahutatavad põhjused on põhimõttelised, vaid arvan, et need omavad ajutise iseloomu.

Meie, ajalehemehed, oleme kutsutud aita:na poliitikuil üksteist mõista — õieti mõista — va-

Grupp külalisi selleaastaselt pressiballilt.

Foto Kalm.

lekujutlusi kõrvaldada. Eeskätt tuleb meil aga aidata kaasa selleks, et me mõistaksime vastastikku üksteist. Sagedasti satume me seisukorda, kus igaüks jääb oma eriarvamusele, kuid siis ei tohi tekkida olukorda, mis viib diferentsidele. Selleks peab omama targa vaimu, valmisoleku kompromissideks ja seesuguste küsimuste kõrvaldamiseks meie kolme rahva läbikäimises, mille kohta pole leitud mingit ühist valemit. Peab õpima kannatlik olema ja mõne ürituse äpardumisel sellest mitte täiesti loobuma, vaid uuesti suure kannatlikkusega algama algusest peale. Peaasi on, et alati oldaks valmis sõbralikult läbi rääkima, et oldaks valmis tahtma mõista ka võõrast seisukohta ja täies lojaalsuses otsima teid üksteise mõistmiseks. Selleks peab olema abiks pressiliit. Kuid mitte ainult selleks — ta peab ka tõsise uurimise läbi aitama küsimusi, mida meil tuleb puudutada, aine selgitamise teel mitte üksi vormilis-asjalikust seisukohast, vaid ka psühholoogilisest, et seal korrigeerida, kus piit puuduliku psühholoogilise tundmise tõttu on moonutatud. Ja tihti on meil selleks tarvis julget tahet. Need on meie soovid — astuda pressi koostöö uude faasi.

Leedu esindaja dir. dr. Turauskase kõne kõlas järgmiselt:

Meie aeg on segane. Igasugu raskused ründavad rahvaid. Majanduskriis rõhub peale muu raskesti kogu maailma, paralüüeerides normaalset tegevust, pidurdades majanduslike ürituste arengut ja seega ka rahvaste intellektuaalse elu kujuvõttu.

Nende raskuste puhul, laskumata kõige tumedamasse pessimismi ja steriilsesse lootusetusesse — missugune oleks lahendust pakkuv idee? Ainult inimliku solidaarsuse ja vastastikuse abistamise idee. Et ületada kriisi, et võidelda tagajärjekalt raskuste vastu, on tarvis, et igaüks tuleks välja oma eraldusest, ühineks oma vendadega ja et teostuks kindel solidaarsus, eeskätt moraalne solidaarsus eesmärkide suunas ja selle järel õieti mõistetud huvide solidaarsus.

Ent niisugust solidaarsust ei saa realiseerida hoobilt maailma kõigi riikide vahel. Siin peab

liikuma edasi rohke ettevaatlikkuse ja metoodilisusega, arvestades nagu looduseski loomulikke ühtekuuluvuse tingimusi, aega ja ruumi.

Kui vaadelda geograafilist asendit ja kolme Balti riigi — Eesti, Läti ja Leedu — ajalugu, oleme sunnitud konstateerima, et need kolm riiki võivad töötada koos kõige lähemalt mitmelgi alal, kaitsta ühtlustatud pingutustega oma ühiseid huvisid, sõnaga — teostada seda solidaarsust, mida just mainisime.

Minevik nagu olevik ki määravad sellise tegevusi meie kolmele riigile. Need on seda jälginudki vabaduse koidikust saadik, mis valgustas nende silmapiiri maheda valgusega maailmasõja väljast, ja ühelt kui teiselt poolt on tehtudki kiiduväärt ja viljakaid pingutusi selle solidaarsuse teostamiseks.

Kuid te küsite vist, kuidas seda kanda tõhusatesse aktidesse ja dokumentidesse, et teostada solidaarsust täielikumalt senisest?

Vastus sellele küsimusele seisab väljaspool meie kompetentsi. Me ei ole riigimehed ega ole ka vastutavad oma riikide poliitika eest. Oleme üksnes tagasihoidlikud ajakirjanikud ning meie ülesandeks on ainult avaliku arvamuse informeerimine ja valgustamine.

Kuid selleski tagasihoidlikus ja samal ajal väga tähtsas osas peame võtma endale kindla vastutuse. Et suurendada selle osa tähtsust ja vähendada vastutuse hädaohtlikkust — võtan endale vabaduse esitada soovivalduse, deviisi, mis peaks domineerima kõigis meie vaidlustes Balti uniooni idee üle. Selle deviisi vormuleerijaks on ma ei tea milline tark, nagu neid oli rohkesti möödunud sajandil ja nagu neid pole enam praegu:

„Non mirari, non indignari, sed intelligere.“
(Mitte imestada, mitte põlastada, vaid saada aru.)

Seesugune deviis on meile, ajakirjanikele, eriti tähtis. Sest kui mitmeid kordi oleme osutanud oma riikidele ja solidaarsuse-ideele halbu teeneid, deformeerides mõne sõnumi või kõne oma kommentaaridega, olles kõnelejale pannud sõnu suhu, mida ta pole kunagi kõnelnud või isegi mõelnud.

Seepärast, non mirari: mitte imestada, ja non indignari: mitte põlastada, enne kui asi kaalutud läbi kaks korda, enne kui süvenetud kõne, artikli või sündmuse sisusse; seepärast, eel kõike, intelligere, aru saada, aru saada üksteisest vastastikku ja süveneda vastastikku üksteise elu-avaldusisse. Kuigi ju meie huvid on ühtlased paljudel aladel, iga meie rahvas on ometi mitte ainult aja jooksul elanud erinevais tingimuses ja omab erihuvisid, vaid igaühel meist on omad pühad probleemid, traagiliselt valusad lahendamiseks, mida püütakse teadagi kogu oma hinge paremaga, kuid mida teised ei saaks puudutada, tekitamata valusat ja piinlikku reaktsiooni.

Need probleemid olgu puudutatud võõraste poolt, sest need ei saa alluda kompromissidele.

Ma nimetan siinkohal üht probleemi, mis praegu seisab juba ligi 15 aastat lahendamata, mille pärast Leedu rahvas tunneb kirjeldamatut valu ja millele ta ootab lahendust kõigest südamest. See lahendus peaks aga tugema rahvuslikule ja rahvusvahelisele õigusele. Katse seda määratleda dünaamilist rahvuslikku probleemi viia kahe naaberriigi vahelise poliitilise tülini või ühe rahva järelemõtlematu kangekaalsuseni teise vastu tähendab mitte ainult selle probleemi mittemõistmist, vaid ka rahvaste hingeelu mittemõistmist. Isegi meie vastaspoolelt kostavad juba hääled, mis tõendavad, et siin on tegu rahvusliku ideaaliga, dünamismiga, mis ületab kaugel tavalise poliitilise lahkeli mõõdu.

See probleem on mitte ainult materjaalne ja territoriaalne, vaid ka moraalne ja vaimne.

Ent hoolimata materialismi järjest kõrgenevast lainest usun leidvat Teie kui väikeriikide esindajate juures kindla ja kõikumatu usu vaimsete jõudude lõplikku võitu. Sest see vaimuse usk materia vastu, idee usk toore jõu vastu on meile, väikerahvastele, elulise tähtsusega.

Sellest ma tõmban järelduse: usume õiguse võidusse vägivalla üle, vaimu võidusse materia üle, idee võidusse jõu üle.

Usume ja saame üksteisest aru vastastikku, respektierime ja jälgime sümpaatiaga teise rahva pingutusi juhtumitel, kui kogu ta hing on seotud probleemiga, mis võib korduda ka meil endil. Ja püstitame selles suunas mõned põhimõtted, mis ma endal siin tahan Teile kokkuvõtlikult esitada:

Kolme Balti riigi — Eesti, Läti ja Leedu — pressiliidu esindajad, tulnud kokku Tallinna 22. ja 23. juunil 1933. a., kuulanud kolme Balti riigi volitatud sõnavõtjate ettekanded, truuduses kolme riigi press'i järjest tihedama ja usalduslikuma koostöö ideele, otsustavad:

1. arendada kolme Balti riigi press'i esindajate koostööd nende riikide ühiste huvide kaitseks;

2. vahetada perioodiliselt mõtteid kolme riigi press'i volitatud esindajate vahel avameelseks ja lojaalseks koostööks;

3. valvata, et juhtudel, kus riivatud ühe Balti riigi tõsine ja eriline huvi, kahe teise Balti riigi press ei teeks midagi, mis võiks raskendada selle huvide kaitset.

Töötades selles vaimus oleme kindlad, et suudame väärikalt teenida oma riikide huvisid ja luua soodsa pinna Balti uniooni idee endagi teostamiseks.“

A. R. F. TÄITVA KOMITEE ISTUNG BUDAPESTIS.

A. R. F. täitva komitee istungil, mis peeti Budapestis 29. maist kuni 2. juunini ja millest võtsid osa 26 riigi esindajad, tuli otsustamisele terve rida kutselisi küsimusi. Kuna tööpuudus ka ajakirjanike seas ikka rohkem levib, pani täitev komitee ette, et ajakirjanike liidud asutaksid töötava ajakirjanike kassad, kust teatava aja järel iga liikmel oleks õigus saada toetust.

Nagu varemategi istungitel telkkisid elavad läbirääkimised ajakirjanduse uute vormide üle, nagu raadio, pildiajakirjad, kino-reportaaž, nädallehed, televisioon jne. Seni on need küsimused ikka lükatud edasi, kuid nüüd otsustati nad võtta

1934. a. oktoobris Föderatsioon kongressi puhul Brüsselis erilisel konverentsil arutusele.

Tänavu oktoobrikuus jätkab jälle oma tegevust vaimutööliste erinõupidamine rahvusvahelise tööbüroo juures Genfis. Komitee avaldas soovi, et sel erinõupidamisel võetaks päevakorda ka ajakirjaniku autoriõiguse ning töölepingu vahekorrad, väliskorrespondentide seisukord, ajakirjanike tööpuudus ja ajakirjanike järeelkasv. Komitee leidis, et Berni konventsiooni punktid, mis käivad ajakirjaniku autoriõiguse kohta, vajavad tungivalt revisjoni. Kuna diplomaatilise konverentsi, mis Berni konventsiooni revideerimiseks 1935. a. Brüsselis kavatsetakse, võiks lükata edasi, kuna mitmed allkirjutajad-riigid ikka veel pole ratifitseerinud Rooma kokkulepet, siis saatis täitev komitee rahvusvahelisele vaimse koostöö institutidile palve, et see nende valitsuste juures astuks samme ratifitseerimise kiirustamiseks.

Rahvusvaheliste ajakirjanduse telegrammi- ja telefoni-tarifide alandamiseks otsustati astuda läbirääkimisse valitsustega ja telegrafi-seltsidega, niisama astuda samme valitsuste juures, et soodustused, mida ajakirjanikud oma kutse ülesannetes saavad, tuleksid ühtlustamisele.

Poliitilistest küsimustest kõitsid täitva komitee tähelepanu eriti kaaks: ajakirjanduse koostöö rahu organiseerimisel, mille üle vicomte Cecil of Chelwood läinud sügisel Genfis teinud ettekande desarmeerimiskonverentsile, ning teiseks ajakirjanike seisukord Saksamaal. Viimases küsimuses võttis täitev komitee ühel meel vastu resolutsiooni, millele hääletasid kaasa ka Helveetsia, Austria ja Tšehhoslovakkia sakslased. Resolutsioonis öeldakse, et ajakirjanduse vabadust, mis on ajakirjanduse tõelikkuse ärajätmatuks tingimuseks ja rahva suveräniteedi tõsisemaks tagatiseks, mõnel maal ähvardab rahvusliku poliitika kuritarvitamine. Valitsused mõjutavad surveabinõudega ajalehtede poliitikat, asendavad ajakirjanikke vägivaldselt riigiametnikega, saavad ajakirjanikke maalt välja ja panevad ajalehti kinni. Täitev komitee peab kõigi oma liikmete kohuseks võidelda sarnaste kuritarvituste vastu. Täitev komitee avaldab oma kahtsust selle üle, et Reichsverband der Deutschen Presse on patustamas nende põhimõtete vastu ja avaldab lootust, et koostöö temaga siis jälle saab võimalikuks, kui Reichsverband pöördub tagasi nende põhimõtete juurde. Ühtlasi avaldab täitev komitee oma tänu Reichsverbandi senise koostöö eest Föderatsioonis ja kutsub oma liikmeid üles maalt välja aetud ajakirjanikele andma toetust ja oma valitsuste juures astuma samme, et neist rahvustest ajakirjanikud, kes Saksamaal vangistatud, jälle lastaks vabaks.

Täitva komitee järgmine istung on Poolas.

Küllasõit Läti juubelpidustusile.

Läti juubelpäeva ja riigivanema K. Pätšu küllaskäigu puhul Riiga saabus Liidu kaudu päevalehtedele kutse võtta osa Riia pidustustest. Kutse võeti heal meel vastu ning pidustuste eelpäeval asusid Riia poole teele viis ajakirjanikku: Jaan Taklaja („Päevaleht“), H. Vellner („Vaba Maa“), Henno Rahamägi („Kaja“), E. Treufeidt („Maaleht“) ja C. Ströhm („Rev. Zeitung“). „Rahva Sõna“ esindaja oli kaasasõitmisest loobunud ning „Postimehe“ toimetaja jäi tulemata. Kolm päeva Riias ametid juubelpidustuste jälgimiseks ning Läti kuuluvate koostatud laialaulatliku kava läbiviimiseks.

Seejuures, kuigi Eesti lehemehed olid ametlikkudeks külalisteks, polnud ametlikkust suurt märgata; väga sõbraliku meeleolu loomiseks aitasid kaasa vastuvõtjad ja saatjad: Läti välisministeeriumi pressiosakonna juhataja min. J. Seskis, Leta direktor Berziņš, „Erihwa Seme“ toimetaja R. Wilde, pressiosakonna sekretär Jankaus ning Leta toimetaja Brederman. Piirduti ainult kahe kõnega, mis peeti Eesti-Läti pressiliidu Läti komitee antud enel, kus min. Seskis ja toimetaja J. Taaklaja ütlesid vastastikküü südamlikke sõnu ja kus hüüti elagu niihästi Lätile ja Eestile kui ka mõlema maa ajakirjandusele. Külaskäik aitas palju kaasa isikliku kontakti süvendamiseks ja naaberrahva mõistmiseks. Kuna ta langes sisepoliitiliselt Lätile pinevasse aega, siis oli pealegi võimalus saada oluliste küsimuste kohta vahenditult materjali.

Pressiball ja koosviibimised.

Liidu muust tegevusest väänib suurema üritusena mainimist pressiball, mis peeti möödunud veebruarikuus Ohvitseride Keskkogu kasiinos. Nagu ikka, kujunes seegi pressiball pealinna vali-

tuma seltskonna koondumiskohaks ja hooaja tujuküllasemaks balliks. Nagu kõigil varemmailgi korradel, austas sedagi balli tolleaegne riigivanem K. Pätš oma küllastamisega; peale selle võttis ballist arvukalt osa teisi valitsuse liikmeid, diplomaate jne.

Muist Liidu meelelahutuslikest ettevõttest olgu nimetatud uue aasta ja mai vastuvõtt ning jaaniõhtu Ajakirjanike Kodus. Eriti meeleolukaks kujunes neist maiõhtu, kuma see oli ühtlasi Eesti Kirjanike Liidu 10-a. juubelipiduks ja tõi vist küll esmakordselt kokku nii rohkesti sulemehi kirjanduse ja ajakirjanduse töömailt.

Ajakirjanike Kodu majapidamine.

Mis puutub Ajakirjanike Kodu möödunudsuvisse hooaega, siis oli see üllatavalt elav. Nõudmine suvitamisvõimaluste järele Kodus oli südäsuvel enneolematult suur. Kõige rõõmustavamaks nähtuseks seejuures oli, et suvitamisvõimalust Kodus kasutasid peamiselt oma liikmed (90%). Juuni ja juulikuudes omas Kodu rekordarvu suvitajaid — 56 inimest.

LIIDU LIIKMED.

(Aastaarv näitab liikmeks astumise, auliikmeil — liikmeks valiku aega.)

Auliikmed:		Auliikmed:	
Luiga, Georg Eduard	1930.	Johanson, Leopold	1921.
Martna, Mihkel	1930.	Johanson, August	1932.
Vilde, Eduard	1925.	Jonson, Arnold	1933.
		Jürisson, Eddy	1923.
Tegevliikmed:		Jürvetson, Aleks.	1929.
Aitsam, Mihkel	1919.	Kalm, Artur	1933.
Adson, Arthur	1922.	Kangro-Pool, Rasmus	1933.
Anderkopp, Ado	1922.	Kann, Nikolai	1926.
Angelus, Oskar	1928.	Kanarik, Paul	1929.
Animägi, Johan	1921.	Karro, Bertram	1932.
Antson, Aleksander	1931.	Kask, Aleksander	1921.
Audova, Joh.	1933.	Kask, Jaan	1933.
Burmeister, Albert	1931.	Kauts, Adolf	1927.
Braks, Tõnis	1922.	Kenn, Leopold	1922.
Ehrman, Karl	1931.	Kesa, Karl	1922.
Eglon, Käte	1933.	Kenn, Helene	1931.
Erikson, Julius	1929.	Kitsberg, Jaan	1927.
Esop, Meta	1927.	Klau, Sigmund	1930.
Fiskar, Anna	1919.	Klemküll, Hans	1922.
Grünfeldt, Peeter	1926.	Koch, Voldemar	1921.
Grünthal, Aleksander	1921.	Koch, Margarethe	1929.
Heinlaid, Reinhold	1932.	Kornel, Karl	1921.
Heino, Toivo	1926.	Krusten, Peeter	1928.
Hendrikson, Johannes	1932.	Külm, August	1927.
Hennings-Stšepotjeva, H.	1925.	Kärje, Johannes	1930.
Hubel, Eduard	1919.	Laats, Artur	1933.
Hunnius, Edmund	1922.	Laaman, Eduard	1924.
Ibrus, Johannes	1932.	Lekstein, Mart	1925.
Illermann, Eduard	1932.	Leppik, Jaan	1924.
Jaik, Juhan	1927.	Loorits, Aleks.	1923.
Jalak, Evald	1926.	Lövi, Oskar	1931.
Johansen, Felix	1931.	Meerits, Ants	1933.
		Maurer, Georg	1930.

Meiner, Karl	1929.	Tomp, Tõnis	1921.
Mihelson, Jaan	1929.	Tupits, Artur	1922.
Mihkelson-Kauts, Agnes	1932.	Treufeldt, Adolf	1933.
Miller, Selma	1927.	Tõllasepp, August	1924.
Moorson, Heinrich	1922.	Tõnisson, Georg	1922.
Mänd, Oskar	1925.	Valdson, Karl	1922.
Mõttus, Jakob	1928.	Veelman, Johannes	1919.
Nurk, Mart	1922.	Veidenbaum, Siegfried	1931.
Nyman, Joh.	1931.	Viidas, Voldemar	1926.
Olak, Paul	1919.	Viik, Johannes	1919.
Oiderman, Hans	1929.	de Vries, Axel	1921.
Osvet, Konstantin	1922.		
Peel, Aleksander	1925.	Toetajad liikmed:	
Peterson, Aleksander	1932.	Anderkopp, Alice	1926.
Peterson, Ilmar	1927.	Järv, Johannes	1929.
Prümmel, Joosep	1919.	Jürgenstein, Helmi	1931.
Pärnpuu, Georg	1931.	Kentmann, Voldemar	1922.
Rahamägi, Henno	1927.	Kikson, Hugo	1919.
Rahnulo, Gerhard	1931.	Kukke, Hugo	1925.
Raudsepp, Hugo	1919.	Kursman, Nikolai	1930.
Remmelgas, Erich	1929.	Liiv, Otto	1928.
Sarv, Erich	1933.	Metslov, Nikolaus	1924.
Schulbach, Arnold	1922.	Männik, Hans	1929.
Schulmann, Helmut	1922.	Mäns, B.	1932.
Schultz, Aleksander	1928.	Parikas, G. J.	1930.
Sirge, Rudolf	1930.	Peterson, Jaan	1931.
Soots, Olev	1927.	Piip, Ants	1923.
Stein, Evalt	1931.	Rahamägi, H. B.	1930.
Stahl, Andreas	1931.	Sepp, Helmar	1931.
Taklaja, Jaan	1927.	Stern, Eduard	1933.
Tammann, August	1929.	Sihver, J.	1932.
Tammer, Harald	1922.	Tamberg, Salme	1931.
Teder, Kaljula	1928.	Veberman, E.	1921.
Tiitus, Romulus	1929.	Virgo, Eduard	1932.
Tomp, Jaan	1919.	Visman, Harry	1922.

Eesti Elektrimasinate Ehituse A.-S.

endine „**VOLTA**“ Tallinn

Elektritriikraud, elektrimasinad, elektri-
aparaadid, elektriga metallkeedu (sveissi-
mise) seaded, elektri põletispunde saed,
elektri pumbad ja vesivarustusautomaadid.

Odav ja asjatundlik elektrimasinate remonteerimine.

Eesti ajalehetoimetustest leiame mõndagi ülimoodsat, kuid seal kummitab veel küllalt raamatukaupluste tagatubadegi, meie ajalehtede lähema mineviku sünnipaiga vaimu.

Meile, nooremaile, näib peagu uskumatu, et alles mõnikümmend aastat tagasi eesti ajakirjanduses valitses olukord, nagu seda kirjeldab meie auväärt kolleeg P. Grünfeldt selles albumis. Ja seegi teadmine on meile kuidagi raskesti omaksaaav, et Eesti sai esimese päevalehe alles nelikümmend, Tallinn koguni kõigest kolmkümmend aastat tagasi.

Meie ajakirjanduse sellise kiire arengu juures viimaseil aastakümneil pole midagi imestada, kui toimetustöös valitseb kohati hämmastav tohuvabohu. Meie ajalehed on küll väikestest nädallehekkestest kasvanud peagu üleöö rohkemküljelisteks päevalehtedeks ja toimetused järjest perekamaiks muutudes raamatukaupluste ladutubadest asunud paljukordseisse lehehoonesse, kuid selles kiires edasirühkimises pole saadud küllalt mahti toimetuste vastavaks seesmiseks ümberorganiseerimiseks. Meie toimetuste töö on tänapäevani üldiselt veel üsna süsteemitu, kusjuures kõige teravamalt torkab silma vähimagi ratsionalisatsiooni puudus, samuti kui tsentralisatsioonigi pole viidud läbi küllaldasel määral. Viimase asjaolu tagajärjeks on koos materjali-kriitika piisamatusega tasakaalutus ja ühtluse- tus mitte üksi lehe ruumijaotuses, vaid seisuko- havõttudeski. Meie lehtedes on ühe sõnaga liig vähe märgata selle jälgi, mida nimetatakse toi- metamiseks.

Selles on peale ülalmainitu tähtsal määral süüdi ajalehtedevahelises võistluses äärmiselt kärbitud aeg, mis toimetustel kasutada lehe val- mistamiseks. Ratsionaalsusetuse juures an- nab tööaja lühidus end seda enam tunda.

GLORIA

GLORIA

ELEGANTSEIMAD DAAMIDE
SUKAD

BEMBERG MATT-SIIDIST
A.-S.

«TRANSIITO»

Lisaks kõigele valitsevad meie toimetustes pea üldiselt vähesoodsad ruumilised töötamistingimused ja nimelt toimetuseruumide nõudeile mittevastava jaotuse tõttu. Paljud toimetused on paigutatud endiseisse elukortereisse, ilma et neid oleks sugugi või küllaldasel määral ümber ehitatud oma uuele ülesandele vastavalt. Kuid palju parem pole lugu otse toimetuste jaoks ehitatud ruumideski. Nii näib, et meil seni veel ei mõisteta küllalt hinnata ruumijaotuse tähtsust. Toimetused koosnevad vähesest suurtest tubadest, kus toimetajail tuleb töötada hulgakesi koos. Et seejuures lisaks kõigele ei toimetajad ise ega neid külastavad võõrad, kellele muide ei tehta mingeid takistusi toimetuseruumidesse pääsmisel, ei arvesta põrmugi neis ruumides suure pinge all töötajatega, siis valitseb seal lakkamatu rahva- rändamine ja kõva kõnekära, nõnda et peab imestama, kuidas üldse saadakse töötada säära- ses olukorras.

Endastmõistetavalt ei saa kirjeldatud tingi- musis toimetajail nõuda kvaliteettööd. Töö kva- liteedile tuleb peale muu kahjuks see, et inime- sed enamasti väga väikeste koosseisude tõttu on tööga liig koormatud ja seepärast uudistemater- jal tuleb peagu 100-protsendiliselt hankida tele- foni teel. Ja hangitakse peamiselt muidugi sealt, kus kõige kergemini saadaval, s. o. ametasutu- sist, olgugi et sealt saadud materjalil sagedasti on väga väike ajakirjanduslik väärtus.

Oleme nii tööst eesti ajalehetoimetusi saanud kahjuks väga väherõomustava pildi. Meie aja- kirjanduse senist kiiret arengut arvestades võib aga kindlasti loota, et praegu valitsev olukord peagi muutub ja meilgi kujuneb välja oma kindel ja otstarbekas toimetussüsteem.

Mitmesuguseid pudukaupu

soovitab

F. BRASCHINSKY & POJAD

V. KARJA 12.

mõtlevaist erakondadest. „Sõnumed“ arvasid, et valitsuse poolt tarvitusele võetud surveabinõud silmapilgul, kus rahva laiemates hulkades valitseb rahu, arvatud välja poliitiliste parteide nägeline, on sündmus, mis nõuaks kõigekülgselt selgitamist avaliku arvamise poolt. Valitsus on aga tarvilikuks pidanud trükivabadust piirata sel määral, et erapooletu asjade käsitlemine osutub võimatuks.

„Kaja“ ei öelnud esimesel hetkel kohe välja oma resolutsuet seisukohta. Ta ainult nõudis, et väärseletuste vältimiseks valitsus kiiresti esineks seletusega, mis teda sundinud säärase erakorralise sammu astumisele. Rahval olevat õigus saada teada, millised olid need põhjused, mis valitsust sundisid kitsendama kodanike vabadusi.

Kuid mõnede lehtede õigustav ja leppiv suhtumine valitsuse sammudele muutus õige pea sedamööda, kuidas ikka enam ja enam ilmnis, et kaitseseksikord ja tsensuur on tööpoolest pandud maksma mitte niivõrd riiklikel kui erakonna-poliitilistel motiividel. See tõde koosr välja tsensorite punase pliitsi alt, kuid ka tsensuuri telgitagustest.

Tsensorsid (politseikooli direktor Mets, ametnik Viks ja kpt. Landsberg; viimane astus ametisse 22. aug.) tegutsesid sisekaitseülema sundmääruse (R. T. nr. nr. 68 ja 71 — 1933) alusel mille elluviimiseks olid antud „Juhtlused, mille järgi käivad kontrollametnikud trükitoodete kontrollimisel.“ Need juhtlused, mis ei olnud kellelegi poolt alla kirjutatud, koosnesid 15 punktist, millest olulisemad kõlavad kokkuvõetult järgmiselt:

Trükitoodete kontrollimist teostavad kontrollijad, s. o. tsensorsid, mitte lubamata lausetes kustutamise või paranduste tegemisega, vaid nõuavad terve artikli väljajätmist trükitootest, kui seda ei tehta vastuvõetavaks. Toimetusele võib anda suusõnal seletusi, miks artiklit pole lubatud avaldada. Mingisuguseid tühje kohti (valgeid või musti laike) ega muid demonstratiivseid märke keelatud artiklite kohtadel ei tohi olla. Pole lubatavad artiklid, mis sihitud trükitoodete kontrolli-

mise, s. o. tsensuuri, vastu (p. 2). Pole lubatavad tsitaadid välismaa trükitoodetest, kui nende sisu ei vasta käesolevate juhtnõuade nõuetele (p. 3). Sisekaitse ülema sundmäärus keelab ära trükitoodete väljalaskmise, mis sisaldavad kirjutusi või kujutusi, milles avaldatakse lugupidamatust Eesti vabariigi maksva demokraatliku riigikorra vastu. Demokraatia ja demokraatliku korra tõsine ja asjalik arvustus ja puuduste näitamine pole keeldud, kuid kui see sünnib silmilt silmikult mõne teise, näiteks kommunistliku või fašistliku korra ülistamisega, või jälle lihtsalt mõnitusega, et valitsevat korda ainult halvakspeanvalt naeruvääristada ja teha maha, või üleskutsega seda muuta, siis pole see lubatav ei kirjas ega kujutises (karikatuuris) (p. 4). Kirjutisteks trükitoodetes, mis võivad tekitada seltskondlikku ärevust või ähvardada julgeolekut, tulevad lugeda igasugused alusetud, moonutatud, sihilikud või lausa valeteated valitsuse või ametasutuste tegevuse ja kavatsuste kohta, pealegi kui neid lastakse paista suure hulga kodanike majanduslikke ja muid huve riivates; kui kirjeldatakse rahva viletsust ja tööpuudust ning seltskonna-sündmusi, neid suurendades ja puhudes üles; kui õhutatakse streike või vaenu tööliste ja tööandjate vahel, antakse neist ärevat laadi kirjeldusi, tuuakse kõmu-teateid organisatsioonidest ja isikuist, kes kavatsevad ühel või teisel viisil haarata võimu, teostada rahutusi või riigipööret või saada hädaohtlikuks teistele rahvakihtidele, tuuakse teateid rahvahäletuse äramuutmise kohta jne. (p. 8). Ei ole lubatud sõim ja laimavalt haavavad kirjeldused sõnas ja pildis välismaade riigipeade ja välisesinduste kohta Eestis (p. 10). Karikatuur pildis (joonistuses) on lubatav, kui ta siht pole pahatahtlik soov ainult laimata isikut või asutist või ta üle irvitada, pookides talle külge omadusi, mis temale võivad avalikus elus tekitada kahju, kuma heatahtliku puuduste paljastamise ja kriitika vastu karikatuuri näol ei võiks olla ei üksiku isiku ega avaliku elu nähtude suhtes (p. 11). Lubamatud on kõlblustunnet haavavad kirjutised ja ülbed väljendused sõnas või kujutuses (p. 12).

Juhtlused sisaldavad punkte riigivanema, va-

Väljavõtte

DEEBET AASNURME ÜHISMEIEREI ARVEST MEIE JUURES. KREEDIT

Teile müüdüd:	
Jõutoitu:	
Jaani 15.	Loomajahu 100 kotti . . . Kr. 800.—
	Sojajahu 100 " . . . " 1.100.—
	Kliisid 200 " . . . " 1.600.—
Väetisained:	
Aprill 1.	Superfosfaati 500 kotti . . . " 2.500.—
	Kaalisoola 200 " . . . " 2.040.—
Aug. 15.	" 100 " . . . " 1.020.—
	Superfosfaati 200 " . . . " 1.000.—
	Sald o T/heaks " 59.881.—
Kr. 69.941.—	

Teilt ostetud:	
Juuli 31.	Eksportvõid 1.000 kg. . . Kr. 1.520.—
Aug. 31.	" 1.200 " . . . " 1.836.—
Sept. 30.	" 1.250 " . . . " 2.125.—
Aug. 31.	Rukkeid 150.000 " . . . " 17.250.—
	Nisu 150.000 " . . . " 31.500.—
Sept. 30.	Helvekaeru I s. 100.000 kg. " 10.000.—
	Otri 50.000 kg. " 6.000.—
Kr. 69.941.—	

Tallinnas, 1. okt. 1933. a.

J. Pufk & Pojad.

litsusliikmete, riigikogu ja riigikohtu kaitseks varjuheitmise vastu ning keeldu kirjutiste avaldamiseks, mis sisaldavad kriminaalseadustes keeldud tegude tunnusmärke (valeteadete avaldamine ja levitamine, ärevuse ja vaenu levitamine, sõimukirjade avaldamine jne.). Nende viimaste suhtes kirjutatakse ette käia kriminaalseadustiku normide järgi, kuigi see seadustik pole veel maksev.

See oli siis see purgatoorium, puhastustuli, millest iga ajaleht kahe kuu kestes pidi igapäev käima läbi, enne kui ta võis minna lugeja kätte.

Kuid vähe sellest: oli veel kirjutamata juhtnööre, mida anti Toompealt sagedasti *ad hoc* ja mis oma muutlikkusega tegid määratu raskeks ajalehtede seisukorra ja kibedaks tseensoritegi põlve. Sagedasti hoiatati tseensore Toompealt, et niisugused ja niisugused teated võiksid täna ilmuda lehtedes — neile kriips peale! Enamalt jaolt tuli see ette juhtudel, kui provintsi-lehtedes oli läinud läbi mõni teade, mida ei saanud viia ühegi punkti alla juhtlausetes, kuid mis mõningail põhjusil näis siiski „ärevana“ valitsevatele ringkonnile. Kuid ei puudunud ka juhtumid, kus mõne koalitsioonierakonna koosolekul tuli ette kõvu kõnelusi ja kuna võidi arvata, et asi ulatub väljapoole, siis juhiti juba aegsasti tseensorite tähelepanu sellele, et nad seesuguseid asju ei la-seks läbi. Nii mõnigi kord rändasid terved tseensuuripoognad Toompeale, kuid kelle käes nad seal olid viimastena ja kes ütles nende kohta oma viimase sõna, see pole teada. Just need sõnalised juhtnöörid ja poognate rännakud poliit-seikooli (tseensorite asukoht) ja Toompea vahet ning selle tulemusena punased ristid kirjutistel,

mis ei võinud kuidagi tekitada seltskonnas ärevust ega ähvardada riiklikku julgeolekut, mis ei sisaldanud mingit haavamist, ässitust ega olnud ka valed, tõendasid, et meil on tegemist erakonna-poliitilise tseensuuriga.

Oli küllalt juhtumeid, kus tseensuuri kasutati erakonnapoliitilistes huvides seks, et varjata tõde, nii kaua kui vähegi võimalik.

Kuid ka kirjutatud juhtnööride tõlgitsemisega oli lugu nõnda, et ajalehtede toimetused ei teadnud, kas homme see pole keeldud, mis täna lubatud. Nii lubasid „Juhtlausel“ demokraatia ja demokraatliku korra asjalikku ja tõsist arvustamist ning ka riigivanem ütles oma 2. okt. kõnes, et ükski valitsus ei nõua, et tema tegevust ei tohitaks asjalikult valgustada ja arvustada. Tege-likult aga tegi tseensori pliiats, kas omapead või näpunäidete järgi kõrgemalt poolt asjalikule arvustusele ja valgustusele ilmkahtlemata peale risti ja „Ei lähe!“

Nõnda tõmmati muude hulgas „Päevalehel“ maha juhtkiri — leht võis selle maksnud olude illustratsioonina avaldada alles pärast tseensuuri kaotamist —, mis oli kirjutatud riigikogu istung-järgu kokkuastumise puhuks ning kus rahulikus ja asjalikus toonis käsitati demokraatliku korra põhi- aluseid.

Artikkel ei sisaldanud ei kommunistliku ega fašistliku korra ülistamist ega demokraatliku korra „lihtsalt mõnitamist“. Isegi ridade vahelt ei saa lugeda välja midagi „hädaohtlikku“, oletades, et tseensoritele oli antud, nagu Saksa oku- patsiooni ajal „Pressestelle“ meestele, käsk uu-

MITTE KÕIK

pole

nisupüüli,

mis selle nime all pakutakse.

Kes soovib puhast, kõrgeväärtus-
likku nisupüüli, see ostab ainult

A.-S.

„ROTERMANN'I TEHASTE“ JAHU

rida salajasi mõtteid, mis vahest võivad peituda ridade vahel.

Võiks tuua näiteid veel teisaltki, kui ruum võimaldaks.

Kogemused tsensuuriga sundisid lehemehi astuma samme valjuste pehmendamiseks. Pöörduti Ajakirjanike Liidu, kui kutseorganisatsiooni poole, kelle juhatus tegi, mis võis. Lehtede esindajad võtsid ette käike Toompeale, kõneldes küll sisekaitse-ülema, küll riigivanema endaga, kuid miski ei toonud paremust. Siis otsustasid „Päevaleht“, „V. Maa“, „Kaja“, „Rahva Sõna“ ja „Rev. Zeitung“ hakata boikoteerima valitsust, jättes toomata igasugused teated valitsuse ja ta üksikute liikmete tegevuse kohta. Teadet boikotist avaldada ei saadud, kuid lehtede võõrastav vaikimine valitsuse tegevusest ja juhtkirja kohal ilmuvad artiklid kurkidest, maasikatest, buldoggidest, suurusehullustusest jne. viisid lugejaskonna peagi selgusele, milles seisab asi.

Bokotiteate levitamiseks aitas kaasa ka valitsuse häälekandja „Postimees“, kes 21. aug. avaldas vastava teate Tallinnast. „V. Maa“ katsus õnne selle teate äratoomisega „Postimehe“ järgi. Sellest ei tulnud midagi välja — tsensuur tõmbas teate maha. Pärast seda aga tegi Tartu leht Tallinna lehtedele etteheiteid, miks nad ei kirjutavat poliitikast. Vastamine ei olnud võimalik, sest oleks tulnud kõnelda asjust, mis oleksid tingimata, nagu kogemused näitasid, langenud tsensoori punase pliitsi all. „Päevaleht“ katsus avaldada kirjavastuse „Postimehele“, milles soovitas Tartust saata mõnd toimetuseleiliget tutvunema, kuidas on Tallinnas lugu kirjutamise-vabadusega poliitilistel teemidel. Kuid sellegi tõmbas tsensor

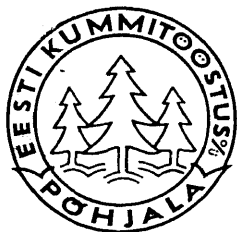
maha ja nii kujunes olukord, mille kohta ütlesid juba vanad ladinlased: *Quod licet Jovi, non licet bovi*“ (mis lubatud Jupiterile, pole lubatud härjale), s. t. oli eesõigustatud ajalehti, kes võisid tarvitada tooni, mida kvalifitseeriti ülbena, ning levitada sihilikke teateid, mille kohta tsensooreile antud juhtlausetes leidis keelav punkt.

Tallinna lehtedel läks alles hiljem korda saada luba avaldada lühike teade, et nad ilmuvad eeltsensuuri all.

Zooloogiliste, botaaniliste jne. „juhtkirjade“ avaldamine kestis tehtud otsuse kohaselt ühe nädala, mille möödumisel tehti jälle katset poliitiliste artiklite avaldamisega. Kuid see katse jooksis liivale: tõsised ja asjalikud ning väga viisakas toonis kirjutatud juhtkirjad tõmmati jälle maha või tehti peale ristid nende olulisemaile osadele. See viis veenele, et tuleb mõelda nii, nagu mõtlevad ja küsimustele vastavad valitsevad ja tsenseerivad ringkonnad, kuna teisiti mõtlemine on kurjast.

Augusti lõpul ja septembri alul kutsuti toimetajaid veel paar korda Toompeale nõupidamisele, kuid need nõupidamised ei andnud mingeid tulemusi. Seal soovitati nõustuda eeltsensuuri asemel järeletsensuuriga, kuid kuna viimane oleks ajalehed asetanud senisest veel raskemasse olukorda, ei võetud soovitus kuuldavaks.

Viimasel käigul Toompeale 1. septembril oli pikemaid kõnelusi riigivanemaga, kes tsensuuri sisseseadmist põhjendas muu hulgas sellega, et me rahva hing on haige ja vajab ravimist, kuid ajakirjandus olevat päris käest ära, demoraliseerivat massi ja mustavat isikuid. Ka seletas ri-

SEE

kaubamärk
kalossidel
ja botikuil

on kvaliteedi
tunnuseks!

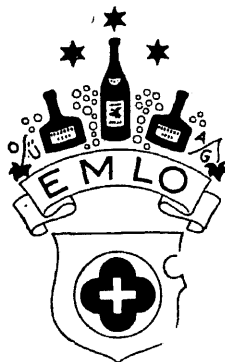
Eesti Kummitööstuse
O/Ü „Põhjala“, Tall.

LIKÖÖRI- JA NAPSIVABRIK

„EMLO“

TALLINN, PIKK 17.

Telef. 431-08

Ladu
TARTU, RIIA 22-a

Telef. 13-65

Soovitab
oma
peenemaitselisi

Konjakeid, likööre ja napse.

Saadaval igas veinikaupluses
ja restoraanis kogu Eestis.

givanem, et temal ei olewat võimu tsensuuri üle, kuna viimane allub sisekaitse ülemale.

Toimetajad juhtisid riigivanema tähelepanu mõningaile ekslikele hinnanguile. Leidus kutsute hulgas ka üks, kes lausa ütles välja, et tsen-suur on mitte riiklik, vaid erakondlik.

4. sept. palus riigivanem ajalehtede esindajad uuesti Toompeale, kuid need loobusid sellest käigust kui tulutust ettevõttest.

Pärast seda enam Toompealt kutseid ei järgnenud ja elu läks senist rada, s. o. tsensorid töötasid endiselt, ja kui jälgida seda tööd tagantjärele ajalehtede järgi, siis olid nad kord karmimad, kord lahkemad. Oli mingi tõus ja mõõn, selle järele, kuidas arenesid sündmused erakonna ja üldpoliitilises elus. Eriti piltlik oli ses mõttes kohtu- ja siseminister V. Roobergi ja piirituslaeva „Ita“ lugu. Eesti lehed ei tohtinud sellest kirjutada sõnagi, et „Ita“ üheks osanikuks on kohtu- ja siseminister V. Rooberg. Mõnerealine sõnum tollelt halvast asjast pääsis läbi ainult ühes eesti provintsilheses, mis sünnitas pealinnas palju pahandust. Lõpuks lõi aga kohtu- ja siseministri seisukoht valitsuses kõikumata ja siis oli „Postimees“ esimene, kes tõi teate ta eelolevast lahkumisest. Päev hiljem võisid ka Tallinna lehed asjast kirjutada. Kuid olukord muutus üleöö uuesti. Kompromiteeritud ministri kaitseks pandi tööle erakonnapolitiiline aparaat ning tsensorid tõmbasid kriipsu jällegi peale kõigile kirjutistele Roobergi lugudest! Samasugust tõusu ja mõõna võis märgata nii mõneski küsimuses.

Tolleaegne olukord pakkus nii mõnegi huvitava pildikese ning õpetas, et head sõnad ja õil-

sad tunde puhangud ei ole alati kooskõlas tegudega.

Oma riigikogu-kõnes kriipsutas riigivanem alla, et on väga halb, kui ajakirjandus poliitilises võitluses vastaseid lüües ei vaata ette ega pea piiri; oma kokkusaamisel toimetajatega tegi riigivanem etteheiteid, et ajakirjandus demoraliseerib massi ja mustab isikuid. Võitluseks nende pahede vastu olevatki rakendatud tööle tsensuur, sest „ajalehtede ja üldse trükitoodete kontrolli ülesanne praegusel kujul ei ole mitte sõnabanduse mahasurumine, vaid sõnabanduse au ja eluõiguse päästmine“. Seda ütles riigivanem riigikogus 2. okt. õhtul. Sama päeva varahommikul oli aga Tallinnas ilmunud müügile ajaleht „Koit“ nr. 1, mis seisis väga lähedal valitsusele. See leht deklareeris oma esiküljel muuhulgas, et „ainult tõde, täit tõde tohib kanda lugejate ette, et umbusalduse õhkkond ometi kord kaoks avalikust arvamistest. Meie lehe huvipunktiks ei pea mitte olema pahelised nähtused, vaid see, mis ilus, aus ja hea*), peab saama tuttavaks ja hinnatavaks.“

Need on õilsad põhimõtted. Kuid sama lehe numbril teisel küljel võis juhtkirja kohal leida —n kirjutise, mis lopsakas stiilis teatas lugejale:

„Paljud inimesed on nagu meelest ära. Otsekuigi „ärge andke hinged“ karjuvad nad kohvikutes, koosviibimistel, tuttavatega kohates, nagu oleks

*)Harvendus eelpool ja siin minu. J. A.

A. Le Coq

Parimane
riivade jook on!
Le Coq õlu!

PARIMATE SOOVEGA
PÜHIKS DALUME TELLIMISED
AEGSASTI ÜLES ANDA

A. LE COQ

kõik Eesti riigis halb, vilets, mäda. Nende jutu järele ei ole Eesti avalikkuses enam ühtegi ausat ega korralikku inimest, nagu oleksid kõik kelmid, vargad, kaabakad...“

Kes on aga kõige suuremad kihutuse eestvedajad ise?

Kes tahab, see näeb: need on enamasti kõik kas endised inimesed — põhjaläinud ja saamatud suurused, või aga tulevased spekulandid ja kombinatsiooni-mehed, kes enesele karjääri ei tee mitte tüseda tööga, vaid „osavats“ võtetega kaasinimeste ja üldsuse kulul...“

Kuivõrd see on kooskõlas eeltsiteeritud deklaratsiooniga tõest, ilust ja aust, see jäägu siin arutamata, kuid et tsensuur laskis läbi selle kirjutise, mis sisaldas kõige hoolimatumat mustamist (isegi tulevikku ulatavat!), see pani küll iga kriitilise lugeja mõtlema. Kuid — *quod licet Jovi, non licet bovi!*

Aga veel enam: kui eelnimetatud leht algas võitlust, poliitilist võitlust vabadussõjalaste liikumise ja selle eesotsas seisva Eesti esimese sõjaministri vastu, siis ta tõesti ei vaadanud ette ega pidanud piiri. Võis ju mitmeti suhtuda sellele liikumisele ja ta juhtidele, kuid siingi oleks pidanud pääsema mõjule isiku mittemustamise põhimõtte ning tsensurid oleksid pidanud kõik sellased kirjutused tõmbama „Koidust“ maha. Seal mindi muuseas koguni nõnda kaugele, et moondati üht dokumenti. Tsensuur laskis kõike

seda vabalt sündida, tõmbas aga maha teistele lehtedele avaldamiseks saadetud vabadusristi vendade protesti ühe oma kaasvenna mustamise vastu!

Tsensuur pidi võitlema ka nilbete kirjutiste vastu, kuid sellest võitlusest paistis silma väga vähe: ühes Tallinna lehes ilmusid rahulikult edasi erootilisi tundeid kõditavad ja rahva kõlblustunnet laostavad kirjutised. Kas võis see sündida seepärast, et tolle lehe väljaandja kuulus valitseva koalitsiooni ridadesse? Näib nii olevat, sest teiste selletaoliste lehtedega käidi hoopis valjumini ümber, mõned hoopis suletigi.

Ei hakka siin loetlema pisiasju ja kõike seda, mis ei näinud päevavalgust tänu tsensurite punasele pliiatsile. Neid asju ja asjakesi on leegion ja küllap tulevane kultuur-ajaloolane nad kord süstematiseerib ning avaldab. Olgu ainult öeldud, et tsensurite töö oli äärmiselt ebastabiilne ja suunitud pendeldamisest Toompeal. Ka oli tsensuur detsentraliseeritud, mille tõttu provintsis nii mõnigi kord võis ilmuda see kirjutis, mis pealinnas maha tõmmati.

On õige, kui öeldakse, et tsensuuri ajajärk Eestis 1933. a. oli valelikkuse ajajärk, mida ei saa enam teha heaks tagantjärele seletuste ja põhjendustega. Isegi tsensurid, kui nad praegu võtaksid kätte ja mõtlikult loeksid läbi ajalehtede tsensuuripoognad, võiksid öelda: „Me ei tea, mis me tegime!“

„Taluperenaine“

on kõige loetavam naiste ajakiri Eestis.

„Taluperenaine“ ilmub iga kuu esimesel päeval ja käsitleb kõiki naiste töösse puutuvaid küsimusi.

„Taluperenaise“ kaasandeid: riideproovid, värvi-trükis vaipade jne. mustrid, lõike- ja mustri-leht, „Laste Maailm“.

„Taluperenaine“ maksab: 12 kuud 3 kr. 60 s., 6 kuud 2 kr., 3 kuud 1 kroon ja üksiknumber 40 senti.

„Taluperenaist“ tellida on lihtsaim, kindlaim ja kiireim teile lähimast postiasutisest.

Nõudke hinnata proovinumbreid!

Toimetus ja talitus Tartus, Rüütli tän. 15.

Sissekäik Peeter Põllu tän. 5.

Kirjade aadress: Tartu, pk. 126.

Telefon 9-37.

Riigi Põlevkivifööstus

Juhatus ja müügibüroo:

Tallinn, Valli tänav 4.
Telegr. address: „Peapõlevkivi”.
Telefonid: 450-85 ja 450-62.

Kaevandused ja õlivabrik:

Kohtla-Järvel ja Kukrusel.
Õililadu Tallinna sadamas.
4 bensiini-automaati Tallinnas.

Põlevkivi, toorõli,
kütteõli, bensiin,
mootorpetrooleum,
mootornafta, diiselnافتa,
rasked õlid, bituumen (Estobitumen),
asfalt-emulsioon («Külm-asfalt»),
tolmuõli imbutusained
«Fenolaat» ja
«Estokarbolineum»,
viljapuu-karbolineum,
putukamürk «Puttox»,
katuselakk (katusetõrv),
raualakk (asfalt-lakk) ja
asfalt-mastiks.

Torminool.

Lõpp.

Sander surus käed püksitasku ja käis paar korda hurtsiku ühe akna juurest teiseni. Ta pöördus järsku Karollile. „Hüva! Võtan su täna öösel merele kaasa. Aga pea sa meeles: Kui tulid selleks, et mängida mind lõksu või kui sa nimetad oma leheräbalas mu nime, siis . . .!“ Ta ei lõpetanud lauset, aga Karoll nägi enda näo lähedal rusikasse tõmbuvaid sõrmi, mis tuletasid meele raudkonkse. Reporter vastas, nagu töotust andes: „Mul ei ole hingel muud kui igatsus näha loodust ja inimest eluvõitluses. Teadsin, koolivend, et täidad mu palve.“

Vana Jaan torises: „Teab seda asja, Sander, kas teed targasti, kui võtad noorhärä paadiperra?“

„Mis ma lubanud, selle ma ka täidan!“ vastas Sander kärsitult.

Karoll ootas nüüd aega, mil algab mereretk. Ta pani tähele, et Viial oli tore juus. See lainetas rohekassiniselt nagu merevesi.

III

Õhtul varakult kustutati tuli. Mehed istusid pimedas toas. Väljas mühises tuul ja merekohinat võis selgesti kuulda tuppä. Kell võis olla pool kaksteist, kui Sander tõusis toolilt. „Lähme!“ ütles ta lühidalt. Vana Jaan võttis eeskojast paar kompsu kaenlasse. Sander sulges hoolikalt ukse. Õuepeni mukerdas meeste jalgade vahel, aga ei teinud mingit häält.

Nad siirdusid mäндide vahelt rannale. Sander sosistas Karollile: „Peame liikuma tasa! Vaata, et sa ei klobista jalgega vastu kive ja tikutoos jäta taskus ilusti rahule.“

Nagu kolm musta varju hiilisid nad sillani, kus seisid kalurite paadid. Ainult hetke val-

gustas Sander taskulambiga halli mootorpaati, mille küljel nimi „Torminool“. Nad astusid ruttu paati, mis tantsiskles rahutult lainetel. Vana Jaan otsis aerud ja ulatas need Sanderile. See hakkas sõudma. Sõudis kuni paat õõtsus juba suurte lainete vahel ja tormimürin lämmatas igasuguse häälituse, siis pani käima mootori. Karoll pani tähele, et see pisike paat omas erakordselt tugeva mootori. Algas nii kiire sõit, et Karollile tundus, nagu lendaks paat kohati õhus. Vahustunud vett viskas pahlal üle paadi serva.

Vana Suurkivi oli pugenud kajutisse ja ütles Karollile: „Tule sissepoole, ega väljas ole vahetida praegu midagi!“ Karoll aga juba värises: mida kaugemale paat sõitis, seda kõrgemale kerkis lainete mägi. Need tohutud veemäed liikusid pimeduses metsiku mühinaga, tuul oli nii kõva, et Karoll pidas kõigest väest kinni paadi kajuti nurgast. Sander konutas rooli juures nagu tume raidkuju.

„Ei tea, kas maksab sellise maruga kaugemale sõita?“ arvas Karoll.

„Kus on maru!“ naeris Sander. „Napilt ehk kuus palli tuult, temal maru . . .“

Karoll avas kuidagi kajuti ukse ja roomas käpakil vana Jaani juure. Kajut oli nii madal, et siin võis istuda ainult kõveras. Tuul ajas pisikese ruumi bensiini lehka täis. Paat viskles lainete vahel nagu vallatu kala. Karolli keskpäigas hakkas käärima. Paadiga kontaktis sisikond tal loksus üles ja alla. Süda ujus nagu rasvases ja lääges vees. Ta kribis end ruttu kajutist välja ja hakkas merd narritama selle natukesega, mis oli toidupoolisest säilinud ta kiduras kõhus.

„Kas juba?“ naeris vana Jaan ja hoiatas: „Vaata aga, et sa üle ääre ei lupsata. See

Moodsa elukindlustuse hüvesid

Tänu kindlustusseisu tugevale kasvule ja kauaaegseile kogemusele avanes Eesti Lloydil võimalus preemiaid tunduvalt alandada ja luua kindlustatuile teisigi laiaulatuslikke soodustusi. Uued preemiamäärad on sedavõrd madalad, et ulatuvad mõnes osas isegi välismaa suurseltside

tasemeni. Poliisi raugematus on kindlustatud täiuslikul kujul. Töövõime kaotuse korral kindlustatu vabaneb preemiamaksust. Kindlustatuile on võimaldatud kindlate ajavahemike järele tasuta arstlik nõuanne. Need ja paljud teised soodustused on antud ilma ühegi lisamaksuta.

Eesti Lloydis pakub elukindlustus kõiki võimalikke soodustusi.

tore elu ja olemine, millest olid ennist nii vaimustatud, jääb viimaks veel nägemata!"

Karoll oleks nüüd maksnud palju, kui keegi oleks ta viinud jalamaid kindlale maale. Nagu märg kutsikas vöbises ta paadi lael ja ootas, et paat jõuaks kord juba sihile.

Umbes tund aega sõitnud, nägi Karoll kaugelt vilkuvaid tulesid. Need tuled suurenesid iga minutiga.

„Kahekümne minuti pärast oleme piirituse-laevade juures!“ karjus Sander rooli juurest. Vana Jaan kohmitses oma kompsude kallal. Karoll nägi, et vanamees seadis valmis tühje kotte. Nüüd reporter unustas merehaiguse. Suur hetk saabus. Seni kui mehed ajavad kottidesse piirituseplaskusid, ta tutvub laevaga ja võtab jutuaajamise kaptenilt. Intervjuu piirituse emalaeva kaptenilt, kurat võtku, see on juba midagi väärt! Edasi kõnetab ta madru-seid. Laseb neid jutustada huvitavaid episoode nende seiklusrikkast elust ja meresõitudest.

Nüüd võis juba näha kolme purjekat. Need seisid ankrus lähestikku ja loksusid vees nagu hiigellinnud. Sander juhtis „Torminoole“ lähema purjeka külje alla. Karoll nägi laeva nimeplaat. Purjeka nimi oli „Marion“. Ähmane latern kiikus kuski nõõril, pardal liikus jässakaid mehi, käed püksitaskus.

„Ah-oi!“ hõikas Sander alt.

„Ah-oi!“ vastati ülalt ja kellegi kärisev häääl päris: „Kui palju?“

„Kuuskümmend kopsikut. Aga shiva!“ ütles Sander. Vana Suurkivi viskas üles tühjad kotid ja kohe lasti täis kotid vastu. Piirituse-plaskud kolisesid vastu laeva külge.

Paadi laadimine kestis ainult paar minutit. Siis juba müdises mootor. Sander keerutas mütsi. Ülalt hõikas mitu häält korraga: „Head edu!“ Ja juba lendas „Torminool“ tuldud teed tagasi.

„Kas siis laevale ei mindagi?“ küsis Karoll pettunult. Sander vastas: „Selleks pole aega. Või arvad, et oleme lõbusõidul? Tullles oli meri hall, ega tea, mis vahepeal juhtunud on.“

Pool tundi sõideti vaikides. Mere kohal rippus musti pilvi, tugev hoovihm lõi parinal vastu kajuti lage. Äkki sähvas vasemalt kiirteheitja otsiv helk. Helendav valgusjuga peatus hetkeks „Torminoolele“. Sander käsutas: „Paadi põhja pikali! Ruttu!“ Kohe kõlas ka hoiatuspauk. Sander keeras paadi järsku paremale. Vana Suurkivi rebis Karolli kajutisse ja surus ta ninali vastu põhjalaudu. Oli ka viimane aeg. Nüüd lendas juba kuule üle paadi ja paar tükki löid plaksudes paadi küljesse.

Meesterafva rätsepaäri

Jul. Kull

(end. f-a. Andreeseeni juureõikaia)

**Tallinnas,
S. Karja 6-3.
Telefon 468-37.**

*Tellimiste vastuvõtmine
igasugustele härrade
üliriietele.*

Esmajärgu töö.

Mõõdukad hinnad.

**Saku
õlletehas A|s.**

ASUTATUD 1876.

**ÕLU JA
MÕDU**

PEALADU:

**Tallinn,
Suur Kloostri t. 10/12.**

TELEFONID:
473-36 ja 437-38.

„Pole viga,“ ütles vana Suurkivi, „nad ei jõua „Torminoolele“ oma paadiloguga ligigi.“

„Need on piirivalvurid?“ küsis Karoll värsedes. Vanamees müratas: „Keda sa siis mõtled?! Vahi, nad on kaotanud meid juba silmist!“

Kiirteheitja otsis tõesti hoopis teises kandis. „Torminool“ lendas pöörase kiirusega edasi. Varsti muutis Sander kurssi. Tagasi vaadates ütles ta isale: „Kardan, et täna tuleb rannalgi raginat. Meil tuleb maanduda kodust võimalikult kaugemal.“

Karolli valdas hirm. Kui ta äkki langeb piirivalvurite küüsi... Kus oleks skandaal: ajakirjanik piiritust vedamas. Mõni teine leht toob sõnumi ära, mida võidaks sellisel juhul tema — Karoll?

Ilm oli nii pime, et Karoll märkas tume-dat rannajoont alles siis, kui paat juba seisis. Sander võttis jällegi tarvitusele aerud. Suure vaevaga saadi paat ranna ääre. Kallas oli kõrge. Ülal ripnes puid ja pöösaid. Sander tegi luurekäigu üles. Tuli tagasi ja ütles: „Kõik näib olevat vaikne. Nüüd pole muud kui kiiresti laadung maale!“

Nad sasisid kotid selga. Seda tegi ka Karoll. Piiritusenõude teravad nurgad pressisid läbi koti ta turja. Kuradima raske oli kandam!

Kotid peideti kuski pöösasse ja rutati randa tagasi. Oli ära tuua veel kaks kotti. Vana Suurkivi asus paati. Tema ülesandeks jäi paat viia kodusilda tagasi. Sander ja Karoll läksid kandamitega kaldale. Nad olid juba lähenemas piirituse-panipaigale, kui äkki läbi pöösaste vilksatas tulipiitsana elektrilambi here valgusjuga. Kohe kõlas ka käsklus: „Paigal seista! Muidu lasen!“

Karollil kukkus kott kolksti seljast. Ta jalgest kadus jõud. Ta tundis ainult, kuidas

Sander sasis tal käest kinni ja kiskus endaga kaasa jooksmata. „Hoi ära kühk ja ära komista!“ kähistas salakaubitseja. Siis kõlas pauk paugu järele. Sander oli kaenla haaranud ka Karolli kandami. Üks kuul löi plak-sudes piiritusenõusse. „Kuradid!“ kirus Sander. „kümme liitrit on mokas. Me jookseme nüüd paremale ja katsume siis pöörduda metsa.“

Aga ka paremal pool rannal kuuldi piirivalvurite hääli ja tuleküired noolisid otsides märga maad. Vasemalt lähenesid äsja tulistanud püssimehed.

„Oleme lõksus!“ hädaldas Karoll.

„Praegu veel mitte,“ vastas Sander. Ta rebis Karolli järsust kaldast alla ja mõlemad vajusid vulinal vette. „Sa tahad mu uputada?“ halises reporter. Talle suruti aga käsi suule. „Ole vait, sa piripill! Vesi on nüüd meie peidupaik.“

Ülal kõvenesid hääled. Taskulambi tuled vilksid. Võiis juba eraldada sõnugi:

„Siin kuski nad peavad olema.“

„Ma nägin neid selgesti.“

„Palju neid oli?“

„Kaks meest.“

„Otsige pöösastik siin läbi!“

„Ei ole midagi?“

„Vaadake kalda alla!“

Sander vedas Karolli sügavamale. „Vee alla!“ käsutas ta, kui tulekeeled lähenesid merele. Vesi oli külm. Karollile tundus, et tal polegi enam jalgu all. Et on ainult süda kuski leiges kohas ja see süda puperdab kohutavalt.

„Vaata!“ kõlas kaldalt, „kas seal polnud must mügar lainete vahel?“

Sander löi Karollile peo pähe ja surus ta lõplikult vee alla. Ta tiris vee alla ka piiri-

SCHOKOLAADI- JA BISKVIIDITEHAS

AKTSIA-SELTS

GINOVKER & CO

TALLINN

tusekotid. Piirivalvurid kihutasid paar kuuli kahtlase kohta, nähes aga, et meres pole midagi peale randa tormavate lainete, eemaldusid kirudes.

Pooluppunult ronis Karoll Sanderi kõrval kaldale. Külma pärast ei saanud ta hammast hamba peale.

„Sensatsioonilised asjad, mis?“ naeris Sander. Ta tõmbas jalast oma tohutud saapad ja valas neist vett kui tõrre põhjast. Siis otsis ta kotist „haavatud“ plasku, avas ja jõi puhk aega piiritust nagu vett. Pärast seda surus piiritusest lehkava anuma Karolli suule. Reporter tõrjus vastu, sest piiritus põletas ta keelt kui sulatina.

„Joo!“ sundis Sander. „Joo, sa tinditipija ja paberipäterdaja, et sa ei kärvaks!“ Ja Karoll jõi. Jõi, kuni langes luksudes porri.

IV

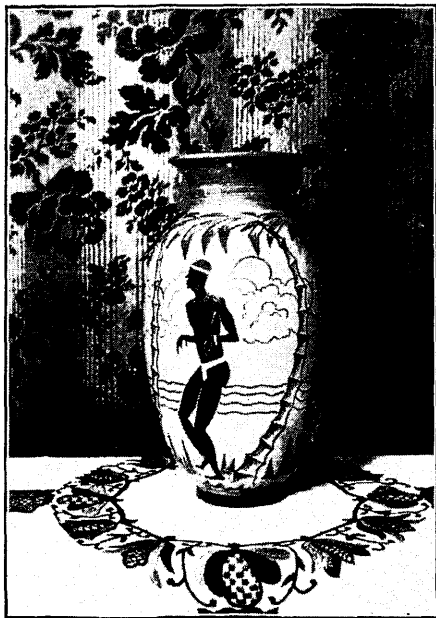
Kustas Karoll on nüüd raskesti haige. Ta ei mäleta, mitu päeva ja ööd sonis ta palavikus Suurkivil. Praegu põeb ta linnas kopsu-põletikku. Karoll on nüüd kehalt veel kiduram kui kehv komma kerge käega kirjutatud käsikirjas. Aga hingelt on noor reporter loominguvalmis. Kargab koikus istukile, raputab täitesulepead nagu soojamõõtjat, veab paberile tüseda pealkirja: „Torminool“. Allpealkirjaks paneb: „Südaõine seiklus maru mühinas ja kuulide vihinas.“ Siis järgneb vahekirju: „Õitlus vee peal ja vee all“, „Metsik jaht Rahu-neeme rannal“, „Tütarlaps rohekassiniste lokkidega“ j. n. e.

Vajub väsinult asemele, köhib ja hingeldab. Võtab hoogu ja algab uuesti. Tont seda poissi teab! Kui ikka hingenatuke sees, ehk vinnab viimaks veel kolm senti reast välja!

Kodu kaunistamisest.

Eestis valmistatud vaasid,
mis iluks igale kodule.

Eestis puudus hilisema ajani oma keraamikatoöstus ja kõik vastavad tooted, alates dekoratiivesemeist ja lõpetades ahjupottidega, tulid importeerida välismaalt. Vabariigi algupäevil tehti meil kõigepealt algust glasuuritud ahjupottide valmistamisega. Varsti hakati aga selle kõrval valmistama ka mitmesuguseid keraamikatooteid kodu kaunistamiseks. Teerajajaks oli siin a. -s. «Savi», mis aastate kestes on arenenud suuremaks ettevõtteks savi- ja keraamikatoöstuse alal Eestis. «Savi» valmistatud ahju glasuurpotid ja kunstipärased kaminad on tuntud üle maa. Viimasel ajal äratavad aga eriti tähelepanu ja on võitnud suure poolehoidu tehases toodeldud vaasid, tuhatoosid, kannud ja kujud. Kuna «Savi» keraamikatehas paneb suurt rõhku sellele, et oma tooteis võimalikult esile tuua eesti omapärast rahvuslikku stiili, siis ostavad neid igal suvel huvireiside hooajal väga rohkesti ka välismaalased, mis aitab kaasa meie kodumaa tutvustamiseks. Loodame, et eestlaste endigi hulgas järjest kasvab poolehoid oma vastu ja varsti enam ei leidu ühtki kodu, mida ei kaunistaks meie rahvuspärased keraamikaesemed.

ETNA.

Sai seda Etnat vaadeldud iga päev mitmel viisil, kuid tahtsin saada kätte seda viimset — külastada ta peakraaterit. Et Etna kõrgus on 3 kilomeetrit ja 200 meetrit veel peale kauba, see tegi asja veel ihaldatavamaks.

Esimeses alpinismituhinas lasksin enda vedada ilusti sisse. Üks automees lubas meid viia üles, kuid sõidutas ainult natuke ringi Acireale linna ümbruses, kus suured laavaväljad 1908. aasta suurest tulepurskamisest saadik. Siis välja voolanud mitmekümne meetri kõrgune laavakiht pole paiguti veel tänini jahtunud põhjani ja ajab pragudest välja suitsu. Automees näitas vahel käega, et vaat' umbes seal kohal vanasti oli sellenimeline külla, seal sellenimeline. Ja viimaks toob su tagasi ja ütleb, et see oli kõik.

Teinekord olin palju targem ja teadsin juba, kuidas tuleb teha Etna otsa sõitmise kaupa. Enda arvates muidugi. Kuid enne uue katse tegemist sattusin ühendusse ühe saksa doktoriga, kes näis olevat siiski parem itaallaste tundja kui mina. Ja see siis kauples ja korraldas, et auto peab sõitma nii kõrgele kui on teid, ja siis edasi jala mööda lumevälju.

See Etna-sõit oli juba võrratumalt huvitavam esimesest. Siirdusime otse mägestikku, möödusime kuulsast ajaloolisest Villafrancast ja esimestest kraateritest. Oli teel tunnelid ja vahel olime oma sõidukiga nii kitsal kaljuserval, et sügavused virvendasid meie all. Tõusime kordkorralt kõrgemale, kuid Etna jäi vasemale. Hiljem saabusid suured laavaväljad, kus harva võis näha mõnd rohelist põõsast. Etna lumeväljad paistsid juba kaunis lähedal.

Saabusime Etnale kõige lähemal asetsevasse linna Randazzosse. See on must linn sõna igas mõttes. Kirik on ehitatud terveni siledaks tahatud laavatuukidest, samuti ka suurem osa maju. Mis võis või võiks olla kuidagi valge, selle on tahmanud mustaks sirokkotuuled, mis vahel haariklevad nagu vihase kassi käpalöögid ja kannavad mustavatelt laavaväljadelt linna musta tolmu.

Siin lähedal on ka mõned kraaterid, üks neist isegi ajab välja pisikese suitsujoa, nagu piibust. Teised õhkuvad lämmatavat väävligaasi.

Turiste siin käib ja kõigile näidatakse jalgut meest, kes 1908. aastal jäänud jalgupidi laavajökke, kuid tõmmatud sealt välja. Jalad on tal poole sääreni põlenud. Näidatakse ka purunenud peakiriku varemeid, kus muidugi üks pühapilt jäänud imekombel terveks jne.

Siis edasi. Kuid hiljem märkame, et autojuht kihutab mitte enam Etna suunas, vaid kõrvale Acireale poole. Aga ometi tahtsime sinna üles.

Otsus selge, et teinekord end enam nõokida ei lase. Kui ei vii Etnale üles, siis raha ei saa. Petust ei salli. Kui autojuht keeldus sõitmast edasi, käskisime pöörduda Taorminasse tagasi. Mees aga kihutas ikka Acireale poole.

On Itaalias üks nõiasõna, mis seesugusel puhul aitab.

„Signore, casa del fachio!“

Fašistliku komissariaadi nime kuuldes autojuht lõi araks ja viis meid Taorminasse tagasi. Võttis puiklemata vastu ka poole kokkulepitud tasut.

Casa del fachio'sse läksime siiski, et küsida järele, kas üldse leidub inimesi, kes juhivad võõraid Etnale, kas üldse leidub inimest, kes sind ei taha petta ja kelle sõna võib uskuda, või mis selleks tuleks võtta ette, et kord ometigi pääseda sinna üles.

Kuulsime, et juba järgmisel päeval sõidetakse sinna autobusega. Üle 1500 meetri kõrgusele viivat autotee. Sealt edasi saab eeslitega, kuna viimane osa tulevat käia jala.

Järgmisel päeval pääsimegi üles. Kuid siiski mitte viimse kraaterini. Käik läbi lumeväljade oli nii aegaviitev, et, jõudnud 3000 meetri postini, tuli keerata tagasi, et jõuda valgega autobuse juurde. Lõunamaine pimedus saabub äkki.

Kolmandal rännakul õnnestus nii siis ometi vallutada Etna.

MAAILM ON TÄIS RÄNDUREID.

Anatole France kirjeldab „Thaisis“ meisterlikult aega, millal kõrved olid täis üksiklasi. See tuli kuidagi meelde, kui kohtasin Sitsiilias ja mujal maailmahulkureid. Elamiskõlvulisi kõrbi meie ajal pole, inimsugu on paisutanud enese suureks. Üksiklasel pole kuski võimalik olla üksinda, üksiklane meie päevil hulgu.

Olles kohanud Roomas juba üht eestlast-maailmahulkurit ja teel paljusid teisi, nägin huvitavaima Taorminas. See oli sinisilmne Kristuse näoga noormees, seljas karvanahkne paun ja taga väike punane koerake. Seisatas mu ees ja küsis suitsu inglise keeles. Jutt kaldus varsti saksa, hiljem poola keelele. Mees oskas veel leedu ja lätigi keelt. Oli Poznani sakslane. Ta oli käinud ka Eestis. Teadis sõnu „palun leiba!“

„Tahan rännata Nuubiasse, Addis-Abebase. Siit matkan mööda rannikut Sirakuusi, sealt katsum saada laevaga Tripolisse, siis mööda merekallast Aleksandriani ja sealt edasi...“

„Aga kui kaua see matk siis kestab?“

„Ei seda mina ole kunagi küsinud. Absstiiniast lähen edasi Indiasse ja sealt läbi Tiibeti Peipingi. Tahan Beringi väina kaudu rännata Aljaskasse ja sealt Tulemaale...“

Soovisin talle head reisi, kuid ise mõtlesin, et kui sellane luu ja nahk ei kõnge juba Liibia kõrves, siis on ta see ise, kellele viitab ta pühapiltidelt hästi tuntud habe.

PAAVST JA MUSSOLINI.

Colosseos juht näitas mulle tsirkuse väravaid, kust toodi metsloomade ette apostlid Paulus ja Johannes. Tsirkus olnud siis rahvast täis. Loomad olnud hoitud kolm päeva näljas, enne kui neile serveeritud ehtsaid apostleid. Loomad sööstnud otsekohe apostlite kallale, murdnud ja söönud nad, nii et nende laipu ei tulnud lohistada nõoriga jalgupidi areenilt ära, vaid tuli ainult roobiga lükata seina äärde ülejäänud kondipuru...

Kuuldes sellist jutustust heidad vaate sellele muistsele väravale, hakkad manama seda sündmust vaimusilma ette. Mõttelõng on juba nii kauget, et võib-olla minu jalajälgi siin kogemata on vahest sattunud samale kivile, mida puutus vana pateetilise Pauluse sandaal, kui juht jätkab oma seletust üha tugevamate värvidega:

Kui see sündis, et esimene lövi juba oli maaalusest puurist tõusnud areenile, nägid usklikud, et siinsamas pea kohal avanes taevas ja Jumal koos Jeesuse Kristusega vaatas kõrgelt pealt apostlite surmaminekut. Usklikud seda nähes olevat tõstnud käed taeva poole. Sest ajast keegi ei olevat enam kartnud surmaminekut usu eest. Seega Rooma on ainus koht Euroopas, lisab varemätenäitaja, kus Jumal ja Jeesus on end näidanud inimestele; seega on ka õigustatud see, et Peetruse asemik maailmas — paavst — asub Roomas.

Tahtsin seletada, et see on suur eksiarvamus, kuna ka meil Eestis on koht, kus on nähtud koos Jeesust, Maarjat ja Peetrust. Setu eepikud teavad sellest laulda, kuidas Jeesus sõitis Piusa jõge pidi, vahel Püha Maarja, vahel Peetrus perve pidi. Kuid ma jätsin selle pika jutu tegemata, kuna ju Itaalia rahva vaimu valgustamise eest hoolitsemine peaks olema esijoones sealse valitsuse kohus.

Olles nii teinud tutvust Rooma endiste suurustega tuli järg näha ta praegusi suurus. Paavsti nägin paaril korral. Püha aasta avamise puhul ta läks oma saatjaskonnaga kirikusse Püha Teed kaudu ja kirikus sai teda näha üle peade-

mere. Tol silmapilgul tundus, nagu oleks sellest jatkunudki.

Mussolini vastu siiski huvi oli märksa suurem. Teda õnnestuski näha Forum Mussolinil, kus ta pidas lennupäeva puhul kõnet 4000 lendurile. Ta ümber askeldas tookord veel üha tõusev täht kindral Balbo, kes nüüd on saadetud kõrbe ku-berneriks.

Mussolini on Itaalia teine Veesus — alati tuline, alati tegevuses, mõõtmatus kõrgem oma ümbrusest. Kui räägitakse, et Roomas käies pead nägema paavsti, siis palju suurem kahju on küll, kui jääb nägemata Mussolini.

VATIKANI RAAMATUKOGUS.

Kogu Itaalia on täis kunsti ja ajalugu. Seda kõike on sellasel määral, et hoia end seda puudumatult oma reisivestes. Seal kaob vägisi perspektiivist, mis on tähtis, mis mitte, ja endaalahoju tung käseb sul ütelda lahti igasugustest kunstihuvidest. Nii muuseas, asja tõsiselt võtmata, vaadata ju võib.

Vatikani kunstikogudest ja aardeist ma ei räägi. Kuid vaadeldes vanu huvitavat, mida peidavad endas Vatikani arhiivid. Seal on piiskoppide Meinhardi ja Bertholdi läkitused paavstile misjonitöö kohta liivi paganate seas, piiskop Alberti iga-aastased aruanded püha ristisõja üksikasjadest liivlaste ja eestlaste vastu. Seal on paavsti saadikute aruandeid Maarjamaa ristisõjaga tutvumaskäikudelt, on eesti vanemate läkitus Rooma paavstile ja on ka pantvangiks võetud ja hiljem preestriks õpetatud Lembitu poja kirjeldus eesti maast ja rahvast. Lisaks neile on veel piiskoppide abipalveid, milles kirjeldatakse orduvendade raskusi sõjas eestlaste vastu ning mis ühtlasi käsitlevad ka mõõgavendade ordu juhi diplomaatlikke samme siinsete rahvaste jagamiseks ja valitsemiseks. Mõnel üksikulgi neist on suurem ajalooline väärtus kui Läti Hindreku kroonikal ja rümkroonikal kokku... Kui pääseksid nende juurde ajalouurijad!

Kas maksab lisadagi, et seda kõike ma nägin ainult vaimusilma? Kuid mis siis, kui selles polegi palju liialdust? Vatikani arhiivid võivad tõesti sisaldada meie ajaloo kohta seni-tundmata materjale.

Paberossid

Regatta

eriti nõudlikele!

MOODNE JEEUSE-MÜÜJA NING KANA- KAUPMEES.

Samm üle Itaalia piiri Jugoslaaviasse ja on lõpp kõigel fašismil, suurel ajalool, pühal aastal ja kunstiajalool. Oled slaavlaste maal ja need oskavad ümbritseda oma elu sellise proosalise äripäevsusega ning materialismiga, et tunned enda jälle olevat sattunud suurte sõnade ja tegude maalt kuhugi, kus puude tagant ei nähta metsa, kus ollakse ja elatakse ning keegi ei küsigi, milleks või kuidas. Nii üks Jugoslaavia mees, olles veendunud, et istub puhtas välismaalaste seltskonnas, tundis end kõige õnnelikuma inimesena maailmas, et tal õnnestus salakaubana tuua üle piiri Itaaliast ostetud kallis palitu. Mui teda ei huvitanud, muust polnud tal juttu.

Kolmanda klassi seltskonna enamuse moodustasid siiski ungarlased: kolm preestrit, üks kanakaupmees ja üks nukker noormees, elukutselt leidur, nagu selgus hiljem. Ungari on nüüd vaene ja vähe annab ta teise klassi sõitjaid rahvusvahelistele teedele.

Kanakaupmees oli neist jutukaim. Ta kirus itaallasi nende kõrgete tollide pärast. Elustuvide saatmine Itaaliasse sealsete tuivõidulaskmiskotade jaoks tasuvat end veel kuidagi, jätvat järele isegi puhast meie rahas ligi 10 senti tükist. Sest tui, raisk, ei maksa Ungaris midagi, Itaalias aga võetakse raha ta mahalaskmise eest, kuna tapetud tuid müüakse härrastele kalli raha eest söögiks. Aga kanadega on lugu paha. Ungaris maksab kana ostes umbes 50 senti tükk, kuid seni kui saad temaga üle piiri Itaaliasse, on ta sul läinud maksma juba 3 kr. 50 senti. Aga muud väljaveomaad pole. See Itaalia toll on kõva. Seda võetakse kilolt koos kastidega kaalutult. Vea neid kanu kümnete tuhandete viisi Veneetsiasse ja vaata, kuidas saad pidada endal elu sees.

„Aga tehke hästi kerged kastid, siis toll tuleb odavam,“ õpetan mina.

„Olen katsunud. Tegin kord nii, kuid teinekord seda enam ei taha. Tegin kord kerged kastid, aga ära lagunesid teel ja mitu kastitait kanu

läks Jugoslaavias lendu. Häbi ja häda, ei seda enam taha. Aja neid jaamades taga nagu narr, rahvas vaatab ja naerab...“

Mees oli väga nukker, kui ta kõneles oma väljaveoäri raskustest.

Küsitlesin teist nukrat meest, kas ta käis katoliiklasena püha aasta avamisel või mis?

Mees seletas, et peaaegu, kuid olnud ka teine asi, nimelt üks äriiline asi paavsti juurde.

Paavsti juurde?

Tema enda juurde jah.

Sai muidugi kaubale?

Ei, läbi põlenud.

Ja mees näitab, mis kaupa ta sobitanud paavstiga. Ta võtab oma kohvrast välja valgest segust valmistatud ristilöödud Önnistegija kuju, hoiab seda tüki aega elektrilambi lähedal. Kui ta siis kustutab tule, Kristus ristil säras pimeduses nagu vaim ning vaguni kupeeski tundus Kristusest voovavat valgust.

„See on valmistatud segust, mille leitungiseks kulus hulk aastaid,“ seletas mees. „See on säärane aine, mis valgus imeb valguse endasse ja pimedas kiirgab seda tagasi välja. Arvasin, et kui paavstile meeldivad seesugused krutsifiksid ja ta annab oma õnnistuse ja soovituse, siis neid läheb miljoneid, aga...“

„Mis paavst siis ütles?“

„Mis ta ütles? Ütles, et tema kirik hindab kõrgelt inimliku mõistuse saavutusi, kuid kirik oma embleemide ja sümbolite asjas peab jääma apostlite rajatud alusele. Pole seepärast ka tema võimuses muuta korda nii, et vanad Kristused visatakse metsa ja tehakse asemele uued säravad Kristused. Ja kas leidur on mõtelnud sellele, et kui seesugused kujud püstitatakse teeäärtele ja mujale välja, et see siis ehmatab hobuseid ja araverelisi inimesi? Näi ütles paavst.“

Läbi see äri, midagi pole parata.

Hiljem selgus, et mehel polnud kojusõidurahagi ning et ta püüdis libiseda läbi Jugoslaavia jäneseana. Ühes jaamas konduktorid tõstsid ta rongilt maha kõigi säravate Kristustega.

A.-S. A. BRANDMANNI

kakao-,
šokolaadi- ja
kompvekitehase

saadused on parimaid!

saadused on parimaid!

MINA JA SCHERLOCK HOLMES II.

Kui Budapestis läksin korterisse ühte pansioni Geza tänaval, küsis minult pansionipidaja, kas ma tunnen Eestis kedagi Ernst Siegelit.

Vastasin, et Tallinnas on küll üks firma Siegel, kuid selle omaniku nimi vist küll pole Ernst.

Hiljem pansioni vanaproua tuli ja lausub oma tervitused, kuigi tal ei olevat eestlaste kohta mingit head arvamust.

Kõik see asi selgus hiljem nii, et elanud seal pansionis keegi Ernst Siegel Tallinnast, jätnud umbes 30-kroonise arve tasumata ja kadunud. Hiljem kirjutanud Tallinnast tervitustega, et ärgu teda enam oodatagu, tema olevat juba Tallinnas tagasi. Seesugust petmist ei olevat enne tulnud ette ja pererahva hing on kõvasti täis. Kõige hullem veel see, et Siegel kutsunud pansionipidaja endaga kaasa ühte lokaali ja mitmesuguste ettekäänete abil lasknud sel enda eest maksta. Hiljem läinud samasse paika tagasi ja pummeldanud jällegi „oma sõbra“ arvel. Ja oleks ta seal joonud lihtsaid veine, kujutage ette, ta tellinud endale isegi vodkat...

Seda juttu kuulsime hommikul ja lõunaajal, millele kiitsin järele, et küllap see mees ikka oli siis sulil küll.

Õhtul tuli see jutt jälle, kuid siis ma enam ei kannatanud ja küsisin vahele:

„Kas te siin teate üht ungari karrikaturisti Strobelit?“

„Tean küll... Kuid mis siis?“

„Noh, see käis meil Eestis.“

„Ja siis?“

„Oi, olid skandaalid.“

„Võib olla, et seda juhtub ka meie inimestega, aga see Siegel, see tahab juua minu kulul, endal pole raha, ja siis ei joo veel muud kui seda kõige kallimat, seda vodkat...“

„Aga kas te ei teaks seletada, miks on nii palju ungarlasi hakanud maailmarändureiks? Meil käivad ja kerjavad ja müütavad oma kaarte...“

„Nojaa, need müütavad kaarte ja see ostab, kel on raha. Aga minu raha ära viia... Sest ajast ma ei võta vastu kedagi, kel vähe kohvleid...“

Ei saanud sel õhtul lahti Siegeli-jutust. Teisel hommikul märkas, et mees ajab teist juttu.

„Ütelge mulle, mis sporti te harrastate?“

„Mina? Ei mingisugust.“

„Ärge salake. Mina omas elukutses pean inimesi tundma ja ma nägin kohe, et olete spordimees.“

„Millest te seda järeldate?“

„Aga vaadake, teil on ju suured spordimehe käed.“

„Tõesti, te olete inimestetundja,“ kiidan järele. „Ega salata saagi. Teen sporti küll, olenigi õieti elukutseline sportlane.“

„Noh, kas ma ei arvanud õigesti, kas pole tõsi? Aga mis sporti te siis harrastate?“

„Olen poksija. Seni olin amatöör. Kas te pole ennem kuulnud mu nime?“

„Olen kuulnud küll, mul tuleb meelde.“

„Seda vist kuulsite siis, kui ma lõin kuulsa soomlase Paskalaise knock-outi. Mina üldse esinen igas kaalus, sest mul on haruldaset kõva käsi ja nagu vähegi saan löögile, taban ikka selle knockisoone. Seepärast mu võistlused lõpevad ikka knock-outidega.“

BENSIIN LENNUKITELE

DENATURAAT „CREOSOLAT“

IMBUTUSÖLI

KÜTTEÖLI

GAASIÖLI

DIESELÖLI

FENOOLID

PIGI JA TÕRV

CONSOLIDATED

EESTI
PARIM BENSIIN

NEW CONSOLIDATED
GOLD FIELDS, LTD.,

TALLINNAS, V. VIRU 12, KÕNETR. 450-14

„Seda ma arvasingi, et olete poksija, tundsin, et teil on kõva käsi. Aga mida tegite Itaalias?“

„Seal ju oli see Carnera matš Schmelinguga. Käisin vaatamas. Mul on varsti kohtamine Carneraga.“

„Ohoh? Siis maksis käia salakuulamas. Ma seda arvasingi, et mis te muidu reisite, ega keegi asjata võta ette pikka teed. Meie oma elukutses peame inimesi tundma. Ja ma olen ka alati, kui inimene tuleb uksest sisse, arvanud kohe ära, kes ta on. Ainult üks kord olen eksinud.“

„Kuidas see siis juhtus?“

„Noh, see oli seesama lugu selle Siegeliga...“

Tont võtku, ise provotseerisin jälle välja selle Siegeli-jutu!

Olin märganud, et mees oli lõplikult kaotanud usalduse eestlaste vastu. Kolmekümne krooni pärast. Olin märganud, et ta uurib mu välimust, tahab teada, kus ma käin, ja seab risküsimusi. Seesuguses olukorras poksija jutt oli kukkunud välja päris hästi.

Õhtul peremees küsis, kus ma päeva jooksul käisin.

„Ah, kuski ei saanud käia. Kogu päeva jandasin politseiga.“

„Politseiga? Mis teil tegemist politseiga?“

„Ega muud ole, aga mul on kaasas kaks revolvril. Tahtsin luba Ungaris kandmiseks, kuid politsei ei taha nii suure kaliibrilise jaoks luba anda. Viimaks ikka sain.“

„Kuid mis te teete siin revolvriga?“

„Võib juhtuda, et tuleb tarvis. Näe Itaalias olin ühes pansionis. Arvetegemisel peremees püüdis soolata isegi jootraha arvele juurde ega tahtnud võtta maha poolt päeva, mis varem ära sõit-

sin. Tikkus tülli kohe. Kui ma siis lasksin paar pauku lakke, siis oli vait nagu sukk ja võttis vastu nii palju kui andsin.“

„Tõesti? Kas te siis poleks võinud parem teda poksida?“

„Ei julge enam. Oli peagu samasugune lugu Pariisis. Peremees hakkas kahtlustama, kas ma viimaks ei jäta korteri eest maksmata, ja tuli küsima raha. Andsin talle siis ühe käega raha ja teisega alt löua üles, kuid kas teate, mis sest asjast sai? Kolm kuud lamas mees voodis.“

„Kas siis kohtusse teid ei antud?“

„Noo-oh. Ega's ta rumal olnud. Ta sai väga hästi aru, et kui mind peaks viidama tema näru pärast ühekski päevaks kinni, siis ta peaks enne mu väljatulekut põgenema Ameerikasse. Euroopast ma oleksin saanud ta ikkagi kätte ja teine lõök oleks olnud laiba teotamine.“

Hommikul kohvi juures pudenenes jälle sõna Siegelist, et kas ma ei otsiks Eestis ta üles, võtaks raha talt välja ja saadaks ära kõigest poole.

„Jätta see jutt,“ ütlesin lühidalt ja mõjuvalt. Ja mees kadus mu silmist.

Väljaminekul mees silmitses mu taskuid, et kus on need rasked revolvril. Selge, et neid polnud mu taskus, kuid toas kohvreile olin kleepinud paberid üle äärte pealkirjaga „Rotisurm ja prussakamürk“. Juletagu rikkuda neid pealekleebitud pabereid ja revideerida mu kohvreid!

Kui paari päeva pärast toodi mulle arve ja ma seda nähes tõmbasin näo viltu, siis teenija hakkas värisema. Minu küsimusele ta vastas, et peremeest ega pereemandat pole kodus.

Maksin ja tulin tulema. Alt trepilt tagasi vaadates nägin, et Scherlock Holmes II vaatas mulle trepilt järele. Tahtis näha, kas ma ikka tõesti lähen ära või pööran veel tagasi.

VAGULAL.

Tuglas on „Liivakellas“ teinud mõned ilusad sõnad ka Vagulast ja Tammulast. Keegi muu neid must valgel kiitnud pole. Mina teen seda siis siin ja ütlen, et Vagula on veetlevam kui Gardajärv, kaunim kui Trasimeno, meeldivam kui Saima. Vastuvaidlemised lükkkan juba ette kõik tagasi ja asun jutu juurde.

Olime Ehrmaniga heitnud õnged vette ja kiskusime välja ahvenaid, kui Võru poolt ilmus Vagulale üks paat. See keeras mina kord siia, kord sinna, kuid ikka rühkis meie poole.

Kui ta sai lähemale, kuulsime paadist kolme mehe vägevat laulu:

Ta kõndis ombel

Ja omal kombel,

See vana jumal metsa all...

Laulust tundsimme ära, kes on tulijad. See K. A. Hermann on omal ajal nii diktaatorlikult klõpsinud kokku oma värse. Jaan Vahtrale see on sattunud kuski silma ja ta on mõned ajad juba rääkinud sellest ombel-kombel riimist nagu huvitavast kurioosumist. Kuni sellele on tekkinud ka viis ja saab lauldagi.

Peale Vahtra oli paadis veel uus Võrumaa poeet Meinhard Aleksa ja Võru suurim kaunis hing Urtson. Kõigil kolmel juhtunud korraga tuju pühitseda koos sünnipäeva ja kõike muud, mis siin elus on hea. Ning kus on seda teha ilusam kui Vagulal! Linnas on seadusesilmad ja maal moralistid. Ainult järvel võid pruukida suud nagu soovid.

MOODNE MÖÖBEL

SOODSATEL MAKSUTINGIMUSTEL

MOÖBLITEHAS

A/S

MASSOPRODUKT

TALLINN, S. TARTU M. 73, TELEFON 308-06

Aga viisid ära meie kalaõnne ja viisid meidki ära kaldale. Mitte mõnele võõrale kaldale, vaid just Vahtra äiapapa heinamaale kaasiku alla. Ning siis läks lahti vanaeestlaslik hiepido selle auks, et oleme üldse sündinud maailma ja elame nagu igauks oskab.

F. Johansen.

Ei üheski maailma kohvikus pole nii mugav ajada hüva juttu kui Vagula kaldal südaööl lõketule valgel. Leek tõuseb kõrgele ja pragiseb, kuid käivad ringi hüvad jutud sellest, kuidas seal ja seal sai seesugust nalja, teises paigas jälle teissugust. Ja Vahtra, vana tuntud jutumees, hoiab neid vestlusi vaimukuse vaos.

Kuid ta vaene sai sellest kannatada. Kui hommikul ärkasime küünilakas, märkasime kurvastusega, et tuli põlnud uinunud meiega koos, vaid muu toidu puudusel asunud heinamaa turbakihi kallale. Kuna ilm oli pilves ja hakkas tibama vihma, arvasime, et küll taevaisa kustutab ka selle tule. On ta ju kustutanud palju suuremaidki tulesid ja teinud muid asju.

Kuid Vahtra olevat pidanud kustutama põletat sood kolm nädalat. Mitu korda visanud lootusetult käega, kuid kui tuli hakanud nihkuma juba küüni ääre alla, siis ta vedanud hobusega järvest vett, kuni turbatule asemele jäi porine auk. Kuid sellest jälle on selge, et pärast meid ei istu sinna kunagi enam keegi.

ENONKOSKI.

See koht on kaugel Savos. Kui Savonlinnas istud aurikule ja sõidad põhja poole mööda seda Saima haru, mis kannab nime Haukivesi, siis viie tunni pärast oled Enonkosel. Ja seal, Soome südames, võid kuulda eesti keeltki, sest direktor Pulkkinen on kõva eesti keele harrastaja.

Kuid see Saima ise sügisel tulles on kõle. Must vesi, kivised kaldad, kivised saared harva metsaga. Ja ikka metsad ja vesi, asulaid ei näegi viie-tunnisel sõidul. Korra viis varest oli lendamas ühelt saarelt teisele. Neid nähes märkasid, et Saimal puuduvad kajakadki.

See suur veekogu on kaladest tühi. Kivistel randadel pole kaladel kasvamisvõimalusi. Hülgeid olevat järves küll, kuid neidki vähe, sest neile pole kalu toiduks. Ja nii on tühjus nii maal kui ka vees, ning võrreldes seda kaugelt põhjamaad mõne lõunamaaga näib, et oled sattunud maailma äärele.

Siin on suure lauavabriku varemed, sadam, veski, meierei ja ühiskauplus. Kuid kiriku juures on kosk ja kose all olevat lõhekalu.

„Kuid neid on väga vähe,“ lisati kohe juurde, kui tegin ettepaneku minna otsekohe ja tõmmata need lõhed veest välja.

Mõnedki ilusad kalastamismälestused on seotud Soomega ning võimatu on kord jälle Soomes olles jätta katsumata oma lõheõnne. Kuid leidsid ainult üks õng ja ainult pooleks tunniks Väinö lubas tulla minuga vestlema, kuni ma leotan seda poisikeste viletsat veepeksumise piitsa või õnge.

Väinö oli kümmekond minutit kõnelnud sellest, kuidas Kuopios neil päevil avatakse uus Soome riigiviinavabrik, kuidas ostab siit kokku 3000 tonni kartuleid selle vabriku jaoks ja kuidas nüüd hakatakse kasvatama hoolega kartuleid ja muud niisugust, kui minu õngekork kadus vee põhja. Peagu oleksin ka ise lennanud ninali kose vahutavasse vette, kui õngenöör äkki poleks jäänud imekergeks. Lõhe oli tulnud ja ühe ropsuga viinud ära poole nööri, konksu, tina ja korgi.

Kartulijutt oli katkenud niisama äkki nagu poisikeste õngenöör. Oli suur elukas, kuid viis õnge ära, ilma et oleks end vee peal näidanudki.

Veel kurvem oli see, et see oli ainus õng terve külas. Pole enam kelleltki minna laenama uut.

„Aga natukese lõuakõdi ta selle konksuga ikka sai. Ja peaasi — olen õngitsenud lõhet Savo koskedes,“ lohutasin end.

„Õngitsenud ja ilma jäänud,“ täiendas Väinö nokkivald.

Ta ei ole suur filosoof ega tea seda, et siin maailmas jäädakse kõigest ilma. Mida otsid, seda ei saa, mida saad, seda sa ei otsi. Nii et kõik on ettenähtud korras.

SAAPAKREEMI- JA KÜÜNLATÖÖSTUS

H. VICHMANN

TALLINN, PAJDISKI MNT. 20. TELEFON NR. 434-64

SAAPAKREEMID:

„CIRAGE“, „NEVA“, „VAU“

VEESAAPAMAÄRE: „KALAMEES“

I G A S U G U S E D K Ü Ü N L A D

PLEKITÖÖSTUS

G. LINHOLM

TALLINN, V. KALAMAJA 32.

TELEFON 439-93.

Valmistab igasugu plekkartikleid.

„Kui see siiski sünnib,“ ühmatas Järva vanem, pilk maas.

„Vaadake, vanemad,“ jatkas Lembitu, siin on väike poisike, kes süütab peergu. Kui ta kasvab üles ja on ori, mis ütleb ta oma isa ja meie kõigi kohta, et me ei katsunudki vabadust kaitsta?! Et lasksime end ristida ja heitsime alla!“

Keegi ei vastanud.

Nüüd tuletas Lembitu meele lätlaste, liivlaste ja venelaste röövretki. Kuidas viidud hobuseid ja sarvloomi tuhandete kaupa, põletatud majad maha, veetud naised ja lapsed vangi. Siiski, olgu see nii, sellele on vastatud samuti. „Aga ristirüütli ei lepi röövimise ja saagiga. Need on hulgused ja kurjategijad, kes põgenenud kodust ja nüüd tahavad asuda võõrale maale, et seal rahvas neid orjaks, neile varandust kokku kannaks. Ikka rohkem ja rohkem tuleb neid mere tagant ja nende ahnusel ei ole piiri. Ei või enam viivitada neile vastupanuga. Ometi Leola ja Sakala üksi ei suuda neile vastu seista. Selleks on käskjalad läbi käinud kogu maa, on saadikud Venesegi saadetud abi kutsuma, nagu seda varemgi saadud. Kõik ei ole tulnud, ometi on kuustuhat meest koos ja nüüd tuleb piigid vaheleti lüüa ja mõõgad ristamisi — meie või nemad!“

Nõnda kõneles Lembitu ja väheks ajaks vaikisid kõik. Siis aga küsis Vaiga vanem kiusavalt:

„Kui aga rüütliid meist oma hobustega üle ajavad?“

„Siis oleme teinud, mis meil aeg teha,“

vastas Lembitu. „Süü aga langeb neile, kes oma malevaga jäänud koju,“ lisas Mõhu vanem.

Manivalde aga lausus lepitavalt:

„Saame sellest aru, et need vanemad, kelle maad on kaugemal, rüütliite pärast veel vähe muret tunnevad. Aga on nad täna Sakalas, siis võivad homme-ülehomme olla Nurmekundes ja varsti ka Järvas, Harjus ja Virus.“

„Käivad ära, ristivad ja lähevad jälle,“ jonnis Järva vanem, sööstes pakult.

„Miks nad liivlaste ja lätlaste juurest ära ei lähe?!“ hüüdis Votele.

„Küllalt on kõneldud — homme võitlusse!“ hüüdis nüüd Jõentaga vanem.

„Olgu nii!“ kinnitasid mitmed ja löid mõõga otsaga vastu põrandat.

Sel silmapilgul avanes uks ja malevlane, kes vahti pidanud, ilmus lävele. Ta tõstis parema käe ja lausus:

„Leola vanemale on kodust käskjalg tulnud. Tohib ta tulla sisse?“

„Tulgu sisse, kui tal on öelda tähtsat,“ vastas Lembitu.

Vaht läks välja ning varsti tuli poisikese ohtu noormees sisse, ühegi relvata, otsmik seo tud; ta silmitses hämaruses vanemaid, tundi viimaks Lembitu ja sõnas sõjamehelikult:

„Leola vanem, kõik su orjad põgenesid läinud ööl. Nad tõstsid mässu, haavasid meist mitut ja võtsid varandusest, mis said ja kadusid metsa. Kõik su omaksed on terved, vanem.“

„Oota väljas,“ vastas Lembitu.
Käskjalg väljus.

„Neid on igalt poolt põgenenud,“ tähendas Jõentaga vanem mõrudalt. „Poleks maksnud neid kellelgi pidadagi.“

Elukindlustus on selleks külviväljaks, mille viljaks on teie omaste ja teie enese mureta tulevik.

Külviterad on mõningad kroonid preemiadena — lõikus tuhandes kroonid elukindlustussummana.

KÕIKI TÄNAPÄEVA MOODSA ELUKINDLUSTUSE HÜVESID PAKUB TEILE

Kindlustusselts „EESTI“

võimaldada des rikkalikku valikut kindlustusviisides, madalaid preemiasid, soodsaid kindlustustingimusi, soodustusi kindlustatute tervise huvides, tasuta perioodilise arstliku ülevaatuse, tervishoidlike küsimusi käsitleva ajakirja ja operatsioonikulude lisakindlustuse kaudu.

Kindlustusselts „Eesti“ (asutatud 1907. a.)

VALITSUS: TARTU, SUURTURG 8.

OSAKONNAD TALLINNAS JA PEAGU KÕIGIS MAAKONNALINNADES.

„Küllap näeme neist homme mõnda vaenlaste hulgas,“ arvas Ugandi vanem.

„Ega nad ometi julge su'ga silm silma vastu seista ja võidelda!“

„Seda mitte. Aga nad tunnevad meid ja ässitavad teised meie kallale,“ vastas Mõhu vanem.

„On neil orje, võib meil ka olla! Olen ise olnud lähedale kaks suve ja kaks talve Holmis vang ja ori“ ütles Votele. „Õppisin seal kannupoisilt salaja mõõga ja piigi tarvitamise jala ja ratsa.“

„Sul on see käes,“ sõnas nüüd Järva vanem, „seda enam, et oled palju kordi käinud Koiva ja Pihkva taga. Meie aga oleme põldu harinud, mõõga ja piigi asemel adrakäsipuud, vikatit või rehavart hoidnud, — kuidas me võitleme rüütlitega!“

„Nad eluaeg hobuse seljas, mõök või piik tööriistaks,“ aitas Nurmekunde vanem järvalast.

„Teame seda kõik,“ vastas Lembitu. „Teame väga hästi, et meie mehed nendega pikalt rind-rinna vastu võidelda ei suuda. Selle järele tuleb võitlus seada. Ei ole see esimene kord, kus neile vastu astume.“

„Neil on raudriie ja kiiver peas, paljudel meist seda on!“ ohkas Vaiga vanem.

„Katame rinna kilbiga ja lööme mõõgaga nende hoobid tagasi,“ ütles Manivalde.

„Võin ka oma soomusrüü seljast visata,“ sõnas Votele.

Aga Unnepäva manitses Lembitut ja teisi, et nad mitte palja vammuse ja kerge peakattega rüütlite vastu ei läheks. Juba eemalt võib sadada nooli, odasid ja piike nii tihedalt, et kilp neid kõiki vastu ei võta.

Lembitu tõusis nüüd istmelt, astus keset tuba ja võttis mõõga paremasse kätte. Ta

käskis poisikese peeruga lähemale astuda. Kui vanemad tema ümber kogunenud, hakkas ta mõõga otsaga muldpõrandale jooni tõmbama ja sõõrikesi kriipsutama. Need pidid näitama, kus arvatavasti peatuvad rüütlid, kuhu asetub Läti, kuhu Liivi ratsavägi, kuhu nende jalamehed, kust neid tuleb rünnata.

Lembitu tundis ümbruskonnast kõik põlud, väljad, palud, niidud, metsasalud ja võsad.

Ta juhatas koha igale malevale ja osutas suuna, milles vaenlast rünnata.

Ta oli sellega lõpule jõudmas, kui uks lahti tõmmati. Väljast paistis juba aovalgus. Lävele astus valvur ja teatas, et Viljandi poolt tulnud ratsamees.

Raudkiivris malevlane astus sisse ja teatas hingeldades:

„Tulen Viljandi lähedalt. Olime maad kuulamas. Tabasime kaks liivlast. Taplesime nendega, surmasime ühe, teist haavasime. Kui talle mõõga otse küljesse torkasin, ütles ta, et mitu tuhat rüütli nüüdsama aovalgel siia poole rühib. Kõik raudrüüs ja valmis võitlema. Lätlased ja liivlased kaasas. Pärast päeva tõusu on nad siin.“

Lembitu andis käega märku — malevlane läks välja.

„Ega siis pole parata,“ urises Järva vanem kui metsloom, kes urkasse aetud ja kellele ei jää muud, kui karata vaenlasele kõrri.

„Äratage maleva,“ ütles Lembitu üsna vaikelt, aga häääl värises tal rõõmsast pingest. Kõiki haaras võitluse ind.

Votele kahmas nurgast oma mõõga ja rutatas välja.

Varsti lendasid pikaldased pasunahelid läbi karge sügishommiku õhu. Nad äratasid maleva Paala lahinguks.

Märkmeid toimetuselaua tagant. Lõpp.

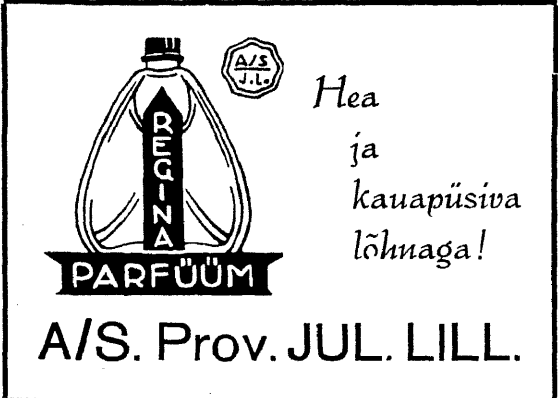
Nii ma siis kirjutasin kontserdiarvustusi, balletihinnanguid ja teatriretsensioone Menningu volitusel. Menning muigas ja pani lehte. Sai vältida sekeldusi teatrirahvaga. Kui ilmus arvustus K. Menningult, siis kindlasti järgmisel hommikul tuli kadunud notar Linnamägi „Estonia“ esimehena toimetaja Luiga poole „näitlejate huvivid kaitsma“ ja õiendama.

Minule kui värsketele toimetuselikkemele sisendas eriti sügavat lugupidamist Menningu põhjalik arvustamisemeetod. Menningu laual oli suur tabel, kuhu olid kõigi etenduste juures märgitud näitlejate nii suured kui pisikesed väärtused ja vead. Seal leidis kibedust ja sarkasmi ning päris vapustavaid märkeid. Iga etenduse järel märkis Menning sinna teatri „teenistuslehele“ jälle midagi uut juurde. Kui siis ühel päeval Menning lehes kirjutas, et proua Netty Pinna mänginud 18-aastasest tütarlast „tagantjärele tundmustega“, ilmus Linnamägi eriti kärevalt õiendama ja toimetajatoast kuuldus väga krõbedat kõnelemist. Menningu enesega ei juletud seletada.

Ühel päeval levis toimetuses kuuldus, et K. A. Hindrey tulevat „Päevalehe“ juurde naljalisa tegema. Toimetaja kõneles sellest Menningule. Menning vastas mõtlikult: „Jah, Hindrey on ju andekas inimene, mees kunstniku andega, aga seltsis meie töötada ei saa. Kui Hindrey tuleb, lahkun mina.“ Hindrey tulek jäi ära.

Operetti kuulamas käis Menning ikka suur noodiraamat kaasas. Istus esimesel rōdul ja märkis raamatusse kõik lavastuses tehtud äpardused.

Kord hommikul kella 6 ajal toimetusse minnes näen, päevauudiste toimetaja S ä ä s k (praegu arst kuski Tartu pool) magab ahju kõrval põrandal ristseliti maas, pea lehehunniku najal. Sääsk

Hea
ja
kauapüsiva
lõhnaga!

A/S. Prov. JUL. LILL.

oli siis üliõpilane ja maru mees pidudel käima. Öödest tuli tal vägisi nappus. Ajasin mehe jalule. Sääsk kirus: „Kuradima puudulik on see inimese elamine! Inimesel peaks olema kolm elu — üks töö, teine armastuse, kolmas magamise jaoks!“

Kadunud Jakob Mändmets tuli järgmisel aastal „Tallinna Teataja“ juurest „Päevalehe“ juurde üle ja meie tuba muutus nagu päikesepaistelisemaks. Mändmets oli sedasorti mees, kellele juba otsa vaadates tuli hea tuju ja süda läks kergeks. Alati puistas ta mõnusat huumorit, halvas tujus ei näinud teda keegi.

Ta võttis kohe mu ületuleku õpetajaametist juurdluse alla ja andis asjale seesuguse hinnangu: „Vaata, ajakirjaniku amet ja elu on muidugi huvitavam. Aga sellest elust pole enam pääsmist, kui kord sinna satud. Ajakirjanik jääb nagu näitleja teatrisse: Oled seal kas või viimane teenijaosade-mängija, aga ikka kisub sinna tagasi. Sa oled siin ajalehetöötajana nagu küünal soojas toas — põled heledamini, kuid ka kiiremini. Ja ega sul vanusepäeviks ole mingit kindlustust,

Maitserikkamad, aroomiküllasemad paberossid ja sigaretid

ALBION $\frac{10 \text{ tk.}}{25 \text{ s.}}$
INGLISE SIGARETID

MIKAADO-EXTRA $\frac{25 \text{ tk.}}{35 \text{ s.}}$
KALIAN-VATIGA PABEROSSID

AVANTI $\frac{20 \text{ tk.}}{40 \text{ s.}}$
PIKANTSE MAITSEGA, AROOMI-
RIKKAD PABEROSSID

NUUBIA $\frac{20 \text{ tk.}}{70 \text{ s.}}$
EGIPTUSE SIGARETID

MANON

on ja jääb üldtunnustatud luksuspaberossiks!

nagu õpetajal ta pajuk. Hea, kui oskad õigel ajal ära surra. Teine asi, kui mõistad peale ajakirjanikutöö veel midagi muud. Siis asi ei lõpe nii kurvalt.“

Tõepoolest ennustas vana hea Mändmets sula tött. Nüüd, paarkümmend aastat hiljem, mu endised ametivennad koolipõllult elavad koolijuhatajatena prii korterites ja ootavad muretult pajukit. Mul pole ei prii korterit ega midagi oodata. Sest sellest kavatsetavast kultuurtegelaste pensionikassast vaevalt saab niipea asja.

Järgmisel suvel tuli toimetusse tööle Rasmus Kangro-Pool. Ta polnud siis nii suur töömees kui praegu, harrastas rohkem boheemlase laia joont, oli noorem ja kergemeelsem. Seletas ühel suvepäeval tõsise näoga, et tahab kirjutada ühe põhjaliku juhtkirja; motto olevat juba valmiski. Jutt lõppes sellega ja Kangro-Pool kadus kohvikusse. Laual aga lebas suvi otsa juhtkirja algusleht palja valmis mottoga: „Eesti

naised armastavad musutamist nagu kitsed soola“. Kaugemale Kangro-Pool seekord oma juhtkirjaga ei jõudnudki!

Kõike seda lugedes nooremad ametivennad võiksid arvata, et küll vanal ajal oli kerge toimetuses kohta saada. Mine ainult toimetajalt küsima ja muud kui pannakse leiva otsa.

Tõepoolest oli asi hoopis vastupidi. Kohasaamine nõudis päris kindlat väljakujunenud staaži. Tegin maal enne mitu aastat kaastööd ja lõpuks veel paar prooviaastat Peterburgis, töötasin enne kaastööga nii öelda toimetuses sisse, enne kui sain toimetuselimeks. Peterburi elu pakkus muidugi häid võimalusi oma ajakirjaniku-kursi tõstmiseks. Ka tasus kirjasaatmise vaev end ilusasti. Tolleaegset kaastöötasu võib otse kadestada. „Päevaleht“ maksis 3 kopikat reast, mille ostujõud võrdus umbes praegusele 7 sendile.

OSTKE AINULT KODUMAA TÖÖSTUSSAADUSII

A.-S. RAUANIIT

SOOVITAB SUURIMAS VALIKUS JA PARIMAS HEADUSES
MOODSAID HOOAJA UUDISEID

KLEIDI-
MANTLI-
VOODRI-
TRIKOO- } RIIDEID

VATIINI, SUKKI, SOKKE, TRIKOOPESU, KÕLAPITSE, PAELU jne.

OSTKE MEIE VABRIKU KAUPU JA VEENDUGE ISE NENDE HEADUSES.

Paberossid

ORIENT

idamaa tubakatest on
aromaatilised ja maitsvad!

Siis, kui tsenseeris sakslane. *Lõpp.*

Domsch algas oma tegevust pealtnäha suure vastutulelikkusega: ei nõudnud saksakeelseid tõlkeid, vaid võttis endale abiks eesti keelt oskaja apteeker Ronimoisi ja saatis trükikotta meile abiks oma laduja-sõduri — tasuta: meil olevat vähe ladujaid. Ainult korteri pidime ta mehele muretsema otse trükikoja majas. Tänasime lahkuse eest: Meil oli sellega salakuulaja trükikojas ja toimetuses ning pääsu temast polnud.

Domschi ümber keerles terve staap tšensoreid kohalikest sakslasist.

Ei saanud enam kõnelda ei ridade vahel, ei kirjavastustes, ei kuulutustes. Kõik mulgud olid suletud. Joone alt kisti välja isegi ütetus „kord on Vestmann peal ja Piibelet all, kord Piibelet peal ja Vestmann all“.

Lõpuks tahtsid okupatsioonivõimud hakata ise

lehte materjaliga varustamagi: nõudsid enda saadetud artiklite avaldamist — üht juhtkirjana, teist väarikas kohas, kolmandat rasvase kirjaga jne. Oma materjalile vaata, et enam ei jätkugi ruumi. Ei avaldanud neid lihtsalt. Selle eest ähvardati leht sulgeda. Tegin siis neile artiklitele märkuse ette „Saksa võimude saadetud“ ja avaldasin süütumad.

Varsti hakkas Domsch neid juurdelisatud märkusi maha kiskuma. Saksa lehed hakkasid noid „muss-artikleid“ avaldama nagu eesti lehtede oma kirjutusi.

Põrgulik seisukord!

Pugesin üle piiri Tartu — aprilli alul lõpetati lubadeta liikumiskeeld oma maakonna piirides — „Postimehe“ juurde. Tegin seal ettepaneku korraga lõpetada kõigi eesti lehtede ilmumine. Seal minuga aga ei nõustatud.

AUSTIN
USALDUSVÄÄRSEIM
INGLISE AUTO

A.-S.
KAPSI & K^o
TALLINN, HARJU 46

O/Ü.

A. BLIEBERNICHT
PÄRNUS

VANEM EESTI
ÕLLEVABRIK

TALLINNA LADU:
KLAASINGI 11
TELEFONID: 456-17, 314-95

M. Andreesen

Tallinn, Rataskaevu 14

Telefon 430-54

Meesterahva rätsepaäri

Inglise riideladu

Hakkasin siis ise üksi otsima võimalust auga lõpetada „Võru Teataja“ elu.

Kord avaldasin sõjaasjatundjate arvamusi sõja kohta. Inglise ja prantsuse asjatundjate arvamused läksid läbi kärbitult, ameeriklase oma aga tõmmati maha; punasest pliiatsist jäi puutumata ainult lause algus: „Ameerika esindaja N. N. ütles:“ ... Lõpetasin selle lisandiga „Tellige „Võru Teataja“!“

Loomulik, et iga lugija taipas, et ameeriklane ei võinud öelda „tellige „Võru Teataja“,“ vaid ütles sõja kohta midagi niisugust, mis sakslastele sügugi ei meeldi.

Ometi kord sain lugejaile näidata, et lehte vägistatakse, et sõjaseisukord võib olla teisiti kui ajalehed kirjutavad!

Kõik aga oli sõdur toimetuses — ilmugu kreishauptmanni manu! Läksime: Lõo, väljaandja Jaason ja mina.

Domsch vaevalt mühatas meie tervitusele. Alaline sunnitud naergi oli kadunud ta näolt. Paukus telefoni juures ja pragas. Meie istusime vaikselt laua juures. Ei küsinud, milleks meid sinna kutsutud. Domsch ähkis ja puhkis. Ning ootas, et me hirmul algame kõnelust. Kuid meie muud kui vaikisime. Lõpuks hüppas meie juurde, virutas rusikaga vastu lauda ja käratas: „Saksa okupatsioon on siin ja jääb siia!“ Ning vahtis meile otsa võidukalt, kurjalt. Me aga vaikisime.

Ragistas siis veelgi ägedamalt: „Ja ma ei luba midagi niisugust, mis selle vastu oleks!.. Mitte midagi! Mõistate!“

Meie vaikisime.

Haaras nüüd tulises vihas lehe, torkas selle muette ja kisendas: „See on ju narrimine!“

Meie vaikisime.

Domsch jooksis kitsast tuba mööda, ähkis, et vaata, kas või lõhkeb. „Häbematu keelust mööda hiilimine!“

Meie ikka vaikisime.

„Panen lehe kinni!“ käratas, jälle rusikaga lauale põrutades. Väike mees oli päris hullunud.

Taas ikka me vaikisime.

„Teie... teie olete nii toiminud!“ tänitas mulle. „Ma... ma ei luba seda!.. Sulen lehe!“

„Kõik on ju lubatud!“ vastasin viimaks. „Ja mis maha tõmmatud, on jäänud välja.“

„Aga see siin?“ torkas ta suurele lisandile. „Tellige „Võru Teataja“!“

„See kuulutus on ka lubatud! Teie enda lubatud valgete laikude täiteks.“

„Te olete seda kurjasti tarvitanud!“ turtsatas.

Vihastas mis kole, kuid meile midagi teha ka ei söandanud. Väga rumal oli seisund. Siis lausus viimaks väga ametlikult: „Sulen lehe kaheksaks päevaks! Pärast võib jälle ilmuda, kuid olete kohustatud avaldama kõik meie saadetud artiklid: millel punane „A“ juures — juhtkirjadena, sinise „B“ -ga märgitud — ükspuha kus, aga oma märkusteta!“

Nüüd

0/ü TUBAK

Kõige tähtsam riietusele on:

I moodne lõige,
 II elegantne indiidu-
 viduaalne joon.
 III eeskujulik töö ja
 täpne täitmine. —
 Seda kõike võimal-
 dab teile AINULT
 TELLIMISE peale
F-a SCHVARZ
 Kullasepa 9, tel. 443-03,
 Suur valik uudiseid. **KARUSNAHATÖÖSTUS.**

Carl F. Gahlnbäck

Asutatud 1837. a.

Või ja munade eksport.
 Laeva- ja õhuühendused
 kogu maailmaga.

Nii et märkusi enam ei jääks järele tõendu-
 seks, et midagi on lehele peale sunnitud!

Ei lausunud me sõnakest sellelegi. Tõusime ja
 lahkusime.

„Ei mina sakslaste all enam oma sulge tõsta!“
 lausus Lõo läve taga.

„Ja mina oma sulge ka enam tindipotti ei
 kasta!“ jätkasin omalt poolt.

Astusime tänavale. Hulk maad kõmpisime vai-
 kides, siis sõnas Jaason kahjatsevalt:

„Noh, nüüd ajasite küll pilli lõhki!“

Pärast kuulsime, et samal 28. mail olevat su-
 letud ka „Tallinna Teataja“ imetaolisel põhjusel:
 et ta ise loata seisma jäänud!

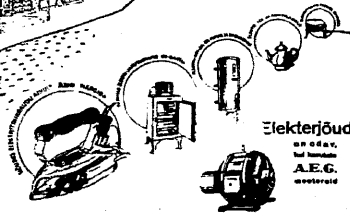
Kaheksa päeva möödusid. Vaikisime. Möödu-
 sid veelgi mõned päevad, siis oli väljaandjaga jäl-
 legi minek kreishauptmanni manu — olevat kut-
 sutud. Mulle tehti ettepanek jätkata lehe toime-
 tamist. Loobusin. Nõustuti isegi märkustega
 „mõjuvalt poolt saadetud“, aga mina ei nõus-
 tunud.

Nii jäigi Võru lehetä, hulgak ajaks.

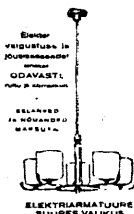

A.E.G.

TALLINN
 RAEKOJAPL.4
 TEL. 428-15.

Elekterjõud
 on odav,
 kui kasutate
A.E.G.
 seadmeid

Seadme
 valgustuse ja
 juhtimiseks
ODAVASTI
 A.E.G. seadmeid

ELAVAD JA ODAVAD
 SEADME

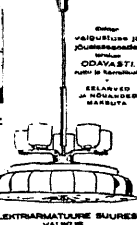
A.E.G.
 SEADME

VAMPID
 A.E.G. SEADME

Seadme ja A.E.G. seadme
 juhtimiseks ja valgustamiseks

Seadme
 valgustuse ja
 juhtimiseks
ODAVASTI
 A.E.G. seadmeid

ELAVAD JA ODAVAD
 SEADME

A.E.G.

EESTI-ELEKTRISELTS P.V.

TELEF. 428-15. **RAEKOJAPL.4.** TELEF. 428-15.

Tema — ma ei nimeta ta nime, sest nii on parem, — on iseloomult jonnakas, kinnine ja endale uhke. Sellele vaatamata soovib ta aga igale head ning selles see viga seisabki. Ta on elukutselt agronoom, nüüd vallandatu. Eriharrastusil on ta aga ajaloolane ja muinsusteadlane. Need viimased vist talle olid saanudki komistuskiviks vallandamisel.

Ta käib sagedasti toimetuses ning temaga on häda. Ta tuleb küll heade mõtetega, kuid just selles seisabki see teine viga. Toimetusse tulles on ta taskud ikka pungil; seal on käsikirjade-pakid. Lühemad ja harvemad käsikirjad on kolmekümneleheküljesed. Tavaliselt ta käsikirjad on aga mitu korda pikemad. Neid toob ta alla ilma avaldamiseks, sõnasõnalt, kärpimata.

Kord leiti kanalistsioonitöödel mingi vana vene raha, mis rahapressi alt välja tulnud umbes 150 aasta eest. Töömehed viisid selle temale kui kohalikule asjatundjale. Nädalapäevad hiljem oli ta raha ja kolme käsikirjavihuga toimetuses, et pandagu lehte see väike „märkus“. — No, tänan väga! Tervelt 96 lehekülge oli see „märkus“ pikk, sisaldades ajalugu, muinasteadust, keeleteadust, ilukirjandust, rahvaluulet, uuesti muinasteadust, keeleteadust, ilukirjandust ja lõpuks — mitte midagi. Tolles „märkuses“ oli loetletud mitmel-mitmel korral vähemalt 20 vene tsaari, 30 kuninga ja lugematu arvu teiste isikute nimesid. „Märkuses“ leiduvatest aastaarvudest ükski oleks jatkunud terveks lehe joonealuseks.

Muidugi see „märkus“ ei ilmunud. Küll aga tõeline paarikümnealine märkus. Ning selle tagajärg? — Nagu ikka: Ta tuleb toimetuses pahasena, ärritatuna, haavatuna, et miks te karpisite, miks, miks ja miks?

Võtd kokku oma mõistuse ja kõneoskuse, kõneled teda hindavalt, austavalt ja vägagi tunnustavalt, nii et endal piinlik. Kõik head ja halvad sõnad paned mängu, aga ta ei saa aru, et sul oli võimata avaldada ta kirjutist täies ulatuses ja muutmatult.

Ta söimas su läbi — nii nagu teeb seda korralik peremees oma raiskulinud koeraga. Sulle öeldi, et oled alatu, ebaaus, sihilik, rumal, lobaharrastaja, ebakultuurne jne., jne. Ning sa neelad kõik alla ja poetasid tasakesi üle huulte lubaduse, et järgmine käsikiri ilmub kindlasti muutmatult ja kärpimatult. Seda sa aga ainult valetasid, et lahti saada inimesest, inimesest, kes ei saa millestki aru. *

Kord tuli toimetusse tundmatu maapoiss, aastat paarikümne vana. Teretas kähku kättpidi, aga mütsi peast ei võtnud. Ta ei öelnud ka oma nime, vaid istus kohe koduselt laua taha ja hakkas pikalt-laialt seletama, kuidas ta õõsel mürgeldanud naabritalu poistega. Keegi tüdruk mängivat viimasel ajal vingerpussi — ei laskvat teda enam lakka, küll aga kedagi teist, kes hommikuti minevat tüdruku juurest otse heinamaale niitma. Kätemaksuks siis lavastatud tüdrukule niisugune vabaõhuetendus, millist tolles külas ega lähemas ümbruseski varem pole veel kuulnud-nähtud. Vankrid tiritud keldrikatusele, peremees pandud luku taha, piimakannud tühjentatud kaevu ja prelnale endale! — talle tehtud päris põrgumürglit ja vanakuradi sõitu.

Poiss seletas seda lugu pikalt ja peensustega. Ning kui oli sellega valmis, palus härdameelselt, et see kõik, nii nagu ta seletanud, üksikasjalikult, „riimitult“ täpselt ja täisnimedega pandaks lehte.

Selleaolisi ja palju hullemaidki lugusid käiakse meile toimetuses sagedasti jutustamas, kirjutatakse aga neist veel sagedamini ning ikka palutakse nagu ühest suust, et pandagu lehte! Seesugust informatsiooni tuleb anonüümselt ja mitteamonüümselt, sest lihtsa inimese arvates on kõige suurem karistus vaenlasele ja vastasele, kui viimase pahed ja rumalad teod trükitakse must valgele. Kohtukaristus on tühipaljas ja mõjutu, aga vaat' kui leht vihamehe läbi tõrvab ja mustab — see juba on midagi!

Häda on selle rahvaga! Ühed tahavad, et aja-leht peab kõigest, kõigest ja kõigest kirjutama, sest et sellega saab „tasuda“, teised aga kardavad „lehte panemist“ kui põrgutuld. Toimetuses käib küllalt neid, kes paluvad pisarsilmil, et nende teod, toimingud ja eksimused ei pääseks kuidagi kirjapanduna päevavalgele, inimestele naeruks ja neile häbiks.

*

Ühel videvikutunnil astus toimetusse võõras maamees. Võttis läkiläki peast ja pühkis esimesi lumehelbeid näolt ning habemest. Ta oli argiik, kohmetu ja häbelik. Sõnad olid tal suus kinni ega tahtnud alul kuidagi tulla kuuldavale. Kõsimusele, mis vanal südamel, ta ei saanud ega saanud vastatud. Vaatas ringi, haigutas, vaatas uuesti ringi ning lõi silmad siis maha. Lõpuks vallandas ta oma lambanahkse kasuka ja tõi taskuraamatu vahelt nähtavale paberilipaka.

„Ma kirotin teile... pange seo lehte...“ sõnas vanamees ja ulatas kortsunud paberitüki lauale.

Silmad libisesid üle pliiatsiga kritseldatud varesejalgade. Kuidagi vaevaliselt, vigaselt, peagu kirjaoskamatult oli kirjutatud mingi lugu puuvedamisest X metsas. Pärast läbilugemist oli otus kohe kindel — siin pole küll midagi avaldada. Läheb paberikorvi. Aga seda nagu taipas võõras ja hakkas nüüd alandlikult paluma, et pandagu see ikkagi kindlasti lehte. Ta tasuvat siis a u s a s t i.

Võõras läks ja ta kirjutus jäi lauale teiste paberite juurde. Keegi ei tundnud huvi selle vastu, veel vähem oli aga kellelgi jäänud meelde, et vanamees oli lubanud a u s a s t i t a s u d a t a vaimusünnituse avaldamise eest.

Möödus mõni nädal. Millegi pärast tõi post maakirjasaatjailt väheselt teateid. Kuidagi sattus sellal too vanamehe puuvedamise-lugu kätte ning sellest valmis mõnerealine sõnum.

Mõne päeva möödudes astus vanamees uuesti toimetusse, pakike kaenlas. Nüüd polnud ta enam arg ega kohmetu, vaid oli õnnelik kui laps. Ta silmad särasid rõõmust. Ja juttu oli tal nüüd rohkem kui vaja.

„Suur aitähh, suur aitähh, et lehte pandsite,“ tänas vanamees kättpidi ja pani pakikese lauale. „Tõin teile siin kosti selle iist,“ lisas ta tänu-likult.

— „Ei, ei — niisugust asja ei ole! Mingit kostitoomist pole meil moes ega vaja. Viige aga koju tagasi...“ Kaua aega jageleti vanamehega. Vanamees sai lõpuks päris pahaseks ning sähas: „Teie pandsite lehte ja peate nüüd vastu võtma, mis ma teile toon... Olge sellegagi rahul — parembat ei saa, latsõkese...“

Polnudki lõpuks teha muud mõistlikumat, kui lubada vanamehel pakike jätta lauale. Kui ta oli läinud, avasime uudishimulikult paki. Ning mis vahtis meile sealt vastu? — Ei midagi muud kui linnapagari juurest ostetud tükkie saia, nii umbes naela osa!

EESTI KIRJANDUSE SELTSI RAAMAT-AJAKIRJAD

POPULAARTEADUSLIK SEERIA ELAVTEADUS

12 numbrit aastas, à 80—120 lk. rohkete
illustratsioonidega.

1932. a. aastakäik:

- Nr. 1. H. G. Wells: Suur maailmasõda, selle järeleaj ja inimsoo tulevikusiid. 4 pildi, 6 kaardi, tabeli ja huvitava statistikaga. 112 lk.
- Nr. 2. C. Thomalla: Uued teed tervisele. Tervishoid, moodsad ravimivõidid ja igapäevased kehaharjutused. 26 pildi ja joonisega. 128 lk.
- Nr. 3. A. Pigafetta: Esimene teekond ümber maailma. Magalhães'i avastusreis 1519—1522. 20 vanaaegse pildi ja kaardiga. 116 lk.
- Nr. 4. A. Rimmel: Otstarbekohane ja ilus kodu. Kuidas seda korraldada, mõeldada ja kaunistada. 86 pildi ja joonisega. 112 lk.
- Nr. 5. G. Ferrero: Vana-maailma hukkimine. Mis kõneleb see meie ajale? 10 pildi, tabeli ja kaardiga. 116 lk.
- Nr. 6. Eduard Poom: Moodsa töötehnika ja majanduskriis. Ratsionaliseerimine töös ja majanduses. 12 joonisega. 120 lk.
- Nr. 7. A. Messer: Okkultism ja teadus. Mida arvata telepaatlast „selgeitnõgemisest“, ettekuulutustest, spiriitismist ja muust „salateadusest“? 7 pildiga. 116 lk.
- Nr. 8. F. J. C. Hearnschaw ja G. D. Cole: Sissejuhatus poliitikasse I. Poliitiliste aadete ja vormide areng Vana-Kreeka linn-riigist nüüdsajani. 104 lk.
- Nr. 9. W. Bousset: Jeesuse elu ja õpetus. 1 kaardiga. 118 lk.
- Nr. 10. Oliver Lodge: Energia ja loodusteadusliku maailmakäsituse alused. 5 pildiga. 104 lk.
- Nr. 11. Ants Piip: Nüüdne maailmapoliitika ja Eesti-Sissejuhatus poliitikasse II. 1 pildi ja 2 kaardiga. 114 lk.
- Nr. 12. O. Loorits: Eesti rahvausundi maailmavaade. 112 lk.

1933. a. aastakäik:

- Nr. 13 (1). Dr. med. K. Lellep: Kehaehitus ja iseloom. Valgustab viimase aastakümne suuri leiutisi (Kretschmer j. t.). 104 lk., 13 pilti.
- Nr. 14 (2). Tehnika võidukäik I. Dr. Jaan Kranig: Keemia kui moodsa tehnika alus. Sissejuhatuses. Dr. R. N. Coudenhove-Kalergi: Tehnika ja kultuur.
- Nr. 15 (3). H. G. Wells: Elu ja inimese põlvnemine. Redigeerinud prof. J. Piiper. 112 lk., 18 pilti ja kaarti.
- Nr. 16 (4). Eesti kroonika 1932. Ülevaated kõigist tähtsaimast sündmustest ja arengust meie poliitilises, majanduslikus ja vaimses elus. 116 lk.
- Nr. 17 (5). E. Madisson, Riigikogu asjade valitseja: Parlamentarism ja Eesti põhiseadus.
- Nr. 18 (6). Dr. Jaan Port: Iluajad ja kodumõnuse kaunistus. Hulga piltidega.
- Nr. 19 (7). A. Elango: Lapsepõlv ja iseloom. Väikelapse vaimne areng ja kodune kasvatus. 9 pildiga.
- Nr. 20 (8). A. Rimmel: Rõivastuskunst ja mood. Hulga piltidega.
- Nr. 21 (9). A. Kurvits: Enesearendus ja edasiõppimine. Juhiseid isetegevuseks hariduse alal, eriti maal.
- Nr. 22 (10). W. Söderhjelm: Itaalia renessanss I. Renessansi-aja ühiskond. Petrarca ja Boccaccio. Piltidega.
- Nr. 23 (11). A. Aspel: Sissejuhatus kuustivooludesse. Hulga piltidega.

Raamatute hinna rahas või markides ettesaatmisel (posti jooksev arve 20-36) täidetakse tellimised saatekuludeta.

EESTI KIRJANDUSE SELTS Tartus,
Suurturg 12, tel. 6-01.

Iga raamatu hind on 1 kroon, kogu aasta-äik, 12 eri raamatut 9 krooni, 6 eri raamatut 5 krooni, 3 eri raamatut 2 kr. 75 s. Aastakäigu hinda võib tasuda ka osad-kaupa Kr. 3.50, 2.50, 2.—, 1.—, iga osamaksu tasumise järel saadetakse välja 3 raamatut. Raamatuid on ka ilukõites; kõit- hind, 50 senti iga raamatu pealt, tuleb tellimisummale juure arvata.

Nõudke E. T. prospekte lähemate sisutuvustustega — need saadetakse hinnata.

1934. a. aastakäigu tellimistingimused.

Tellimishind	Aasta tellimishinda
Thes saatekuludega:	võib tasuda osakaupa
Aastas 12 nrit. Kr. 9.—	T-llimisel Kr. 3.50
Poolaastas 6 " " 5.—	1. aprilliks " 2.50
Veeranda 3 " " 2.75	1. juuliks " 2.—
Üksiknumber 1.—	1. oktoobriks " 1.—
Iga numbri ilukõide " —.50	

BIOGRAAFILINE SEERIA SUURMEESTE ELULOOD

1933. a. ilmunud numbrid.

- Nr. 1. Amundsen. Avastaja ja polaarmaade uurija elu.
Nr. 2. Newton. Suure teadlase elu ja töö.
Nr. 3. Muhamed ja islam. Üsnpõhijendaja elu, kellel on tänapäev ligi 300 miljonit järelkäijat.
Nr. 4. Lincoln. Põhja-Ameerika Ühendriikide president-orjade vabastaja.
Nr. 5. Balzac. Elu ja looming.
Nr. 6. Loyola.

„Suurmeeste elulood“ kavatsevad tutvustada paljude rahvaste kangelasi ja Iga ala töömehi, nagu: Wagner, Livingstone, Shakespeare. Lõnnrot, Faraday, Dostojevski, Cervantes, Bismarck, Marx, Cicero, Karl XII, Rembrandt, Caesar, Dante, Linné, Snellmann, Kreutzwald, Jannsen, Hurt j. n. e.

1933. a. peale ilmuvad elulood etteletitava seeriana — 6 elulugu aastas, igaüks 100—160 lehekülge.

Tellimishind 7 kr. 50 s., mida võib tasuda: 3 kr. tellimisel 2 kr. 50 s. 1. aprilliks, 1 kr. 25 s. 1. juuliks ja 75 s. 1. okt. Poolaastas (3 nrit.) 4 kr., üksiknumber 1 kr. 50 s.

Varemini on ilmunud:

- A. Kallas: *Tähelend* (Koidula elulugu). Hind 3 kr. 50 s., kalingurkõites 5 kr.
- A. Jürgenstein: *C. R. Jakobsoni elu ja töö*. Hind 1 kr 30 s., kalingurkõites 2 kr. 80 s.
- A. Raag: *Elisabeth Aspe elu ja looming*. Hind 1 kr. „ kalingurkõit s 2 kr 50 s.
- R. Rolland: *Tolstoi elu*. Hind 2 kr., kalingurk. 3 kr. 50 s.
- S. A. Zebelev: *Aleksander Suur*. Hind 1 kr. 75 s.
- J. W. Mackail: *Vergilius*. Hind 1 kr. 75 s.
- R. Rolland: *Michelangelo*. Hind 2 kr.
- C. Sh. Jones: *Washington*. Hind 1 kr. 75 s.
- R. Rolland: *Beethoven*. Hind 1 kr. 50 s.
- J. V. Lehtonen: *Victor Hugo*. Hind 1 kr. 75 s.
- F. J. Snell: *Garibaldi*. Hind 1 kr. 75 s.
- H. Heilborn: *Darwin*. Hind 1 kr. 50 s.
- V. Tarkiainen: *Aleksis Kivi*. Hind 1 kr. 75 s.
- H. Drouin: *Pasteur*. Hind 1 kr. 75 s.
- S. Fodor: *Edison*. Hind 1 kr 50 s.
- A. Maurois: *Ariel ehk Shelley elulugu*. Hind 2 kr.

Ilukõites 50 senti kallimad

Põgenemine.

Lõpp.

Muide tõuseb üldine meeleolu tunduvalt, kui kauaotsitud boi on lõpuks leitud ja kurss võetud lõunasse, reisisihi poole. Reisijatemurrus laevalael satutakse järjest kokku tuttavatega, keda rõõmsalt tervitatakse — nende hulgas inimestega, keda pole nähtud palju aastaid, sest laeval on Eestistki tulnud põgenikke, nende hulgas ka üks päratu pikk agraarlane, kellega tegin viimased napsid 1907. aastal Tallinnas õndsas Hotel de Russie rikkaliku leti ääres; see on teretunud põhjuseks, et tähendusrikkalt silmapilgutava madrusaga astuda salajasse läbirääkimisse, mille tulemusena me pudeli saksa originaalpiiritusega varustatult asume komandosillale, et seal jatkata 1907. aastal pooleli jäänud juttu. Suupistena peame leppima kogu mu toidutagavara moodustava maksavorstiga, mis on igatahes küll väga viletsaks aseaineks härra Kleinhoffi kõogi unustamatutele maiuspaladele.

Õhtuks jõuame Liibavi reidile. Sõbralikult vilguvad meile vastu linna tuled, kuid me ei sõanda sõita sadamasse viiva pika kanali kitsaste muulide vahele, sest kes võib teada, mis on linnas vahepeal juhtunud, kas seal hoiab valitsuskeppi sõber või vaenlane. Jah, korraga laseb üks kartlik reisija koguni lendu kuulduse, laeva ähvardavat vandenõu, põgenike maski all Riias laevale hiilunud tumedate elementide enamline väljaastumine. Ta olevat nurga taga peidus olles kuulnud kahtlast jutuaJamist. Selle kuulduse peale organiseeritakse kiires korras endakaitse ja pannakse välja relvastatud valvurid, kuid õõ mõõdub täitsa rahulikult ja hommik peletab minema selle ülepingutatud närvide võika pettekujutluse.

Kella 10 paigu jõuame sadamasse, tervitatuina rohkeist tuttavaist, kes sõitnud Liibavi rongiga ja osalt tulevad ka laevale, osalt on otsustanud jääda ootama edaspidist sündmuste arenemist. Peale nende elustab keed käsikaupmeeste parv, kes pakuvad, kuigi kuulmata hinnaga, igasugust kaupa ja teevad nähtavasti head äri. Laevale võetakse vett ja toidumoonna, ka mitu väljakööki tassitakse pardale, nõnda et alul üsna täbar toidustamisküsimus leiab rahuldava lahenduse; köökidele tehakse kohe tuli alla ja peagi aurab põgenikel ees rammus lambaliha tangude ja aedviljaga, mis pärast kauast külmal toidul elamist maitseb suurepäraselt.

Alles hilisel õhtupoolikul pöördume uuesti merele, et siingi ikka veel ähvardavaid miinivälju vältides tüürida piki randa lõuna poole.

Järgmisel hommikul, mis jällegi on selge, tuulevaikne ja mahe, möödume juba Pommeri metsiseist, künklikest kaldaist, aga me sõidame endiselt väikese kiirusega — ühelt poolt meie vana laevalogu võimetuse, teiselt poolt ettevaatuse tõttu miinide hädaohu pärast. Selle päeva märgistab pärast kõiki viimase aja pahandusi lõpuks siiski rõõmustav sündmus: üks Riia saksa näite-trupi liige, kes ühes teistega kasutab ka meie laeva põgenemiseks, kingib elu uuele maailmakodanikule, kellele põgenike üldisel otsusel, kes kõik püüavad saada vader:ks, peab pandama Ni-meks Roma. Alles hilisel õhtutunnil jõuame Swinemündesse ja alles sin haitub pikkamööda järele andnud põgenemismeelolu närviline pinge, andes ruumi kaitstudoleku-tundele, hoolimata arglike hingede enustusist, kes Saksagi pinnal kardavad hirmuäratavaid segadusi.

Neid kartusi näib kinnitavat vastuvõtt, mis meile saab osaks järgmisel hommikul, kui me laev läbi vaiksa lahe libiseses möödub suurest Vulkanilaevatehasest: töölisel, kes ripuvad hellingute ja kraanade raudvõrestikus, tervitavad „parunite-laeva“ tõstetud rusikate ja ähvardavate hüüetega.

Muide ei suuda see meid ometi viia eksiarmusele saksa külalislahkuse kohta, mis meile saab osaks mitte üksi kõige suurema südamlikkuse, vaid ka kogu sakslasile omase pedantse korrameele ja põhjalikkusega. Juba varahommikul on laevale roninud terve hulk igasuguseid ametmehi ning siin lõõnud lahti poole tosinat mitmesuguseid büroosid ja ameteid, kes kohe asuvad dokumentide revideerimisele, põgenike registreerimisele, toidukaartide väljakirjutamisele, korterite määramisele Stettiinis, idaraha vahetamisele jne., nõnda et Stettiini jõutakse juba kõigi tarvilike paberitega varustatult.

On juba päris pime, kui saabume Stettiini vabasadamasse. Siingi leiame eest sõbralikult tervitavaid tuttavaid, kelle sündmuste keeris juba varem pühkinud minemakodumaalt. Eeskujulikult organiseeritud põgenike-hoolekande vabatahtlikel abijõudel pole vist küll kerge luua korda mesilaste-perena läbisegi sagivasse põgenike seltskonda, et seda väikeste salkadena saata barakkidesse kaubajaama juures, kus ootab rikkalik, kuid lahja söömaaeg, ja siis toimetada massikortereisse linnas, kus igaüks oma korteritähed järgi leiab vahe-aja tõttu tühjade koolimajade suurtes ja kõrgetes klassitubades oma nummerdatud aseme, mille jämedail linadel võidakse lõpuks oma vaevatud keha sirutada välja esimeseks sügavaks uneks, mida oma kohutavate unenägudega ei suuda peletada isegi täielikult teadmata tulevik.

	Õlu	Karastusjoogid
	<u>Eksport</u>	Karamel
	<u>Pilsen</u>	Mesi-Sekt
	<u>München</u>	Limonaadid
		Mõdu
		Seltersvesi
Tunnustatud headuses		

Anton Jürgensteinist.

Lõpp.

argumendid. Seda rohkem, et seltskonnas liikudes nägid nii mõndki avalikku karsklast, kes salaja seda ohtramalt ohverdas Kuningas Alkoholile. Ja nähti, kuidas näilise karskusega tehti karjääri ja et seesama mees, kes kuskil keldris kummutas salamahti klaase, mõistis seltskonnas kohut nende üle, kes oma pahesid avalikult ei tahtnud häbeneda.

Viimaste sekka kuulus õige tugev kamp isikuid, kes end oli rakendanud kunsti ja kultuuri küsimustele ja kes grupeerus „Vanemuise“ ümber.

Ja juhtus kord nõnda, et meie uues „Vanemuises“ oli alumise korra remont. Einelaud oli toodud alumise riidehoiuruumi fuajeesse.

Seal siis oli istunud Menning ja teisi. Neil olid olnud oma joogid ees ja Menningul on juba kord väga kõva hääl.

Jürgenstein tuleb „Postimehe“ toimetusse ja seletab, et see ometi kuidagiviisi ei lähe! „Vanemuise“ direktor ise annab halba eeskuju ja nõnda ning sellest tahab tema, Jürgenstein, lehes kirjutada.

Ma hoiatan. Esiteks juba ei meeldinud mulle kunagi see ajalehe kaudu isiklikule pinnale viidud karskuse propaganda, teiseks teadsin ma, et Menning ometi ei jää midagi võlgu. ja et tal

oli õige terav sulg, pealegi veel oma leht „Vaba Sõna“.

Aga Jürgenstein mind ei kuulanud. Ma hoiatasin veel kord ja tõsisemalt. Kuid Jürgenstein „valas“.

Kui aga siis ilmus „Vaba Sõnas“ vastus, siis jäi Jürgenstein haigeks. Ei olnud tükk aega enam toimetuses näha.

Ta vastas küll, et ta kunagi pole sedavõrd piiratud mõistusega marukarsklane, et ta surma hädaohus seepärast hülgaks rohtu, et seal on alkoholi sees. Ja et ta haiguse puhul või haiguse ärahoidmiseks endale ei hakka keelama punšši. Kuid täiskarskuse teostamise mõte oli vähemalt „Karskuse Sõbra“ esimehe kaudu saanud väikese mõrakese.

Seda mõistis Jürgenstein isegi. Ta lahkus hiljem „Karskuse Sõbra“ esimehe kohalt põhjendusega, et ta maailmavaadegi ei luba täiskarskust. Ja olekski kaunis idiootlik kõhuvalu või südamenõrkuse vastu mitte võtta balderjanitilku. seepärast, et neis on piiritust.

Kuid siiski oli mälestus selle paari klaasi punšiga seotud poleemikast talle vastumeelt. Oli taktivaeseid inimesi, kes mõnikord temaga tahtsid sellest kõnelda. Huumorit oli Jürgensteinil palju, aga neil kordadel käänas ta jutu parem mujale.

Ja kergem ning ausam oli tal hiljem ka olla, kui ta mõnikord ütles: „Vala mulle õige ka klaas õlut, mekin ka natuke.“

Ja mekkis ühe klaasi ikka ära.

Šarže riigikogust.

Lõpp.

Sellest on kahju. Oleks ta broneeritud, siis rahvasaadikud ei ajaks nõnda palju asjatut piibujuttu. Mõistlike kõnede ja suurpäevade ajal aga on too loož broneerimatuse tõttu täis võõrkehasid, kel tolle loožiga ainult nõnda palju ühist, et loevad lehti.

Loož läheb kitsaks, kui sinna istub paar erakonna endist kindralsekretäri või mõne ministeeriumi käskudetäitja ametnik, kes teinud kaastööd ajalehtedele, või mõni hoopis niisugune inimene paljuses, kes küsimusele, missuguses lehes töötab, kujutab endast küsimusmärgi. Pealegi halvakspaneva.

Ent too loož oma pärismeestega peaks minema aktiivseks, nagu kord, kui sinna istus koosolekult väljaheidetud kommunist:

Visati välja!

Suurima juubel.

Lõpp.

K.-Ü.-s, tema kaastöölise seas, tema peres eneses. Võib öelda, eesti poliitilise elu arengulugu viimase 25 aasta kestes on võimatu kujutella „Päevaleheta“, ta mõjuva osata selles. See pole tulnud pealesurumisest, ei, ta on ainult seisnud juhtivana rahva teenistuses, tema ürituste eesotsas, nende eest võidelnud ja kannatanudki. Tänapäevani on T. E. K.-Ü. jäänud truuks põhimõtetele, millistel ta asutati: koondada rahvuslikult mõtlemaid ringkondi ja masse ühisteks ülesanneteks, ühiseks avalduseks. Eesti ühiskondlik areng jätkub, jätkub ka „Päevalehe“ ja ta väljaandja tähtis osa Eesti arengus.

Oma tõus ja arengus esimeseks eesti Weltblatt'iks on „Päevaleht“ olnud järelepüütavaks eeskujuks kõigile eesti lehtedele. Seega „Päevalehe“ „südametunnistusel lasub“ ka eesti ajakirjanduse tehniline, poliitiline ja majanduslik areng üldse.

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus lehtede väljaandjana on alati hinnanud üksikisiku kriitilist vaimuteravust, algatust. Ta on seadnud endale ülesandeks luua „Päevalehe“ toimetusele olukord, mis talle võimaldab ja kindlustab iseseisvuse ja tegevusvabaduse rahva avalikkuse teenijana. „Päevaleht“ on ainuke, kes pole eales jättnud andmata pihta, kui asi seda nõudnud, ka oma väljaandjate-pere liikmeile, „Päevalehe“ toimetuse on olnud ainukesena teiste lehtede toimetuste seas iseseisev — olukord, mida oskavad hinnata ajakirjanikud!..

Praegu seisab „Päevaleht“ oma seisukohal eesti avalikkuses, oma senistes tõekspidamistes kindlamalt kui kunagi varem. Ja nagu kirjutas sõber Heini T. E. K.-Ü. juubelinumbris:

„Ei „Päevalehe“ rotot pane keegi seisma!“

3×50.

Lõpp.

ses, siis oli ta õnneks üks toimetajakoht 75-rublase kuupalgaga vaba. Nii löödigi mees ajakirjanikuks.

Kolm aastat kestis töö „Päevalehes“, siis 4 aastat „Vaba Maas“ ning 10 aastat „Kajas“. Praegu töötab juubilar „Maa Hääle“ toimetajana.

Prümmel on peale selle mitme eriraamatu autor. 1919. aastal ilmus ta sulest õpetajaameti järelikajana kooliraamat „Lõbus rehkendaja“. 1922. a. ilmus „Tallinna juht“ ja 1923. a. „Eesti kuurordid“.

On kindel, et inimese iseloomule vajutavad kustutamata pitsati ta sünni- ja nooreea elukoht kui ka esimene kutsetöö. Lapsepõlv sünges metsa ääres on teinud Prümmelist eraku, seltskonnast eemale hoiduva ja endasse süvenenud isiku. Veel

suuremad jäljed on jättnud koolitöö: Prümmel on nüüdki veel koolimees, kes igalpool näeb võimalust õppida ja filosofoerida. Kes tahab Prümmelit iseloomustada üheainsa sõnaga, see õelgu: ta on pühalik. Temale on elu probleemiks, mida alati tuleb võtta täie tõsidusega ja mille üle on alati parem mõtelda järele. Kes tahab õppida kohusetunnet ja kannatlikkust oma kutse vastu, see mingu Prümmeli juure, kes alati on tasakaalus, alati rahulik. ning alati valmis uppuma oma töösse ja kirjutustesse. Oli kord aeg, eriti provintsilehtede juures, kus toimetaja pidi olema kõikteadja. Tema juure tuldi küsima, kas kupp on parem lasta vanal või noorel kuul või kas sammaspole kaotamiseks aitab, kui villasesse lõnga teha kolm sõlme, sellega haiget kohta puudutada ja siis lõng matta maha. Sarnastele abiküsimistele on Prümmel tõsiselt avitajaks, kes on väsimata valmis võitlema igasuguste väärarvamuste vastu, et tõsine ajakirjandusvalgus pääseks isegi pimedamaisse metsakolgastesse.

Hajamõtteid stiilirindest.

Lõpp.

mõni eriteos hulga võõraste terminitega ja seepärast vähikule raskepärasesena. Ent üldiselt siiski tumedaks jäi kogupilt eesti keelest kui teaduslikust väljedusvahendist. Vast alles „Eesti Entsüklopeedia“ avas võimaluse üldpilguks eesti teadusliku stiiliarendamise töötulemustele. Oma seniilmunud osas (ligemale kolm köidet) annab „Eesti Entsüklopeedia“ juba umbes 23.000 märksõna-seletust, pikemat või lühemat artiklit.

Selline kvantiteet võimaldab eraldada juba mõningaid äärjooni. Kuigi selle 23.000 sõna-seletuse hulgas on ka üksikuid ebakõlasid ja stiilist väljalangemisi, on „E. E.“ stiililine üldpilt kõigi teadusalade kohta ometi niivõrd ühtlane, et ta suudab iseloomustada meie teadusliku stiili kui seesuguse praegust taset. Et eesti keeles saab teaduslikult mõelda, seda osalt uskusime, osalt teadsime juba ammu. Aga et see mõtlemine eesti keeles võib toimuda nii vähese vastupanu tingimustes, et eesti keeles võrreldes teistegi keeltega on kerge ja ökonoomne mõtelda teaduslikult, seda me seni hästi ei teadnud. Dokumentaalse tõendi eesti teadusliku keele kvaliteedist ja kultuuri-pädevusest annab meile vastuvaidlematult alles „E. E.“

Võib arvata, et „E. E.“ oma keele- ja stiilisugemetega mõjutab ka haritlaskonna igapäevast kõnekeelt. On ju entsüklopeedia sääraseid raamatuid, mida tarvitatakse sagedasti ja pidevalt igapäevases elus. Kõnekeel aga on omakord tihedas seoses ajakirjandusliku erikeelega ja nii viljastab ajaväljel kaudselt meie teaduslik eristiil kahtlemata ka ajakirjandust.

Kuid kas see mõjutus ei võiks olla rohkem vahetum ja teadlikumgi? Ja kas ühe stiilialalise kaasvõistleja tunduv rindeedu ei peaks tiivustama asjaosalisi nihutama ka ajakirjandusliku stiilirinnet? Kas poleks müüd temagi kord?

Asjaosalisteks ses rindes on lehe lugejad ja tegijad. Kuid rinde ees sammujajaks siiski tegijad.

„Vaba Maa“ 15-aastane.

Lõpp.

Iseseisev ja rippumatu ajaleht peab tänapäev olema iseseisev majanduslikultki. Nagu kirjastusühisus „Vaba Maa“, kes on „Vaba Maa“ ja ta harulehtede väljaandjaks, viimase aasta aruanded näitavad, on „Vaba Maa“ seda olnud ja on seda praegugi. Tal puuduvad nimelt koormavad pangavõlad. „Vaba Maa“ ja ta lehtede laialdane levik on kindlustanud ainelise aluse. „Vaba Maa“ majandusliku jõu on loonud „Vaba Maa“ ise. „Vaba Maa“ ainealine alus oli 1918. aastal 27.000-margaline osakapital, mis oli jagatud 16 osaniku vahel. Nüüd on „Vaba Maa“ põhikapital 210.000 kr., amortisatsiooni-kapitali ligi 300.000 kr. ja tagavarakapital 35.000 krooni.

Alul oli lehe väljaandjaks kirjastusühisus „Vaba Maa“, kuid hiljem tekkis selle kõrvalte sõsarettevõttena trükiteöstuse-ühisus „Vaba Maa“, mis hoolitses paralleelselt lehe trükitehnilise arengu eest. 1929. aastal ühinesid sõsarühingud üheks trükiteöstuse-ühisuseks „Vaba Maa“, kelle osanikeks on jäänud samad isikud, kes 15 aasta eest panid aluse kirjastusühisus „Vaba Maale“. „Vaba Maa“ ja ta lehtede arengule on aidanud tunduvalt kaasa just oma trükikoja asutamine, mis võimaldas lehti trükitehniliseltki anda välja nii, nagu seda eeldas „Vaba Maas“ valitsenud vaim ta rajamispäevil. Hankides lehele moodsa kolme-värvi-trüki rotatsioonmasina on „Vaba Maa“ lehed võinud ilmuda ka moodsas rüüs.

„Vaba Maa“ poliitiline platvorm on 15 aasta kestel jäänud peagu muutmatuks. Alul oli ta tööerakonna mitteametlikuks häälekandjaks, kuid aegamööda tegi enda ikka rohkem iseseisvaks. Lehe ilme ja suuna määramine on olnud asutamisajast saadik toimetuse teha.

„Vaba Maaga“ koos pühitsevad juubelit A.

Veiler — varemalt toimetaja, viimasel ajal ärijuht; E. Laaman — alul lähem kaastööline, 1924. a. peatoimetaja; H. Vellner toimetajana, A. Tammann, J. Tomp, J. Prümmel, A. Schulbach (toimetuses 1920), J. Seljamaa (esimene peatoimetaja) j. t. Ka terve rida tehnilisi jõude on püsinud 15 aastat „Vaba Maa“ teenistuses. Kauemat aega on „Vaba Maas“ töötanud või sellele väga lähedal seisnud G. Tõnisson (Gori), V. Koch, prof. Piip, J. Kukk, A. Anderkopp (kauaaegne peatoimetaja), Lui Olesk (†), dr. J. Luiga (†), H. Visnapuu, A. Adson, prof. A. Lemba, H. Raudsepp (teatriarvustajana ja vestlejana), A. H. Tammsaare j. t. Toimetuse juhtiva koosseisu ja kaastööliste-pere ideeline ühtekuuluvus on olnud „Vaba Maa“ lehtede tugevuseks.

Enfant terrible — hirmus laps. Sellisena on „Vaba Maa“ 15 aasta kestel mürgeldanud eesti ajakirjanduses ja avalikus elus. Ühtede tekitanud meeolehärma, teistele heameelt — keda vihas-tanud, keda rõõmustanud, mõnikord ajanud ele-vile kogu maa. Nagu hirmsa lapsega ikka, nii on ka „Vaba Maaga“ olnud palju pahandusi. Lõpuks on temaga aga lepitud. Ja mõnigi ajaleht Eestis on „Vaba Maa“ uuendusist läinud kauge-male, isegi üle lubatud piiride. Ka hirmus laps parandab kord meelt. Seda on teinud „Vaba Maagi“, kes 15 aasta kestel on muutunud taltsa-maks uuendustes, võib olla, et isegi vanamoelise-maks. Üldpildis ei eraldu ta enam teistest juh-tivatest lehtedest, vahest on tal ainult rohkem dünaamikat kui teistel. Ajakirjanduse taseme nivelleerumise ja juhtivate ajalehtede positsiooni selgumisega on kadunud ka vastolud „Vaba Maa“ ja teiste lehtede vahel. *Enfant terrible* pole enam hirmus laps, vaid on auväärt kodanik eesti ajalehtede peres.

K E I L A

VILLAKETRAMIS- JA KUDUMISTÖÖSTUS

Valmistab igasuguseid

MOODSAID VILLASEID ÜLIKONNA- JA MANTLIRIIDEID

Võetakse vastu kodu- ja välismaa lambavillu

KETRAMISEKS, KUDUMISEKS, VÄRVIMISEKS JA APRETEERIMISEKS

Tallinna esindus: Estonia puiestee nr. 15

T E L. 461-01

Sisu:

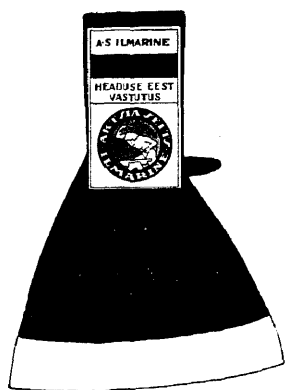
	Lhk.		Lhk.
R. Sirge: Ajakirjanik ja paragrahv	11	P. Krusten: Esimene mulje	46
H. Tammer: Ajakirjandus Rahvasteliidus	14	J. S. Panius: Siis, kui tsenseeris sakslane	47
A. Peel: Igivana vastolu ajalehe ja lugeja vahel	17	Kroonik: Sarze riigikogust	48
A. Antson: Kolm epigrammi	20	A. Oinas: Hajamõtteid stiilirindest ajakirjan-	
Joh. Animägi: Tsensuur Eestis A. D. 1955	21	duses ja mujal	50
K. Kesa: Toimetused töötavad	24	K. Ehrman: LeHEMEHE päevikust	51
T. Braks: Torminool	27	E. Hunnius: Pögenemine	53
P. Krusten: Ajakirjanike juubelpidu Kosel	30	K. A. Hindrey: Anton Jürgensteinist	55
J. Jaik: Minu reisifilmist	32	K. Kornel: Mälestusi Hugo Raudsepast	57
M. Metsanurk: Madisepäeva ööl	35	J. Leppik: Eduard Pertman †	59
K. Osvet: Suvine	38	J. H.: Aleksander Jürvetson 50-aastane	60
P. Grünfeldt: „Ajalehe tegemine“ 40 a. eest	39	A. S.: 3 × 50	61
A. Antson: Euroopa	40	E. Jalak: Suurima juubel	63
J. Prümmel: Märkmeid toimetuselaua tagant	41	H. Vellner: „Vaba Maa“ 15-aastane	65
Jänkimees: Üks sügismälestus	44	EAL aasta-kroonika ja liikmete nimestik	67

Kaas F. Johannsenilt.

Karrikatuurid Gorilt, O. Krustenilt ja R. Tiituselt.

Illustratsioonid F. Johannsen-Redolt, Gorilt, Nat. Meylt ja H. Mugastolt.

Fotod A. Kalmult ja Parikastelt.

Iga kirve headuse
eest vastutus

KIRVEID

parimast Rootsi terasest
jatkatud teraga, kuues
suuruses, valmistab

A.-S.

ILMARINE

Tallinn, Põhja puiestee 21

Telefon 426-40

Kodanikud!

Süües ainult kõrgeväärtuslikke

EESTI HEERINGAID

arendate kodumaa kalatööstust,
aitate kokku hoida valuutat,
vähendate tööpuudust.

Kaupmehed!

Eesti ja Inglise heeringate kõige

odavam ostukoht on meil.

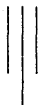
O.-ü. Kalandus

Tallinn, Kotsebue 16a. Telefonid: 464-02 ja 468-03.

O.-Ü.

„MOOTOR“

AUTOBUSE-
JA KAUBAVEO-
LIINID

TALLINN,
KOPLI TÄNAV 38

TELEFONID:
KONTOR . . 450-52
LIIKLEMISKORRALDAJA
305-45

A.-S.

EESTI SAEVESKID

(ESTONIAN SAWMILLS, Ltd.)

Metsaeksport

Alendri 4, Tallinnas

Inglis Magasin

H. GUTKIN

soovib odavate hindadega kõige
suuremas väljavalikus kodu- ja välis-
maa riidekaupu igasuguses headuses
ja erimusisreis

Tallinn, Viru 4
Telef. 436-46

Tarvitage

kingakreemi

BONZO

Valmistaja:
keemiatööstus TH. TIILMANN,
Tallinn.

PIIRITUSE-
PUHASTAMISE
VABRIKUTE O/ü.
(ROSEN & Ko.)

Tallinna Viinavabrik

ÜHES
PARFÜMEERIA
JA
KOSMEETIKA
OSAKONNAGA

KULDAURAHHA
PARIISI NÄITUSEL

TALLINN,
MEREPUUESTEE 15
TELEFON 304-26

I ERIALA:

NAPSID, LIKÖÖRID,
NALIFKAD,
KONJAKID

II ERIALA:

EAU DE COLOGNE
TRIPLE, DOUBLE,
AUX FLEURS,
HAMBAPASTA
„SANADONT“ jne.

Corso Café

Tallinn, Vabaduseplats 5
Telefon 454-18

Mugavaim ja elegantseim
kohvik Eestis

Muusika kella 5—1/2 12 öösel
Piljard, male

Kodu- ja välismaa ajakirjad ning ajalehed

Corso Kondiitriäri

Tallinn, Suur Roosikrantsi 1
Telefon 454-18

Saadaval alati värsked kondiitrisaadused
oma tööstusest

ERIALA: Viini- ja võiroosisaiad

Tellimised, ka telefoni teel, täidetakse kiirelt

EESTI PUNANE RIST

Polikliinik

Masseerimise-
Elektriravi-asutis

Vastuvõtmine igapäev kella 10 — 1/2 20,
Niiguliste 12. Tel. 429-67.

Kõrgustikupäike, diatermia,
mudaravi j. n. e.

Seli

kopsuhaigete
sanatoorium

Seli asunduses, 3 km. Lohu
jaamast, Lohu p. a. Telefon
Kohila 4 l. Sanatooriumi juha-
taja võtab vastu Tallinnas,
Niiguliste 12, krt. 3 igal pühapäeval
alates kella 10. Tel. 432-73.

EESTI NOORTE PUNANE RIST

Eesti Noorte Punane Rist
ilukirjanduslik - populaar-
tusliku sisuga laste ajakiri.
Tellimishind aastas Kr. 1.80,
poolaastas Kr. 0.90, üksik-
number 20 snt. Toimetus ja
talitus: Tallinn — Niiguliste 12.
Telefon 432-73.

Nahatöököda. Valmistatakse
kunstimaitselisi nahkiõid:
albumeid, kirjamappe, karpe,
käekotte jne., mis eriti sünd-
sad kingitusteks.

Address: Niiguliste 12. Tel. 432-73.

VABADUSSÕJA MÄLESTAMISE KOMITEE SUURLOTERII

VABADUSSÕJA ÜLDMONUMENDI PÜSTITAMISE KAPITALI
SUURENDAMISEKS

PEAVÕIT KAKS MILJONIT SENTI

VÕITUDEKS JA PREEMIADEKS ÜLDSE 7.225.000.— SENTI

LÖPPLOOSIMINE 2. APRILLIL 1934. A.

Loterii büroo asub Tallinnas, Vene tän. 1 krt. 15, telefon kaitseväge 240.
Posti jooksev arve 300.

VABADUSSÕJA MÄLEST. KOMITEE

Tallinna linna pandimaja

Maneesi tän. 4

Telefon 307-55

Pandimaja võtab hoiule riideid, kuld- ning hõbeasju

Hoiule antavaid asju ei ole vaja pandiks anda ja selle vastu laenu võtta, vaid hoiutasu tuleb maksia alles hoiuaja lõppedes.

Pandimajal on oma kauplus, kuhu võetakse komisjoni-müügile ja on müügil: riided, pesu, jalanõud, kuld- ja hõbeasjad, jalgrattad, õmblusmasinad, grammofoonid, mőőblid jne.

Kes soovib oma asju õiglase hinna eesi ära müüa, toimetagu müüki pandimaja kaupluse kaudu.

Pandis olevaid asju võib kauplusse müügile anda, ilma et tarvitseks panti enne välja osta.

Pandimaja kauplus, Maneesi tänav 4.

Telefon 301-23.

EESTIMAA
PÕLLUSAADUSTE ÜMBERTÖÖTAMISE

MITMETE KÕRGETE
AUHINDADEGA KROONITUD

O/Ü. **VIRU**

TALLINNAS, SUUR KLOOSTRI TÄN. 22/18

TELEFON 437-84 JA 438-45

VABRIKUD: RAKVERES, KADRINAS JA JÕHVIS

Ainuke kõige täielikum kartulitärklise- ja siirupitööstus Eestis

EESTI KIVIÕLI A/Ü.

Juhatus ja müügikeskus:

Tallinn, Vene tän. 7.

Kõnetr.: 464-50, 463-05 ja 465-56.

Tehas: KIVIÕLI JAAM

Kõnetraat: Sonda 15.

Tehase saadused:

Kütteõli.

Imbutusõli.

Mootornafta.

Katusetõrv.

Auto- ja aviobensiin „Estolin“.

„Fenolaat“. „Carbestoleum“.

Viljapuu-karbolineum „Estoleum“.

M. MILLER

asut. 1909. a.

Tallinn, Heina 33,

telef. 439-51

Katla- ja masinatehas

Laevaparandustöökojad

Autog. ja elektr. sveissimine

**RIIGI METSATÖÖSTUSE TALLINNA
LAUATEHASEST**

KÜTI TÄNAV TELEFON 441-16

müüakse laost ja hooajal valmistatakse tellimiste peale **prusse, seinapalke, laudu, planke** jne. igasugustes mõõtudes. **Hõõveldatud materjalid oma kuivatisest.** Peale selle saada **lauapinde ja -servi, rimupuid ja saepuru.**

Ühtlasi müüb Riigi metsatööstus Tallinna laost ja vaguni viisi iga seltsi küttepuuid.

PÖLLUMAJANDUSLIK KESKÜHISUS
ESTONIA

SUURIM ÜHIST. KESKORGANISATSIOON EESTIS

TALLINN, JAANI 6

TELEGR.: «ZENTRESTONIA»

Asutatud 1911

Omakapitalid üle Kr. 1.000.000

Liikmeid-piimaühinguid 228

Eksporteerib võid ja muid piimasaadusi.

Importeerib piimatööstusmasinaid ja tarbeid, pakkimismaterjale, karja jõuhoitu.

Piimaühingud, kes ise tahavad juhtida oma saaduste müüki ja alal hoida majanduslikku iseseisvust ja rippumatust, saavad oma võitoodangu väliturule P. K. «ESTONIA» kaudu.

P. K. «ESTONIA» on suurim ühisorganisatsioon, mis töötab rahvusliku kapitaliga ja mille juhtideks on piimaühingud ise.

E. A.-K. Ü.

ERAHAIGLA

TALLINNAS, NARVA MNT. 6-a.

Telefon 428-80.

Statsionaarne ravi igal erialal.

Hinnad: 3. kl. 2,50 kr., 2. kl. 4 kr., 1. kl. 6 kr., luksusklass 10 kr. ööpäev. Rohud, sidemed jne. tegeliku hinna eest. Alaline arstlik valve.

Haigete külastamine igapäev kl. 15—16.

RÖNTGENIKABINETT: läbivalgustused, ülesvõtted, röntgenteraapia. Avatud kella 9—11, 13—14 ja 17—19.

Tasud vastavad keskaigemaja taksidele.

ELEKTRIKABINETT: diathermia, kõrgustikupäike, sinine valgus, elektrivibratsioonid, nelja-raku vann, diathermia mudaga. Avatud kella 10—12 ja 16—18.

MASSAASHIKABINETT: üldine ja osaline massash.

VESIRAVILA: männiekstrakti-, meresoola-, Haapsalu tervismuda-, söehappe-, pärmi-, vahu- ja neljaraku vannid, istevann, valguskapp, aurukapp, charcot, Šoti, kappilaar, aurudušid. Avatud kella 9—10 ja 16—19.

HINGAMISVÕIMLEMINE JA -TEHNIKA: üksikult ja gruppides.

KOGELEMISE JA MUUDE KÕNERIKETE RAVIMINE, TERVISHOIDLIK KÕNETEHNIKA JA HÄÄLEARSTIMINE: üksikult ja gruppides.

LABORATOORIUM: kliinilised ja bakterioloogilised analüüsid; kvantitatiivsed, keemilised ja mikrokeemilised määramised veres. Laboratoorium avatud kella 9—20; analüüside vastuvõtmine igal ajal.

TALLINNA KIVITRÜKIKODA

R. TOHVER

&
KO

OFSETT-SÜGAVTRÜKK
RAAMATUTRÜKK
RELJEEFTÖÖD
KIVITRÜKK

VEENE TÄNAV 16

TELEFON 434-07

TARTU ERAKLIINIK

TARTUS, RIIA TÄN. 34
TELEFON 11-60

Ravitakse kõiki haigusi
välja arvatud nakkushaigused

Sünnitusosakond
Röntgenkiired
Kõrgusliikpäike,
Sollux
Diathermia ja teised
elektiriravi aparaadid

LABORATOORIUM

KUIKÜLASTATE TARTUT,
ÄRGE UNUSTAGE

«VANEMUISE» EINELAUDA

ESIMESE JÄRGU KÖÖK
LÕUNAD KELLA 1—5

HEA MUUSIKA JA
KABAREE-ETTEKANDED

Kiimisvaramanikkude Pank
Tallinnas, Harju 48. Telefon 444-44.

Toimetab
kõiki
pangaoperat-
sioone.

Foto-ateljee

Parikas
TALLINNA

Tallinn, Kuninga 1

MAITSERIKKAD PILDISTUSED.
PORTREED, GRUPID, SUURENDUSED.

Soovitame

häid küttepuid

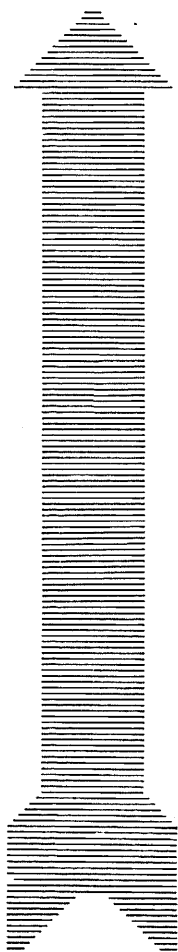
soodsate hindadega
oma ladudest

V. TARTU MNT. NR. 12 JA
LIIVALAIA 34. TEL. 460-16

VENNAD VEISENBERG

OMA MAJAS ASUVAD:

TALLINNAS, S. KARJA 18.

EESTI LAENU PANK

**VANEMAID EESTI
RAHAASUTUSI**

ASUTATUD 1909
TELEFON 446-82

**DISKONTEERIB VEKSLEID
VÕTAB RAHA HOIULE
TOIMETAB KÕIKI PANGATALITUSI**

O.-Ü. TILGA & Ko.

**S P E D I T S I O N
EHITUSMATERJAALID
FISK-AUTOKUMMIDE ESINDUS**

TELEFON 445-73

TALLINNAS

TELEFON 445-10

TULE-, ELUKINNITUSED,

**VEO-, AUTO-, KLAASI-,
VARGUSE-, KAPITALI-,
LASTE-, KAASAVARA-,
ÕPPERAHA-, ÕNNETUS-
JUHUSTE-KINNITUSED**

Pea meeles, et

Narva Kalevi Manufaktuuri

puštivillased ülikonna- ja palituriided
on tugevad, nägusad ja odavad.

Pea meeles,

et välismaa kauba tarvitamine röö-
vib eesti fööliselt leiva ja viib eesti
raha välismaale.

Pea meeles, et iga

Narva Kalevi Manufaktuuri

riidekangas on varustatud vabriku
märkidega, mida tuleb ostmise juu-
res tähele panna.

Majaomanikkude

Krediitpank

Tallinnas, Valli 10, Uula majas.

Toimetab

kõiki pangaooperatsioone.

Telefon 426-69.

Juhatus.

Asjatundjad

ostavad välis- ja kodumaa
veinid, konjakid, vahuvei-
nid ja koloniaalkaubad

ainult

K. UUDELI ärist

Pikk 36. Telef. 442-84.

Itaalia vermut «GINZANO»
võltsimata headuses.

Hind Kr. 3.25 ³/₄ ltr.

A/s. G. Scheel & Ko

Tallinnas

Ärimees, kes üldse paneb rõhku eetikale, ei saada välja käsitsi kirjutatud kirju, vaid tarvitab selleks kirjutusmasinat.

Ajakirjanik, kes sammub kaasa ajağa ja kel vähegi lugupidamist oma kolleegide ning ladejate ja korrektorite vastu, see paneb oma vaimusünnitused kirja kirjutusmasinal.

Ameerikas on asi nii — ja ega's meiegi inimesed ole jäänud ajast maha.

Seepärast ärge puuduğu ühelgi kirjutuslaual
hõlpsasti kaasaskantav kirjutusmasin!

ROYAL
Trade Mark

(Uus mudel)

Meeldiv välimus. Tugev ehitus. Vaikne ja kerge käik. Nägus kiri. Tabu-
laator ja kõik käsitamise abinõud nagu suurtelgi «ROYAL» masinatel

ESINDAJAD:

V. D. LOUN & SCHITIKOV

TALLINN, NIGULISTE 18

TELEFON 434-37

KÄSMU LAEVA- OMANIKUD

KORRESPONDENT REEDER
KAPTEN O. TIIDEMANN

Kaubavedu oma aurikute,
mootorlaevade ja purjekate-
tega Eesti, Soome, Daani,
jne. sadamate ning Inglis-
maa ja kontinendi sada-
mate vahel

TALLINN, UUS T. 3
TELEGR.-AADR.: MERIMEES
TELEFONID 450-82 ja 450-56

Naha- ja karusnahatööstus

Vennad A. & R. HOFF

Vabrik: Viljandis, Jaama t. 8
Ladu: Tallinnas, Vene tän. 13

Soovitame oma vabriku

karusnahkade osakonnast:

kodu- ja välismaa karusnahku,
karakul, skunks, kanguru,
opossum, ja kõiksugu imitat-
sioone, nagu nugis, murmel,
nutriett, oposett jne.

Naha-osakonnast:

Täis koorepargi pastlanahka,
juhti, rihmu, roomi jne.

MÜÜK AINULT SUUREL ARVUL

Oma tööstuse tarvis ostame kõrge-
ma päevahinnaga igasuguseid kodu-
ja metslooma nahku.

TALLINNA EESTI MAJANDUSÜHISUS

SUURIM
PÖLLUMAJANDUSLIK ÜHISKAUPLUS.
ASUT. 1910. A.

*EHITUSMATERJAALID.
MAJAPIDAMISTARBED.
KUNSTVÄETISED.
JÕUTOIDUD.
SEEMNEVILLI.
PÖLLUTÖÖRIISTAD JA
-MASINAD.*

MÜÜK VÄIKESEL JA SUUREL HULGAL.

PEAKAUPLUS JA KONTOR:
TALLINN, ESTONIA PUIESTEE 21.
TELEFONID: 458-80, 458-81.

Abikauplused, laod ja sissesõiduhoovid:
S. Pärnu mnt. 30, telef. 459-85. S. Tartu mnt. 51,
telef. 309-40. Vaksali puist. 6, telef. 449-76. Narva
mnt. 67, Paldiski maantee 40.

ÜHISTEGELISTE ASUTUSTE KESKPANK

EESTI RAHVAPANK

ASUTATUD 1920. AASTAL

Tallinn
S. Karja 19
oma maja
Telef. 425-55

TOIMETAB
KÕIKI
PANGATALITUSI
KÕIGIGA
ANNAB ÜÜRILE
SEIFE

KORRESPONDENDID
IGAS
KODUMAA LINNAS,
ALEVIS JA MUIS
RAHVARIKKAMAIS
KOHIS KODU-
NING VÄLISMAAL

MEIER

METSAEKSPORT-
ÄRI

JUDEIKIN

MUUB

SOODSATE HINDADEGA
KUIVIEHITUS- JA TISLERI-
MATERJALE, ERITI SUU-
RES VALIKUS KASE- JA
LEPALAUDU, EN-GROS
20% HINNAALANDUS

SAEVESKID:

TALLINNAS: UUS SADAMA 11,
KÖNETR. 428-09
MUSTVEES: PETROGRADI 211,
KÖNETR. 15
VÕRUS: VABRIKU 6,
KÖNETR. 89
PÕLVAS: RAUDTEEJAAMA
JUURES, KÖNETR. 4-E
TAPAL: R-JAAMA LIGDAL

~~UNION~~

kingad

~~UNION~~

naftast

VABRIK
ASUT.
1877

TALLINNA LINNAPANK

SUUR KARJA 7.

TOIMETAB KÕIKI PANGAOPERATSIOONE SISE- JA VÄLISMAAL.

TELEFONID: 426-75, 443-40, 427-19,
448-39. Aidad 307-48.

TELEGRAMMID:
LINNAPANK.

NÕUDKE

tuntud headuses

R. KLAUSSON'I K U I

monpansjee ja šo-
kolaadikompvekke,
šokolaadi, biskviiti.

Müügil üle maa kõikides
koloniaalkauplustes.

mõeldakse heale trüki-
tööle siis mõeldakse ka

A/s. ÜHISELU
TRÜKIKOJALE

TALLINN
PIKK TÄN. 42
TELEF. 442-04

Tööstus:

TALLINNAS, JAHU T. 5, TELEF. 441-15.

A.-S.

TALLINNA LAEVAÜHISUS

LAEVAOMANIKUD JA LAEVAAGENDID.

SÜTEIMPORTÖÖRID JA SPEDITÖÖRID.

PEAKONTOR: Tallinn, Suur Karja 18. Telefon: oma keskjaam 426-90 (4 liini).

OSAKONNAD: Pärnus, Narvas ja Paldiskis.

Telegrammi aadress peakontoril ja osakondadel: „LAEVANDUS“.

Süteladu: Auru- ning sepaõed ja koks
laos ja sadamas mõõdukate hindadega.
Telef.: 456-38 ja 463-06.

Laevatarbeainete kauplus ja ladu:
Sadama tän. 3, telef. 456-38.

Laevaparandustöökojad: Suur Patarei
tän. 18, telefon 441-80.

Tolliosakond „Joh. Pitka & Pojad“.
Kaupade tollimine ja transporteerimine.
Telef. 426-90 Tollil telef. 460-04.

OSAKONNAD

EESTI PANGA JA SELLE
OSAKONDADE JUURES

AGENTUURID

KÕIKIDE POSTKONTORITE
JUURES

RIIGIHOIUKASSA

VÕTAB RAHA HOIULE

jooksvale ja tähtajalisele arvele.

Maksab intresse

hoiusemmadelt jooksva arvel 2¹/₂ %

tähtajalistelt hoiusemmadelt:

tähtajaga alla 1 aasta 3¹/₂ %

vähemalt 1-aastase tähtajaga 4 %

HOIUSUMMADE EEST VASTUTAB RIIK

„POLARIS“

EESTI KINNITUS-AKTSIASELTS

Võtab vastu järgmisi kinnitusi:

TULE-, VÄÄRTSAADETE-,
MURDVARGUS- KASKO- (LAEVAKEREDE-)
VEO-, JA KLAASIKINNITUSI

Seltsi põhi- ja tagavarakapitalid ületavad **Kr. 810.000.—**

Seltsi asutamisest peale on kahjude eest välja makstud kokku **Kr. 3.987.028.20**

Soliidne edasikinnitus! Kahjud likvideeritakse viivitamata!

JUHATUS: Tallinnas, Vana Viru 12. Kõnetraat 426-66. Telegr.-aadress „POLARIS“

OSAKOND: Tartus, Lihaturg nr. 7. Kõnetraat 6-75.

ESINDAJAD kõigis linnades ja maakohtades.

Müüme oma kauplusis: **Tartus:** Ülikooli 7, tel. 12-59
" Tähe 72, tel. 12-18
" Narva 9, tel. 12-22
Valgas: Vabaduse 33, tel. 32

oma tööstuse saadusi: vorste, suitsusinke, seapäid ja -jalgu,
sea-, looma-, vasika- ning lamba-
liha, peekonikülgi jne.

Kaup värske ja kõrgeväärtuslik. Hinnad võistlematud.

Ühisus

Lõuna - Eesti Eksporttapamajad

Tartu, Teguri tänav.

Telefonid: 11-24, 11-28, 11-64.

Eesti Ühistegevline Kindlustus-Keskselts

Tallinn, S. Karja 19

Telefon 426-83.

*Dastalikuste kindlustusseltside nõuandekohi ja
edasikindlustuse-keskkorraldus ning revisjoniliit.*

A.-S. Eesti
Kunstsarvevabrik

O. KERSON & Ko

TALLINN, TULIKA 7.

THOMAS CLAYHILLS & SON
TALLINN

SPEDITSIOON, LAEVA-AGENTUURID, LASTIMISED
OMA AIDAD RAUDTEEÜHENDUSEGA OMA VEDURLAEVAD JA PRAAMID

Korrapärane laevaühendus

TALLINN-STOKHOLM
JA
TALLINN-STETTIIN

AGENDID:

Pärnu Laewa A.-S.
Ernst Russ
Rud. Christ. Gribel
Stockholms Rederfaktiebolag „SVEA“
Worms & Cie

Pärnu
Hamburg
Stettin
Stokholm
Le Havre

Telegrammide address: „CLAYHILLS“ Tallinn. Telefonid: 435-58, 435-26

JOH. LORUPI KLAASIVABRIK

TALLINNAS ALGAB TEGEVUST KÄESOLEVA AASTA LÖPUL.

VALMISTAMISELE KUULUVAD:

- pudelik** valgest, poolvalgest ja värvilisest klaasist igasuguseks oistarbeks; salvipurgid, materjaali- ja apteegi-pudelik lihvitud korgiga ja ilma.
- majapidamistarbed**, nagu tee- õlle- ja napsiklaasid, õlle- ja piimakannud mitmesuguses suuruses ja mustreis, karafinid, suhkrus, või- ja soolatoosid, pressitud taldririkud ja kausid salaii ja puuvilja tarvis, koorekannud, mustad ja valged purgid, kaaneõga ja ilma, piimakannud, lapseklaasid, trehtrid, lambiklaasid igasuguses suuruses, tormilaternaklaasid, lambiõli-toosid, lillevaasid jne.
- tehnikatarbed**, nagu elemendipurgid, telefoni- ja telegraafi- isolaatorid, elektrilambi-kuplid jne.
- mitmesuguseks oistarbeks**: mõõdusilindrid viina- ja õllefabrikute jaoks kui ka muudeks oistarbeiks, kalamarja haudumisaparaadid, veduriklaasid jne.

PEAKONTOR:

TALLINN, VIRU TÄNAV 11.
TEL. 447-01.

VABRIK:

KOPLIS, ENDISTE BEKKERI
TEHASTE RUUMIDES.

Pärnu Linatööstuse Aktsia Selts.
Pärnus, Rääma 38, telefon 125.

Suurim ja täielisim linatööstus, värvimise- ja villatööstus

Näitustel kõrgemad auhinnad (Grand Prix).

Linast ja poollinast, voodilina-, käteräti- ja mitmesugust pesuriidet, pleekimata, pleegitud ja kindlavärvilisi päevateki-, laudlina-, salvräti-, kleidi- ja eesti rahvariieteid. Madrati-, presendi-, koti-, käsitöö-, põrand- ja vaheriidet. Valmis viljakotid, masinarihmad, köie-, ohja- ja sidumisenõõrid.

Kalureile kalavõrgud, selise- ja õngenõõrid.

Põllupidajatele soovikorral vahetatakse linade ja takkude vastu kohe lõnga ja valmisriidet.

Saatke oma linad, takud, villad ja kaltsud lõngaks ja riideks valmistamiseks ja kangad värvimiseks
Pärnu Linatööstuse A.-S. vabrikutele.

Tööde vastuvõtmise kohad meie vabrikutele igas linnas ja käidavamates kohtades maal. Tuntud hea töö on meie tööstusele võitnud rahva rohke poolehoidu, sest tööstust täiendatakse alatiselt uute masinatega ja riide mustritega.

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse trükkkoda, Pikk tän. 2. 1933.

3-7019
EESTI
RAHVUSRAAMATUKOGU
AR

109.139

Tallinna
Majaomanikkude Pank

HARJU TÄN. NR. 29.
TELEFON 443-67 JA 427-49.

AVATUD IGA PÄEV KELLA 9-2.

HOIUSUMMAD JA LAENUD
LINNAMAKSUDE VASTUVÕTMINE

VINEER-TOOLIPÕHJAD
VINEER-PLATED
VINEER-KOHVRID
MÖÖBEL

A.-S.
A. M. LUTHER

TALLINN, VANA POSTI 9

TELEFON 446-16

OSTKE KODUMAA KAUPA!

Balti Puuvilla Kestramise ja Kudumise Pabrikus A.S. • Kreenholmi Puuvillasaaduste Manufaktuuri O.Ü. • Sindi Tekstiilvabrikute Ühisuse, end. Wöhrmann ja Beg. • Eesti Niidivabrikute Ühisuse müügikoht ja pealadu •

KAUBANDUS-TÖÖSTUS-AKTSIASELTS

KREENBALT

Telefon:
oma keskjaam 425-14.

Tallinn, S. Karja 13.
Postkast 346.

Telegrammid:
Kreenbalt, Tallinn.